

T.C
GÂZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

144784

CENGİZ DAĞCI'NIN 'YURDUNU KAYBEDEN
ADAM', 'ONLAR DA İNSANDI', 'KORKUNÇ YILLAR'
ADLI ROMANLARINDA KİP

MASTER TEZİ

144784

Hazırlayan
Aybala ŞENGİN

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Güzin TURAL

ANKARA
2004

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Aybala ŞENGİN'e ait "Cengiz DAĞCI'nın 'Yurdunu Kaybeden Adam' , 'Onlar da İnsandı' , 'Korkunç Yıllar' Adlı Romanlarında Kip" adlı çalışma, jürimiz tarafından TÜRK DİLİ Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(İmza)

Başkan.....

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

(İmza)

Üye.....

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı (Danışman)

(İmza)

Üye.....

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

ÖN SÖZ

Türkçenin oldukça gelişmiş bir dil olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Ancak tarihi olaylar ve kültürel değişimlerin etkisiyle ihmal edilen dilimiz, Cumhuriyet devrinde önemini tekrar kazanmaya başlamış; Türkçe'nin grameri ile ilgili çalışmalar hız kazanmıştır. Fakat şunu belirtmek gerekir ki, yapılan çalışmalar dili işlevsel açıdan ele almaktan uzak kalmıştır. Şekle dayalı konulan kurallar ve varılan sonuçlar kafalarda soru işaretleri bırakmaktadır.

Cümlelerin olmazsa olmazı fiil ve fiil kipleri gramer incelemeleri açısından üzerinde durulması gereken bir alandır. Tek başına bir cümle oluşturabilen fiiller, yardımcı pek çok unsurla değişik anlamlar kazanabilmektedir. Biz de bu işlev değişimlerini ortaya koymak amacıyla Cengiz DAĞCI' nın 'Yurdu Kaybeden Adam', 'Onlar da İnsandı' ve 'Korkunç Yıllar' adlı romanlarından alınan örnek cümleler üzerinde incelemeler yaptık.

Öncelikle incelemeye esas olan cümleleri fişledik. Sadece basit çekimli fiilleri ele aldık. İncelemeleri bildirme kipleri ve tasarlama kipleri olarak iki ana bölümde verdik. Bildirme kiplerini zaman kaymaları ve işlev değişiklikleri olarak iki bölümde inceledik. Tasarlama kipleri kapalı bir gelecek zaman ifade etse de kesin bir zaman ifade etmediğinden bu bölümde zaman kaymaları ele alınmadı. Ancak bazı örneklerde zaman anlamının bulunduğu görülerek bunlar da işlev değişimleri arasında verildi.

Bazı cümlelerde birden fazla işlev tespit edildi. Bu cümleler baskın işlev hangisiyse o grupta ele alındı. Fakat kimi cümlelerde baskın işlev tespit edilemediğinden aynı cümle birden fazla gruba dahil edildi.

Kip incelemesi yapılırken yalnızca fiilin geçtiği cümle ele alınmadı. Aynı cümle, tek başına ele alındığında birden fazla anlam vermekteydi. Bu nedenle cümlelerin geçtiği paragraf, bazen sayfa, hatta daha da zorlanılan

durumlarda eserin tümünden hareketle cümleyi söyleyen kişinin kişiliği, bulunduğu konum, yaşadığı çevre vs. de göz önünde bulunduruldu.

Romanlarda kiplerin asıl fonksiyonu ile kullanılan cümlelerin hepsi incelemeler kısmında verilmedi. Örnek olması açısından bir kısmı konuldu. Çünkü asıl amacımız var olan işlevleri tekrar etmek değil, kiplerin belirtilen görevlerin dışında nasıl kullanıldığını tespit etmektir.

Çalışmamız “Ön Söz”, “Kısaltmalar”, “Giriş”, “İnceleme”, “Sonuç” ve “Kaynakça” olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır.

“Kısaltmalar” bölümünde çalışmamızda kullandığımız kısaltmalar verilmiştir. İncelemeler bölümünde verilen her cümlenin sonunda, araştırmaya esas olan üç romanın adı kısaltılarak verilmiş, sayfa numaraları da belirtilerek parantez içinde gösterilmiştir. Kısaltılan eserlerin kaynakçaları da bu bölümde belirtilmiştir.

“Giriş” bölümünde kip kavramının niteliği üzerinde durulmuştur. Bu konudaki farklı görüşlerin ele alınmasının faydalı olacağından hareketle, yapılan araştırmalardaki fikirler ortaya konmuş, bunların benzer ve ayrılan yönleri belirtilmiştir. Yapılan muhtelif çalışmaların ışığında fiil kiplerindeki zaman ve anlam kaymalarının nedenleri konusuna değinilmiştir. Söz konusu nedenleri araştırmak, çalışmamıza büyük fayda sağlamıştır.

“İnceleme” bölümünde ‘Yurdunu Kaybeden Adam’, ‘Onlar da İnsandı’ ve ‘Korkunç Yıllar’ adlı romanlardan fişlediğimiz cümleleri öncelikle tasarlama ve bildirme kipleri olarak ayırdık. Bildirme kiplerini kendi içinde ‘Bilinen Geçmiş Zaman’, ‘Öğrenilen Geçmiş Zaman’, ‘Şimdiki Zaman’, ‘Gelecek Zaman’, ‘Geniş Zaman’ şeklinde; tasarlama kiplerini ‘Emir Kipi’, ‘Şart Kipi’, ‘İstek Kipi’, ‘Gereklilik Kipi’ şeklinde tasnif ettik. Her bölüm ve bunların alt başlıklarında gerekli görülen bilgiler verilmiş, açıklamalar yapılmıştır.

“Sonuç” bölümünde çalışmamızın sonuçlarını ortaya koyduk.

“Kaynakça” bölümünde ise doğrudan çalışmamıza aldığımız kaynakların dışında yararlanılan kaynakların künyelerini de verdik.

Zaman zaman zorlanarak, ancak büyük bir zevkle yaptığımız bu çalışmada Türk dilinin inceliğine ve gücüne tanıklık etmiş olduk. Üzerinde sınırlı çalışma yapılmış bir konuya eğilmenin verdiği mutluluğu da hissettik. Şüphesiz hataya düştüğümüz noktalar bulunacaktır. Temennimiz bu hataları bulmaya yarayacak başka çalışmaların da yapılması, böylelikle dilimizin karanlıkta kalmış noktalarının aydınlatılmasıdır.

Böyle bir çalışmanın yapılmasına vesile olan, çalışmam sırasında benden yardımını esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Güzin TURAL’a şükranlarımı sunarım.

Aybala ŞENGİN

KISALTMALAR

1. Eser Kısaltmaları:

K.Y. : *Korkunç Yıllar*, Cengiz DAĞCI, Ötüken Yay., İstanbul, 2000.

O.İ. : *Onlar da İnsandı*, Cengiz DAĞCI, Ötüken Yay., İstanbul, 2000.

T.D. : Türk Dili Dergisi

Y.K.A.: *Yurdunu Kaybeden Adam*, Cengiz DAĞCI, Ötüken Yay., İstanbul, 1989.

2. Kelime Kısaltmaları:

Alm. : Almanca

Ank. : Ankara

Bşk. : Başkanlığında

C. : Cilt

Fr. : Fransızca

Haz. : Hazırlayan

İng. : İngilizce

İst. : İstanbul

Osm. : Osmanlıca

s. : Sayfa

S. : Sayı

Yay. : Yayını

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
KISALTMALAR.....	iv
GİRİŞ.....	1
1. Kip Kavramı ve Kip Hakkındaki Görüşler	2
2. Türkiye Türkçesinde Kiplerin Sınıflandırılması.....	8
3. Zaman Kaymaları ve İşlev Değişimleri.....	12
4. Zaman Kaymalarının ve İşlev Değişimlerinin Nedenleri.....	14
İNCELEME.....	
I. BİLDİRME KİPLERİNDEKİ ZAMAN KAYMALARI VE İŞLEV DEĞİŞİMLERİ.....	17
1. Bilinen Geçmiş Zaman Kipindeki Zaman Kaymaları ve İşlev Değişimleri.....	17
1.1 Asıl İşlev.....	18
1.2 Zaman Kaymaları.....	24
1.3 İşlev Değişimleri.....	29
2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipindeki Zaman Kaymaları ve İşlev Değişimleri.....	48
2.1 Asıl İşlev.....	48
2.2 Zaman Kaymaları.....	55
2.3 İşlev Değişimleri.....	56
3. Şimdiki Zaman Kipindeki Zaman Kaymaları ve İşlev Değişimleri.....	61
3.1 Asıl İşlev.....	62
3.2 Zaman Kaymaları.....	69
3.3 İşlev Değişimleri.....	88

4. Gelecek Zaman Kipindeki Zaman Kaymaları ve İşlev Değişimleri.....	100
4.1 Asıl İşlev.....	101
4.2 Zaman Kaymaları.....	103
4.3 İşlev Değişimleri.....	106
5. Geniş Zaman Kipindeki Zaman Kaymaları ve İşlev Değişimleri.....	127
5.1 Asıl İşlev.....	128
5.2 Zaman Kaymaları.....	131
5.3 İşlev Değişimleri.....	136
II. TASARLAMA KİPLERİNDEKİ İŞLEV DEĞİŞİMLERİ.....	147
1. Emir Kipindeki İşlev Değişimleri.....	147
1.1 Asıl İşlev.....	148
1.2 İşlev Değişimleri.....	156
2. Şart Kipindeki İşlev Değişimleri.....	188
2.1 Asıl İşlev.....	189
2.2 İşlev Değişimleri.....	189
3. İstek Kipindeki İşlev Değişimleri.....	197
3.1 Asıl İşlev.....	197
3.2 İşlev Değişimleri.....	198
4. Gereklilik Kipindeki İşlev Değişimleri.....	198
4.1 Asıl İşlev.....	199
4.2 İşlev Değişimleri.....	199
SONUÇ.....	204
ÖZET.....	209
ABSTRACT.....	210
KAYNAKÇA.....	211

GİRİŞ

Canlı bir varlık olan dil, daima gelişmeye ve değişmeye açıktır. Dildeki çok yönlülük, onun sadece yapısal açıdan ele alınıp değerlendirilmesine izin vermez. Duygu ve düşüncelerimizi dile getirirken şekle bağlı cümleler dizisinden faydalanmayız. Kullandığımız dil unsurları birbirine bağlı, bir araya geldiklerinde farklı anlam değerleri kazanan bir yapıya sahiptir. Bu nedenle cümleyi oluşturan unsurlar tek başlarına değil, birlikte kullanıldıkları diğer dil öğeleriyle ele alınıp incelenmelidir.

Kullanılan gramatikal formlar, şüphesiz ki yeni ihtiyaçlara cevap vermek için işlev değiştirmekte veya var olan işlevlerini genişletmektedir. Kimi zaman yeni şekillerle karşılanan ihtiyaçlar, kimi zaman var olan şekillere yeni anlamlar kazandırmakla karşılanmaktadır. Cümlede yargı bildiren, cümleyi cümle yapan fiiller ve bunları kullanışa çıkaran kipler de eklere yüklenen salt zaman veya dilek anlamıyla ele alınmamalıdır. Çünkü kipler zaman ve dilek dışında kararsızlık, kesinlik, süreklilik, bitmişlik, vb. pek çok anlamı da barındırır.

Türkçede fiil kiplerinde şekil çokluğundan ziyade anlam genişliği ve zaman kaymaları dikkati çekmektedir. Dilek ve haber kipleri şeklinde ayrılan fiil kipleri şekil olarak dokuz bölümde incelenmektedir. Ancak işlevsel açıdan ele alındığında bunların sayısı belirlenemeyecek kadar çoktur.

Çalışmamızın konusunu Cengiz DAĞCI' nın "Yurdunu Kaybeden Adam", "Onlar da İnsandı" ve "Korkunç Yıllar" eserlerindeki kipler, kiplerdeki anlam ve zaman kaymaları oluşturmaktadır. Bu nedenle öncelikle kip kavramının neyi ifade ettiğini ayrıntılarıyla ortaya koymak gerekmektedir. Değişik kaynaklardan yapılan alıntılarla "kip" kavramına açıklık getirmeye çalışacağız.

1. KİP KAVRAMI VE KİP HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER

Pek çok tanımı yapılan, üzerinde farklı görüşler ileri sürülen “kip” hakkında derlediğimiz bilgileri inceleyelim:

Oya ADALI, kipi ruh durumlarını belirten, zaman ve kişi kavramı veren fiil biçimi olduğunu düşünmektedir: “Eylemin zaman ve kişi kavramı veren biçimine kip denilmektedir. Kip eylemin ne gibi bir ruh durumu ile ilgili olduğunu belirtir. Bir ardıla bağlı olarak beliren kipler genellikle ortaya çıkan ya da çıkacak olan bir eylemi belirten bildirme kipleri ya da tasarlanan bir eylemi gösteren isteme kipleri olarak iki göbekte incelenir. Bildirme kipleri zamanla bağımlıdır. Bir başka deyişle, bildirimi sağlayan zaman ardıllarıdır. İsteme kiplerinde ise istem adı altında verdiğimiz ardılar yer alır.”¹

Doğan AKSAN başkanlığında **Neşe ATABAY**, **İbrahim KUTLUK**, **Sevgi ÖZEL** tarafından hazırlanan “Sözcük Türleri” adlı kitapta, kip için, “Kip eylemlerle dile getirilen devinim, olay, oluş ve kılınışıla ilgili anlatım biçimlerine verilen addır. Bu biçimlerden kiminde bir olayı haber verme, gösterme ya da bir koşula bağlama, kiminde bir istek dilek ya da buyurma söz konusudur. Geleneksel dilbilgisinde, özellikle Türkçenin dilbilgisi kitaplarında yer alan kip türlerinin dışında, daha pek çok kip türü vardır.Çekimli eylemler, köklere gelen ekler yardımıyla “kişi”yi olduğu gibi kipleri de anlatırlar. Eylemi kullanan kimsenin bir olay, bir devinme, bir iş karşısındaki davranışı durumu, içinde bulunduğu ruhsal durumlar kipi kapsamı içine girer.”² şeklinde bilgi verilmiştir.

Doğan AKSAN, konu ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “Eylemlerle ilgili bir dilbilgisel tür de kip’tir. (Lat. Modus ‘tarz’; mode, mood, Modus). Kip kavramı geleneksel dilbilgisinde yerleşik bir kavram olup doğu ve batı dilciliğinde çok eskiden beri kullanılmıştır. Eylemin bildirdiği devinimin,

¹ ADALI, Oya, Türkiye Türkçesinde Biçim Birimler, TDK Yay., Ankara, 1979, s. 44.

² AKSAN, Doğan Bşk., Neşe Atabay, İbrahim Kutluk, Sevgi Özel, Sözcük Türleri, TDK Yay., Ankara, 1983, s. 239.

oluşun, kılışın konuşan açısından ne yolda, ne tarzda yansıtıldığını gösterir. Bir bakıma, açıklamada beliren ruh durumudur da denebilir.”³

Tahsin BANGUOĞLU kipin tanımını şöyle yapıyor: “Bir zamanın kişilere göre çekilmiş şekline kip (temps) deriz. Yukarıdan beri anlattıklarımıza göre 9 zaman ve 9 basit kip vardır.”⁴

Jean DENY, kip konusunda şu fikre sahiptir: “Emir sıygası bir tarafa dursun, Türkçede şahıslı fiil sıygalarının hepsi doğrudan doğruya fiil tabanı üzerinden değil teme üzerinden teşkil edilir. *Teme= fiil tabanı + teme alâmeti* (ki bu bazan zaman mefhumunu, bazan tarz mefhumunu bildirir.) Görülüyor ki, bizim kendi itibarımıza göre, teme alâmetleri sonuçluk (desinentiels) lâhikalara dâhildir.”⁵

Agop DİLAÇAR, kip ulamına çok daha geniş bir çerçeveden bakmaktadır: “...fiilin gösterdiği sürecin (vetire, proces) hangi psikolojik koşullar altında meydana geldiğini ya da gelmek istendiğini bildiren ve *ruh durumunu*, kişisel duyguları, niyeti, isteği belirten bir gramatikal ulam.” Agop DİLAÇAR kiplerin adlandırılmasında ‘zaman kipi’ teriminin kullanılmaması gerektiğini, kipin zamanla hiçbir ilgisinin olmadığını belirtirken, kipin ruh durumuyla alakalı olduğunu söyleyerek devam ediyor: “Buna göre, kipin belli bir morfeme, eke bağlı bulunması zorunluluğu düşünülemez. Kip, çeşitli eklerle de yapılabilir, önemli olanı ruh durumunun herhangi bir anlatım kalıbına girerek belirtilmesidir. Kimi ruh durumları, genel olarak, belli eklerle anlatılır, fakat bu ruh durumu ile ek uyum ve uyuşması zorunlu olamaz. Kip, türlü eklerle, türlü anlatım çalımlarıyla belirtilebildiği gibi, tek bir ek türlü kiplerin anlatımında görevlendirilebilir. Kiplerin sayısına gelince, bu sayı ne beştir ne de ondur, ruh durumlarının sayısınca kip vardır.”⁶

³ AKSAN, Doğan, Her Yönüyle Dil – Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yay., Ankara, 1995, s.263.

⁴ BANGUOĞLU, Tahsin, Ana Hatlarıyla Türk Grameri, Dergah Yay., İstanbul, 1979, s.140.

⁵ DENY, Jean, Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi), Ter.: Ali Ulvi Elöve, İstanbul, 1941, s. 365.

⁶ DİLAÇAR, Agop, “Grameri”, TDAY Belleten, 1971, s. 106-107.

Hikmet DİZDAROĞLU, "Türkçe'de Fiiller" adlı eserinde kip için şu açıklamayı yapıyor: "Her fiilde üç kavram vardır. Bu kavramlar şunlardır: **1. Eylem, 2. Zaman, 3. Şahıs**. Bu üç kavramın bileşkesine de **kip** diyoruz." ⁷

Haydar EDİSKUN kipi şu şekilde tanımlıyor: "Kip fiil kök ya da gövdelerinin -zaman ve biçimlere göre- türlü morfemlerle, yani eklerle girdikleri kalıplara denir." ⁸

Muharrem ERGİN , "Türk Dil Bilgisi" kitabında bu konudaki düşüncelerini "Şekil ve Zaman Ekleri" başlığı altında veriyor: "Şekil ve zaman ekleri fiil kök veya gövdesinin karşıladığı hareketi şekle ve zamana bağlayan eklerdir. Şekil ifadesi hepsinde, zaman ifadesi ise ancak bir kısmında vardır. Fiil kök veya gövdesinin karşıladığı hareketi nesneler bir takım şekiller içinde yaparlar. Nesnelere bağlanmak, kullanış sahasına çıkmak üzere mücerret hareketin girdiği bu kalıpları, bu şekilleri karşılamak için fiil kök veya gövdesi şekil eklerini alarak fiil şekilleri veya fiil kipleri dediğimiz gramer şekillerine girer." **ERGİN** , aynı kitapta "Fiillerin Gramer Kategorileri ve Fiil Çekim Ekleri" başlığı altında ise şekil eklerinden bahsederken kiple ilgili şunları söylüyor: "*Kip* yahut *şekil* fiil kök veya gövdesinin ifade ettiği hareketin ne şekilde yapıldığını veya olduğunu gösteren gramer kategorisidir. Fiil kiplerinin hepsi yalnız kip veya şekil göstermez; bunlardan bazıları aynı zamanda zaman da ifade ederler. Yani fiil kipleri kip kategorisinden başka zaman kategorisini de karşılarlar. Fiil kök ve gövdelerinden fiil kip ve şekillerini yapan ekler fiillerin kip veya şekil ekleridir. Demek ki kip kategorisi fiil kök ve gövdelerinin bir çekim şekli ile karşılanır." ⁹

Vecihe HATİPOĞLU ' nun tanımı ise şöyledir: "Kip (Osm. sıyga, fiil tasrifi; Fr., İng. Paradigme; Alm. Paradigma) (Derl.şekil, çekim örneği) eylemlerde belirli bir zamanla birlikte konuşanın, dinleyenin ve hakkında

⁷ DİZDAROĞLU, Hikmet, Türkçe'de Fiiller, TDK Yay. Ank., 1963.

⁸ EDİSKUN, Haydar, Türk Dilbilgisi, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1985, s.173-174.

⁹ ERGİN, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yay., İst. 1990, s.125,273.

konuşulunun tekil ya da çoğul olarak belirtilmiş biçimi: Bildirme kipleri, isteme kipleri vb.”¹⁰

Ahmet KOCAMAN , kip kavramının yapısal açıdan değil, işlevsel açıdan ele alınması gerektiğini şu sözlerle belirtiyor: “Kiplerin yalnızca -sa, -meli, -a, -ebil gibi eklerle sınırlanması olaya tümüyle yapısal bir açıdan bakmak anlamına gelir, oysa dilsel olayların bütünlüğü salt yapısal bir yaklaşımla sağlanamaz. Dilin öncelikle toplumsal bir olgu olması ve değişik işlevleri bulunması kip ulamının daha geniş bir çerçeveden, tümceler üstü birimler açısından ele alınmasını gerektirir. Öte yandan tüm dillerde olduğu gibi Türkçede de eklerle kip ulamı arasında bire bir eşleşme olmadığı kabul edilmelidir; çünkü kipleri belirleyen ekler kimi zaman paralinguistik etmenler yüzünden, kimi zaman da bağlamın ortaya çıkardığı koşullar nedeniyle birkaç işlevi birden yüklenmektedirler.”¹¹

Nurettin KOÇ , "Yeni Dilbilgisi" adlı kitabında fiil çekiminin tanımını yaptıktan sonra kip ile ilgili şu bilgileri veriyor: "Bu çekim sırasında, konuşucunun tutumunu, yani salt bildirmeyle mi yetindiğini, yoksa bir yorumda mı bulunduğunu; istek, dilek, koşul, gereklik, emir mi anlattığını gösteren anlatım biçimlerineyse *kip* (Alm. modus; Fr. mode; İng. mood, mode) adı verilir. Türkçede dokuz eylem kipi vardır: *belirsiz geçmiş zaman, belirli geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman, istek, dilek-koşul, gereklik, emir*. Bu dokuz kip iki bölümde incelenir: *Bildirme kipleri, isteme kipleri*.”¹²

Zeynep KORKMAZ , "Türkiye Türkçesi Grameri" adlı kitabında kip ve zaman kavramları arasında doğrudan bir ilişki olmadığını belirttiikten sonra 'kip' i şöyle tanımlıyor: "Kip, kök veya gövde durumundaki fiilin bildirdiği hareketin, oluş ve kılışın, konuşan, dinleyen veya kendisinden söz edilen

¹⁰ HATİPOĞLU, Vecihe, Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, A. Ü. DTCF Yay. 4. Baskı, Ank.,1982, s.82.

¹¹ KOCAMAN, Ahmet, "Türkçe'de Kip Olgusu Üzerine Görüşler", TDAY, Belleten, 1980-1981, TDK Yay., Ankara, 1983, s. 85.

¹² KOÇ, Nurettin, Yeni Dilbilgisi, İnkılâp Kitapevi, İst. 1990,s. 235.

açısından ne biçimde, ne tarzda yansıtıldığını gösteren bir gramer kalıbı, bir anlatım biçimidir.”¹³

Emin ÖZDEMİR, “Türkçede Fiillerin Çekimlenişine Toplu Bir Bakış” adlı makalesinde fiillerin çekimli şekillerinin ‘eylem, zaman, şahıs, kip’ olmak üzere dört kavramı ifade ettiğini söylüyor. Kipler konusunda şu bilgileri veriyor: “Çekimli fiilin ifade ettiği IV. unsur da kip veya şekildir. Varlıkların yaptıkları eylemleri iki ana grupta toplamak mümkündür: 1) Ortaya çıkmış veya çıkacak eylemler. 2) Ortaya çıkması tasarlanan eylemler. ...İşte fiiller de bu iki tip eylemi karşılamak üzere eylemin niteliğine göre bu iki ana şekle girerler. Bu şekil ya da kalıplara *kip* denir.”¹⁴

Ahmet TOPALOĞLU’ nun “Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü” nde yaptığı tanım şöyledir: “Bir fiile zaman ve şahıs kavramları dışında konuşan tarafından başka düşünce ve duyguların katılıp katılmadığını anlatan, yani fiilin belirttiği kılış ve oluş karşısında konuşanın sadece bildirmeyle mi yetindiğini, yoksa bir yorumda mı bulunduğunu gösteren fiil biçimi.”¹⁵

Türkçe sözlükte terim olarak kip kavramının karşılığı “Fiillerde belli bir zamanla birlikte konuşanın, dinleyenin ve hakkında konuşulunun, tekil veya çoğul olarak belirtilmiş biçimi, sıyga” olarak verilmektedir.¹⁶

TDK yayınlarından çıkan başka bir sözlükte ise kip için şu tanım yapılmaktadır: “Fiillerin gösterdiği oluş ve kılışın zaman ve şahıs kavramlarına bağlı olarak ne şekilde yapıldığını veya olduğunu gösteren biçimi.”¹⁷

Necip ÜÇÖK, konuyla ilgili düşüncelerini “Genel Dilbilim” adlı kitabında şu şekilde dile getirmektedir: “Cümle içinde fiillerin aldıkları

¹³ KORKMAZ, Zeynep, Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), TDK Yay., Ankara, 2003, s. 569.

¹⁴ ÖZDEMİR, Emin, “Türkçede Fiillerin Çekimine Toplu Bir Bakış”, TDAY, Belleten, 1967, s. 186.

¹⁵ TOPALOĞLU, Ahmet, Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü, Ötüken Yay., İstanbul, 1989, s. 101.

¹⁶ Türkçe Sözlük, TDK Yay. Ankara, 1988, s. 874.

¹⁷ Okul Sözlüğü, TDK Yay., Ankara, 1994.

şekillerdir. Fiilin ifade ettiği işin, halin veya hükmün ne şekilde olduğunu, vukua geldiğini veya yapıldığını göstermeye yarar. Her dilde kipler birbirinden ayrılır. Her dilde çeşitli kipler vardır ve bunlar muhtelif şekillerde gösterilirler. Bunlardan bazıları şunlardır: bildirme kipi, dilek kipi, istek kipi, şart kipi, gereklik kipi, emir kipi v.s.”¹⁸

Berke VARDAR , bu konuda şunları söylemektedir: “Kip (Alm. Modus) (Fr. Mode) (İng. Mood, mode) (est. Sııyga) eylemin belirttiği oluş karşısında konuşucunun tutumunu, bir başka deyişle salt bildirmeyle mi yetindiğini, yoksa bir yorumda mı bulunduğunu, istek, dilek, koşul, gereklik, buyrum mu anlattığını gösteren eylem biçimlerinin özelliği. Zaman terimi gibi kip terimi de gerçekte salt bir nitelik taşımaz. Bir kip, birden çok kipsel değer anlatabilir. Kimi durumlarda söz dizimsel zorunluluklara bağlı olarak kipsel değer ortadan kalkabilir. *Türkiye Türkçesine ilişkin betimlemelerde kip kavramı zaman kavramıyla çoğu kez karışmakta, kip yerine tarz terimini kullanıp zaman yerine kipi kullananlara bile rastlanmaktadır.* Pek çok sınıflandırma varsa da, genellikle bildirme kipleri (belirli geçmiş, belirsiz geçmiş, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman) ve isteme kipleri (istek, dilek-koşul, gereklik ve buyrum) birbirinden ayırt edilir.”¹⁹

Görüldüğü gibi fiil kipleri ile ilgili yapılan çalışmaların ve dil bilgisi kitaplarının çoğunda zaman ve kip konusu birbirinden ayrılmış değildir. Bu iki kavram arasında bağ olduğu gerçektir. Örneğin “pişmanlık” işlevi geleceği ifade eden bir söyleyişte karşımıza çıkmaz. İnsan, gerçekleşen eylemlerden dolayı bir pişmanlık duyar. “Buraya niye geldim ki?” cümlesinden çıkan anlam, “Keşke gelmeseydim.” dir. “Gelmek” eylemi yapıp bitmiştir. Aynı cümle gelecek zamanla kullanıldığında pişmanlık anlamından bahsedilemez. Çünkü eylem gerçekleşmemiştir. O halde zaman ve kip birbirini etkileyen unsurlardır. Ancak birbirinin karşılığıymış gibi kullanılması yanlıştır.

¹⁸ ÜÇÖK, Necip, Genel Dilbilim (Lengüistik), Sakarya Bas., Ankara, 1947, s.101 - s.102.

¹⁹ VARDAR, Berke, N. Güz, E. Öztokat, M. Rifat, O. Senemoğlu, E. Sözer, Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, TDK Yay., Ankara, 1990, 103-104.

Konuyla ilgili başka bir önemli nokta da şudur: “Kip” kavramı cümle içinde ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle bir fiilin kip denilen anlatım tarzını ifade edebilmesi için, öncelikle yargı bildirecek şekilde kullanılması gerekir. Fiillerse kullanım alanına zaman ve şahıs ekleriyle çıkmaktadır. Hal böyle olunca, kip kavramının içine zaman anlamı da girmektedir. Bu da iki kavramın birbiriyle bağlantı içinde olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. M. ERGİN’ in²⁰ de dediği gibi, fiil kipleri bazen tarz, bazen zaman, bazen de bunların ikisini de ifade edebilir. Şayet kip ve zaman aynı kavramın karşılığı olsaydı, tüm fiil kiplerinde net bir zaman anlamı olması gerekirdi. Görülüyor ki bu iki kavram birbiriyle bağlantılı, ancak farklı gramer kalıplarıdır.

Yukarıda sıraladığımız kip hakkındaki görüşleri şu şekilde değerlendirebiliriz: Bazı dilçiler, kip kavramı ile zaman kavramını birbirinden ayırmamaktadır. Bazı dilçiler ise, kipi, eylemin yapılış şekli ile ilgili olduğunu söylerler. Bu dilçilere göre kip; iş, oluş ve hareketin nasıl gerçekleştiğini ifade eder. Başta Agop Dilaçar olmak üzere bir kısım gramercimiz ise, kipi tamamen ruh durumlarıyla alakalı olduğu görüşünü savunurlar. Hatta Dilaçar ruh durumları sayısınca kip olduğunu söyler. Görüldüğü gibi gramerlerimizde kip kavramı ile ilgili görüşler, temelde üç bölümde ele alınabilir.

Kip kavramıyla ilgili verilen yukarıdaki bilgilerden hareketle, kipi şu şekilde tanımlamayı uygun görüyoruz: **Bir hareketi, işi, oluşu, kılışı, durumu ifade eden fiil kök veya gövdelerinin nasıl, ne şekilde veya ne zaman yapıldığını gösteren, eylemin bildirdiği kılınışın konuşan tarafından hangi tarzda aksettirildiğini gösteren eylem özelliğidir.**

2. TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KİPLERİN SINIFLANDIRILMASI

Kiplerin sınıflandırılması konusunda, önerilen terimler ve bazı ufak tefek farkların dışında görüşler ortaktır. Buna göre Türkçede kipler bildirme kipleri (haber kipleri, siga-i ihbariyye, mode indicatif) ve tasarlama kipleri

²⁰ ERGİN, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yay., İst. 1990, s.125, 273.

(dilek kipleri, isteme kipleri, siga-i inşaiyye, modes subjonctifs) şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

Hikmet DİZDAROĞLU , “Türkçede Fiiller” adlı kitabında kipin tanımını verdikten sonra Türkçede mevcut fiil kiplerini şu şekilde bölümlere ayırmıştır: “...fiillerin bir bölümü eylemlerin yapıldığını, yapılacağını, yapılmakta olduğunu haber verir; bir bölümü ise, eylemin yapılmasıyla ilgili bir dileği, isteği belirtir. Birinci gruptaki fiillere **Haber Kipleri**, ikinci gruptaki fiillere de **Dilek Kipleri** denir. Türkçede dokuz fiil kipi vardır. Bu kiplerden beşi haber kipi, dördü de dilek kipi.” Dizdaroğlu haber kiplerini –di’li geçmiş zaman, –miş’li geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman şeklinde; dilek kiplerini dilek-şart kipi, istek kipi, gereklik kipi, emir kipi şeklinde ayırmıştır. ²¹

Muharrem ERGİN, kip çeşitleri hakkında şu bilgileri vermektedir: “Nesnelerin yaptıkları hareketler iki çeşittir: Ortaya çıkan veya çıkacak olan hareket, ortaya çıkması tasarlanan hareket (açtı veya açsa gibi). Bu iki hareket şeklini karşılamak için fiil kök veya gövdesi ayrı ayrı şekillere girer. Şu halde bir kısım fiil şekilleri ortaya çıkan veya çıkacak olan bir hareketi bildirirler. Bu fiil şekillerine bildirme kipleri adını veriyoruz. Fiil şekillerinin diğer bir kısmı ise tasarlanan bir hareketi ifade ederler. Bunlara da tasarlama kipleri adını veriyoruz.” ²²

Nurettin KOÇ, fiil kiplerini aşağıdaki şekilde sınıflandırmıştır: “Türkçe’de dokuz eylem kipi vardır: *belirsiz geçmiş zaman, belirli geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman, istek, dilek-koşul, gereklik, emir*. Bu dokuz kip iki bölümde incelenir: *Bildirme kipleri, isteme kipleri*. Bildirme kipleri (Alm. Indikativ; Fr. Indicatif; İng. Indicative) belli bir zaman kavramı taşıyan belirli geçmiş zamanı, belirsiz geçmiş zamanı, şimdiki zamanı, gelecek zamanı ve geniş zamanı kapsar. İsteme kipleri (Alm.

²¹ DİZDAROĞLU, Hikmet, Türkçede Fiiller, TDK Yay., Ankara, 1963, s.8.

²² ERGİN, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yay., İst. 1990, 273.

Subjunktiv, Konjunktiv; Fr. Mode subjonctif; İng. Subjonctive) dilek – koşul, istek ,gereklik ve emir kavramları verir.”²³

Zeynep KORKMAZ, “Türkiye Türkçesinde başlıca iki anlatım kalıbı vardır. Bunlar: I.Bildirme kipleri, II.Tasarlama kipleridir. Ancak, mastar olmaktan çıkarak bir yargıya dönüşmüş olan fiiller ister istemez zaman ve şahıs eklerine bağlandıklarından, fiillerin bu ekleri almış çekimli biçimlerinde bildirme kiplerinde beş, tasarlama kiplerinde dört olmak üzere toplam dokuz anlatım kalıbı yani kip ortaya çıkar.” diyerek kipleri başlıca iki bölüme ayırmıştır.²⁴

Emin ÖZDEMİR, çekimli bir fiilin ifade ettiği unsurlardan biri olarak ele aldığı kip (tarz) konusunda bilgiler verdikten sonra, kipleri bildirme (haber) kipleri ve tasarlama (dilek) kipleri olmak üzere ikiye ayırmıştır. Özdemir’ e göre haber kipleri geniş zaman bildirimi, şimdiki zaman bildirimi, görülen geçmiş zaman bildirimi, görülmeyen geçmiş zaman bildirimi ve gelecek zaman bildirimi şeklinde bölümlenmelidir. Tasarlama kiplerini ise şart kipi (şekli), istek kipi (şekli), gereklilik kipi (şekli), emir kipi (şekli) olarak adlandırmayı tercih etmiştir.²⁵

Faruk Kadri TİMURTAŞ, “Türkiye Türkçesinin Ana Hatları” adlı makalesinde “Türkçenin fiil çekimi son derece zengindir. Bir fiilin beşi zaman (ihbari, temporel), dördü tasarlama (inşai, modal) olmak üzere dokuz sığısı vardır.” dedikten sonra bildirme kiplerini görülen geçmiş zaman (praeterite), anlatılan geçmiş zaman (dubitatif), geniş zaman (aoriste), şimdiki zaman (present), gelecek zaman (futura); tasarlama kiplerini temenni – şart (desideratif), istek (iltizami, optatif), gereklilik (vücup, necessitativ), emir (imperativ) olarak sınıflandırmıştır.²⁶

²³ Nurettin KOÇ, Yeni Dilbilgisi, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1990 s.235, 242.

²⁴ KORKMAZ, Zeynep, Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), TDK Yay., Ankara, 2003.

²⁵ ÖZDEMİR, Emin, “Türkçede Fiillerin Çekimlenişine Toplu Bir Bakış”, TDAY Belleten, 1967, s.177-203.

²⁶ TİMURTAŞ, Faruk Kadri, Makaleler – Dil ve Edebiyat İncelemeleri, Haz. Mustafa ÖZKAN, TDK Yay., Ankara, 1997, s.248 – 249.

Fatma TÜRKYILMAZ da bu konudaki genel kabule uyarak kipleri “bildirme” ve “tasarlama” olmak üzere iki bölümde incelemiştir.²⁷

Ertuğrul YAMAN, kip ve zaman hakkındaki değişik görüşleri gruplandırdıktan sonra şu sonuca varmıştır: “...kipin ‘zaman, kişi, teklik-çokluk, olumluluk-olumsuzluk, nasıllık-nicelik’ gibi kavram ve durumları da içine alan geniş bir dil bilgisi kavramı olduğunu söyleyebiliriz. Geleneksel olarak zaman ekleri diye bilinen eklerin, aslında birer kip eki olduğu da anlaşılmaktadır.”²⁸

Görüldüğü gibi, kiplerin sınıflandırılması konusunda önerilen terimler ve bazı ufak tefek farklar dışında görüşler ortaktır. Türkçede kipler “bildirme” ve “tasarlama” kipleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Çalışmamızın temelini oluşturan bildirme ve tasarlama kipleri hakkında bilgi vermeyi uygun görüyoruz. Bunları oluşturan bilinen geçmiş, öğrenilen geçmiş, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman, emir kipi, istek kipi, şart kipi ve gereklilik kipinin asıl işlevleri ile yan işlevleri inceleme bölümünde verilecektir. Burada yalnızca bildirme ve tasarlama kiplerinden bahsedeceğiz:

1. Bildirme Kipleri: Şekil ve zaman ifade eden bu kipler, eylemin yapıldığını, yapılmakta olduğunu veya yapılacağını bildirme görevindedirler. Üstlendikleri görev nedeniyle zaman değeri şekil değerinden daha baskındır. Bu nedenle gramerlerimizde “zaman” adıyla anılırlar. Bildirme kipleri beşe ayrılır:

- I. Öğrenilen geçmiş zaman
- II. Bilinen geçmiş zaman
- III. Şimdiki zaman
- VI. Gelecek zaman
- V. Geniş zaman

²⁷ TÜRKYILMAZ, Fatma, Tasarlama Kiplerinin İşlevleri, TDK yay., Ankara, 1999, s. 8.

²⁸ YAMAN, Ertuğrul, Türkiye Türkçesinde Zaman Kaymaları, TDK Yay., Ankara, 1999, s. 13-14.

2. Tasarlama Kipleri: Tasarlanan eylemleri ifade eder. Olması istenen, dilenen, gerekli olan, şarta bağlanan veya emredilen eylemler tasarlama kipleri olarak adlandırılmıştır. “Tasarlama” işi geleceğe yönelik eylemlere dayalı olduğundan bu kipte gelecek zaman anlamı vardır. Ancak bu zaman anlamı bildirme kiplerindeki kadar net değildir. Yani tasarlama kipleri zaman değil şekil ifade eder. Şekil ifade eden bu kipler dörde ayrılır:

- I. Şart kipi
- II. İstek kipi
- III. Gereklilik kipi
- IV. Emir kipi

3. ZAMAN KAYMALARI VE İŞLEV DEĞİŞMELERİ

Fiilde zaman, bildirilen yargının, oluşun, kılınışın, hareketin ve işin hangi zaman çerçevesinde oluştuğunu gösterir. Zaman kavramı temelde üç ana bölümde incelenmektedir: Geçmiş zaman, gelecek zaman, şimdiki zaman. Türkçe’de geçmiş zaman bilinen geçmiş ve öğrenilen geçmiş olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bunun dışında tüm bu zamanlarla bağlantılı bir de geniş zaman vardır.

Zaman kavramı son derece geniştir. Tüm zamanlar yukarıdaki gibi ana bölümlere ayrılmış olsa da, bazen fiilin bildirdiği yargının ne zaman gerçekleştiği yukarıdaki eklerle sınırlandırılarak net bir şekilde verilemez. İşte bu durumda zaman bildiren eklerin farklı zamanları karşılayacak şekilde kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca “yön verenler” denilen kelimelerin yardımıyla, aynı kipin ifade ettiği zaman ayrımlarını da ortaya koyabilmekteyiz. “Gelmek” fiilini bilinen geçmiş zamanla çekimleyerek iki ayrı cümlede kullanalım: 1. Biraz önce geldim. 2. Aylar önce geldim. İki cümlede de “gelmek” eylemi konuşanın bilgisi dahilinde ve geçmişte gerçekleşmiştir. Ancak “biraz önce” ve “aylar önce” ifadeleri bu iki cümlede bildirilen zamanın farkını ortaya koymaktadır. İlk cümledeki zaman, yakın geçmiştir. Dilimizde

böyle bir adlandırma olmasa da mevcut kip ekleri ve yön verenlerle bu zaman anlamı verilebilmektedir.

Verilen bilgilerden hareketle zaman kaymasını, **“Belli bir zamanı bildiren ekin, kendisine yüklenen görevin dışında farklı bir zaman değeri yüklenmesidir.”** şeklinde tanımlayabiliriz.

İşlev değişimi ise zaman kaymasından farklıdır. Ertuğrul Yaman ' a göre bu ikisi arasındaki ince ayrımı yapmak gerekir: “Bu konu genellikle, zaman kaymaları ile birlikte değerlendirilmiştir. İşlev değişimleri, zaman kaymalarının bir sonucu olduğu için, iki kavram bir arada alınmıştır. Hemen şunu belirtelim ki işlev değişimlerini zaman kaymalarından ayırmak gerekir. İşlev değişimleri, zaman kaymaları sonucu ortaya çıkmakla beraber, farklı durumlardır. İşlev değişimleri, uzun uzun anlatılacak düşünceleri kısaca ifade etmemize yararlar. Bazen yalnızca işlevi bildirdikleri gibi, bazı durumlarda bir zaman kayması ile birlikte görülebilirler. Ancak işlev değişimlerinin zaman kaymasıyla doğrudan bir ilgisi bulunmamaktadır.”²⁹

Bizce de zaman kayması ve işlev değişimini ayrı ayrı ele almak gerekir. Özellikle açıkça zaman ifade etmeyen tasarlama kiplerinde bu durum ortaya çıkmaktadır. Bildirme kipleri hem şekil hem de zaman ifade ettiklerinden, bunlarda zaman ve işlev değişimi bir arada görülebilir. Çoğu işlev değişiminin de zaman kayması sonucu ortaya çıktığı söylenebilir. Tasarlama kiplerinde sadece işlev değişiminden söz edilebilir. Ancak bazen bu kiplerin de zaman ifade ettiği görülmektedir. Bildirme kipleriyle aynı zamanı ifade etmese de, zaman ifade eden tasarlama kipleri de çalışmamızda işlev değişimleri arasında ele alınmıştır.

Yukarıdaki açıklamaların ışığında fiil kiplerindeki işlev değişimini, **“Belli işlevleri yüklenen bir ekin asıl işlevi dışında farklı görevleri üstlenecek şekilde kullanılmasıdır.”** şeklinde tanımlayabiliriz.

²⁹ YAMAN,Ertuğrul, Türkiye Türkçesinde Zaman Kaymaları, TDK Yay., Ank., 1999, s. 31-32

4. ZAMAN KAYMALARININ VE İŞLEV DEĞİŞMELERİNİN NEDENLERİ

Zaman kaymalarının sebepleri üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde, hemen hepsinde aynı sonuçlara varıldığı görülecektir.

Kevser ACARLAR, bu konuda yazdığı makalesinde aşağıdaki bilgileri veriyor:

“Bu kaymaların bir nedeni düşünce ve duyguların sonsuzluğunu kapsayacak, içten geleni bütün ayrıntılarıyla dışa yansıtabilecek yeter sayıda kelime bulmak olanaksızlığıdır. Toplumsal yaşayışlardaki bağları pekiştirmek nedeniyledir ki, dillerini zenginleştirmek amacı, tarih boyunca bütün ulusları çaba harcamaya zorlamıştır. Bu amaca erişebilmek için yeni kelimeler türetip üretmekle yetinilmemiş, kullanılmakta olanların da anlam açılarını genişletmek, daraltmak, kaydırmak yoluna gidilmiştir. Zaman, öncesiz ve sonrasız bir kavramdır. Bu kavramı yine her biri çok geniş süreleri kaplayan, *geçmiş*, *şimdi*, *gelecek* diye üç bölümde sınırlandırmak, anlam ayrımlarını belli sayıdaki kiplere sığdırmak olanaksızdır. Zarf ve zarf gibi kullanılan kelimeler de bu sınırsızlıktaki boşluğu dolduramamış. İşte bu nedenle gereklikçe bir zaman kipini başka bir zaman kipiyle değiştirerek açıklık kapatılmak istenmiştir.”³⁰

Celal CEREN, “Fiilde Zaman ve Anlam Kayması” adlı makalesinde yukarıdaki düşüncelerin yanı sıra fiilin kılış anlamının da etkisi üzerinde duruyor: “Kılış anlamları farklı olan eylemlere aynı zaman ekini getirdiğimizde ortaya çıkan zaman anlamının aynı olmadığı görülür. Örneğin; “Başlıyorum...” dediğimizde, gerçek başlama anlamından söz edilebilir ancak; “okuyorum” da süreklilik anlamı vardır. Örneklerde görüldüğü gibi eylemin kılış özellikleriyle zaman arasında bir anlam ilgisi vardır. Fiilin zamanı hakkında yargıda

³⁰ ACARLAR, Kevser, “Fiil Kiplerindeki Anlam Kaymalarının Nedenleri”, T.D., C. XX, S. 213, Haz., 1969, s. 250.

bulunurken salt aldığı zaman ekiyle yetinmek doğru değildir. Fiilin kılış anlamı da göz önünde bulundurulmalıdır.”³¹

Celal CEREN aynı makalesinde belirteçlerin rolünden de bahsediyor: “Fiiller zaman kipleriyle yargı bildiren cümlelerde kullanıldıklarında türlü anlam ilgileri ve kavramlar ortaya çıkarılırlar. Bunların ortaya çıkmasında belirteç görevinde kullanılan sözcüklerin büyük payı vardır. ”

Tahir Nejat GENCAN biçimlerin zamanla farklı anlamlar kazanabileceğini ifade ediyor: “Sözcükler canlı varlıklar gibidir. Zamanla biçimleri değişir, anlamları genişler. Kullanıştan düşen; ölmüş sanılırken yeniden kullanılmaya başlanan sözcükler pek çoktur. Eski, yeni sözcüklerin yaprakları karıştırılınca bu çeşit ölü sözcüklerden birçoğuna rastlanır. Onun için ek, biçim ne olursa olsun kullanışın sözcüğe kazandırdığı anlamı da gözden kaçırmamak zorundayız.”³²

Ahmet KOCAMAN, bu konuda dil içi ve dil dışı etmenlerin rolü üzerinde duruyor: “Dil çok yönlü bir olgudur; dil dizgesinin karmaşık ama belli bir düzeni yansıtan yapısındaki bu çok yönlülük dilsel işlev açısından da geçerlidir, çünkü dilin tek görevi düz tümce üretmek değildir; başka bir anlatımla, salt betimsel (gönderimsel) bir işlevi yoktur dilin. Soru sormaya, buyruk vermeye, dilekte bulunmaya, kesinlik ya da belirsizlik vb. anlatmaya da yarar dil. Bireysel olduğu ölçüde, belki daha çok, toplumsal bir etkinliktir; bu açıdan da dil birimlerinin yalnızca yapısal yönden incelenmeleri, kendi içlerinde son bulan birimler olarak algılanmaları yetmez, bunların dilsel değerlerinin anlaşılması içerdikleri söz eylemin (speech act), konuşmacı ya da dinleyicinin dil olayı karşısındaki tavrının, sözcenin kullanıldığı bağlamın, kısacası ilgili dil içi ve dil dışı etmenlerin göz önüne alınmasını gerektirir.

³¹ CEREN, Celâl, Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Dergisi, S. 1, Haz. 1995, s. 27.

³² GENCAN, Tahir Nejat, Dilbilgisi, 4. Baskı, TDK Yay., Ankara, 1979, s.374.

Dilde iç ve dış etmenlerin karşılıklı etkileşimini en iyi gösteren öğelerden birisi kiptir.”³³

Ertuğrul YAMAN, zaman kaymalarını dilin doğal yapısına, düşüncenin gelişmesine, zaman kavramının genişliğine, anlatıma zenginlik kazandırma amacına bağlamaktadır.³⁴

Zaman kaymaları ve işlev değişimleri bir dilin doğal gelişimiyle açıklanabilir. Canlı bir varlık olan dil her yönden değişmeye ve gelişmeye açıktır. İnsanoğlu düşünsel ve kültürel alanda geliştikçe bunu diline aksettirme ihtiyacı hissetmiştir. Şunu belirtmek gerekir ki, bu değişim bir takım zorlamalarla değil, dilin doğal gelişim seyri içerisinde oluşmaktadır.

Oldukça geniş bir kavram olan zamanın sınırlı sayıdaki eklerle ifade edilmesi imkansızdır. Bu nedenle insanoğlu var olan eklerle farklı zaman değerleri kazandırarak bunların kullanım alanını genişletmiştir.

Bir kip eki farklı fiillere getirildiğinde farklı anlam ve zaman değerleri kazandırmaktadır. Bu da zaman ve anlam kaymalarında ayrı bir etkidir.

Anlatımı zenginleştirme, duyguları, düşünceleri eksiksiz ifade edebilme isteği dilde bu tarz farklı kullanışların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Duygu ve düşünceleri kısa yoldan aktarma yollarından biri olarak da insanoğlu zaman kaymaları ve işlev değişimlerine baş vurmuştur.

Görüldüğü gibi zaman kaymaları ve işlev değişmelerinin birçok nedeni vardır. Türkçe gibi pek çok yoldan gelişmeye müsait bir dilde, fiil kiplerinin anlam ve zaman çerçevelerinin dışına taşması kadar doğal bir durum söz konusu değildir.

³³ KOCAMAN, Ahmet, “Türkçe’de Kip Olgusu Üzerine Görüşler, Belleten, 1980-81, TDK Yay., Ank. 1983, s. 81

³⁴ YAMAN, Ertuğrul, Türkiye Türkçesinde Zaman Kaymaları, TDK Yay., Ankara, 1999.

İNCELEME

I. BİLDİRME KİPLERİNDEKİ ZAMAN KAYMALARI VE İŞLEV DEĞİŞMELERİ

1. BİLİLEN GEÇMİŞ ZAMAN KİPİNDEKİ ZAMAN KAYMALARI VE İŞLEV DEĞİŞMELERİ

Bilinen geçmiş zaman kipi, hem şekil hem zaman ifade eder. Bu kipin Türkiye Türkçesindeki eki (-DI) olarak sekiz şekildedir.

Asıl İşlev: Bu kip zaman olarak geçmişte meydana gelen eylemler için kullanılır. Geçmişte gerçekleşen eylem, konuşan tarafından kesin olarak bilinmektedir. Konuşan kişi bildirdiği eylemin gerçekleşmesine bizzat şahit olmuştur. O halde bu kip, geçmişte olup bitmiş bir hareketi ifade eder ve bu hareket konuşanın şuuru ve bilgisi dahilinde gerçekleşmiştir. Ancak bazı durumlarda konuşan, eylemin yapıldığını bizzat görmese bile, eylemin gerçekleştiğinden görmüş kadar emindir. Bu tarz ifadeler de, bilinen geçmiş zamanın asıl işlevi içinde değerlendirilmelidir.

Zaman Kaymaları: Bu kip, ifade ettiği asıl zaman dışında şimdiki zaman, öğrenilen geçmiş zaman, yakın geçmiş zaman ve gelecek zamanı da karşılayabilmektedir.

İşlev Değişimleri: Bilinen geçmiş zaman asıl işlevi dışında şu işlevleri de ifade etmektedir: Şart, tahmin / ihtimal / fikir yürütme, öfke, övme / övünme, önemsememe / umursamama, teşvik / yüreklendirme, pişmanlık, dikkati çekme, yakınma / hayıflanma / sitem, olmazlık, alay etme / iğneleme / küçümseme, hesap sorma, çaresizlik / ümitsizlik, teslimiyet / kabullenme, şaşkınlık, teselli, süreklilik, başlangıç.

1.1 Asıl İşlev:

Bilinen Geçmiş Zaman: Kipin temel işlevidir. Aşağıdaki örnek cümleler bilinen geçmiş zamanın asıl işleviyle kullanılmıştır.

“-Fiyatını **sordum**, öyle bir fiyat söyledi ki herif, yere **yıkılayazdım**.

-Pahalı mı?

-Nasreddin Hoca’ nın fiyatı! Eh, ata bindiğime **şükrettim, döndüm**.” (Ol 292)

“At yorgun. Dün akşam Roman Koş’ tan bir araba odun **çekt**i, bırak ahırda kalsın,...” (Ol 208)

“Arabadan **attım** aşağı. Bağıra bağıra Rum köyü üstündeki taşlıklara **döndü**. Ben de yola **indim**, **sürdüm** arabayı köye doğru. Memişin Deresinden epey **uzaklaştım**, yol boyundaki servileri **geçtim**, arkadan araba sesleri, bağrısmalar **duydum, baktım**; İvan...” (Ol 182)

“Bu sabah arabaları karşı mahalleden Memişin Deresi üstüne **sürdük**. Dereyi **geçtik**, Rum köyü üstündeki kavaklıkların eteklerinden arabalara taş **yükledik**, arabaları ağzına kadar **doldurduk**.” (Ol 181)

“Akmescit’ in camilerini **kapadılar**, her cami kapısında bir kilit! İşte Memişin Deresi üstüne de bir türme **yaptılar**.” (Ol 179)

“Bizim Kala Mala evde sarhoş, İvan’ sa geceleyin dışarı adımını **atmadı**.” (Ol 177)

“Hohol **Mahvettim**; komiser **emretti**, dedi.” (Ol 172)

“İvan da amma **büyüdü** ha! Bize **kumandanlık etti** bugün.” (Ol 171)

“Niçin **yaktın** ışığı, kız? Lamba yağına yazık!” (Ol 171)

“**Düşündüm taşındım**, gitmeye karar **verdim**.” (Ol 168)

“Memişin Deresine yakın bir yerde mapusane **yaptılar**.” (Ol 177)

“Sen gittikten sonra on beş sepet daha **kırıldı**, ahıra **taşındı**, sııklara **bağlandı**.” (Ol 60)

“Millet **birbirine girdi**. Seyd-Aliler de Çilingirler de gitmeyiz **dediler**.” (Ol 167)

“Dağları yağmur **bastı**, ararlara iniyor.” (Ol 154)

"Dün Ermeni Kavakyan **geldi**, bu cüzdanı **istedi**, ama kendisi için değil, bilir misin kimin için?" (Ol 143)

"Bu sabah gene **geldi**, cüzdanı **istedi**, **satmadım** senin için **sakladım**." (Ol 143)

"Bilir misin kime **aldım** bu cüzdanı?" (Ol 148)

"Bunu Ermeni Kavakyan' dan **aldım**, dedi." (Ol 148)

"Ayşe' yi sevindirmeye **karar verdim** işte." (Ol 149)

"Köylü: 'Biz ise bunun aksini **duyduk!**' dedi." (Ol 131)

"Alnımızın teriyle **kazandık**." (Ol 65)

"Arslan' ı elçi **çağırdı**. Bucakta eşsiz Arslan, namusu uğruna **kılıç çekti**. Kahvedeki ağalar yabancı pehlivanın elçi olduğunu anlayınca, alçı Bahçesaray' dan **kayboldu**." (KY 26)

"Arsız Kazakların elinden sefi beni **kurtardın**. ...Lehistanlıların bu cevabından sonra ikisi ahabap olarak Kırım' a **döndüler**. Arslan Bey kızla **evlendi**, Lehistanlı pehlivan da az zaman sonra Müslümanlığı **kabul etti** ve han ordusunun sadık bir eri **oldu**." (KY 26)

"İlâhi! Bu sene çoban Seyd-Ali' nin kirazlarını kim **sattı**? Ben değil! Ermeni Kavakyan **sattı**, Bekir Ağa!" (Ol 141)

"Ama ölmeden önce seni **evlendirdi**." (Ol 23)

"Senin baban, benim ustam **öldü**." (Ol 23)

"Kardeşlerin, ağabeylerin bu evi bırakıp başka evlere **taşındılar**." (Ol 23)

"Raflardaki o sahanlar her şeyi **gördü**, her şeyi hatırlar." (Ol 22)

"Peki, o ne **dedi**?" (Ol 54)

"Kumandanlıktan **dedim**, fakat kumandanlığa iki haftadır **uğramadım**,..." (KY 80)

"Memleketinden ne zaman **ayrıldın**?" (YKA 49)

"Ne zaman **esir düştünüz**?" (KY 109)

"Öyle **duydum**." (Ol 43)

"Yalan değil, Akmesçit' ten gelenler **getirdi** haberi." (Ol 62)

“Ben onları bu akşam üstü bizim tarlanın kenarında **gördüm**, yanlarına vardım, Müslüman **selamı verdim**, ama **selamımı almadılar**.” (Ol 64)

“Biz hür **yaşadık**! O toprağın taşını dikenini, biz kendi ellerimizle **temizledik**. Bağları, bahçeleri, kemerleri, altın saraylarıyla o toprağı güneşli cennet haline biz **getirdik**.” (YKA 94)

“Ya, Leyla’ yla Necdet **nikahlandılar**!” (YKA 144)

“Gary Cooper’ ın bir filminde önce Belsen toplama kamplarını olanca facialarıyla gözler önüne seren bir film **gösterdiler**. Perdede kadidi çıkmış binlerce insanı ölüm halinde yatar gördüğüm zaman, duyduğum korkunun büyüklüğünden başımı iskemlelerin arasına sokmak **zorunda kaldım**. Yanımda oturan şişman bir İtalyan, mırıldanarak bir şeyler söyledi.” (KY 49)

“...bizimki, yol kenarında, bastonlardan çiğ kabak **yedi, hastalandı**.” (KY 118)

“Bilmiyorum, bana Cevdet **añlattı**.” (KY 120)

“İki ay önce, biz altmış bin esir, o çukurun içinde bir ay **yaşadık**. Siz yalnız bir gece **kaldınız**.” (KY 146)

“Arjantin’e geleli iki ayı geçtiyse de oturup sana mektup **yazamadım**.” (KY142)

“Çiftliği bir ay önce, üç arkadaş **kiraladık**.” (KY 163)

“O polis, Azerbaycanlıya haksız yere **dayak attı**.” (KY 174)

“Kampta bir Yahudi **yakaladılar**.” (KY 179)

“Dün, meyhanede kumandanla rakı **içtiler**.” (YKA 22)

“Hayır, ben askerlik **yapmadım**.” (YKA 8)

“İhtiyar, kara kartaldan bu kadar **bahsetti**.” (YKA 59)

“Geçen Pazar, kahvede, bir ihtiyarla **konuştum**. Adam bana, yazılalı bilmem kaç yüzyıl olmuş eski bir kitaptan **bahsetti**.” (YKA 59)

“İşte, dün akşam, hayat beni böyle kucağına **aliverdi**.” (YKA 6)

“Ben elimle insan **öldürmedim**, Sadık Bey, ama öldüreni **gördüm**.” (YKA 65)

“Dün sabah doktorun evine **gittim**. Bir saat koridorda **bekledim**. **Gelmedi, çıktım**. Sokakta görürüm diye öğleye kadar evinin önünde **dolaştım**

- durdum.** Ne sıkıntılı saatlerdi! Otele **döndüm** nihayet ve odamı kilitleyip doktorun beni görmek istemediğini gözlerim yaşararak **düşündüm.**"(YKA5-6)
- "Ölüme korkusuz, telaşsız bakan insanlar korkuyu **öğrettiler** bana." (YKA 65)
- "İstiklal harbine domuz öldürmekle **başladık.**" (YKA 25)
- "Ama eğlence için nice **canlara kıydılar.**" (YKA 7)
- "İki gavurun **hücumuna uğradım.**" (YKA 75)
- "Gidip yanına **oturdum.**" (KY 7)
- "Derdini söyletebilirsem belki biraz ferahlar diye **düşündüm.**" (KY 7)
- "Pervomaysk civarında bir yere **gömdük** onu. Yarası çok **ağır**dı, **kurtulamadı.** ...Harbin facialarını uzun uzun **anlattı.** Kendinden, ailesinden **söz açtı.** Benimle **alakalandı.** İşlerimi **sordu.**" (KY 7)
- "Bak yiğit, ben seni **satın aldım.**" (KY 26)
- "Ruslar Kazan' a **saldırdı.** Kazan Hanı Bike haber **gönderdi.** Yardım istiyor. Atlılar, yıldırım hızıyla saraya **girdiler.** Bir müddet, hayat sanki tamamen **durdu.** Sonra hem sarayda hem de bütün şehirde bir hazırlıktır **başladı.** Nihayet saray kapıları **açıldı.** Davullar **gümbürdedi,** zurnalar **çığırdı,** geniş kapılardan pırl pırl elbiseli ve kılıçlı biri **çıktı.** Onu silahlı ağalar **takip ettiler.**" (KY 30)
- "Annemiz her sabah pencerede postacıyı beklediği gibi, dün sabah da penceredeydi. Postacı pencerenin önünden geçerken içeriye çağırarak, torbasına un, yağ, şeker, armut, elma kurusu **doldurdu.**" (KY 37)
- "Dün köyden dayımız Mansur **geldi,** bu akşam sana bir paket **hazırladık;** mektupla beraber **gönderiyorum.**" (KY 38)
- "Annemiz yamalı bezlere sarılmış bir şey daha **koydu,** muskadır sanırım. Yatmadan önce babamız, Mansur dayımla baş başa uzun uzun **konuştular.**" (KY 38)
- "Bekir' in mektubu ve gazeteler beni **beynimden vurulmuşa döndürdü.**" (KY 39)
- "Geçen hafta benim bölüğe bir er **verildi.**" (KY 42)
- "...iki madalya **kazandım,** biri Kızılbayrak, öbürü Kızılyıldız, diyor." (KY 42)

"Müslümanca **konuştu** Süleyman Ağa." (KY 45)

"Çünkü ben **kaybetmedim**. O yeşil yurdu, kanımı döktükten sonra düşmanlarıma **teslim ettim**." (KY 49)

"Akkerman' dan hareketimizden bir hafta sonra Batı Ukrayna' nın bir köyünde trenlerden **indik**. ...Askerler, tanklarımız trenden inedururken köyün öteki yanına çadır kurmuş kumandanlığa **gittim**. Her yerde Süleyman' ı **aradım**, hiçbir yerde **bulamadım**." (KY 51)

"Maksimenko... diyor. Yüz elli bin askerle Almanların tarafına **geçti**." (KY 60)

"Dün tanklarımızla Alman ateşine **tutulduk**. Yedi tankçıyla kumandanlığa **döndüm**." (KY 62)

"Politrük **anlattı** bana." (KY 62)

"Almanlar ateş eder etmez topu **bıraktım, kaçtım**. Gavur Ruslar için harp etmemeye **yemin ettim**." (KY 71)

"Ben buradan **gördüm**; kumandan, düşman ateşinden **ölmedi**, agay. İlk ateşte bizim Müslüman yiğitler **öldüler**. Düşmanın ateşi biraz hafifleyince kumandan arkadaş cesetleri bir araya **topladı**. Sonra sol kanadın Rusları **baş kaldırdılar**. Kumandanı **ateşe tuttular**. Biçare nereye saklanacağını **bilemedi**. Dört yanından sıkıştırılan bir av hayvanı gibi çaresiz, iki boş sandığın arasına **sokuldum** ve orada... Piçler kumandanı **vurdular**." (KY 72)

"Geceleyin buradan **geçiyorduk**, yaralılarına arasında kardeşimi **buldum**. Sabaha kadar başucundan **ayrılmadım**. Fakat yarası çok ağırdı, **dayanamadı, öldü**." (KY 80)

"Çadırımın yanında uzun uzun, ailesinden **bahsetti**. Sonra ağzına geleni **söyledi**. Hepimize **sövdü, saydı**." (KY 80)

"Altından denizleri dolduracak kadar sular **aktı**; Bug **taştı**, kıyıları **bastı**, ama o köprüyü **yıkamadı**." (KY 85)

"-Köprüyü kim yaktı?

...

-57' nci tümen kumandanının emriyle ben **yaktım**." (KY 86)

"İki gavurun hücumuna **uğradım**." (YKA 75)

- "Dün akşam Kırmanî Abbas Ağa' nın kesesinden son tütünümü **boşaltım**, üç ince sigara **sardım**." (YKA 203)
- "Ben Lejyonova' dan Lublin' e **taşındım**." (YKA 226)
- "Biz sizi esir kamplarından **aldık, giydirdik**, esirlikten **kurtardık**." (YKA 197)
- "Onlar arkalarında güzel izler bırakıp **gittiler**." (KY 32)
- "İstasyonda Tatarlar bulunduğunu öğrenip **geldim**." (KY 144)
- "Eh, Remzi oğlan da bana **söyledi** derdini." (Ol 13)
- "Tarlayı tertemiz **ettim**, Bekir Ağa!" (Ol 60)
- "Esmâ beni **sildi, süpürdü**, bana **baktı**, odalarımı **donattı**." (Ol 23)
- "Annem **tembih etti**. Macik' e iyi bakın!, dedi." (Ol 38)
- "Hayvan **kazaya uğradı** sandım da **ödüm koptu**." (Ol 53)
- "Macik'e öyle **baktım ki**, kendi kız kardeşime bakmam öyle!, dedi bana." (Ol 53)
- "Yirmi dört bin ruble **verdim**, ..." (Ol 55)
- "**Kestin, doğradın** bugün eşeği adamakıllı, Enver!" (Ol 60)
- "Dünyanın işini **gördün** bugün." (Ol 54)
- "Sırıklara yirmi sepet tütün **dizdik**." (Ol 55)
- "Hayvanı da amma **takatten düşürdün** ha!" (Ol 55)
- "Yirmi sepet tütün **kırdın** tek başına!" (Ol 55)
- "Kendimi de az **kesmedim** Bekir Ağa!" (Ol 60)
- "Seni tarlada **bulamadım**." (Ol 60)
- "Henüz tepede bir avuç kadar kırılmamış bir yer var, ama onu da mahsus **bıraktım**, yarın işsiz kalmayayım diye." (Ol 60)
- "Bunu bana Molla Recep **anlattı**, ona da şehirden gelenler söylemişler, önümüzdeki cuma namazında anlatacakmış millete." (Ol 61)
- "Hayvanları Çoban Seyd-Ali' nin Remzi' si **götürdü** bu sabah." (Ol 53)
- "-Yavruladığı gün göz aydına gel, dedin mi?
- Dedim**." (Ol 54)
- "Annem bana **söyledi**, ben de size söylüyorum." (Ol 38)
- "Beni orada **bekledi**." (Ol 53)

- "Macik' i Topuzluçeşme' ye kadar Remzi, kendi **getirdi**." (Ol 53)
- "Hem ben Gelinkaya' ya kadar da **gitmedim**." (Ol 53)
- "Eee, misafirlige mi **geldiler**?" (Ol 377)
- "Halis Rus işi! Leningrad fabrikasında **yapıldı**." (Ol 396)
- "Ruslar, Memiş'in Deresi üstüne bir bina **yaptılar**." (Ol 245)
- "Seni öyle kim **tartakladı**?" (Ol 186)
- "Karl Marks, yüz sene evvel **öldü**." (Ol 64)
- "Türkler Çanakkale' de koca İngiliz gemilerini **batırdılar**." (Ol 152)

1.2 Zaman Kaymaları:

1. **Şimdiki Zaman:** Aşağıdaki cümlelerde eylemin sözün söylendiği an gerçekleştiği veya yapılmakta olduğu anlamı çıkmaktadır. Kimisinde de geniş zamana yakın bir şimdiki zaman anlamı vardır. Ancak şimdiki zaman yerine kullanılan bilinen geçmiş zaman, tam anlamıyla asıl şimdiki zaman anlamını vermez.

- "Haydi Aktaban, vakit **kalmadı**, çık bu Kızıltaş'tan!" (Ol 433)
- "Haydi Ivan, **geç oldu** , dedi." (Ol 423)
- "**Sıkıştım**, karnımda bir sancı var, bekle beni, **sıkıştım**." (Ol 422)
- "**Tepem attı**, sen de **kalktın** bana şimdi kirazlardan..." (Ol 358)
- " Yalta mektebinde okumak **istedi** Selim..." (Ol 326)
- "Barut mu satın almak **istedin** sen?" (Ol 395)
- "Nerde **kaldı** Çilingir..." (Ol 298)
- "Haydi, Esmâ Teyzen kahve **pişirdi**, girelim içeri!" (Ol 294)
- "Vay anasını, işte komolizma **geldi**!" (Ol 226)
- "Hayrola, **hoş geldin**!" (Ol 216)
- "Haydi Süleyman, **geç oldu**, diyorum." (KY 45)
- "Derken Bekir' in aklına bir şey geldi. Birden elini dizine vurdu, ayağa kalktı: 'Vay anasını, **buldum!**' dedi, tekrar taşın üstüne oturdu. 'Vay anasını, bu zamana kadar kafa patlattı, birden bulamadı, sihirbaz bunlar!'" (Ol 119)

"Cuma diye sizi izinli **bıraktım.**" (YKA 127)

"**Buldum** annel!" (Ol 30)

"Dürbünü gözlerinde, hep ormana bakan Ivan Aleksandroviç: 'Aha, Alman **cevap verdi.**' diyor." (KY 66)

"Sen beni **tanımadın** galiba." (KY 158)

"-Krasnoye... **Hatırladın** mı?

-**Hatırladım, hatırladım...**" (KY 81)

"Şoseye yakın olmasından dolayı, burayı tabur kumandanı da, ben de daha **tehlikeli gördük.**" (KY 61)

"**Tanıdım** ben, çağır ikisini de buraya, sor, anla şu toprak meselesini!" (Ol 64)

"Bu senin Remzi galiba, Seyd-Ali Ağa! Bir şeyler söylüyor, **duydun mu?**" (Ol 165)

"Hey, Kala Mala, **uyudun mu?** Kala Mala!" (Ol 249)

"Bekir sözünü bitirmeden Zemine uzaktan seslendi: 'Haber **getirdim**, haber!' " (Ol 267)

"Eh! Şimdi neye **yaradık?** Taş taşımaya, Ivan gibilerinin emirlerini dinlemeye..." (Ol 274)

"**Uyudun mu** Osman?" (KY 120)

"**Uyudun mu** gardaş?" (KY 170)

"Sende yok Bekir Ağa, çifte beşli de bende! **Kapandı.**" (Ol 152)

"Seni **tanıdı** galiba, ahababın mı?" (YKA 24)

"Nerede olduğunu, ne yaptığını benden başka kimse bilmiyor, şimdi sen de **öğrendin.**" (YKA 116)

"İçimde bir his var, zaman **geldi, dayandı** diyor." (Ol 312)

"**Dilim damağıma yapıştı**, bir sigara ver de söyleyeyim." (Ol 376)

"Buyur, **hoş geldin, sefa geldin!**" (Ol 316)

"**Hoş geldin**, buyur Çilingir Ağa!" (O.l. 293)

"Bırak şimdi yemeği! **Tepem attı!**" (Ol 289)

"**Bıçak kemiğe dayandı**, Sadık Bey!" (YKA 235)

2. Öğrenilen Geçmiş Zaman: Bilinen geçmiş zaman, bazen sonradan duyulan, öğrenilen ya da fark edilen durumlar için kullanılır.

“Belkisi melkisi yok. Koyunlar **çalındı**, ahırdan **çalındı**.” (Ol 177)

“Para lazımdı **sattın** işte! Ayıp mı?” (Ol 351)

“Vay anasını, çocuğu aftanabil **tepti**.” (Ol 226)

“Vermem! İnsan, insan olup da bu dünyada yaşadığı günden beri herkesten önce bizim ayaklarımız **bastı** bu toprağa, bizim ellerimiz **tuttu** bu toprağı... Bizim kanımız **aktı** bu toprağa. Vermem!” (Ol 435)

“Atalarımız, dedelerimiz orada **doğdu**, orada **yaşadılar**.” (KY 186)

“Hey cemaat, hey Kızıлтаşılılar! Şehirden üç kişi geldi. ...komolizmadan haber **getirdiler**.” (Ol 378)

“Benim atalarım burada **doğdu**, burada **büyüdü**, burada **öldü** toprağı! Sen kiraçtın toprağı, seni benim atalarım **temizledi**, ben temizledim.” (Ol 366)

“Bu dağları Tanrı bizler için **yarattı**. Bu dağların arasında Türk de yaşar, Çıfıt da, Rum da!” (Ol 365)

“**Unuttun** Bekir Ağa, **unuttun**! Aklın zayıf, çabuk unutuyorsun.” (Ol 359)

“Dünya böyle Bekir Ağa! Sultan Süleyman **değiştiremedi**, bize mi kaldı değiştirmek.” (Ol 358)

“Sözleşip **geldiniz** hınzırlar!” (Ol 321)

“Enver, Bekir’ in bakışındaki mânâyı anlamış olmalı ki sigarasını sararken:

‘Macik merakta **bıraktı** sizi, Bekir Dayı!’ dedi.” (Ol 320)

“Aferin Urumcuk, aferin! **Yanılmadın**.” (Ol 235)

“Ben zannettim ki Sabri kafana biraz akıl **koydu** senin.” (Ol 209)

“Bak hele, köpek **aklını çeldi**, selamı bile unuttun.” (Ol 216)

“İvan da öç almanın yolunu **buldu**.” (Ol 246)

“Görüyorum ki bizim oğlan doğru **söyledi**. Yazık!” (Ol 277)

“Oşu busu yok. Kabahat gâvurda. Çocuk icap edeni **yaptı**.” (Ol 191)

“Geceleyin Molla İnceb’ in iki koyununu **çaldılar**.” (Ol 176)

"Alman'ın seni hapsettiğini bana bir polis haber verdi. Çok **eziyet çektin** biliyorum. Ama merak etme canını kurtardın ya..." (KY 158)

"Hay anasını, Macik aldı aklımı. Serviler, **geçtim** de haberim yok!" (Ol 129)

"-Sakallı Kala Mala, evinin yanından geçip giderken beş yaşında oğlu korktu ve camdam düştü, kafasını ezdi çocuk. Bir.

-Vah vah! Yazık **oldu** çocuğun kafasına.

-Bizim Macik hastalandı, bıçak altına girdi. İki.

-Vah vah! Yazık **oldu** Macik'e...

-Evin önündeki bostanda iki kabak sürgünü bir kerede kurudu. Üç.

-Vah vah! Yazık **oldu** kabaklara...

-Ayşe' nin canını yaktım. Beş.

-Vah vah! Yazık **oldu** kıza." (Ol 139 -140)

"İlahi Bekir Ağa, **unuttun** seň."

"Bize emniyetleri **kalmadı** anlaşılan!" (YKA 187)

"Kahpe evlatları bize yalan **söylediler**." (KY 184)

3. Yakın Geçmiş Zaman: Bu işlev, fiilin kılınış anlamından, metnin genel anlamından ve "şimdi, demin" gibi yön verenlerden anlaşılmaktadır. Bu cümlelerdeki zaman, şimdiye çok yakın bir zamandır.

"Yemek hazır **dedim**, Ayşe seni bekliyor." (Ol 308)

"Köpek **havladı** da sizi Rus **sandım**." (Ol 229)

" 'Şaka **söyledim**.' dedi. 'Anlamazsın şakadan!'" (Ol 220)

"Esmâ, kovayı hazır et, **dedim**. Heriflere su lazım!" (Ol 218)

"Bekir tekrarlamaya mecbur oldu:

- **İşittin mi** ne **dedim**?

- Hoho, **işittim**. Ama olmaz." (Ol 209)

" - **Gördün mü** ölüyü?

- **Gördüm...**" (YKA 27)

"Bilirim **dedim** sana." (Ol 27)

"Doğru **söyledin**." (Ol 138)

“Esmâ, ben bu kadarını **söyledim**, gerisini sen düşün, kararını ver, der gibi ansızın sustu, ineği sağmaya yürüdü, ahıra girdi.” (Ol 57)

“Sizin ‘Karagöz’, çıkacağını hissediyor galiba, demin ahırın yanından geçerken arkamdan **kişnedi**.” (YKA 54)

“Daha demin ateşin içinden **çıktın** da neden **yakmadın** sigaranı be herif!” (KY 57)

“Kızma, şaka **söyledim**, cümle âlem duydu sesini.” (Ol 30)

“Doğru söz bal gibi **damladı** ağzından.” (Ol 153)

“Ben de aynı şeyi Çıfıt Levi’ ye **söyledim** demin.” (Ol 153)

“Tatarca **dedim** sana eşşek! Hoho Tatarca mı?” (Ol 204)

“Gözlerini görüyorum, **dedin** ya!” (Ol 250)

“Kim getirdi bu haberi **dedin**?” (Ol 268)

“Demin kumandanlıktan katip **geldi**, sizi **aradı**.” (YKA 29)

“Niçin, sen de **dedin** demin.” (YKA 141)

“-**Duymadım** kumandan arkadaş!

- Ölümden korkar mısın, **dedim**!” (KY 54)

“Bir kahve, **dedim** sana! Sütü...” (Ol 411)

“-Şarap ver, **dedim**.”

...

-Yok **dedin** ha!” (Ol 337)

“ Ulan dilini koparırım. Sür **dedim** atı!” (Ol 291)

“Ulan, oyna **dedim** oyunu, oyna!” (Ol 152)

“Allah aşkına, uzatma **dedim** sana!” (Ol 63)

“Esmâ! Bostanı bırak da bana bak **dedim** sana!” (Ol 20)

“Zır zır etme, eve gir **dedim** sana!” (Ol 29)

“Bir tane **dedim** sana!” (KY 54)

... 4. **Gelecek Zaman:** Gelecek zaman ifade eden bilinen geçmiş zamanın verdiği anlam, hiçbir zaman asıl gelecek zamanla örtüşmez. Gelecek zamanın bilinen geçmişle ifadesi, söze kesinlik kazandırmak

amacıyladır. Ayrıca bu tarz kullanım, gelecek zamana dönük geniş zamanı ifade etmektedir.

“ –**Verdim**, Çilingir! Otuz beş bin ruble. Param helal olsun.

-Ver... **Verdin mi?**

-**Verdim**, helal olsun! Yarın atı getir, parayı al! Helal olsun!” (Ol 325)

“Ama biri çıkar da kalbini kırarsa her şey **bitti**.” (Ol 315)

“Sen de Rusları çalıştırırsın tarlanda. İlâhi, **zengin oldun** Bekir Ağa, zengin.” (Ol 139)

“Süleyman’ın **işi bitti** artık.” (KY 66)

“İki Rus! İlâhi, sen **zengin oldun** Bekir Ağa!” (Ol 137)

“Yazık! Bizim beş ruble **gitti gider**. Eh, söz verdin, parayı da vereceksin.” (Ol277)

5. Geniş Zaman: Aşağıdaki cümlede bilinen geçmiş zamanın geniş zaman yerine kullanıldığı görülmektedir.

“Toprak elden gitti, can **gitti**.” (Ol 382)

“Bil ki korkarsan **mahvoldun** demektir.” (KY 93)

1.3 İşlev Değişimleri:

1. Şart: Bilinen geçmiş zaman kipi, çoğunlukla mi soru edatıyla birlikte şart fonksiyonu üstlenir. Bu tarz cümlelere genellikle “-dığında, -dığı zaman” anlamı katar. “Madem, mademki, bilirsin ki” gibi yön verenler de işlevi belirginleştiren unsurlardır. Bu işlevde kullanılan kip, temel cümle değil yan cümle kurar.

“Sabri giderse korkarım, İvan mırın kırın **etti mi** indirir kafasına tahtayı, onu da devirir babasının mezarına.”(Ol 258)

“Sonra birisinin ağzından bir itiraz **yükseldi mi**, çekin duvarın dibine.” (Ol414)

“İki süngülü **gördü mü**, cehennem kapılarına dayandı sanır.” (Ol 408)

“İnanma Çilingir, mademki **geldiler**, bir iş var.” (Ol 377)

“Toprak bizim değil, ulusundur. Toprak elden **gitti**, can gitti. Anlat onlara.” (Ol382)

“Mademki **devirmediler**, daha ne?” (Ol 360)

“Sen... Sen... Sen sat **dedin mi** hemen satarım.” (Ol 324)

“Fırsat **buldun mu** ananın memesi gibi şarap şişesi senin de ağzından düşmez.” (Ol 320)

“Hiç sorma Enver! Ama yolcu yolda kalmaz, mademki yola **çıktı**, inşallah gelir.” (Ol 320)

“Hak **dedin mi** akan sular durur, nerde kaldı komolizmal!” (Ol 319)

“Başka türkü bilmez, **sevindi mi** sıçan türküsünü söyler.” (Ol 314)

“Bizim Aksakal cephe mephe demez, **fırsat buldu mu** namaz kıldırır.” (KY81)

“Bak şu şeytan arabasına! Suyu **bitti mi** hemen durur, benzemez bizim ata! ...Suyu **bitti mi** inat eder, kamçı değil, hiçbir şey kaldıramaz yerinden.” (Ol218)

“... yazık değil! Hayvan o! Dün odun **çekti**, bugün taş taşır.” (Ol 208)

“Ama tütünler boy atmaya **başladı mı**, bakarsın zavallı sapı ayırık sarmaya başlar.” (Ol 192)

“Bilirsin ki, sürgüne **başladılar mı** subay mubay dinlemezler.” (KY 38)

“Ya kim sattı? Mademki ben **satmadım**. Ermeni Kavakyan sattı.” (Ol 141)

“Madem dumanı **göründü**, uzun sürmez, ateşi de görünür elbet.” (Ol 62)

“Mademki buraya kadar **geldim**, Türkistan’ a girmeden geri dönmem.” (YKA185)

2. Tahmin / İhtimal / Fikir Yürütme: Bilinen geçmiş zamanın bu işlevi, eyleminolduğu konusunda tahmin anlamı taşımaktadır. Bu işlevin bulunduğu cümlelerde “belki, galiba, herhalde, sanırım, acaba” gibi yön verenlerin etkisi görülmektedir.

“ –Belki hâlimizi sormaya **geldiler!**

–Belki yağ **getirdiler** biz fakirlere!” (Ol 377)

“Sabaha yakın Ayşe’nin sancısı tutmuş, **vakit geldi** galiba.” (Ol 409)

“Kimi : ‘Üç gün Yalta hapishanesinde yattığı için **aklı döndü** biraz!’ diyor,kimi :
‘Herif korkuyor, dışarıda çıt olsa dolaba girip saklanıyor.’ diye fikir yürütüyor.”
(Ol 406)

“ Ne var ne demek teyze? İçerde mi, **geldi** değil mi?” (Ol 405)

“–Sabah şerifler, Hanım Teyze! dedi. Ne iştir bu? Bela geliyorum demez, onun gibi gidiyorum da demez. Haa? Demek **bıraktılar**. Nasıl? Ne diyor?”
(Ol404-405)

“Gurzu’ a **indiler** herhaldel!” (Ol 399)

“Belki Enver **buldu**, belki ahırda Macik; belki **yavruladı** şimdiye kadar.”
(Ol348)

“Akşamki alış verişten netice **çıkmadı** galiba! dedi.” (Ol 340)

“Yüzünü tanıyorum, sesini de bir yerde **işittim** galiba.” (Ol 334)

“İvan sana da **göz koydu** sanırım.” (Ol 383)

“–**Yaklaştı** galiba, dayı!

–**Yaklaştı** Enver, **yaklaştı!**” (Ol 316)

“ **Yanaştı** galiba! dedi.” (Ol 312)

“Vay anasını! Yine **geldiler** Ayşe’ yi ürkütmeye! diye düşündü.” (Ol 306)

“Esmâ’ ya söyle Macik’ i yalnız bırakmasın. **Yaklaştı** galiba, avcumu tepti,
bugün yarın doğacak.” (Ol 299)

“Karıyı **incittim** galiba!” (Ol 295)

“Bunca zamandır dilini dişine **bağladı**, bir şey **söylemedi**.” (Ol 291)

“Tüh, **korkuttu** adamı.” (Ol 250)

“Eh, biz türmeye varır varmaz Tanrı **gördü** halimizi: Gördü ki kabahatsiz Müslümanlarını gâvurlar türmeye götürüyorlar, ne yapsın? **Tuttu**, öyle bir **salladı** ki, türme yıkıldı, askerler kaçışmaya başladılar.” (Ol 247)

“ ‘Sonra bağırımdan kalbi **kırıldı** belki.’ diyerek yavaşça söyledi: ‘Hadi in.’”
(Ol 209)

"Ama sanmayın ki bunu kendi hırsızları için **yaptılar.**" (Ol 178)

"Herhalde bana **sövdü.**" (KY 49)

"Şimdi onlar da görünmüyor, **battılar mı** acaba?" (Ol 13)

"Ruslar **hapse mi attılar** acaba?" (KY 49)

"Güneş yaylaların gerisinde yeni **kayboldu.**" (KY 49)

"Köprüden bir kilometreden fazla **uzaklaştık** sanırım teğmen arkadaş, dedi."
(KY 88)

"Ama siz de askerlik **yaptınız**, değil mi?" (YKA 8)

"Recep' in de olsa olsa iki günlük işi **kaldı.**" (Ol 61)

"Epeyce tütün **kırdın**, desene!" (Ol 60)

"Herkes **duydu** sesini." (Ol 63)

"Dermandan **düştün** galiba." (Ol 135)

"İçinden: 'İlâhil Namussuz Bekir **gitti**, söylediklerimi Seyd-Ali' ye **yetiştirdi.**
Şimdi ikisi beni öldürmeye geliyorlar!" (Ol 160)

"İki yüz araba **toplandı** sanırım, Yegorof arkadaş!, dedi." (Ol 169)

"Bir yanlışlık olmasın, canım? Hayvanlar belki de başka sürüye **kariştılar.**"
(Ol 177)

"Belki dereye **düştü**, bir kazaya uğramak ihtimali var." (Ol 217)

"Belki bir yeri **koptu**, ne biliyorsun?" (Ol 219)

"**Susadı da** ondan durdu." (Ol 219)

"Selim bir laf attı, ama bakalım doğru mu? Yanlarından geçerken birisi arabama yahut atıma göz dikerse demek Selim **yalan söyledi.** ...Ama Ruslar atıma, arabama göz dikmezlerse, demek Selim **doğru söyledi.**" (Ol 275)

"Allah baba, zelzelesiyle gâvur kafalarının içine biraz akıl **koydu** sanırım."
(Ol276)

"Köye misafir **getirdin** galiba, kimmiş?" (Ol 284)

" '**Gözlerine ilişmedim** galiba!' diye atını sürdü." (Ol 276)

"Korkarım, köyde bir şey **oldu.**" (Ol 267)

"Biliyorum, o akşam hakkımda fena şeyler **düşündünüz.** Buna şaşmıyorum.
Size haksız olarak söylediklerimi **unutmadınız** sanırım." (YKA 201)

“Akin’ ı **buldular** galiba, Sadık Bey.” (YKA 243)

“Allah’ a ruhunu **teslim etti** sanırım. Kımıldamıyor.” (KY 123)

“İyi **uyudunuz** sanırım.” (KY 206)

“Biraz **korktun** galiba?” (YKA 27)

3. Öfke/Kızgınlık: “ha, be” gibi ünlemler ve metnin genel anlamı, bu işlevi tespit etmemize yardımcı olmaktadır.

“Bir kahve, **dedim** sana! Sütlü...” (Ol 411)

“Seni kızıl Bolşevik seni! Tehlike görünce **sarardın** ha! Koynundaki komünist kartının yüreğini yaktığı yüzünden okunuyor. Burgun **gevşedi** ha!” (Ol 416)

“Gâvur iti! Yabancı elden ekmek yemek **istedin** ha! İyi oldu.” (Ol 342)

“–Şarap ver, **dedim**.

...

–Yok **dedin** ha!” (Ol 337)

“Hey! Ayağıma **bastın**! Karnını yararımı!” (Ol 329)

“Ulan dilini koparırım. Sür **dedim** atı!” (Ol 291)

“Eşek mi **sandın** sen beni?” (Ol 219)

“Ulan, oyna **dedim** oyunu, oyna!” (Ol 152)

“Ne **sandın**, ben atımı komolizma yolu için mi **besledim**?” (Ol 208)

“Allah aşkına, uzatma **dedim** sana!” (Ol 63)

“Esmâ! Bostanı bırak da bana bak **dedim** sana!” (Ol 20)

“Zır zır etme, eve gir **dedim** sana!” (Ol 29)

“Sen beni İstanbul güzeli mi **sandın**?” (Ol 62)

“Sen beni ne **zannettin**?” (Ol 124)

“Ne? O döner dolapla mı? Sen beni ne **sandın** be!” (Ol 125)

“Çabuk ol, tütünleri içeri alın, **anladın mı**?” (Ol 154)

“...kudurmuş bir hayvan gibi haykırarak İvan’ ın sargılarını çekiyor: ‘Piç! **Aldattın** beni!’ diyerek İvan’ ın başını göğsünü yumrukluyor, ayaklarından çizmeleri sıyrıyordu.” (Ol 197)

“Hey, hey! ... Atımı **ürküttün** benim!” (Ol 279)

“Haydi, def olun! Def olun!.. Ölü **görmediniz mi** hiç!” (YKA 25)

“Haydi kara Moğollar! Haydi! Sevişmekten başka işimiz yok mu **sandınız?**” (YKA 82)

“Sus ulan! Gözünü patlatırım senin. Sana **akıl danışan oldu mu?**” (YKA128)

“Dediğimi yap! Yapmazsan ölecek yalnız o hain olmayacak!.. Hayatta kalanlarsa esir kamplarına!.. İyice **anladın mı?**” (YKA 198)

“Bir tane **dedim** sana!” (KY 54)

“Nerede **kaldın** bu zamana kadar? Niçin hemen **koşmadın?**, diye kızacak, bana bağırarak diye korkuyorum.” (KY 67)

“Defol! Kendini parkta mı **sandın!**” (KY 116)

4. Övme / Övünme: Cümlelerin veya metnin genel anlamından hareketle aşağıdaki cümlelerde bu işlev tespit edilmiştir.

“Buraya bak, yiğit! Ben ömrümde ne kadar at **gördüm**, bilir misin? Senin ömrün boyunca gördüğün at gübresinden çok; ben hem ata **bindim** hem de at tırnağı **yağladım.**” (Ol 410)

“Gördün mü Aleksi, bizim Panteley Yahudi’yi nasıl **aldattı?**” (Ol 338)

“Hah, doğru! Abokat gibi **konuştun** gözünü seveyim.” (Ol 310)

“Ben sana **demedim mi?** Ne dedim geçen yıl, hatırlıyor musun?” (Ol 309)

“Rum’un boğası da boğa ha! **Şişirdi** adamakıllı Macik’i.” (Ol 302)

“Ne de güzel **yaptılar**, dinsizler. İyi! İyiye fena diyemem!” (Ol 278)

“Bedavadan bize Kalaç **demediler** ya!” (KY 50)

“**Kesti** ya!” (Ol 41)

“Ben ona nasıl yağ **sattım** Seyd-Ali Ağa, nasıl yağ **sattım!** Billur gibi tertemiz...” (Ol 161)

“Maşallah oğlum, subhanallah! Bu cigitlerinle curdu Rus’ tan **temizlediniz.**” (YKA 103)

“Ama sen, sen çok **büyüdün** gardaş. Kampta herkesin ağzında senin adın...” (KY 191)

5. Önemsememe / Umursamama: Aşağıdaki cümlelerin bazılarında bu anlam, fiilin şart çekimiyle birlikte kullanımından çıkmaktadır.

“Dır dır edip durma. Bekir’ in evini hiç mi **görmedin**?” (Ol 291)

“Ne **çaktıysan çaktın**, Torun, aferin! Fakat sebep ne?” (Ol 181)

“**Dedimse dedim**, siz de ne diye döşeklerden fırladınız?” (Ol 30)

“Ee, bana ne? Polonyalılardan başka derdin mi **kalmadı**?” (YKA 59)

6. Teşvik / Yüreklendirme: Aşağıdaki cümlede “bak” yön vereninin de etkisiyle teşvik işlevi görülmektedir.

“Bak, bugün işi nasıl **yürüttün**?” (Ol 55)

7. Pişmanlık: Bilinen geçmiş zaman, gerçekleştirilen bir eylemden duyulan pişmanlığı ifade etmekte kullanılabilmektedir. Metnin genel anlamı, bu işlevin tespitinde yardımcı olmuştur.

“Allah’ ım ben onun **kalbini kırdım**, taksiratımı affet!, dedi.” (Ol 365)

“Dört yaşında değil, sekiz, sekiz! Ermenisin de! Aktaban otuz beş bin etmez. Yirmi bin de etmez. Söyle kurbanın olayım! Ben yalan **söyledim, uydurdum** hep.” (Ol)

“Bedava tovarış! Biz **bilmedik**. Kabahatimiz yok, biz **bilemedik**.” (Ol 398)

“Hay anasını! Akıllıca laf etmek istedim ama salakça **çıktı** ağızımdan. Kariyi **incittim** galiba!” (Ol 295)

“Ben de **kandım** Selim’ in sözüne.” (Ol 291)

“Hıncımı İvan’ dan **aldım**, geldi geçti sorma!” (Ol 214)

“Vay anasını! İyi **yapmadım**, kabahatsiz **dövdüm** galiba.” (Ol 214)

“ Sebepsiz **bağırdım** herife, diye düşündü.” (Ol 209)

“Levi de amma kasıp kavurdu beni haa! Yağın kilosunu yüz yetmiş beşten yüz elliye indirecekti, ben de **kalktım** yüz yetmiş beş demeye!” (Ol 144)

"**Bilmedik**, hayvanı dövdüğü için **geldik** biraz aklını başına getirmeye."
(Ol 190)

"Başıma **bela aldım**, bela!" (Ol 139)

"Yaptırdığım talimlerle size çok **eziyet çektirdim**. Beni affedecek misiniz?"
(YKA 29)

8.Dikkati Çekme: Bilinen geçmiş zamanla çekimlenen "duy-, gör-" fiilleri, bir duruma, kişiye, olaya dikkati çekme işlevinde kullanılabilir.

"Ama sana Bekir Ağa... **Duydun mu** ne **dedim**?" (Ol 323)

"**Gördün mü**, demin yolun sırtını hırpalıyorlardı, ama şimdi..." (Ol 308)

"**Gördün mü** atım, **gördün mü** Macik? Zelzele oldu, ama geçti. Komolizma da gelirse gelsin." (Ol 244)

"Şakaya da gelmiyor artık, **gördün mü** a kız?" (Ol 43)

"**Gördün mü**, Tatarca da bilir hınzır!" (Ol 204)

"**Gördün** ya, Enver, tam da babası gibi, anlıyor politikadan." (Ol 270)

"**Gördünüz** ya, nasıl kaçtılar!" (YKA 56)

"Yüzünü **gördün mü**? Ne güzel!" (YKA 96)

9. Yakınma / Hayıflanma / Sitem: İçinde bulunulan bir durumdan yakınma veya bir kişiye sitem etme anlamları, bilinen geçmiş zamanın işlevlerindendir. Bu işlev çoğunlukla cümlelerin ve metnin genel anlamından çıkarılmaktadır.

"Daha kimleri **götürmediler** ki!" (Ol 389)

"Niçin? Ne **yaptım**?, dedi." (Ol 419)

"Herkes tarlasında işini **bitirdi**, ben ise armut ağaçlarına kadar **çıkamadım** bugün." (Ol 62)

"Nereye **götürdüler**? Niçin? Niçin?, diye bağırarak kadını odaya sokmaya çalışıyorlardı." (Ol 383)

"Ne **yaptık** biz Tanrım, kime ne zararımız **dokundu** ki kırarsın bizi böyle Tanrım?" (Ol 372)

"Ne kabahat **ettim** ben, Bekir Amca? Ne kabahat **ettim**, ne kabahat **ettim**?" (Ol 355)

"Nerelerde **kaldın**, yosmam, nerelerde?" (Ol 301)

"Mustafam! Mustafa'm! Ne **suç işledik**? Neydi kabahatimiz Allah' ım..." (KY14)

"Vallahi billahi babamın, dedemin ahırından at eksik olmadı. Yalnız ben bu hale **düştüm**, kimin aklına gelirdi, akla gelmeyen başa **geldi**." (Ol)

"Senin köpek havlıyordu demin, insanı **uyutmadı**." (Ol 293)

"Bizim atla araba Memişin Deresine **yaradı**; at ne arar bizde?" (Ol 292)

"-Bak hele! Bunu önceden söyleseydin kızmazdım.

-**Bırakmadınız** ki söyleyeyim." (Ol 270)

"İki ay hoho diyerek yanımda sümsük gibi **yaşadı**, birkaç gün gözden **kayboldu**, al sana İvan! Giyinmiş kuşanmış olarak Yegorof' un yanında **çıkageldi**, hem de aftanabille! Böyle hokkabaz!" (Ol 223)

"Hay anasını; helal olsun, iki ay ekmeğimizi **yedirdik** İvan' a! Şimdi nedir halin diye sormaz!" (Ol 223)

"Dur canım, nedir bu dırıltı? Adamları daha iyice **görmedin**, **konuşmadın**, **kalktın** el âleme evini vermeye!" (Ol 220)

"Bir merhabaya **hasret kaldık**, onu da veren yok." (Ol 216)

"**Kalktın** onbaşılık taslamaya!" (Ol 125)

"**Kalktın** bana oyun ortasında tepe devirmeye!" (Ol 152)

"**Kalktın** millete asfalt dersi vermeye, sonra da beşli, beşli, beşli!" (Ol 152)

"Şom ağızlı, **kalktı** insanı ürkütmeye!, diye düşündü." (Ol 165)

"Onlar bize Memişin Deresi üstünde kenefe benzer mapusane **yaptılar**, sende **kalktın** elin gâvuruna temiz yorgan döşek vermeye!" (Ol 193)

"Hay anasını! Bizim ev de tarla gibi işte, **temizleyemedik** domuzlardan!" (Ol 192)

"O da **kalktı** bana sövmeye!" (Ol 140)

"Evine, toprağına Rus aldı diye **kalktı** milleti bana karşı kışkırtmaya." (Ol 140)

“İlâhi! Ziyana **uğrattın** beni, Bekir Ağa! Yüz yetmiş beşe sattığım yağı yüz elliye verdim sana.” (Ol 141)

“Hey, Sadık, diyor. Bizi çamura **batırdın, çıkardın.**” (KY 42)

“Ah, ah! O iki Rus **musallat oldu** benim başıma, musallat!” (Ol 139)

“Neden bu zamana kadar bir şey **söylemediniz** bana Sadık Bey?, dedi.” (YKA 213)

“Demek böyle. Neden bana **söylemedin** bana Bekir Ağa? Ben senin adamın değil miyim?” (Ol 141)

“İlâhi! Niçin sen bana hemencecik Kuşkaya **demedin?**” (Ol 137)

“Cümle âlem işini bitirdi, sen ise güneş batmadan tarlayı bırakıp, beyefendi gibi **tuttun** evin yolunu.” (Ol 61)

“İlâhi, benim yağa yazık, ucuza **gitti.**” (Ol 142)

“Yüz yetmiş beşlik yağı elliye **aldın**, ilâhi, **batırdın** beni!” (Ol 142)

“Hah, biz iki Rus çalıştırırız, **kalktı** köye gavur **getirdin** demeyel!” (Ol 144)

“**Batırdın** beni, Bekir Ağa, **batırdın** beni.” (Ol 135)

“Hey, **kastı kavurdu** cingöz Yahudi bizi. Ama çoban Seyd-Ali’ nin de kim olduğunu anladık.” (Ol 145)

“Levi de amma **kasıp kavurdu** beni haa! Yağın kilosunu yüz yetmiş beşten yüz elliye indirecekti, ben de kalktım yüz yetmiş beş demeyel!” (Ol 144)

“Dehey, babam, deheyy! Çıfıt Levi de **kalktı** bizi aldatmaya.” (Ol 164)

“Vay Bekir Ağa! **Unuttun** bizleri, Bekir Ağa!” (Ol 133)

“Bu ne biçim felek, Seyd-Ali Ağa, bu ne biçim felek? Her şey **geldi** başıma, sesimi **çıkarmadım**, Allah kerim **dedim**. Ama artık **bıktım**, artık **bıktım.**” (Ol254)

“Türmeye kenef dediğim için az kalsın yirmi beş kişinin başını yakıyorum diye bir de **dayak yedik.**” (Ol 273)

“Eeeh, Bekir, Bekir! Kocalık geldi, elini tuttu, sıktı, merhaba dedi de, senin haberin bile **olmadı.**” (Ol 285)

“Ben yalan mı söyledim? Bacak kadar çocuk bak bana ne **cevap verdi**. Bolşevik gibi **konuştu.**” (YKA 111)

“Bacak kadar çocuk... Bak bana neler **söyledi**. Dini bütün Müslümanı **yalancı çıkardı**.” (YKA 111)

“Bu hayvanlar başımıza **bela oldu** kumandan ağa.” (YKA 219)

“Mustafam! Mustafam! Ne **suç işledik**? Neydi kabahatimiz Allah’ ım...” (KY14)

“Off.. Hatıralarımı yazmak nereden **geldi aklıma!**” (KY 113)

“Korkma, bir daha bahsetmem. Miras **istemedim** ya!” (KY 192)

10. Olmazlık: Örnek cümlelerde şekil olarak olumlu çekimlenen fiil anlamca olumsuzdur. Ayrıca soru sorma yoluyla da bu anlam verilmektedir. Ancak bu cümlelerde soru anlamı yoktur.

“İnsanın damağını bile doldurmaz, nerde **kaldı** kursağını!” (Ol 199)

“Hay, vay! Şarap yok, dedim... Hay vay! Ben yalan mı **söyledim**? Döşeğim cennet...” (Ol 337)

“Ne diyorsun Yorgi? Kim **sattı** ineği?” (Ol 351)

“...Sultan Süleyman değiştiremedi, bize mi **kaldı** değiştirmek?” (Ol 358)

“Eh, vallahi, bizim köy komolizma şeytanlarına harman yeri mi **oldu**?” (Ol306)

“Yüz yetmiş beş! Gâvur mu **oldum** ben, Ermeni mi **oldum** ben, kalkayım pazarlığa!” (Ol142)

“Gâvur mu **oldum**, ahırını kilitleyeceğim?” (Ol 179)

“**Çaldık** mı biz hayvanlarımızı?” (Ol 65)

“**Çaldık** mı biz malımızı?” (Ol 65)

“Hah, gâvur mu **oldum**, ne diye kalkayım elin Yahudi’si ile pazarlığa?” (Ol144)

“İçini, bağırını beşli ile mi **doldurdun** ?” (Ol 152)

“Çingene mi **oldum**, dilenci mi **oldum** bedava mal alayım!” (Ol 163)

11. Alay Etme / İğneleme / Küçümseme: Bu işlevin tespitinde genellikle metnin ve cümlelerin genel anlamı etkili olmuştur.

- "Neyin var? Galiba **kara kedi geçti** yine senin önünden!" (Ol 424)
- "Tabancamı istedi, gördün ya! Hoho! **Verdim** ben sana tabanca..." (Ol 423)
- "Vur, gör ki Tatar nasıl ölür! Az **gördün**, beni de gör, hain!" (Ol 421)
- "Gülmeyin be hınzırlar! Geri dönerse hepimize dayak atar, evinde **zelzele oldu** galiba!" (Ol 409)
- "Hepsi akıllı, hepsi de sanki Yalta' da **doğup büyüdüler**. Hepsi doktor **oldu**, filozof **oldu**, her şeyi bir ayak evvel bilirler." (Ol 408)
- "Dün yumurtadan **çıktı**, bugün kabuğunu beğenmiyor cenabeti, diyorlardı." (Ol 406)
- "-Belki halimizi sormaya **geldiler**!
- Belki yağ **getirdiler** biz fakirlere!" (Ol 377)
- "Doğuracak hayvanı **sattın** ha!" (Ol 351)
- "Vay vay, ne de çabuk **darıldı!**" (Ol 43)
- "Ne var Ayşe kız, sırma bıyıklı **yolunu mu kesti?**" (Ol 41)
- "Köye Yalta' dan hırsız mı **geldi sandın?**" (Ol 29)
- "Bak hele, çobanlar da **adam oldular!**" (Ol 133)
- "Mühendis mi **oldun?**" (Ol 152)
- "Seni gidi kalpazan! Sen beni ne zaman **yendin** ki şimdi yenesin?" (Ol 149)
- "Yegorof hani sana Tatar'ın evini verecekti? Tatar'ın bokunu **verdi** sana. Hahahay! Bak nasıl **yardılar** kafanı! Ben sana Müslüman fena adamdır, dememiş miydin? Sen ise hoho, korkmam, dedin. Korkmazsın ha? Bak, Tatar nasıl **yardı** kafanı?" (Ol 196)
- "Yegorof seni köye baş edecekti, **etti**. Hahaay! Bak kafanı nasıl **yardılar**." (Ol 197)
- "Sen ne biliyorsun Sabri? Ruslara mezarcılık mı **yaptın?**" (Ol 255)
- "Hem Ruslara mezarcılık da yapmış, kendi **söyledi** bana, öyle mi Sabri?
-
- Uydurma Remzi Ağabey, ben öyle bir şey söylemedim." (Ol 258)
- "...Enver başını kaldırdı, bir kahkaha attı: 'Gazeteciyim mi **dedin?**' " (Ol 270)

"Dur Aktaban, acele etme. Canın komolizma yolunu mu **çekt**i senin?" (Ol276)

"Ben mi, **satın** aldım? Enver' in!" (Ol 292)

"**Gördün mü** Enver, nasıl sen devirirler diyordun. Sen daha gençsin, aklın adamakıllı **pişmedi**, benden, Çıfıt Levi' den daha iyi bilmezsin!" (Ol 272)

"Cenazeden mi **döndünüz** yiğitler?" (YKA 19)

"Haydi, def olun! Def olun!.. Ölü **görmediniz mi** hiç!" (YKA 25)

"Sen de buna **inandın** ha?" (YKA 59)

"Haydi kara Moğollar! Haydi! Sevişmekten başka işimiz yok mu **sandınız?**" (YKA 82)

"**Boğuldu** kerata, diye mırıldandı." (YKA 166)

"Kara Kırgız! Sana yalvaracak mıyım **sandın**, **gördün mü** nasıl geçtik suyu!" (YKA 171)

"Kiminle konuştuğunu unutuyor musun? Ne **çabuk adam oldunuz?**" (YKA197)

"Tüfekte tanklara karşı durulacağını mı **sandı** kerata?" (KY 91)

"Bu seni biraz **sarstı** galiba. Beklemiyordun değil mi?" (KY 210)

"Alman seni bedava mı besleyecek **sandın?** Kendi menfaati için..." (KY 219)

12. Hesap Sorma: Herhangi bir konuda hesap sorma işlevini de üstlenen bilinen geçmiş zamanın bu görünüşü de, çoğunlukla metnin ve cümlelerin genel anlamından çıkarılmaktadır.

"Sarıldın kara şalına, gezersin gece kuşu gibi kim bilir nerelerde. Evde ateş yok, karnım zil çalıyor, yine nereye **gittin?**" (Ol 295)

"Parolaya cevap almadan, teğmeni niçin **bıraktın** Kerim?" (KY 45)

"Esmâ, Ayşe kızı neden **kaldırdın** erkenden?" (Ol 29)

"Hey, ne **yaptın** bu ata? Dudakları paramparça... Söyle, niçin **dövdün** bu hayvanı? Neden **ezdin** bu hayvanı, söyle! ... Niçin? Söyle! ... Söyle, söyle!" (Ol 186)

- "Nerede **kaldın** bu zamana kadar? Niçin hemen **koşmadın?**, diye kızacak, bana bağırarak diye korkuyorum." (KY 67)
- "Ben seni uyu diye mi **besledim**, haa?" (Ol 288)
- "Yahu, sen beni niye **aldın**, niye benimle **evlendin?**" (Ol 62)
- "Amma da **buldun** zamanını haal!" (Ol 61)
- "Sen kızındaki özleyişi hiçbir zaman **hissettin mi?**" (Ol 22)
- "Sen kimsin? Ne yapmaya **geldin** buraya?" (KY 27)
- "Bizi yol ortasında mı **buldun** sen?" (Ol 63)
- "Benim babam, bağımlı komolizmaya ver diye mi **verdi** sana?" (Ol 63)
- "Yok kalkar bana köye gâvur **getirdin** demeye. Kalkar bana Macik' i Rum boğasına **götürdün** demeye!" (O.l. 142)
- "Kabahat sende Bekir, sende! Ivan'ı evine **aldın**; Macik, Ivan yüzünden bıçakların altına yattı, kabak sürgünleri kurudu, ensende çıban çıktı, Ayşe hastalandı, Seyd-Ali' nin kalbini **kırdın**. Bunlar yetmiyormuş gibi, Ivan' ın memleketinden gelen aftanabile Niyazicik' i **ezdirdin**. Kabahat sende Bekir, sende, bu köye Ivan' ı sen **bela ettin**, milletin başına sen **musallat ettin**, Tanrı seni affetmeyecek." (Ol 228)
- "Söyle bakayım, ne **yaptın?** Neredeydin?" (YKA 75)
- "Kumandanın soruyor... Söylesene! O paraları ne **yaptın?**" (YKA 80)
- "O esirlerden hiçbiri kaçmak **istemedi mi?** Niçin **öldürmediniz?** Niçin?..." (YKA 197)
- "Bir suçluyu kurşuna dizdirmek hakkını kim **verdi** size?Siz ordudan birinin askerden kaçtığını gördünüz. Ya kaçtı Almanya için **canını verdi?** Biliyor musunuz,...!" (YKA 211)

13. Çaresizlik / Ümitsizlik: Aşağıdaki cümlelerde bilinen geçmiş zaman kipinin çaresizlik ve ümitsizlik işlevini görmekteyiz.

- "Bi-zim-ki de **giittiii!** Kim-leeere **bıraktın** sen bizi!" (Ol 427)
- "Ne yavrulaması! Macik kayıp... Macik **gitti, gitti...**" (Ol 342)
- "**Uyudu**, Ema Yenge, **uyudu** yavrum!" diye ağlamaya başlıyordu." (Ol 233)

"Öldü! Öldü! Öldü!... Öldürdüler! Öldürdüler! ... Akın' ı öldürdüler. Akın' ı astılar." (YKA 244)

"Evde çoluk çocuk var, bazımız don gömlekle, ne yapabiliriz? Ağzlarımızı kilitledik, İvan' ın küfürlerini **dinledik**." (Ol 247)

14. Teslimiyet / Kabullenme:

"Bekir, nedir bu canım, ahırda böyle yatıp durmak? Allah **verdi**, Allah alır." (Ol 253)

"Kendimiz için **doğurmadık** ya, vereceğiz birisine." (Ol 10)

"İşte Kala Mala da **gitti**. Tanrı onu dünyasında rahat ettirsin, iyi insandı." (Ol260)

15. Şaşkınlık: "-mı dedin, mı sattı" gibi ifadeler, "vay canına, haa, hay anasını" gibi ünlemler şaşırma işlevini tespit etmemize yarayan kullanışlardır.

"Ver...verdim mi dedin?" (Ol 325)

"Demek öyle! Seyd-Ali' nin malını Ermeni **sattı** ha?" (Ol 142)

"...bak şu işe, Macik'in ahırına kim **girdi**, gübreleri üstüne kim **doğurdu**? Hay anasını... Macik **doğurmadı**, **öldü**. Kendisi Kuşkaya' nın altında **can verdi**, bizinkileri **sürdüler**, ben **kaçtım** da nereye **gittim** dersin Alimcik? Bekir'in ahırına **gittim**! Niçin **gittim** Alimcik? Macik' e mi **gittim**, danasını görmeye mi **gittim**? Yoo, seni bulmaya **gittim**. Oyy, oy! Seni **buldum** Alim'im! Hay anasını! Hayat bu işte!" (Ol 434)

"Doğuracak hayvanı **sattın** ha!" (Ol 351)

"...Enver başını kaldırdı, bir kahkaha attı: 'Gazeteciyim mi **dedin?**' " (Ol 270)

"Şarap mı **dedin?**" (Ol 328)

"Bekir oturduğu yerden top gibi ayağa fırladı: Ne **dedin?**" (Ol 299)

"Bizi nasıl **buldun?**" (KY 79)

"Benziyor muydu **dedim?**" (YKA 67)

"Bereketlendi bizim sigara bugün!, dedi, yaktı." (Ol 279)

"Hay anasını, **görmediler mi** beni acaba?, diyerek sigarasını yaktı..."
(Ol276)

"Dilini mi **yuttun**, sesin çıkmıyor?" (Ol 257)

"Vay canına kodese **girdin** desene!" (Ol 245)

"Beş! Beş ha! Koca delikanlı **oldun** desene! Hay maşallah! Hay maşallah!"
(Ol 204)

"-Ben Rus'um, hem de Naçalnik' im **dedi** haal

-Dedi, amca!" (Ol 181)

"Dur, hele dur! Ermeni Kavakyan mı **sattı** Seyd-Ali' nin kirazlarını?" (Ol 141)

"Ne **çabuk geldin**, kız!" (Ol 53)

"Sihhiyeciler nasıl **oldu** da çukura **atmadılar**, hâlâ şaşarım."(KY 191)

"Parolasız kimseyi yanına sokmaz mı **dedin**?"(KY 43)

"Ne **oldu** sana, her şeyi unufuyorsun böyle?"(Ol 135)

"Sağ ol, var ol, Bekir Ağa! İlahi! Yüz yetmiş beş mi **dedin**?"(Ol 142)

"Ne **oldun** kız!"(Ol 159)

"Kız, sana da ne **oldu**!"(Ol 159)

"İvan! İvan! Sen deli mi **oldun**, İvan!"(Ol 264)

"**Duydun mu** Sadık Bey, bize Moğol diyorlar." (YKA 56)

"Bacak kadar çocuk bak bana ne **cevap verdi**." (YKA 111)

"Benziyor muydu **dedim**?" (YKA 67)

"Bacak kadar çocuk... Bak bana neler **söyledi**. Dini bütün Müslüman'ı **yalancı çıkardı**." (YKA 111)

"Tehlikeli mi **dediniz**? Şaka mı ediyorsunuz,..." (YKA 154)

"Yüzüme şaşkın şaşkın bakıyor, bana bir şey olmuş gibi, korkusundan benzi sararıyor, dudakları titriyordu. 'Sadıkçığım, sana bir şey **demedim ki**!'"
(KY41)

"Yüzüme tuhaf tuhaf baktı:

-Kumandanlıktan **dedin** ya!" (KY 80)

"**Çıldırдың mı** Halil? **Çıldırдың mı**?" (KY 135)

"Yani Rusya'da, Kızılar'ın tabiriyle Sovyet Rusya'da, harpten önce **içmedin mi?**" (KY 209)

16. Teselli: Olumsuz bir durum karşısında karşıdakini rahatlatma, teselli etme işlevi bilinen geçmiş zamanın görüşlerindendir.

"...Enver bulacağım **demedi mi?** Yedi kat yerin dibinde olsa bulurum, **dedi.**" (Ol 349)

"Korkmayın, **geçti, geçti!** Tanrı acıdı Müslümanlarına, **geçti!**" (Ol 243)

"Ee, **gördün mü,** iki Rus ne yapabilir?" (Ol 138)

"Ama merak etme. Canını **kurtardın ya...**" (KY 158)

"Ben **ölmedim ya,** Allah' a şükür, **ölmedim ya!**"

17. Süreklilik: Fiildeki süreklilik geçmişte uzun zamanı kapsayabildiği gibi, sınırlı bir zamanı da ifade edebilir. Bu işlevin tespitinde pek çok unsurdan yararlanılmıştır. Bunlardan birisi, bilinen geçmişle çekimlenen fiilin tekrarıdır. Bu anlamı vermekte kullanılan başka bir yol da fiili "-a gel-", "-tı dur-, -ıp dur-" kalıbıyla birlikte bilinen geçmişte çekimlemektir. "Oturdun kaldın kütükte kütük mantarı gibi." cümlesinde olduğu gibi, bildirilmek istenen eylem, kalmak fiiliyle çekimlendiğinde de süreklilik ifadesi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca "-den beri, uzun zamandır, o kadar, kaç kere, bütün gece, bütün gün, şimdiye kadar, ne zamandan beri, hayli zaman, bugüne dek" gibi yön verenler, süreklilik işlevini ortaya çıkarmaktadır.

"Zavallı Bekir Amca, Macik' im doğuracak diye **bekledi bekledi** de bak şu işe,..." (Ol 434)

"Hem eski Rusya' nın siyasetine hem de bilhassa yeni, kızıl Rusya' nın siyasetine bu halk, bir engel **olageldi.**" (Ol 414)

"Ahırdan **çıkmadı** uzun zamandır." (Ol 410)

"Kuşkaya, Kuşkaya **dedi de** zavallı rahatını Kuşkaya' nın dibinde buldu." (Ol408)

"Sana senelerden beri **içimi döktüm.**" (Ol 367)

- "**Oturdun kaldın** kütükte kütük mantarı gibi!" (Ol 308)
- "Bin kere **söyledim** sana, gitme, gitme diye." (Ol 295)
- "Başı eğik, ayaklarının arasından toprağa **baktı, baktı,...**" (Ol 274)
- "Haydi, **çömeldin** ahırda kambur felek gibi." (Ol 252)
- "Sağ mı? O kadar **bağırdım** ses gelmedi içeriden." (Ol 248)
- "Bekir! Kenar odanın kapısını **vurdum, vurdum**, Kala Mala açmadı. Adama bir şey olmasın!" (Ol 247)
- "Evvelce kaç kere hoho **dedi de kızmadım.**" (Ol 213)
- "Varşova' dan ayrıldıktan sonra sizi **çok düşündüm.**" (YKA 227)
- "Bütün gece üstümde **horon teptin!**" (YKA 82)
- "Dün bütün gün yaralı **geldi.**" (KY 77)
- "Sınırdan buraya kadar Alman yumruğu **yedik.** Ama burası son artık." (KY59)
- "Şimdiye kadar hep hatıralarımla **yaşadım.**" (YKA 202)
- "Sahi, ne zamandan beri **görmedim** seni Bekir Ağa, ne zamandan beri?" (Ol133)
- "Bu toprak, iki gözüm, bu toprak, senelerden beri Nikola' nın boğazında bir kemik gibi **durdu.** Senelerden beri **yutkundu, yutamadı.**" (Ol 178)
- "Yalnız Ayşe, bir hafta kadar Memiş'in Bayırına **gitti geldi**, Remzi' nin geçtiği yolda Çaldilber' in ayak izlerini **öptü, ağladı**, sonra dereyi unuttu." (Ol 266)
- "Urbama **baktı, baktı**, sen, dedi, Moskova' dan mı geldin? Gazeteci misin dedi." (Ol 270)
- "**Oturdu, oturdu**, hayli zaman tarlasına **baktı**, sigara **içti.**" (Ol 286)
- "Yüz elli yıldır eski Çarlık idaresi, bizi cennet yurdumuzdan **sürdü, astı, kesti.**" (KY 42)
- "İki haftadan beri, koyun gibi gölgede yatıp bedava ekmek **yediniz.**" (YKA 14 -15)
- "O günden sonra her gün Almanlar barakamıza gelip bizi **aldılar** ve binanın gerisine götürüp çukur **kazdırdılar.**" (YKA 66)
- "Sonra **savaştık durduk.** Bugün sağsan yarın ölü..." (YKA 213)

"Ben seni yalnız şimdi değil, daha tanımadan önce de, hayatımın her dakikasında, her saniyesinde **sevdim**. Daima seni **düşündüm**, daima senin hayalinle **yaşadım**." (YKA 277)

"Kolhoz malı olsun,bu güne dek o hayvanlar bizi **geçindirdi** ya!" (KY 85)

"Ben de sizi çok **bekledim**." (KY 191)

18. Başlangıç: Fiilin bildirdiği işin, oluşun, durumun başlangıcını ifade eden bu işlev, cümlelerin genel anlamından, fiilin kılış anlamından, "artık, -den beri, şimdi" yön verenlerinden çıkarılmaktadır. "girdi gireli" gibi kullanışlar da bu işlevi yansıtmaktadır.

"Artık eski zaman karanlığı, eski beylerin at oynattığı günler **geçti**. Şimdiden sonra biz de sosyalizme sarılacağız..." (Ol 380)

"Fakat evinizde bana söylediklerinizden sonra, sırtımda bu üniforma ile gözünüze görünmek **istemedim**." (YKA 227)

"Hoho! **Geçti** zamanınız! Mal hükümetin, araba hükümetin olacak." (Ol 236)

"İvan bu köye **girdi gireli** köyün havası hava değildi, suyu su değil, insanları insan değildi." (Ol 184)

"Sizin millet için gene çok fena günler **başladı** orada... değil mi teğmenim?" (YKA 225)

"Esmâ da bize taşındı, benim en iyi hayatım da o zaman **başladı**. İçim dışım gül gibi temiz ve kokulu **oldu**." (Ol 23)

"Mesele istasyonun karşısındaki lokantada **başladı**..." (YKA 76)

"Kesatlık **başladı**, bilmiyor musun Bekir Ağa, kesatlık **başladı**." (Ol 133)

"**Kıymetlendin** sen artık. ... **İkilendin** sen artık." (Ol 7)

"Çingene tayfası mı **olduk** artık biz?" (Ol 29)

"Binbaşı Ernîk' in odasından çıktıktan sonra, hayatım bir rüyaya benzediği kadar; hadiseler, tesadüfler, akla gelmeyecek vak'alarla dolu bir romana da **benzedi**." (YKA 51)

"Nerede olduğunu, ne yaptığını benden başka kimse bilmiyor, şimdi sen de **öğrendin**." (YKA 116)

“Bugünden sonra senin mektebe gelmen **yasak edildi.**” (KY 12)

19. Farz Etme: Bir durumu, olayı varmış gibi düşünmek, bilinen geçmiş zamanın yan işlevlerindendir.

“Hadi, diyelim, biz **öldük**, ya bu sabi sübyan? Onları ne yapalım?” (Ol 408)

20. Yakınlık: Fiilin olumsuz çekimiyle tekrarı bu anlamı vermektedir.

“Eh, vallahi bizim tarla kelebek avcılarına mesken oldu yahu! **dedi demedi**, yanında elini güneşe siper etmiş, tarladakilere bakmakta olan Ayşe, babasının lafını kesti.” (Ol 115)

2. ÖĞRENİLEN GEÇMİŞ ZAMAN KİPİNDEKİ ZAMAN KAYMALARI VE İŞLEV DEĞİŞMELERİ

Hem şekil hem de zaman ifade eden bu kip, Türkiye Türkçesinde –miş ekiyle kullanılır.

Asıl İşlev: Bu kip, bildirilen eylemin konuşan kişinin gözü önünde veya bilgisi dahilinde gerçekleşmediğini; konuşanın bunu sonradan öğrendiğini ifade eder. Zaman olarak geçmiş zamanı anlatır.

Zaman Kaymaları: Bu kipi bilinen geçmiş zamanı da karşılayacak şekilde kullanıldığı görülmektedir.

İşlev Değişimleri: Bu kipte tespit ettiğimiz işlevler şunlardır: Sonradan görme / anlama / fark etme, tahmin / ihtimal, şaşkınlık, benzerlik / ilgi kurma, kızgınlık / sitem / yakınma, alay etme / iğneleme / küçümseme, olmazlık, yakınma / hayıflanma / pişmanlık, kesinlik, vesvese / kuruntu, umursamama / önemsememe, şart.

2.1 Asıl İşlev:

Öğrenilen Geçmiş Zaman: Kipin temel işlevidir. Bildirilen eylemin, konuşan kişinin gözü önünde olmadığını, konuşanın bunu sonradan

duyduğunu veya öğrendiğini ifade eder. Zaman olarak geçmiş zamanı ifade eder.

"Yapmadıkları rezalet yokmuş. Birçok aileyi köyden **çıkarmışlar**, doğuya **sürmüşler**. ...Sandomej taraflarında Almanlar karşı **taarruza geçmişler**. Birkaç yerde Rusları geri **atmışlar**." (YKA 256)

"Etraftaki ormanlarda çok çeteci varmış. İki gün önce cepheden dönen yaralı asker dolu iki treni havaya **uçurmuşlar**." (YKA 152)

"Benim Macik' e çok iyi **bakmış**. Bir akşamüstü hayvanı Topuzluçeşme başına kadar **getirmiş**. Bizim Ayşe kıza **rastlamış**. Ayşe kıza, senin anneni babanı kendi annem babam kadar severim, **demiş**." (Ol 148)

"Trabzon' dan kaçarken **getirmiş** bu şalı." (Ol 148)

"Senin Ayşe' ye! Topuzluçeşme başında bizim Remzi' ye **rastlamış**. Bizim Remzi' ye, senin anneni babanı kendi annem babam gibi severim, **demiş**." (Ol 148)

"Hem de usta **olmuş**. Daha ne, kendi de evinde oturur." (Ol 132)

"İçki **getirmişler** mi?" (YKA 176)

"Ötekiler kim, harp zamanı ne işle **meşgul olmuşlar**, bilmiyorum." (KY 142)

"Orada kolhoz var artık. Tavuklara da yumurta vergisi **koymuşlar**, git bak, ne var ne yok! Bizimkilerin tavuklarına da vergi **koymuşlar** mı?" (Ol 384)

"Babası uzun zaman dönmeyince Selim aramaya **çıkılmış**, Memişin Deresine kadar **gitmiş**. Orada askerlerin, babasıyla beraber birkaç Gurzuf köylüsünü otomobile koyup Yalta' ya götürdüklerini gözleriyle **görmüş**." (Ol 383)

"Kadın, yatsıda götürdüler, diyor. İvan gelmiş eve, aşağıda yolda bir otomobil kazaya uğradı, **demiş**, yardım **istemiş**. Çilingir evden **çıkılmış**, bir daha da geri **dönmemiş**. Yalta' ya **götürmüşler**." (Ol 383)

"İyisi mi kalk git bak, Macik **yavrulamış** mı?" (Ol 340)

"Bizden evvel Kırım' a **gelmiş**." (Ol 337)

"Benim kadın dün Esma' ya **rastlamış**, Esma kendi **söylemiş**." (Ol 311)

"Oğlu bir iki defa Yalta' ya **gidip gelmiş**, dünyanın parasını **harcamış**." (Ol298)

"Evet, geçen yıl tütünlerini yarı fiyattan eksiğine **satmış**." (Ol 297)

"Ruslar Memişin Deresi üstünde ise **başlamışlar** demişsin, hayır bunun neresinde?" (Ol 269)

"Memişin Deresi üstünde Ruslar işe **başlamışlar**." (Ol 268)

"Enver' e de **laf atmış** bu sabah! Arkasından bağıra bağıra mezarlığa **yürümüş**. Enver de , mezarlığa girersen öldürürüm seni, **demiş**." (Ol 246)

"Ruslar Memişin Deresi üstüne bir bina yaptılar. ...Bir gün bizimkiler toplanmışlar binanın yanına, **bakmışlar**, birbirlerine **sormuşlar**, İvan bu ne binası diye. İvan da türme, **demiş**. ...Kimse **bilmemiş**, bizim küçük oğlan **atılmış** ortaya. Ben bilirim, **demiş**. Nedir?, **demişler**. Keneftir, **demiş**." (Ol245)

"...dağ yollarını **kesmişler**, gidersen yakalarlar." (Ol 239)

"İyi yere **dikmişler** sizi ağaçlar, iyi yere! Buradan tarlanın her yerini, her köşesini görüyorum." (Ol 213)

"**Sataşmış** değil, Remzil Hiç sebep yokken **dövmüş** çocuğu." (Ol 191)

"İvan **başlamış**, çocuğa **sataşmış**, **laf atmış**, çirkin şeyler **söylemiş**!" (Ol191)

"Ne **olmuş**? Neden bu hale **gelmiş**? Sabriciği de fena **hırpalamış**." (Ol 191)

"Yok, kafası **yarılmış** biraz!" (Ol 191)

"Seyd-Ali' nin atını, Sabriciği fena **hırpalamış**." (Ol 190)

"Evet, dereden çok uzağa **dikmişler** sizil, dedi." (Ol 46)

"Ayşe, çeşme başında oğlana **rastlamış**, uzağında durup **konusmuş**." (Ol56)

"En iyi otlaklara **götürmüş**, yanından **ayırmamış**, bir dakika bile **gözden kaçırmamış**." (Ol 56)

"Akşamüstü de hayvanları Gelinkaya' dan köyün içine dağıtır dağıtmaz bizim Macik' i Topuzluçeşme' ye kadar **getirmiş**, Ayşe' yi orada **beklemiş**." (Ol 56)

"Hiç yanından **ayırmamış**, en iyi otları Macik' e **yedirmiş**." (Ol 53)

"Gelin, Dermenköy' den gelirken Kızıлтаş' ın yiğitleri tam bu tepenin üstünde faytonun önünü **kesmiş**, gelinden mendil **istemişler**, gelin atlılara mendil

verirken aralarında sevdiği çobanı **görmüş**, yüreği **tutuşmuş**, birden kendini faytondan **atmış**.” (Ol 34)

“Fakat kızın babası çobanın bu isteğini **reddetmiş**, kızını Kızıлтаşlı namı bir zengine **vermiş**.” (Ol 34)

“Çoban **beklemiş**, kızın çağını **bulmuş**, çoban kızı **istemiş**.” (Ol 34)

“Büyüklere Remzi, ağama söyleyin, onu yardımsız bırakmayız, **demiş**.” (Ol25)

“Askerler eve **girmişler**, karısını çocuğunu dışarı **çıkarmışlar**. Çilingir bunun sürgünle ilgili olduğunu hemen **anlamış**., Selim’ in kulağına, fırsat bulunca kaç, **demiş**, çocuk **kaçmış**.” (Ol 142)

“...çoluk çocuğum var, diye **yalvarmış**. Necdet cevap bile **vermemiş**.”

...

-Otur! Diye Seyd-Ahmet’ e **emretmiş**.

...

Seyd-Ahmet askerin kim ve nereli olduğunu, niçin öleceğini anlamak **istemiş**, yalvarıp yakarmışsa da hiçbir şey **kâr etmemiş**. Necdet, kararından geri **dönmemiş**.” (YKA 142)

“Necdet köye gece **gelmiş** ve dosdoğru Seyd-Ahmet’ in evine gidip kapıyı **vurmuş**. Seyd-Ahmet don gömlekle kapıya çıkıp askeri görünce, adam geceleme için yer araştırıyor zannıyla içeri **buyur etmiş**. Necdet eve **girmemiş**. Seyd-Ahmet’ i dışarıya **çağırmış**. Seyd-Ahmet eve girip sırtına kürkünü almak **istemiş**, ama Necdet buna da **vakit bırakmamış**, yaka paça dışarı **almış**, tabancasının namlusunu ensesine dayayıp, herifi köyün içinden, bahçelerden, dere tepe yalın ayak sırtında yalnız bir gömlek, bacağında donla yürütüp ta Gelinkaya’ nın tepesine **götürmüştü**.” (YKA 142)

“Babanla birlikte köyden **çıkarmışlar**.” (YKA 141)

“Bolşevikler Yalta’ dan çıktıkları gün, köylüler, ellerinde baltalarla **gelmişler**, Rus ailesini evimizden **atmışlar**, Rus ertesi gün dayımı arayıp **bulmuş**, ayaklarına **kapanmış**, bir yer buluncaya kadar evde kalmalarını **rica etmiş**. Dayım bir mektupla meseleyi babama **bildirmiş**.” (YKA 139)

"Babam da, çocukları var, günahtır, bırak evde kalsın, **demiş**. Böylece Rus ailesi eve yeniden **yerleşmiş**." (YKA 140)

"Anlattıklarına göre kızın evine iki defa **gitmiş**, kızı **bulamamış**.    nc  defasında, bahçedeki ağaçların arasında gizlenerek **beklemiş**, **beklemiş**; gene gelen giden **olmamış**. Akşama yakın, artık bahçeden çıkarken, demir kapının önünde, kıza iki sivilin arasında **rastlamış**. Siviller Akın' ı görünce üstüne **atlamışlar**, biri tabanca ** ekmiş**, öteki ellerini tutup arkasına ba lamış, silahını **almışlar** ve beyaz eve götürüp bir odaya **kapamışlar**." (YKA 151)

"Kız, Necdet' i bir gün **görmüş**; Necdet, kızı **sevmiş**, velhasıl ** şık olmuşlar** birbirlerine. Kız, babasına **yalvarmış**. Seyd-Ahmet' le karısı **baş başa vermişler**, Necdet' in de kıza  şık olduğunu **anlamışlar**; hemen nikah kıyıldı." (YKA 144)

"O zaman Seyd-Ahmet, yere **diz çökmüş**, ettiği hainlikleri birer birer **saymış**.

...

-Kalk! diye Seyd-Ahmet ayağa **kalkmış**; Necdet, tabancasını herifin g  s ne **dayamış...**" (YKA 143)

"...demiryolunu **bozmuşlar**, köprüler **atmışlar**, trenler **devirmişler**; şehirle asker  birlikler arasındaki telefon ve telgraf **irtibatını kesmişler**. Son iki ay içinde, Doğu Rusya' dan gelip, doğu cephesine gitmek üzere buralardan geçen trenlerin yüzde kırkı **havaya uçurulmuş**." (YKA 155)

"Biz  ete b l   n  suda kırıp geçirdiğimiz sırada, başka bir  eteci grubu da demiryolun kenarında Tahtagül'  n takımına **hücum etmiş**; iki saat kadar süren bir çarpışma sonunda, yedi  l  bırakıp gerideki ormanlara ** ekilmiş**." (YKA 171)

"Kim bilmem, biri Muhan' a esirleri, geri Polonya' ya götürüyoruz, **demiş**." (YKA 192)

"Alman kıtalarına fazla ihtiyaç olduğundan, kumandanlık, bu esirlerin Türkistan taburuna mensup bir bölük sevk edilmesine **karar vermiş**, yüzbaşı Mayer de bu vazife için beni **münasip görmüş**." (YKA 188)

"Vatandaşlarım orada, kamplarına, Türk bayrakları **asmışlar**." (YKA 204)

"Ben Rusya cephesinde iken Marya ona benden **bahsetmiş**, o da beni görmeden **sevmiş**." (YKA 229)

"Varşova' dan ayrıldıktan sonra Kırım' a **gitmişsiniz**." (YKA 227)

"Emredin, beni **istemişsiniz**." (YKA 127)

"Halbuki Kılıçbay' ın dediğine göre, onları Ruslar **öldürmüşler**." (YKA 114)

"...Mukaddes kitabın sayfaları arasında saklamaya korkmuş, evlâdının kahramanca ölümünü anlatan mektubun da hiçbir kelimesini unutmak istemediğinden, bütün metni, bir Müslüman'a Arap harfleriyle **yazdırmış**, ondan sonra Kur' an ' ın sayfaları arasına **saklamış**." (YKA 114)

"Sibirya' da on beş yıl **kalmış**. Oradan kaçmış, sonra Kırım' a **dönmüş**. ...İki ay önce, Romankoš yakınlarında 12 Rus' la üç Rum **yakalamışlar**. Ali Bey, birkaç adamla, biraz uzakta çeteci **araştırmış**."

"...Sonra on beşinin de ayaklarını, ellerini, kendisi arkalarına bağlayıp, yere **yatırmış**, bir bir hepsinin kafasını bıçağıyla kestikten sonra bir çuvala **doldurmuş, gitmiş**. Yatta Alman kumandanlığının kapısını **açmış**, kafaları çuvaldan karpuz boşaltır gibi **boşaltıvermiş**." (YKA 123-124)

"Akın, o paralarla kızın evine gitmiş, tabii evinde **bulamamış** kızı." (YKA 91)

"Bu cami yıktırılıp taşlarından yerine köprü yapılmadıkça Tatar oğlu adam olmayacak, diye **haykırmış**." (YKA 63)

"Şimdi evler, ormanlardan daha **tehlikeli olmuş**..." (YKA 69)

"İtalya' ya bir ay önce Tirol' deki mülteci kampından **gelmiş**." (KY 226)

"Memleketinden on beş sene evvelsi **çıkılmış**. Daha doğrusu **çıkarılmış**." (KY218)

"Finlandiya savaşında bacağından **yaralanmış**. Ordu disiplini **iliklerine işlemiş**." (KY 42)

"Bucak ordusunda nice nice kahramanlıklar **göstermiş**, şehirlerini, köylerini **yakıp yıkmış**..." (KY 24)

"Muhtar Sabri' nin kızı on dört yaşındaymış. Ailesi kızı bana vermek **istemiş**." (KY 15)

"Babam hapishaneden çıktıktan sonra iki hafta işsiz, sokaklarda **dolaşmış**. Açlıktan **şişmeye başlamış** bir gün, çarşıda, taşlar üstünde yattığını gören bir Müslüman, ona acımış da evine götürüp **yedirmiş, giydirmiş**. Kendi evine kalabalık ailesi ancak sığabildiğinden, babama, evine bitişik bir kümeste yer **verebilmiş**. Adamcağızla beraber kümesin damını teneke **kaplamışlar**, pencere açmışlar, içini **temizlemişler**." (KY14)

"-Babanızı milisler mapusa **götürmüşler**." (KY 12)

"Uruguay' dan aldığım bir habere göre, orada ağır orman işlerinde çalışan Sadık Turan adlı bir Kırım Tatar' ı **Allah' ın rahmetine kavuşmuş**." (KY 9)

"Almanlar Ruslarla birlikte onları da **esir almışlar**, fakat müttefikleri olduklarından kampa **kapamamışlar**." (KY 177-178)

"Sıra **beklemişler**. Ölen her beş Yahudi' yi başka beş Yahudi **gömmüş**. Kanlı elbiselerini ştalaga **götürmüşler**." (KY 185)

"Cephe yarıldığı zaman, çoğu kaçıp köylere **saklanmışlar**." (KY 188)

"Geçen gece içinde yattığımız o çukurdan, harpten önce tuğla veya kerpiç yapmak için toprak **çıkarılmış**." (KY 148)

"Müni' ten aldığım haberlere göre, yüze yakın mülteciyi Bolşeviklere **teslim etmişler**. Gafiller! Birçok mülteci kilisede **saklanmış**, bir kısmı da tıraş bıçağıyla dilek damarlarını kesip kendi kendilerini **öldürmüşler**." (KY 143)

"Biri, Almanlarla Canköy' de polislik **yapmış**." (KY 142)

"Tarlalarda ekinler çürüyormuş, köylerde işçi **kalmamış**." (KY 130)

"O gün esirleri çalıştıran Alman, Mustafa' ya ve yaptığı işe öyle **şaşmış** ki, şimdi her sabah otomobille kampa gelip Mustafa Ağa' yı hizmete götürüyor ve akşama yakın torbasına ekmek doldurup kampa bırakıyormuş." (KY 120)

"Bir gün Mustafa Ağa da işe **çıkabilmiş**." (KY 120)

"Remzi değil, Battal' ın Enver! Birisi **hastalanmış**." (Ol 165)

"Kızılaşlı bir çoban, bu kıza **âşık olmuş**, kız da çobanı **seviyormuş**." (Ol 34)

"O günden sonra Kızılaşlılar bu kayaya Gelinkaya **demişler**." (Ol 34)

"Seyd-Ali' nin oğulları yardıma **çıkmişler** bizim ararlar, öyle mi?" (Ol 25)

"Hatır sormaya **gelmişler**." (Ol 25)

“Bunu bana Molla Recep anlattı, ona da şehirden gelenler **söylemişler**, önümüzdeki Cuma namazında **anlatacakmış** millete.” (Ol 61)

“Ayşe, Remzi’ ye, Macik yavruladığı zaman göz aydına gel, **demiş.**” (Ol 57)

“Kızın Topuzluçeşme başında milletin gözü önünde oğlanla **konusmuş.**” (Ol56)

“Macik’ i bütün gün yanından **ayırmamış**, daha ne?” (Ol 56)

“Topuzluçeşme başında **rastlamış** Remzi’ ye.” (Ol 56)

“Hayvanları çoban Seyd-Ali’ nin Remzi si **gütmüş** bu sabah otlaklarda.” (Ol56)

“Topuzluçeşme başında **anlatmış** bunları bizim Ayşe’ ye.” (Ol 56)

“Macik’ e çok iyi **bakmış**, anne!” (Ol 53)

“Macik’ e **göz kulak olmuş** bütün gün.” (Ol 53)

2.2 Zaman Kaymaları:

1. **Bilinen Geçmiş Zaman:** Aşağıdaki cümlelerin bazılarında özne, bizzat kendisinin yaptığı bir işi bildirmektedir. Bazılarında ise karşıdaki kişinin bizzat bildiği, gördüğü bir olay soruluyor. Kimisinde geçmiş hatırlama var. Bu cümlelerin kimisinde üslûp özelliği olarak, kimisinde öfke işlevini ortaya çıkarmak, kimisinde başka bir fiile bağlı olarak öğrenilen geçmiş kullanılmıştır. Örneğin “Sizi görmeden, izin almadan gelmiş.” cümlesinde “gel-“ eyleminin yapıldığı konuşan tarafından bizzat bilinmektedir. Burada öğrenilen geçmiş zaman kullanılmasının nedeni “izin almadan” ifadesine bağlıdır. Yani öğrenilen geçmiş zaman anlamı “izin almak” ifadesine bağlanmalıdır.

“Niçin kızayım? Ayşe evde, Macik yavruluyor, tarla **ekilmiş.**” (Ol 320)

“Kırım, Kafkas, Ukrayna son fırtına altında. Rus orduları Polonya sınırlarını **geçmiş**, ileri tank birlikleri Varşova’ ya yaklaşıyor.” (YKA 229)

“Sizi görmeden, izin almadan **gelmiş**, benden atları istiyor.” (YKA 234)

“Onlar arkalarında güzel izler bırakıp gittiler. Ben bugün hayattan **kopmuşum.**” (KY 32)

“O yaz akşamı, babamın hapishaneye götürülüşünü bir isyan hissiyle hatırlıyorum: Babamı alıp **götürmüşler.** Hepimiz ocak başında;...” (YKA 62)

“Peki ne **olmuş?**” (Ol 62)

“Bir şey mi oldu senin çocuğa; kızamık mı **çıkarmış?**” (Ol 165)

2.3 İşlev Değişimleri:

1. Sonradan Görme, Anlama/ Fark Etme: Çoğunlukla oluş ve durum bildiren fiillerde bu işlev tespit edilmiştir. Bu anlamı verecek şekilde kullanılan cümlelerde başkasından duyma ya da öğrenme anlamı yoktur. Örneğin “Gür, simsiyah sakal göğsüne **inmiş**, gözleri ağlamaktan **şışmiş.**” cümlesinde ‘sakalların uzaması ve gözlerin şişmesi’ olarak verilen iki eylem daha önce gerçekleşmiştir. Bunu bildiren kişi, öznenin durumunu bizzat görmektedir. Ancak bunu, eylemler gerçekleştikten sonra fark etmiştir.

“İlâhi Bekir Ağa! Cüzdanın **eskimiş**, yeni cüzdan lazım sana!” (Ol 143)

“Görmüyor musun, tepe şoseyi hamut gibi nasıl **bükmüş?**” (Ol 122)

“... ne görelim: Atın nalı taşa **çarpmış**, **kırılmış.**” (Ol 317)

“Hatırlar mısın, ben devirirler demiştim, **yanılmışım.**” (Ol 360)

“Ben sandım ki Rum köyünde iyi yaptılar da, bize gelince bozacaklar. Ama **yanılmışım!**” (Ol 308)

“–Bekir! Duvar **çökmüş**, duvar!

...

–Kaynata! Evin duvarı **yıkılmış** da haberimiz yok.” (Ol 248)

“Gür simsiyah sakal göğsüne **inmiş**, gözleri ağlamaktan **şışmiş.**” (KY 136)

“Ne yaptın? Ne hale **gelmişsin?**” (KY 158)

“Dün akşam, Akmesicilli Mustafa Onbaşı’ yı indirdiğimiz çukuru, esirler toprak atıp **kapatmışlar.**” (KY 161)

"Kim bilir ne zamandan beri **işlenilmemiş**; evin damı **uçmuş**, taş yığını haline **gelmiş**." (KY 163)

"Hiçbir şey **değişmemiş**." (KY 201)

"Gün boşa gitmedi, bostan **sulanmış**!" (Ol 19)

"Gazetelere bakıyorum. Hep Tatar sözleri, Tatar kelimeleri Rus harfleriyle **yazılmış**." (KY 39)

"Yeni kesilmiş saçları itinayla ortadan **ayrılmış**." (KY 40)

"Küçük gözleri ne kadar **büyümüş**, çirkin yüzü ne kadar **güzelleşmiş**." (KY72)

"Neden yüzün **sararmış** Sadık' ım?" (YKA 27)

"Odanın mobilyalarına beyaz örtüler **geçirilmiş**." (YKA 71)

"-Amma da **morartmışlar**, patlıcan gibi!

-Tarla sürer gibi...

-Tırmış tırmış **etmiş**." (Ol 186)

2. Tahmin / İhtimal: Öğrenilen geçmiş zamanda tahmin ve ihtimal anlamı, çoğunlukla "-dır" bildirme ekiyle ortaya çıkmaktadır. Bir konudaki kişisel tahminler de bu kiple belirgin bir şekilde ifade edilebilmektedir. Örneğin "Onlar için ölümle hayat arasında hiçbir fark kalmamış." cümlesinde bahsedilen kişilerle ilgili kişisel görüş bildirilmiş, tahmin yapılmıştır. "belki, galiba,- dığına göre" gibi kullanışlar da bu işlevin tespitinde yardımcı olmuştur.

"Çoban Seyd-Ali' nin Remzi' si **çelmiş** senin aklını!" (Ol 125)

"**Uyumuştur**, bırak!" (Ol 247)

"Belki **gözüne ilişmiştir** diye geldim." (Ol 351)

"Ne bileyim, belki sizin ineklere **karışmıştır**." (Ol 347)

"Arı **sokmuş** Sabri ağabeyi, arı **sokmuş**!, diye bağıra bağıra dört bir yana koştular." (Ol 186)

"Bostanda ancak sekiz on taş olduğuna göre duvar içeriye **yıkılmış**." (Ol 249)

"Ayy, ay! Arı işi değil bu, biri **tartaklamış** seni yavrum, hem de adamakıllı!, dedi." (Ol 186)

"Yazık, o daha çok **vurmuş!**" (Ol 182)

"Vay anasını! Tokadı çeken zorlu **çekmiş.**" (Ol 180)

"Torun! Birisi **hırpalamış** senil, dedi. İki kaşının ortasına adamakıllı bir tokat **çakmış.** Bir de değil, üç tokat!" (Ol 180)

"Onlar için ölümle hayat arasında hiçbir fark **kalmamış.**" (KY 113)

"Onlar feleğin çemberinden **geçmişler** Mehmet!" (KY 166)

"Finlandiya savaşında bacağından yaralanmış. Ordu disiplini **iliklerine işlemiş.**" (KY 42)

"Doktor, geçmişte bir şeyden **korkmuşsun**, o korku içinde **kalmış**, diyor." (KY 74)

"Seni incitmek istemediğinden **hayra yormuş.**" (YKA 60)

"Harbi kazandık diye **şımarmışlar**, akıllarına geleni yapmak istiyorlar." (YKA7)

"Hayatında bir şeyden **korkmuşsun.**" (YKA 5)

"Kırbaç **yememiş** galiba daha." (YKA 126)

"Yarına güvenleri **kalmamış.**" (YKA 181)

3. Şaşkınlık: Aşağıdaki cümlelerde şaşkınlık işlevi, cümlenin genel anlamından çıkarılmıştır.

"Hay Allah, bizim tarlayı cinler **basmış!**, diye düşündü." (Ol 114)

"Ne yaptın? Ne hale **gelmişsin?**" (KY 158)

"Küçük gözleri ne kadar **büyümüş**, çirkin yüzü ne kadar **güzelleşmiş!**" (KY72)

4. Benzerlik / İlgî Kurma: "Sanki" yön vereni bu işlevi ortaya çıkarmaktadır.

"Sanki bütün Rusya bir vapurun içine **toplanmış.**" (Ol 328)

"Ev, Kuşkaya' ya ve köye **küsmüş** sanki." (Ol 369)

“Önümdeki tarlaları kömür gibi kapkara bir gece **yutmuş**.” (KY 43)

“Hayat sanki topraktan fışkırıp daha dün ölümün alevden soluğu ile kavrulmuş bu yerlere yeniden **hakim olmuş**.” (KY 104)

“Üniformanı öyle seviyorsun ki, sanki baban, deden sırtlarında o üniformayla **dünyaya gelmişler**.” (KY 41)

“Dünya kurulduğu gün **yaratılmışlar** sanki, hallerinden âhir zamana kadar yaşayacağı benziyorlar.” (KY 23)

“Gözlerinde sanki bütün dünyanın faciaları **toplanmış**.” (KY 150)

“Ben sanki bu evde **doğmuş**, yıllarca bu insanların evlâdı olduktan sonra **kaybolmuşum**.” (YKA 145)

5. Kızgınlık / Sitem / Yakınma: Aşağıdaki cümlelerde bu işlevler cümlelerin ve metnin genel anlamından çıkarılmıştır.

“Ee, ne **olmuş**? Kalktın onbaşılık taslamaya!” (Ol 125)

“Bu milletin köpekleri bile bize **harp açmışlar**.” (YKA 154)

“Ne kabahat **yapmışım**, İskender Bey! Ne kabahat **yapmışım** ki bu köpoğlu beni döver?” (KY 174)

“Vay kâfir, amma da **yolmuş** seni ha!” (Ol 12)

“Ben zannettim ki Sabri kafana biraz akıl koydu senin. Yanılmışım, **koymamış**, birazını da **almış**. Olmaz mı dedin?” (Ol 209)

“Bugün o benim tanıdığım asker **götmüş**, yerine başkaları **gelmiş** sanki.” (YKA 181)

6. Alay Etme / İğneleme / Küçümseme: Metnin ve cümlelerin genel anlamından çıkardığımız diğer bir işlev de “alay etme, iğneleme, küçümseme” dir.

“Zelzelenin deviremediğini herif **devirmeye kalkmış**.” (Ol 123)

“Öh, oh! Bekir at **almış**, bak hele! Kimden aldı acaba?” (Ol 291)

“Güya benden bir gün önce **ayrılmış**, bir şey **unutmuş** ve önümüzdeki pazar günü bana unuttuğu şeyi hatırlatmak istiyordu.” (YKA 223-224)

"Yalnız başına bilmem kaç yüz Alman **öldürmüş**." (YKA 138)

"Rus ona bumbumunu da dumdumunu da **vermiş**" (YKA 184)

"Belki beni öldürmek **istemiştir**, adresimi bunun için **sormuştur**, diye güldüm." (YKA 152)

7. Olmazlık: Aşağıdaki cümlede olumlu çekimlenen fiil, anlamca olumsuzdur. Bu cümlede olmazlık işlevi tespit edilmiştir.

"Hangi köylü kendi köylüsüne at **satmış ki** Çilingir satsın?" (Ol 340)

8. Pişmanlık:

"Ben zannettim ki Sabri kafana biraz akıl koydu senin. **Yanılmışım**, koymamış, birazını da almış. Olmaz mı dedin?" (Ol 209)

"Ama **yanılmıyorsunuz** Sadık." (YKA 116)

9. Kesinlik: Aşağıdaki cümlelerden ilkinde bu işlev "-dır" bildirme ekinden, diğerinde cümlenin genel anlamından çıkarılmıştır.

"Milliyetçilik onların kanına **sinmiştir**." (Ol 414)

"Allah her millete bir dil verdiği gibi, biz Türkistanlılara da **vermiş**." YKA 12)

10. Vesvese / Kuruntu: Bir durum karşısında kişinin kafasında kurduğu olumsuz düşünceler, vesveseler öğrenilen geçmişle verilebilmektedir.

"Sanki, ben onlara bir şey vadettikten sonra, **sözümde durmamışım**." (YKA173)

"Amerikan hükümeti sanki her inzibat yerine, Alman ordusunda askerlik yapmış olan Sadık Turan' ı tutup Ruslara teslim et, diye **emir vermiş**." (KY222)

11. Umursamama / Önemsememe: Bu işlev çoğunlukla "ne olmuş" kullanımında karşımıza çıkmaktadır.

“Amma da dert buldun kendine: Ne o, İvan **kaybolmuş!**” (Ol 217)

“Kızın diline çoban türküsü **gelmiş**, söylüyor işte.” (Ol 21)

“Çoban oğluysa ne **olmuş?**” (Ol 24)

“Ne **olmuş**, ben kızken sen benim pencereme gelmez miydin sanki?” (Ol 56)

“Birkaç gâvur bacağından **vurulmuş**. Gebersin keratalar! Size ne?” (KY 123)

12. Şart: “Mademki” yön vereni ve metnin genel anlamı, aşağıdaki cümlede şart işlevini ortaya çıkarmaktadır.

“Yarından onlara ne! Mademki dünya hakimiyeti bir **hayal olmuş** artık!” (YKA181)

3. ŞİMDİKİ ZAMAN KİPİNDEKİ ZAMAN KAYMALARI VE İŞLEV DEĞİŞMELERİ

Şimdiki zaman kipi de hem şekil hem zaman ifade eder. -(l)yor, -mAktA, -mAdA ekleriyle karşılaşılır. İncelememize esas olan romanlarda sadece -yor ekiyle kullanıldığını gördük.

Asıl İşlev: Bu kip, konuşanın bildirdiği eylemin söz söylendiği anda gerçekleştiğini ifade eder. Yani iş, oluş, durum vb. şimdiki zamanda gerçekleşiyor demektir. Bu kipte dikkati çeken önemli bir özellik, ondaki süreklilik işlevidir. O halde bu zamanı, sadece hal ile, yani şimdi ile sınırlamamak gerekir. Ancak hakim olan zaman şimdiki zamandır.

Zaman Kaymaları: Bu kip özellikle geniş zamana kaymaktadır. Bunun yanında bilinen geçmiş zaman, gelecek zaman, yakın gelecek zaman ifade edecek şekilde de kullanılmaktadır.

İşlev Değişimleri: Asıl işlevinin yanında şart, süreklilik, hikâye etme, hesap sorma / olmazlık, ihtar / tehdit / öfke, dikkati çekme, başlangıç, alay etme / iğneleme / küçümseme, hayal, yeterlilik, umursamazlık, tahmin /

ihtimal, şaşkınlık, övme, yakınma / sitem, uyarı, rivayet gibi işlevleri de tespit edilmiştir.

3.1 Asıl İşlev:

Şimdiki Zaman: Şimdiki zaman kipinin temel işlevidir. Bildirilen eylemin hâlde, yani şimdi gerçekleştiğini ya da eylemi yapmaya şimdi başlanacağını ifade eder.

“Enver! Enver seni almaya **geliyorlar**. Enver! Kaç!” (Ol 436)

“Bir çare bul, elimi **kaldıramıyorum**.” (Ol 432)

“Şimdi babasının öldüğünü **bilmiyor**.” (Ol 438)

“İvan! Karşıdan biri **geliyor**.” (Ol 418)

“Köyde bir de molla varmış. Onun ismini **göremiyorum**.” (Ol 415)

“Nedir didiklediğin? Ne **yapıyorsun**?” (Ol 410)

“Ne **düşünüyorsun** a yiğit?” (Ol 410)

“İki Rus karşı mahalleye **gidiyor**, yürüyüşlerini beğenmedim.” (Ol 376)

“-Neredesin?

-Damda. Karları **süpürüyorum**.” (Ol 373)

“İvan sofanın tahtalarını **kesiyor**.” (Ol 371)

“Ne var Ayşe? Ne **ağlıyorsun** sabah sabah?” (Ol 342)

“Bizi hangisine **götürüyorlar**?” (Ol 329)

“-Panteley’ e bak! Kocakarının bacakları arasına hayran hayran nasıl **bakıyor**!

...

-Kocakarı donsuz galiba. Panteley’ in ağzının suyu **akıyor!**”(Ol 329)

“Yemek hazır dedim sana, Ayşe seni **bekliyor**.” (Ol 308)

“-Çekmeyeceğim!

“İşte, oracıkta **duruyorlar**. Kime ne zararları var?” (Ol 306)

“Tokal camisinin kapıları mihlanalı kaç ay **oluyor**?” (KY 18)

“Oracıkta **duruyor** cenabetler, babasının bahçesinde durur gibi.” (Ol 276)

- "Tırrr, hayvan tırrrr, işte komolizma yolundasın, daha ne acele **ediyorsun?**" (Ol 277)
- "**Görüyorum** ki bizim oğlan doğru söyledi." (Ol 277)
- "Beş yıl **oluyor.**" (YKA 49)
- "İki saat **oluyor.**" (YKA 192)
- "Sizi görmeden, iznini almadan gelmiş, benden atları **istiyor.**" (YKA 234)
- "Üç ay önce gönderdiğiniz mektubu alalı iki gün **oluyor.**" (YKA 226)
- "Amma da **ballandırıyor** ağzını, cenabet!" (Ol 279)
- "Telefonda Süleyman var, seninle konuşmak **istiyor.**" (KY 62)
- "Ne diye **inat ediyorsun?** Kenara çek arabanı, yol ver adama gitsin! Asfalt taşıyor, görmüyor musun?" (Ol 281)
- "-Sana ne bizim köyden?
- Çünkü ben sizin köye **gidiyorum.**" (Ol 281)
- "Ben Kızıлтаş' a **gidiyorum**, Gurzuf' a değil." (Ol 281)
- "-Mezarlığın yanındaki şu herifi **görüyor musun?**
- Görüyorum.**" (Ol 286)
- "Kütük gibi devrildi mindere **uyuyor.**" (Ol 287)
- "İşte Enver! Nereden **geliyor?**" (Ol 293)
- "İşte Zemine de **geliyor**, hem de koşarak." (Ol 267)
- "Gitmek lazım, yağmur **yağıyor.**" (Ol 259)
- "Kafasını **görüyorum**, gözlerime **bakıyor** da ses **vermiyor**, dinsiz!" (Ol 250)
- "Bir şey **görüyor musun?**" (Ol 247)
- "Enver, arabalar hazır, seni **bekliyorlar.**" (Ol 235)
- "Biraz ot çek başına. Yağmur **yağıyor.**" (Ol 214)
- "Eh, **görüyorum** ki o da turşu gibi **yatıyor** arabada." (Ol 190)
- "**Görmüyor** musun **bağlıyoruz.** Yer yok." (KY 116)
- "Ne var Osman? Maymun gibi ne **bakıyorsun** bana?" (KY 123)
- "Taburun nihayetini **göremiyorum**, herhalde binden fazla olacak." (KY 131)
- "Yıllardır kızgın güneşin altında kasıp kavrulmuş bu kuru çiftlikte bizi rahat bir hayat **beklemiyor** elbette." (KY 163)

"Arkadaşlar!...Sizleri, güzel Sovyet yurdu **bekliyor**. Ana babalarınız, yavrularınız, memleketiniz **bekliyor**." (KY 165)

"**Yanıyorsunuz** bence." (YKA 57)

"Sizin 'Karagöz', çıkacağını **hissediyor** galiba, demin ahırın yanından geçerken arkamdan kişnedi." (YKA 54)

"Sınıftan nasıl çıktığımı **bilmiyorum**, merdivenleri nasıl indiğimi **hatırlamıyorum**." (KY 20)

"Geldik oğlum; aşağıya bak, Bahçesaray uykudan **uyanıyor**." (KY 30)

"Saraya ne vazifeyle **geliyorlar**, dede?" (KY 30)

"Sen misin Sadık? Neden **seslenmiyorsun**?" (KY 62)

"Ölülerin ne zaman gömüleceğini öğrenmek **istiyorum**." (KY 79)

"Kaç asker **istiyorsun**?" (KY 84)

"Almanlar, kayanın gerisinde gizlendiğimizi **bilmiyorlar** mı acaba?" (KY 91)

"Yalta' da çok Rus gördüm, Akmesçit'te de çok gördüm, ama böylesini ilk **görüyorum**." (Ol 32)

"'Yahu, kariya danışmadan kavgaya **gidiyorum!**' diye düşündü,..." (Ol 116)

"-Kelebek mi **arıyorlar** tarlada, kızım?

...

-Hayır, baba! Kelebek **aramıyorlar**, onlar topograf.

-Topograf da ne?

-Onlar bizim tarlayı **ölçüyorlar**." (Ol 115)

"Zannetmem, kelebek **avlamıyor** bunlar!" (Ol 115)

"**Bilmiyorum**. Bak, bak... Kuşkaya' dan ikisi yola **iniyor**, bizim tarlaya **giriyor**." (Ol 112)

"Otomobil yolu üzerinde, Kuşkaya' da belki on kişi var, bizim tarlada da beş altı kişi **geziniyor**." (Ol 112)

"Kahveye birkaç köylü daha girdi: 'Zorlu yağmur **geliyor**.' dediler." (Ol 152)

"Anne! Yağmur **geliyor**, yağmurl!" (Ol 154)

"Dağları yağmur bastı, ararlara **iniyor**." (Ol 154)

"Ayşe! Ne türküsü **söylüyorsun** orada?" (Ol 20)

"İneğe mi **söylüyor** türküyü?" (Ol 20)

"Gönlündekine **söylüyor.**" (Ol 20)

"Tütünümüz tarlada **yatıyor.**" (Ol 20)

"Tütünümüz daha tarlada **duruyor**, kışlık yakacak yok." (Ol 62)

"Bu senin Remzi galiba, Seyd-Ali Ağa! Bir şeyler **söylüyor**, duydun mu?" (Ol165)

"Niçin **konuşmuyorsun?**" (Ol 37)

"Kılıçbay' ı **bekliyoruz.**" (YKA 74)

"Başımın geçmek bilmez yorgunluğu bu hatıramı da söndürmeden, acı da olsa yazmak **istiyor**; daha doğrusu, kendimi yazmaya **zorluyorum.**" (YKA83)

"Neden Alman kompartımanında seyahat **ediyorsunuz?**" (YKA 85)

"Hayır, **uyuyamıyorum.** ...Bak bulutlar **dağılıyor.**" (KY 120)

"Üçüncü mektubumu **yazıyordum.**" (KY 163)

"Bak, Sadık, o adam bize doğru **geliyor.**" (YKA 16)

"Uzaklardan annemin sesini işittim. Küçük kardeşime:

-Haydi Bekir, annemiz **geliyor**, akşam oldu, dediysem de, en inatçımız olan Bekir, aldırmadan oyuna devam ediyordu." (KY 11)

"Akşama yakın, şosenin ortasından doğru biri koş a koş gelerek:

-**Geliyorlar**, diye bağırdı. (KY 13)

"Şimdi Allah' a şükür, kendimde kuvvet **hissediyorum.**" (KY 17)

"-Bak Sadık! Minare **devriliyor.**" (KY 19)

"Nereye **gidiyoruz**, dede?" (KY 28)

"-Dede! Atlıları **görüyor musun?**

-**Görüyorum** oğlum. Onlar Kazan' dan **geliyorlar**. Bahçesaray' a girecekler." (KY 30)

"Bu yavuz askerler nereye **gidiyor**, dede?" (KY 30)

"Hâlâ gazete mi **okuyorsun?**, diyor." (KY 40)

"Şimdi fotoğrafına **bakıyorum:**

...

On üç yaşındaydı. Şimdi on yedisini **dolduruyor**. Ama on üçündeki o çocuğun gözlerinde bile kudret ve şefkat izleri **okunuyor**. ... Annemin mektuplarını Bekir yazıyor.” (KY 37)

“-Bu akşam, tankların bulunduğu meydanda nöbet **tutuyor**.

-Kerim şimdi nöbette mi?

-Evet.” (KY 42)

“Bizden beş yüz metre uzakta düşman kuvvetleri **toplanıyor**. İki tank, bir takım miktarında piyade askeri **görüyoruz**.” (KY 92)

“Çıktığımızda şehir ateş içindeydi, komiser arkadaş, şimdi **bilmiyorum**.” (KY77)

“Hepsi iyiler. Şimdi yanımdalar. Senden **bahsediyorlar**.” (KY 62)

“-Uçak sesleri... **İşitiyor musun?**

-**İşitiyorum**.” (KY 63)

“Süleyman’ ı makasa **alıyorlar**, köpekler.” (KY 66)

“Yüzünü iyi **göremiyorum**.” (KY 59)

“Ayak sesleri var. Biri **geliyor**.” (KY 44)

“Bu akşam hatıralarımı **yazamıyorum**.” (KY 50)

“Bazıları da bizimle alay ediyor, ‘Berlin’ e mi **gidiyorsunuz?**’ diye bağııyorlardı.” (KY 53)

“-Allo! Vasilef Çavuş! **Dinliyor musun?**

-**Dinliyorum**. Ben...” (KY 55)

“Pervomaysk **yanıyor**. Köpekler her yerde.” (KY 76)

“Peki, ama öbür tarafta bizim hayvanlar **otluyorlar**.” (KY 85)

“Hiç, dedi. Tarladan dönen yorgun köylüler gibi **yürüyoruz** da...” (KY 87)

“Ben köyü **görüyorum**... Köyün gerisindeki yükseklikte köye asker **iniyor**.” (KY 90)

“- Evleri iyi **görüyor musun?**

-Soldan sağa ikinci evin yarısını, üçüncü ve dördüncü evleri iyi **görüyorum**.

...Köyün gerisindeki yükseklikten daha düşman askeri **iniyor** köye.

-Çok mu?

-**Kestiremiyorum.** Grup grup **geliyorlar.**" (KY 91)

"-Vasilef Çavuş! Karşıdaki düzlüğü **görüyor musun?**

-**Görüyorum** teğmenim! **Görüyorum.**" (KY 93)

"Tankları **göremiyorum**, teğmen arkadaş." (KY 95)

"Sağımızda tanklar... Tanklar **ateş ediyor.** Tankların gerisinde piyade askerleri sağ kanada **saldırıyorlar.** Bana doğru **koşuyorlar.**" (KY 96)

"Söyle bakayım, neden **gülüyorsun?**" (YKA 58)

"Kılıçbay' ı **bekliyoruz.**" (YKA 74)

"Açığa **çıkıyoruz** Sadık Bey!" (YKA 70)

"Sana doğru **koşuyor** o domuz, Muhan." (YKA 24)

"Biçare, kan içinde **yatıyor.**" (YKA 25)

"Ne var orada? Domuz cenazesi mi **kaldırılıyor?**" (YKA 25)

"Şimdi onlar da **görünmüyorlar**, battılar mı acaba?" (Ol 13)

"Su **döküyorum** da..." (Ol 11)

"Siz de taşçılarla **geliyorsunuz** ya..." (KY 172)

"Bizim Türkiyeli olduğumuza **inanıyorlar** mı?" (KY 166)

"Bizi nereye **götürüyorlar**, canım?" (KY 146)

"Şimdi Atlantik' in kıyılarında, Magellan' ın Santa Juan körfezine tahta gemileriyle, çaresiz, Hindistan' a yol aradığı gibi ben de yurduma ne zaman döneceğimi, nasıl döneceğimi **düşünüyorum.**" (KY 143)

"Almanlar esirleri serbest **bırakıyorlar.**" (KY 130)

"-Duvarın dibinde beş kişi **oturuyorlar.**

-**Görüyorum.**" (KY 117)

"Komiserler hâlâ harp mi **ediyorlar?**" (KY 109)

"Almanlar **geliyorlar.**" (KY 107)

"SS askerleri, binanın önünde, direğe **bağlıyorlar.**" (YKA 196)

"Alman çavuşunun kırbaç izleri hâlâ **durmuyor mu?**" (YKA 189)

"Bugün gene yağmur **yağıyor.**" (YKA 207)

"Şimdi hatıralarım benden **kaçıyor.**" (YKA 202)

"Bütün yazdıklarımı ve yazacaklarımı da kendim gibi kırık dökük **görüyorum.**" (YKA 202)

"Bu son hafta, en çok, hatıraları kaybetmekten **korkuyorum.** O yüzden acele acele **yazıyorum.** Son notları **okumuyorum** bile." (YKA 202)

"Bolşevik orduları Radom' a **yaklaşıyor.**" (YKA 235)

"Bayan Marya' yı **arıyorsunuz** galiba." (YKA 224)

"Biz yalnız Ruslara karşı **harbediyoruz.**" (YKA 220)

"Bizden on beş km. geride, hayvanlarla **geliyor.**" (YKA 218)

"Bekir amca, niçin **konuşmuyorsun?**" (Ol 355)

"Burada, belki de sırtıma giydiğim üniformanın şerefini muhafaza ederek bunları **yazıyorum.**" (YKA 40)

"Şimdi; Kırım, Kuzey Kafkas benim milletimden yetim kalmışken bunu titreyerek değil, içimde en büyük gurur ve memnunlukla **yazıyorum.**" (YKA44)

"Şimdi hatırıma bu kahramanlar geldiği zaman, "hatıralar"ı bırakıp kaçmak, kaçmak **istiyorum.**" (YKA 45)

"Başkasına yüz elliye **satıyorum.**" (Ol 337)

"Bu satırları yazarken bile, iki ay sonra düşmanlarımızı kırıp geçiren o elleriniz **gözlerimin önüne geliyor** ve öylece **kalıyor.**" (YKA 52)

"Bugünün Salı olmasını öyle **istiyorum** ki..." (YKA 52)

"Belki bir yeri koptu, ne **biliyorsun**" (Ol 219)

"Adam şimdi **gözlerimin önüne geliyor.**" (YKA 67)

"Gazeteler Rusça mı **çıkıyor,** Tatarca mı; onun için hepsi bir." (KY 42)

"Sonra evimizde Voronejli Rus ailesinin oturduğunu **biliyorsun.**" (KY 38)

"Aypetri dağlarında, yaylalarda toplar var, diyorlar. Fakat gazeteler bir şey **yazmıyor.** Toplar bize karşı mı yoksa Türkiye' ye karşı mı, bilmiyoruz." (KY39)

"Toprak damlı evciklerin arasındaki, kırmızı teneke damlı, etrafına taş duvar çekilmiş, şirin mektep binasını çok iyi **hatırlıyorum.**" (KY 12)

"...beraber askerlik yaptığınız bizim köylü Ahmet' i **hatırlıyor musun?**" (KY 7)

"...daima işlerimde bana yardım ederdi. Şimdi ise yüzüme **bakmıyor**."

-Vah, vah, neden **bakmıyor** Bekir Ağa?" (Ol 140)

"Neyse... Ben senin bu yantıkçılıktan vazgeçmeni **istiyorum**." (KY 16)

"Bilmem, kimse **bilmiyor**, çabuk gel!" (Ol 165)

"İki gün **oluyor**, sinemaya gitmiştim." (KY 49)

"Tarlaya girip, ya da Krasnoye' ye hücum edeceklerine **inanmıyorum**." (KY61)

"Şimdi, otel odasında, masamda "Hatıralar" ın dağınık sayfaları arasında "Kurmanlı Abbas" amcanın tütün kesesine **bakıyorum** kese de bana; dili, kulakları, gözleri varmışçasına **bakıyor** ve ben konuşmadığım gibi, kese de hiçbir şey **söylemiyor**." (YKA 104)

"Hususi bir isteğim yok, Fevzi. İşte, atlarınıza **bakıyorum**." (YKA 127)

3.2 Zaman Kaymaları:

1. Geniş Zaman: Şimdiki zaman aslında şimdi ile sınırlı bir zaman değildir. Bu zaman süreklilik de ifade etmektedir. Bu nedenle geniş zaman yerine şimdiki zaman eklerinin kullanıldığı sıkça görülmektedir. Hatta birbirinin yerine kullanılan bu iki kipin bazı cümlelerde birbirinden ayrılması çok zordur.

"Ben bu dünyada başka hiçbir şey **istemiyorum**, yalnız seni... seni toprağım!" (Ol 366)

"Aklın zayıf, çabuk **unutuyorsun**." (Ol 359)

"Şarabı Tatarların kendileri **içiyorlar**; **satmıyorlar** bize şarap, komünist arkadaş!" (Ol 337)

"Ne **biliyorsun**, yedin mi?" (Ol 333)

"Evler teraslı; göğüslerini çiçekler **süslüyor**." (Ol 330)

"Yok canım! Çocuk altın parçası yahu! Bülbül gibi **konusuyor** insanla." (Ol298)

“Bizimkiler başkadır, biri avrada küfredecek olsa, vallahi billahi birbirlerinin dişlerini kırarlar. Bunlara vız **geliyor**, canın istediği kadar söv oğlum söv!” (Ol279)

“-Hayat mı?

-Evet, hayat. Yani köylüler nasıl **yaşıyorlar**?

-Eh, **yaşıyorlar**.” (Ol 283)

“Ben gazeteciyim, Kırım’ ın kıyı köylerini **geziyor**, köylülerle **konusuyor**, görüp duyduklarımı **yazıyorum**.” (Ol 283)

“Bülbül gibi Türkçe **konusuyor** cenabet.” (Ol 284)

“Siz Molla İnceb’ in Ellezî’ sini papağan gibi söyleyen insana okumuş **diyorsunuz**, öyle mi? Ama ben **diyorum** öyle değil!” (Ol 273)

“Şosede herkese kumanda **ediyor**.” (Ol 270)

“Denizde yüzerken boğulanlar **oluyor**.” (Ol 255)

“Askerler kimseyi **yaklaştırmıyorlar**, **silah çekiyorlar**.” (Ol 239)

“...Bunlar da Tatar! Ama senin gibi değil onlar, onlar **uyuyorlar**! Felakete bile uyuyarak **gidiyorlar**.” (Ol 231)

“-Sen İvan’ ı **tanıyor musun**, Niyazi?

Çocuk sessizce omuzlarını kaldırdı.

-**Tanımıyorsun** ha! Adı İvan. Benim yanımda **çalışıyor**, hem biraz Tatarca da bilir.” (Ol 204)

“Kendi memleketinizde insan gibi **yaşayamıyorsunuz** da, başkalarının hayatını zehir **ediyorsunuz**.” (Ol 168)

“Siz o kızı **bilmiyorsunuz**.” (YKA 214)

“O köpekler, etraftaki çetecilere **haber veriyorlar**.” (YKA 153-154)

“Almanlara kendini beğendirmek **istiyor**.” (YKA 19)

“Hem de nasıl **korkuyorlar**. Korkularından bu zulümleri **yapıyorlar**.” (KY 20)

“Ne oldu sana, her şeyi **unutuyorsun** böyle?” (Ol 135)

“Bizim toprak, onun toprağının iki misli, ama yine de yollarda **sürünüyoruz** biz.” (Ol 133)

“Sonra iki gün güneş kızdırsa sen, toprak, çatlak çatlak **oluyorsun**, gıdan **gidiyor.**” (Ol 47)

“Bu kız, çoban türküsünden başka türkü **bilmiyor** mu, diye kızdı.” (Ol 24)

“Remzi’ yi niçin **sevmiyorsun?**” (Ol 24)

“Zengin vücudunu döşeğe, hasretli yanaklarını yastığa dayarken sen Ayşe’ ni **görmüyorsun.**” (Ol 22)

“Altın tenli vücudunu atlas yorganın altına uzatırken sen Ayşe’ yi **görmüyorsun.**” (Ol 22)

“Armutlarınızın yarısından çoğu tarlaya **düşüyor, çürüyor, gübre oluyor.**” (Ol 46)

“**Bilmiyor musun**, yağmurlarda **seller akıyor**, tarlanın aşağı kısmı bazen **göl oluyor.**” (Ol 47)

“Güneş de sabahtan akşamâ kadar orayı **besliyor.**” (Ol 47)

“Annemin mektuplarını Bekir **yazıyor**, her mektubunu okurken sobanın yanına çökmüş, belinde şallarla annem **gözümün önüne geliyor**. Sobanın başında, kibrit inceliğinde sigaralar içtiğini, Bekir’ e mektup yazdığını gözlerim kapalı **görüyorum**. Her mektubun sonunda Bekir kendinden birkaç satır **ilave ediyor.**” (KY 37)

“Ağır tankların içinde, motor gürültüsünden kafam kazan gibi **oluyor**. Talim, talim, talim... Her gece, iki bazen üç kere alarm işareti **veriliyor**. Tankları ormanlara, ovalara **sürüyoruz**. Köylünün tarlasını, ekinini **çiğniyoruz**. Etrafın köylüleri bize dost gözüyle **bakmıyorlar**. Yeni ‘kurtarılmış’ yerlerde komünizm düşmanları var, **diyorlar**. Tanklara yaklaşan köylüleri tutup tutup kampa **götürüyoruz**. Sonra NKVD askerleri gelip onları **alıyorlar**. Ne tarafa götürüyorlar **bilmiyorum**. Köylülerde öyle bir korku var ki, bana 1932-1936 yıllarında bizim köylerden sürülen insanları **hatırlatıyor**. Talimden sonra çadırıma girerken evimize girer gibi **oluyorum**.Yatağımın başucunda bütün ailemin, ayrıca Bekir’ in bir fotoğrafı var. Onlarla, fotoğraflarına bakarak **konusuyorum**. Alarm düdükleri çalınca kadar onlarla beraberim. Bekir’ in yanımda bulunmasını öyle istiyorum ki!” (KY 36)

“Ama bütün gün, bu maksat uğrunda **çalışıyor**. Belki uykuda bile, yüzünde o maksadın yorgun izleri belli **oluyor**. Sırtındaki politruk üniforması, bir kat daha **gizliyor** o maksadı. İri ve kurnaz gözleri var. Uçları aşağı doğru kıvrık kalın dudakları bütün yüzüne çirkinlik **veriyor**.” (KY 34)

“Bahçesaray’ dan Kaşgar’ a varana kadar binlerce minareimiz göklere **uzanıyor**. Bize Tatar **diyorlar**, Çerkez **diyorlar**, Türkmen **diyorlar**, Kazak **diyorlar**, Özbek **diyorlar**, Azer **diyorlar**, Karakalpak, Çeçen, Uygur, Kabardı, Başkırt, Kırgız **diyorlar**.” (KY 21)

“-Razı olur musun?

Ben de gülerek:

-**Oluyorum** baba, dedim.” (KY 16)

“Al, dedi. Biz **satmıyoruz**, ilaç olarak **bulunduruyoruz**, dedi; bazen ahbablarımıza **veriyoruz**; siz de ahbapsınız, alın, dedi.” (YKA 77)

“Çavuşun emrini de **unutmuyorum** hiç...” (YKA 78)

“-Nasıl **oluyor** adam öldürmek?

-Bilir miyim nasıl?” (YKA 64)

“Ama onlar bize severek Moğol **demiyorlar** ki.” (YKA 56)

“Lejyonova halkının çoğu, Alman ambarlarında çalınma battaniyelerin altında **uyuyor**. Elbiselerinin altına bir bakın, hep Alman çamaşırı! Bizimkiler **satıyorlar**, ya da bedava **veriyorlar**. Askerlerimiz, aldıkları beş on kuruşu gene Polonya lokantalarında **yiyorlar**. Fahişelerine bak! Ne kadar para **kazanıyorlar**. Bereketli yıllar, **diyorlar**!” (YKA 57)

“Küçük, temiz, pencerelerinin perdeleri daima örtülü bir lokantaya bizimkiler **girmiyorlar**.” (YKA 76)

“Ben hayattan **kaçıyorum**; dışarıda hayat, insanlar hiçbir şey **söylemiyorlar** bana.” (YKA 5)

“Neden öteki onbaşılar gibi **talim yaptırmıyor**?” (YKA 19)

“Ben ne Alman’ım ne de yalnız Almanya’ nın menfaati için **çalışıyorum**.” (KY208)

“O esirler benim değil, kumandanlığın emriyle **serbest bırakılıyor**.” (KY 192)

“Boğanın orasından **zengin oluyorlar**, ne yaparsın!” (Ol 12)

“Bu senin eşek, yolu **biliyor** ama dikkat et!” (Ol 11)

“Almanlar bizi demiryolunda **çalıştırıyorlar**.” (KY 144)

“Almanlar taburdan geride kalanları, saftan çıkanları hemen **vuruyorlar**.” (KY132)

“Her baraka kapısının önünde Ukrayna polisi **bekliyor**.” (KY 152)

“Dillerini **biliyorsun**.” (KY 152)

“Her sabah kapı önlerinde müthiş bir kalabalık **oluyor**. Meydanda ne kadar sağlam, ayakta durabilecek esir varsa kapıların önünde **birikiyor**, kudurmuş hayvanlar gibi, saatlerce korkunç sesler ve iniltiyle **boğuşuyorlar**. Hele dokuz sıralarında kalabalık en fazla **oluyor**. Zalim polisler, bu kalabalığı yarmak, esirleri geri meydana sürmek için arkadan **hücum ediyor**, kamçılarla, sopalarla, demirlerle biçarelerin bellerine, kafalarına **vuruyorlar**. Birçoğu yere yıkılıp **uluyor**, çocuk gibi ağlayanlar **oluyor**; gene, geri meydana çekilmek **istemiyorlar**.

“Yağmurda herkes odalara girmek **istiyor**.” (KY 117)

“Çavuşun emrini de **unutmuyorum** hiç...” (YKA 78)

“Onlar da çok iyi **biliyorlar** bunu. ...Bunu, Ukrayna’ nın sarhoş haydutları kadar, Ukrayna’ nın istiklaline, hakiki istiklaline inananlar da **biliyorlar**.” (YKA94)

“Orada, evleri toprak damlı bir köy **görünüyor**.” (YKA 98)

“Sarar mısınız Sadık Bey? Hazır sigara **içmiyorum** ben.” (YKA 129)

“Kime emniyet **ediyorlar** ki bize etsinler.” (YKA 187)

“O kız Almanlardan **nefret ediyor**. Ben bunu çok iyi biliyorum. ...Almanları sevsin mi istiyorsunuz?” (YKA 214)

“Onlar bizi buradan atmak, kendileri yerleşmek **istiyorlar** buraya.” (KY 95)

“Zavallı her mektubunda **yalvarıyor**, mektup yaz, diye. Her gün benden mektup **bekliyor**. Ben de **yazıyorum**. Ama kısa **yazıyorum**.” (KY 90)

“Alçak tepelerin gerisinden karşıdaki o evler, tabak gibi **görünüyor**.” (KY 89)

“Almanlar okla **harp etmiyor**.” (KY 89)

"Böyle gizlice, çalıların arasında namaz kılmaktan **korkmuyor musunuz?**"

(KY 82)

"Ben işimi elimden geldiği kadar **yapıyorum.**" (KY 79)

"Kabahati sende değil, seni düşman toplarına karşı sürenlerde **buluyor.**"

(KY62)

"Fakat sen ağlamadan, asırların ıstırabını kendinde saklamasını **biliyorsun.**"

(KY 49)

"Ben yalnızlıktan **yaşayamıyorum.**" (KY 49)

"Emri ise biz değil Ruslar **veriyorlar.**" (KY 42)

"Biçare, ikramda bulunursa postacı senden daha sık mektup getirir **sanıyor.**"

(KY 37)

"Sen bizimle beraberken beline bir şal bağladı, şimdi üç şal **bağlıyor.** Biz yattıktan sonra sobanın başına oturup birbiri arkasından **sigara içiyor.** Sabahları çok erken **kalkıyor.** İlk işi, babamızın yatağına kahve götürmek **oluyor.** Söze senin adınla **başlıyorlar.**" (KY 37)

"Onlar hâlâ vaktiyle kahraman bir millet; yüksek, büyük bir devlet olduklarını **hatırlıyorlar.** Rusya hudutları içinde yaşamalarına rağmen Kırım topraklarını kendi öz toprakları, Tatar toprakları **sanıyorlar.** ...Çocuklarının kafalarını, kalplerini Türkçe türkülerle, Türk edip ve kahramanlarının adıyla **kirletiyorlar.**" (Ol 414)

"Kim **bakıyor** sizin ineklere?" (Ol 347)

"Moskova' da sizi çok **düşünüyorlar.** Kırım pek güzel, pek meşhur bir yerdir.

Sizi çok **düşünüyorlar.**" (Ol 283)

"-Berber Hasan' ın güvercinleri gelip bizim avluya **konuyor,** tavukların yemlerini **yiyor.** Urumcuk da **havlıyor** işte!

-Desene tavukları **koruyor.**" (Ol 293)

"Ayşe kız bilmek **istemiyor** bizi, iki gözüm, bilmek **istemiyor...** Mademki bizi **beğenmiyor,** bırak!" (Ol 295)

"Kenef akla yatkın, çünkü şosede dört yüz kadar asker **çalışıyor,** hepsi Rus."

(Ol 245)

"Köylülere zarar **gelmiyor** Yegorof' tan, ama duyulan laf doğruysa Yalta Rusları arasında padişah gibiymiş." (Ol 223)

"O da kim **oluyor?**" (YKA 81)

"Tatarlardan da çok asker **alınıyor**, ama onları dışarıya **sevk ediyorlar**. Annemiz harp olacak, diyor; hissediyormuş. Evladına ne olacak, havada harp kokusu var, diye **ağlıyor**. Doğru da söylüyor galiba." (KY 39)

"Babamın sözlerini hatırlıyorum: 'Onlar bizden **korkuyorlar**, Sadık! Onlar bizim varlığımızdan **korkuyorlar**.' derdi." (KY 40)

"Biliyorum ki, düşmanlarımız bizden **korkuyorlar**. Bizi böyle hayasızca Ruslaştırmak **istiyorlar**." (KY 40)

"Gitmem cenabetin yanına, Ermeni' den alış veriş **ediyor**, diye düşündü." (Ol144)

"Bunlar mallarını birinci düşmana **veriyorlar**, birinci!" (Ol 144)

"Hah, ben köyde iki Rus çalıştırıyorsam, Seyd-Ali de Ermenilerle alış veriş **ediyor**." (Ol 145)

"Kendi ise Ermeni elinden ekmek **iyor**." (Ol 144)

"Benim yanımda bir Rus **çalışıyor**." (Ol 137)

"Battal' ın Enver bizim tarlanın yanından **geçiyor**." (Ol 26)

"Sovyetler Birliği, sizin gibi aydın gençlere geniş ilerleme yolları **açıyor**. Size orta kumandan mektebinde okumak ve bilginizi arttırmak imkanını **veriyoruz**." (KY 34)

"Ben, göğsümde Alman kurşunu **taşıyorum**, bu bana yeter." (YKA 19)

"Doktorlar, polisler, profesörler, katiller... birbiriyle öyle içli dışlı, öylesine sevişerek **yaşıyorlar** ki!" (KY 142)

"Sen **yazmıyor musun?**" (KY 90)

"Gazeteleri okurken Avrupa' dan çalınan davulların seslerini tâ buradan **işitir gibi oluyoruz**." (KY 39)

"Annemiz evladımı gene alıp Odesa' dan uzaklara mı götürdüler diye **meraklanıyor**. Senin her mektubun ona şifa **veriyor**; sık sık mektup yaz." (KY 38)

“Moğol olmak ayıp değil. Ama Polonyalılar Türkistanlı olduğumuzu bildikleri halde Moğol **diyorlar** bize. Bunu bize düşmanlıklarını göstermek için **söylüyorlar**. Niçin dersiniz?” (YKA 57)

2. Bilinen Geçmiş Zaman: Aşağıdaki cümlelerde şimdiki zaman, bilinen geçmiş zaman yerine kullanılmıştır. Ancak bilinen geçmiş zamanın verdiği anlamla aynı anlamı verdiği söylenemez. Bazı cümlelerde geçmiş hatırlama ve onu ifade etme, şimdiki zamanla yapılmıştır. Bu tarz cümlelerde “geçmiş şu an, tüm canlılığıyla hissetme” anlamı vermek amacıyla şimdiki zaman kullanıldığı kanaatindeyiz. Bazı cümleler de konuşanın rüyasını anlatması şeklindedir. Kimisi de roman kahramanının günlüğüne yazdıklarıdır. Bu işlevde kullanılan cümlelerde, geçmiş şimdi yaşıyormuş gibi bir anlatım bulunmaktadır; yani geçmişte şimdiki zaman anlamı vardır.

“Esmâ yengem ne **diyor**?” (Ol 410)

“Nereden **geliyor**, nereye gidiyorsun?” (Ol 270)

“Demek bıraktılar. Nasıl? Ne **diyor**?” (Ol 405)

“Git büyüklerle sor! Onlar böyle **söylüyorlar**.” (Ol 388)

“Ben ne bileyim, bana öyle dediler, ben de sana **söylüyorum**.” (Ol 351)

“Öldür derlerse öldürürüm, yak derlerse yakarım, **diyor**. Ben politikadan anlamam, yazı bilmem. Ama göğsüme bak, **diyor**, biri Kızılbayrak, öbürü Kızılyıldız, **diyor**.” (KY 42)

“Esmâ bu gece **diyor**, kadın bilmez de kim bilir?” (Ol 313)

“Kaynatan ya bugün ya yarın **diyor**, Ayşe!” (Ol 302)

“Bekir Ağa! Rusların yanından **geliyorum**, büyüklerini de gördüm.” (Ol 284)

“Hiç! Geldim işte sizin köyü görmeye **diyor**. Sizin köy meşhur bir köydür, adı çıktı Moskova’ da **diyor**.” (Ol 284)

“At, ahırın duvarlarını tepiyor, Macik bıçak altına yattığı akşamki gibi gözlerimin içine **bakıyor**, başını yere indirip **böğürüyor**.” (Ol 240)

“Şimdi köyün gerisinde de asker var **diyorlar**,...” (Ol 239)

"Geldi boyuna **bağırıyor**. Ben ne kabahat ettim? Hiç, o ise bana **sövüyor**. Hem **sövüyor**, hem de kamçıyla vuruyordu bana." (Ol 182)

"Ey, kim bilir, belki Enver doğru **söylüyor**." (Ol 179)

"-**İnanmıyor** musun?

-İnandım." (KY 174)

"Oğlan derdini bana söyledi, ben de sana **söylüyorum**." (Ol 14)

"Param var diye zorla dans etmek **istiyor** benimle!" (YKA 7)

"Ne olmuş anne? Babamız nerede? Niçin **gelmiyor**?" (KY 12)

"-Ciddi mi **söylüyorsun** baba?

-Ciddi **söylüyorum**." (KY 16)

"Abakat gibi **söylüyorsun**." (Ol 139)

"-Ben mi söyledim?

-Yok, sen değil, köylüler **uyduruyor**." (Ol 139)

"Kurt-Mehmet, göğsüme fener takacağım, kırıp bitireceğim, tarlanın tütününü sabaha kadar, **diyor** su başında." (Ol 61)

"Ruslar, Bekir Ağa! Her evden bir erkekle bir araba **istiyorlar**." (Ol 167)

"Annem bana söyledi, ben de size **söylüyorum**." (Ol 38)

"İlk defa mı ölü **görüyorsun**?" (YKA 27)

"Ben Pervomaysk' tan **gelmiyorum** doktor arkadaş." (KY 80)

"İşte, şimdi de, üzerime doğru gelen insanları bir an, Belsen' in tel örgülerinden kurtulmuş, zayıf, etsiz binlerce iskelet gibi **görüyorum**." (KY 50)

"Önümden sarışın, boyalı yüzlü iki İtalyan kızı, iki Amerikan zencisinin kolunda, kahkahalar atarak **geçiyorlar**. Sessiz Roma onların kahkahalarını **dinliyor**." (KY 49)

"Çıkıp parka **gidiyorum**. Tenha bir köşede oturarak köyümüzü **düşünüyorum**." (KY 49)

"Cevap **vermiyorum**. Çadırdan çıkarak tank meydanına doğru **ilerliyorum**." (KY 43)

"Süleyman' ın sözlerini dikkatle **dinliyorum**. Nihayet **susuyor**. Çadırdaki derin bir sessizlik **oluyor**." (KY 42)

"Yatağıma **uzanıyorum**, başıımı avuçlarıımın içine alıp Süleyman' a **bakıyorum**. Kalbimin derinliklerinden bir ağrı çıkıp yüzündeki hafif gülümsemenin gerisine **saklanıyor** sanki." (KY 42)

"Süleyman sözünü bitirmeden yataktan **fırılıyor** ve yerde yatan gazeteleri toplayıp onun burnuna **sokuyorum**." (KY 41)

"Gazeteleri Süleyman' ın önüne **atıyorum**. Okumak **istiyor**, **okuyamıyor**. Yazılara hayretle **bakıyor**." (KY 40)

"Dayım: 'Bizim damın altında hepimiz sığışırız.' **diyor**." (KY 38)

"Doktor, konuşmalarımızın sana faydası dokunur, bir gün korkularını unutursun, **diyor**. ...Fakat beni şimdiye kadar yaşatan doktor değil, hatıralarım sanırım. Bunu doktora **söylemiyorum**." (KY 32)

"Yürümek istiyor, kalkamıyordum. Son defa **yıkılıyorum**. Artık kalkmak da istemiyordum." (KY 28)

"Uzakta ağaçların yeşillikleri arasında küçük bir ev **görüyorum**. Evin önünde üç ihtiyar **oturuyor**." (KY 22)

"... hallerinden ahir zamana kadar yaşayacağa **benziyorlar**." (KY 23)

"Üç ihtiyarın önünde, on iki on üç yaşlarında iki çocuk **güreşiyor**. İki zayıf vücut, vahşi hayvanlar gibi birbirine **sarılıyor**, ağızlar **köpürüyor**, ikisinin de yanaklarından terler **akıyor**; biri, ötekini yere yıkmaya **uğraşiyor**. ...Kalktım, yanlarına gittim." (KY 23)

"Ben de kabul etmek istemedim, zorla avcuma sıkıştırdı. Hükümet malı **diyor**. Mademki hükümet işçi ve köylü hükümeti, mal da işçi ve köylünündür, diye felsefe **yürütüyor**." (KY 16)

"Fazıl Usta lokantanın sahibiyle konuşacağım, **diyor**; benim aylığıımı 50 rubleden altmış rubleye çıkarmasını isteyeceğini **söylüyor**." (KY 16)

"Sana **soruyorum**." (YKA 64)

"Sen bunları inanmış gibi **anlatıyorsun** Akın!" (YKA 60)

"Hepimiz, ocak başında: Bekir annemin kolları arasında, sessizce **ağlıyoruz**." (YKA 62)

“Şimdi babamızı **bekliyoruz**. Yaz akşamı açık pencerelerden odalara yürekler acısı bir sessizlik **dağıtıyor**. Annem tedirgin **görünüyor**. İkide bir kapıya **bakıyor**. Küçüklerin ellerinde kaşıklar, hepimiz babayı **bekliyoruz**. Pek iyi **hatırlıyorum**, çok acıkmıştım, elimi ekmek tabağına uzattım.” (KY 11)

“Bu haber sizi biraz olsun **sevindirmiyor** mu?” (YKA 31)

“Birbirimizden ayrılacakmışız gibi **konusuyorsun** onbaşı.” (YKA 29)

“Bunu bize Yahudilerin kendileri **söylüyorlar**.” (KY 179)

“Sarhoşum **diyor**. Tutulacak yerim kalmadı, **diyor**. Ama o derece sarhoşa benzemiyor. Kumandana söylemeyin diye **yalvarıyor** bana.” (YKA 75)

“Arabanın basamağında, ayakta, bu kendi hallerinde, öksüz kardeşlerine bakarken, benim de gözlerim **yaşanıyor**.” Geçmişin hayali (YKA 112)

“Yazıyı **okuyorum**. Kalbimi, bütün benliğimi sızlatan, çok acı, çok içli şeyler yazıyor. Çenelerim **sıkılıyor**; gözlerim **kararıyor**; kendimi Battal’ ın Enver gibi **hissediyorum**. Ama **ağlamıyorum**, **haykırmıyorum**, bağırmmamak için ellerimi, dudaklarımı **ısırmıyorum**, yalnız **dua ediyorum**.” (Ol 443)

“Almanlar oda kapılarında durmuş, bize ışık **yaktırmıyorlar**. Karanlıkta silahlarımıza **sarıyor**, koridorda üniformalarımızı düğmeleğe düğmeleğe kendimizi dışarıya **atıyoruz**. Koridorda Almanlar, durmadan bize **haykırıyorlar**; bazıları: -Heraus! Heraus, herr officiere, diye bir güzel de **alay ediyorlar**. Dışarıda müthiş bir yağmur **yağıyor**. Yazlık ince üniformalarımız vücutlarımıza yapışmış, barakanın önünde Almanları **bekliyoruz**. Yarım saat sonra Almanlar **geliyorlar**, sert kumandalarla bizi ovalara **götürüyor**, saatlerce yağmur altında, çamurlar içinde **koşturuyorlar**. Ertesi sabah erkenden, öğretmenlerimizi **görüyoruz**. Hepsi onbaşı, Alman ordusunun en sert ve zalim unsuru. Kolları sıvalı, etrafımızda av köpekleri gibi **dönüyorlar**. Bizim tek hareketimiz, bir bakışımız bile **gözlerinden kaçmıyor**. Ne aksi, ne sert insanlar! Onların galip geleceğini düşündüğüm zaman, Türkistan istiklalini bile görmez **oluyorum**. Ahmet Akın da onbaşılar hakkında benim gibi düşünüyor olacak ki, korkuyla ve yavaşça: -Sadık Bey, dersi bize bu adamlar mı verecek, diye **soruyor**. Onların talimiyle başladık, Kılıçbay’ ın

talimi neydi? Alman onbaşılardan talimi Kılıçbay' ın talimini gölgede bıraktı. Her gece üç, bazen dört, bazen beş defa alarm **veriliyor**. Karanlıkta, tozlu bir meydanda bizi dört ayak **yürütüyorlar**. Birbirimizin ağzından bir ses işitecek olsalar hemen sırtımıza kum çuvaları yükleyip saatlerce ovalarda **koşturuyorlar**. Bazı günler otuz, kırk km. yol yürüttükleri **oluyor**. Geri, Lejyonova' ya iki km. kadar yaklaştığımız zaman, her birimizin sırtında ağır kanatatan boruları, demir yastıkları, bazen **koşturuyor**, bazen de dört ayak **yürütüyorlar**. Zulmün çeşitli, en çeşitli yollarını **biliyorlar**. Pek iyi hatırlarım, bir gün Lejyonova' nın kuzey-doğusunda, Narev' in üstündeki köprüden geçiyorduk, ansızın bir bağırma:”...(YKA 34-35)

“Bugün erken kalktım. ...Dışarı **çıkıyorum**. Etraf daha sessiz. Gece yağmurundan sonra otlar taze, toprak serin serin **kokuyor**. Uzaktan onbaşı Muhan' la dört asker nöbetten **dönüyorlar**. Yanımdan selam verip geçerlerken Muhan' a **sesleniyorum**: ...” (YKA 52)

“Bunu Akın' a anlatırken gözlerimin önüne birkaç ay önce bir köyden geçerken başından vurulan köylü, karanlık odada annesinin kolları arasındaki o çocuğun bakışları **geliyor**. Akın' ın gözleri bende, beni dikkatle **dinliyor**.” (YKA 57)

“Kadın çok çabuk **konusuyor**. Bir konudan ötekine **atlıyor**. Bazen birden susup gözlerini gözlerime **dikiyor**. Bazen mendilini **götürüyor** gözlerine.” (YKA 145)

“Gözlerim resimde, merdivenleri **çıkıyorum**. Ben yükseldikçe resimdeki yüzün ifadesi de sertleşip **korkunçlaşıyor**. Demin bağırarak kadının sesini gene işitirim diye ara sıra durup **kulak kabartıyorum**. Çıt yok. Ama yukarıda, odaların birinden derinden derine bir ağlama **duyuluyor**. Bu evde bir şeyler **oluyor**. Yavaş yavaş oda kapısına yaklaşıp **dinliyorum**. Ağlayan bir kadın. Oda kapısını açıp içeri **giriyorum**. Pencerenin yanında bir kadın veya bir kız, duvara dayanmış, yüzü avuçlarının içinde, kollarını dirseklerine kadar örten sarı, ipek gibi saçları dağınık, boğula boğula **ağlıyor**. Ben odaya girince, hemen susarak başını **kaldırıyor** ve bana bakmadan elleriyle saçlarını

arkaya atıp ürkmüş ince yüzünü **meydana çıkarıyor**. Kor gibi yanan gözleriyle tehlike ve ateşler içinde yanan güzel bir yüzle **karşılaşıyorum**. Gene bana bakmadan pencereden yana **dönüyor**. Ben, bir davetsiz misafir gibi, biraz zor durumdayım. Kadın, benimle hiç **ilgilenmiyor**. Ama beni fena maksatlı biri, ya da bir hırsız sanmasın diye odadan **çıkamıyorum**. Selam verip biraz **ilerliyorum**. Karanlıkta ürkmüş kedinin gözlerinde yanan pırıltılara benzer pırıltılarla dolu gözlerini yüzüme **dikiyor**. Ben hemen o gözlerin kudreti altında bir çocuk gibi titremeye **başlıyorum**. Beni titreten o yüzün güzelliği değil. Beni titreten kendi küçüklüğüm, kendimden büyük ve sağlamın yanında kendi küçüklüğüm, korkaklığım. Kızın yüzünde nefret çizgileri **beliriyor**. Bana dikili o güzel gözlerin yalnız korkusunu ve dehşetini görüyor, kendimi üzerine bir kurt köpeğinin atılmaya hazırlandığı bir insan gibi, tehlikede hissediyordum. ...Yüzünün ifadesi **değişmiyor**. Gözlerinin aleviyle yüreğimi delmek istercesine hep öyle **bakıyor** gözlerime. Onu rahatsız ettiğimi **anlıyor**, yavaşça kendi kendime söylenir gibi mırıldanarak kapıya doğru **ilerliyorum**.” (YKA 72-73)

“İşte, yüz yetmiş yıl orada kalabilmiş bir avuç Tatar! Başları, ucu püsküllü kara şallarla bağlı kadınlar; zayıf kolcukları soğuktan morarmış, ince yüzlü, badem gözlü, annelerinin eteklerine sarılan çocuklar; kalpaklı, kürklü, çarıklı birkaç ihtiyar... Hepsi, bir nevi korku içinde, tren pencerelerine **bakıyorlar**. Ben de onlara bakıp çektiklerini **düşünüyorum**.” (YKA 100)

“Arabanın basamağında, ayakta, bu kendi hallerinde, öksüz kardeşlerine bakarken, benim de gözlerim **yaşarıyor**. ...Bizim eve **yaklaşıyoruz**. Karşıda, sokak ortasında, beyaz elbiseli üç beş kadın **duruyor**. ...Baba evlat birbirimizin kucağına atıldık. Sonra anam... Yanaklarımı kuru avuçları içine almış, kırmızı, şiş gözlerinden boşanan yaşlarla; “Evlat, evlat!” diye **hıçkırıyor**.” (YKA 112-113)

“...demiryolunun yanından ilerliyorduk. **İlerliyoruz**. En önde ben, yanımda başçavuş Bauer. Biraz gerimde Ahmet Akın ve takımı, sonra ikinci, üçüncü, dördüncü takımlar, en geride de arabalar. Bir ormana **yaklaşıyoruz**. ...Akın’

in takımından bir manga **çıkıyor**. Yayılarak iç yüz metre kadar önümüzde, sağımızda solumuzda yol almaya **başlıyor**. Ormana **giriyoruz**. Biz ormanın sessizliğini, orman bizim sessizliğimizi dinlermiş gibi **ilerliyoruz**. Yalnız geride, uzaktan uzağa, arabaların gıcirtısı **duyuluyor**. Biraz sonra ormanın derinliklerinden köpek havlamaları **işitiyoruz**. Ormandan **çıkıyoruz**; köpek havlaması daha yakından **geliyor**, ama görünürde hiçbir hayat izi yok. Köye girince bir mola vermeyi **düşünüyorum**. Yanımda başçavuş Bauer ikide bir durup sinirli sinirli bir şeyler **mırıldanıyor**. Söylediklerini **anlamıyorum**. Başçavuş, neden bilmem, memnun **görünmüyor**. Sebebini anlamak **istiyorum: ...**" (YKA 153)

"Yapraksız, gemi direkleri gibi çıplak ağaçların arasından **gidiyoruz**. Şimdi kimse **ağız açmıyor**. Sessizlikler içinde aç kurtlar gibi **ilerliyoruz**. Ayaklarımızın altında yalnız yapraklar **çıtırdıyor**, bazen, kuru bir dalın kırıldığı **duyuluyor**. Sağımda Akın var. Ötede Muhan, Muhan' ın yanında Kılıçbay... Muhan, av sezmiş avcı gibi ciddi, eskiden hep gülen yüzü şimdi sert ve asık... Ben onlara **bakıyor** ve azap **duyuyorum** içimde. Bu Türkistan çocuklarının yurttan uzaklarda kanlarını dökmelerini **istemiyorum**. Ara sıra duruyor, **dinleniyoruz**. Ses yok. Kuş bile **uçmuyor**. Akın bulunduğumuz yeri keşfe çıkmak **istiyor**. İzin **veriyorum**, ortada Akın, sağında Kılıçbay, solunda Muhan ileri **atılıyorlar**. Otuz metre kadar uzaklaşınca üçü birden yere **yatıyorlar**. Biraz sonra başını benden yana çevirip el işaretiyle yanına **çağırıyor** beni. ...Ağaçların arasından, üç yüz metre kadar uzakta, rüzgarın hafifçe dalgalandırdığı suyun kenarında, kamışların yanında iki kişi **görüyorum**. ...Karşı kıyının daha yüksek, daha sık kamışlarına **bakıyorlar**. Gördüğümüz bu iki kişiye **dikkat ediyorum**. ...Biri ikide bir başını çevirip etrafına **bakınıyor**, öteki **kimildanıyor**, suyun gerisinde sık bir kamışlık var. Kamışlığın gerisi su mu, tarla mı, yoksa ova mı **belli olmuyor**. Yanımda Muhan, Kılıçbay, tüfeklerinin namlularını o iki kişiye doğrultmuşlar, sessizce, yüzü koyun **yatıyorlar**. Biraz sonra, karşıdaki insanların biri, iki üç adım kenara **çekiliyor** ve kolunu başının üstüne kaldırıp kamışlığa doğru el

sallıyor. Orada epey insan olacak, diye düşünüyorum, ama neredeler? Biraz sonra, gene o iki kişi yan yana durup ellerini başlarının üstünde sallayarak tarafa işaret **veriyorlar.** Küçük birer tenekeyi her arabayı iki at **çekiyor.** ...Arabalardan sonra, bir alay insan, dizkapaklarını aşan suya girip bize doğru **geliyorlar.** Aralarında sekiz on kadın var. Kadınlar eteklerini kaldırmışlar, suları çıplak bacaklarıyla yarıp, hızlı **yürüyorlar.** ...Bekliyoruz. Karşıda o iki kişi hep aynı vaziyette **duruyorlar.** Suyun gerisinde, kamışlıktan iki araba, sonra iki atlı daha ortaya çıktılar. ...Akın'a bir **göz atıyorum.** akın bana bakıp gülmek **istiyor,** ama gülmek isterken, yüzünde bir acı da **okunuyor.** **korkuyor mu, acıyor mu?** Akın ne **duyuyor,** ne **düşünüyor,** **bilmiyorum.** Suya **bakıyorum.** Kamışlıktan çok insan **çıkıyor.** Erkeklerin kalpaklarındaki, kasketlerindeki kızıl yıldızları fark ediyor, kayışlı tüfeklerle, kayış yerine iple tutturulmuşları birbirinden **ayırđediyorum.** Akıllarına hiçbir tehlike getirmeden, kıyıya **yaklaşıyorlar.** Geridekilerin biraz daha yakına gelmelerini **bekliyorum.** ...Tra-ta-ta-ta...Tra-ak...Traaak! uzun ve kısa patlayışlar. Makineli tüfekler, tüfekler, tabancalar, ölümün en vahşî bestesini **çalıyor.** Su, haykıranların, korkuyla kaçışanların ayakları altında, koca bir kazan gibi, köpükler içinde **kaynıyor.** Atların kişnemeleri, kadınların çığlıkları, iniltileri birbirine **karışıyor.** ...Bağırın kim, ses kimin sesi **bilmiyorum,** ama o ses bana beddua eder gibi **geliyor.** Şimdi, neden bilmem **korkuyorum.** Kadınları önceden düşünmediğimi birden **anıyorum.** **Korkuyorum..."** (YKA158-162)

"Bense, bu kolay galibiyetten gururlanmak şöyle dursun, suda öldürdüğümüz kadınların azabını gizli gizli **çekiyor,** aynı zamanda, silahlıydılar, biz onları öldürmeseydik, onlar bizi öldüreceklerdi, diye kendi kendimi avutmak **istiyorum.** Sırtüstü uzanmış **yatıyorum.** Akın yanımda; **konusmuyoruz.** Akın'ın gaz maskesi başının altında, ayaklarını birbirinin üstüne atmış, elinde küçük çakısıyla bir dal parçasını yontarak ormanın üstünde kararan bulutlara **bakıyor.** Biraz kenarda onbaşılar, Muhan'ı halkanın içine almışlar, bir şeyler **müzakere ediyorlar.** Öteki askerlerse sıralarda **uyuyor,** etrafımızda,

ağaçların arasında, **nöbet tutuyorlar**. Asker sesleri, kahkahaları yavaş yavaş **kesiliyor**, fısıltılara dönen seslerle ormana yavaş yavaş, azaplı bir sessizlik **çöküyor**, bu sessizliği, galiba en çok ben **duyuyorum**. Geçtiğimiz yolları hatırlamak **istiyorum**. Geçtiğimiz ormanlara bakıp, bu ormanlar içinde hakikaten yurdum için savaştığıma inanmak, emin olmak **istiyorum**. Ama, yorgun kafamla geçmişi **düşünemiyorum**. Belki de geçmişi düşünürsem, milletimin istikbalini kara göreceğimden **korkuyor**, düşünmek **istemiyorum**. Bazen öğretmenim Abdullah Efendi' nin: -Bu son fırtınadır, diyen ıstıraplı sesini duyar gibi **oluyorum**. Sonra Kırım' da kalmadığıma **üzülüyorum**. Kendimi, son fırtınadan kaçmışçasına kabahatli **hissediyorum**. Yavaş yavaş boğazıma bir şey **tıkanıyor**. Zekiye' nin, annemin yaşlı gözleri gözümün önüne **geliyor**. Ben de ağlamak **istiyorum**. Yanımda birini görmek ihtiyacıyla **dönüyor**, Akın' ı **araştırıyorum**. ...Alçak sesle **konusuyorlar**; ...Akın, uykuya **dalıyor**; ben, sırtüstü uzanmış, avuçlarım başımın altında, ormanın üstünde toplanan kara bulutlara bakarak son fırtınayı **düşünüyorum**.” (YKA 163-164)

“Yılbaşı akşamı... Ormanın eteklerindeki, kümes gibi küçük, tahta barakalarımızda sobalar gürül gürül **yanıyor**. Beyaz gömlekli askerler; sobaların etrafında toplanmış, alçak sesle **konusuyorlar**. ...nöbet bekleyenler, ara sıra odalara girip biraz ısındıktan sonra, hemen **çıkıyorlar**. Yılbaşı onları **sevindirmiyor**. ... Hiçbirinin yüzü **gülmüyor**; hiçbiri başını kaldırıp bana **bakmıyor**. ...böyle olmadığını bildiğim halde, bakışları bende böyle bir duygu **uyandırıyor**. Dışarı **çıkıyorum**. ... Demiryolu boyunca bir manga asker, tüfekleri omuzlarında, nöbete **gidiyor**. Ormanın kenarında iki asker, yakalarını kaldırmış, sessizce bana **bakıyorlar**. Uzakta, takım kumandanı Tahtagül, askerlerinin başında vazifeden **dönüyor**. Yürüyüşlerinde bile bir hasret ve ıstırap **seziyorum**. **Konuşmuyorlar**. Bu halleri bana **dokunuyor**. Etraf yavaş yavaş **kararıyor**. Yavaş yavaş beyazlıklara kara gölgeler **iniyor**. Tren yok, ses seda yok... Bu sabah yüzbaşı Mayer geldi, gitti. Gömel' den bize yılbaşı hediyeleri gönderileceğini söyledi. Bütün gün bekledim, hiç kimse gelmedi. Takım kumandanı Tahtagül

ve askerleri sessiz, dalgın, yanıma yaklaştılar. Askerler barakaya girdiler, Tahtagül yanımda kaldı. ...İçeri girdik. Nöbetten dönen askerler soğuk silahlarını bıraktılar, sobanın etrafına toplandılar. Aynı sessizlik **devam ediyor**. Akın, yatağının kenarına oturmuş, dirsekleri dizlerinde, başı avuçlarında, içli bir sesle şarkı **söylüyor**, ama şarkısına kulak veren yok. Akın şarkısını askerlere dinletmek, onları dinlemeye mecbur etmek ister gibi, sesini **yükseltiyor**; sesiyle yılbaşı olduğunu bize anlatacak sanki. Ama sesi, kimsenin içine işleyip ıstırabını **kımıldatamıyor**. Biraz sonra, Akın **susuyor**; ayağa kalkarak ağır adımlarla, duvarda asılı küçük bir lambanın ışığı altına kadar gidip orada **oturuyor**. İçim bana **tekrarlıyor**: Sen, bu yetim çocukların kumandanısın. Onların hayatları senin elinde olduğu gibi, sevinç ve saadetleri de senin elinde. Neden sen de kendini kara kara düşüncelere kaptırıyorsun? kalk, bir şeyler yap! Kıpırda biraz! Birden sıkıntılı bir rüyadan kurtulmuş gibi, ani bir kararla atılıyorum: -Akın! Sesim odanın sessizliğinde, birden **çınılıyor**. Bu sestten kendim bile ürkmüş gibiyim. Akın, ayakta, şaşkın gözlerle bana **bakıyor**. Askerler de şaşırmış, bana **bakıyorlar**. ”

(YKA 172-174)

“Gece... Ay ışığı...Müthiş bir soğuk... Sessiz, insansız bir köyden henüz çıktık. Geniş bir yol boyunca **ilerliyoruz**. At, araba izlerini örtmüş ince bir buz tabakası çizmelerimizin nalçalı ökçeleri altında kıtır kıtır **kırılıyor**. Bizden belki iki yüz metre ilerde, sağımızda ve solumuzda, bizimle birlikte ilerleyen Alman kıtaları var. Kimse **konuşmuyor**. Nereye gittiğimizi **bilmiyorum**. Ara sıra karanlıktan, önüme bir Alman çavuşu çıkıp yüzbaşı Mayer’ in emrini bana bildirdikten sonra, tekrar karanlıklara **karışıyor**. Rüzgarın süpürdüğü buz tutmuş yolda yalnız bizim ayak seslerimiz ve uzaklarda Alman tanklarının motor gırıltıları... Sabah oluyor. Doğu ufukları **ağarıyor**. Sağda ve solda, beyaz sırtlardan yavaş yavaş çekilen kara gölgelerin altından, karınca dizileri gibi ilerleyen Alman askerleri meydana **çıkıyor**. Az sonra ufukta, kıpkırmızı bir güneş **beliriyor**. Güneşin yükseldikçe rengi **ağarıyor**. Askerlerin biraz önünde, çimen yeşiline boyanmış tanklar, ilk güneş ışıkları altında **yol alıyor**.

Askerin gerisinde, namluları göğe çevrilmiş toplar, hareket halindeki kuru dallı korkunç bir orman gibi. Ağır kamyonlar en geriye kalmış. Ben, bizim taburun on beş metre kadar önünde **yürüyorum**. Ahmet Akın yanımda. Ne o **konusuyor** ne de ben. Biliyorum ki cepheye **gidiyorum**. **Korkmuyorum**. Kendimi kuvvetli **hissediyorum**. Cepheyi, harp ateşini, yaralanacağımı, öleceğimi **düşünmüyorum**. Hiçbir tehlike **aklıma gelmiyor**, hiçbir zorluk **görmüyorum**. Yeşil Kırım' ımı **düşünüyorum** ve yurdum gözlerimin önüne geldiği zaman ölüm benim için tabii, hatta **lüzumlu oluyor**. Şimdi bir köye **giriyoruz**. Etraf asker ve harp vasıtası dolu. Bazı bölükler doğuya, çoğu da batıya **hareket ediyorlar**. Aralarında birçok da yaralı var. Bu askerlere bakıp, 1941 yılının yazında Almanlara karşı esir düştüğüm günleri **düşünüyorum**. O zamanlar, bu askerler ne kadar başkaydılar! Cepheden beş yüz metre gerideki bahçelerde, yarı çıplak vücutları güneşten yanmış, tunç heykeller gibiydiler.” (YKA 180-181)

“Arabanın bir yanında Battal, Tahtagül, Akın ve ben biraz ısınmak için rakı **içiyoruz**. Onbaşılar da bir yere toplanmışlar sigara **tüttürüyorlar**. Hem de Almanlara bakarak, çok gülünç bir şeyden **bahsediyorlar** galiba; ara sıra, hepsi birden kahkahayı **basıyorlar**.” (YKA 182)

“Gene kamyonlar, arabalar... Arabalarda, samanların üstünde, hiç konuşmadan yatan yaralılar... Hayat onlar için bitmiş gibi. Mânâsız, isteksiz, boş gözlerle bize **bakıyorlar**. Bu “Moğol” askerlerini ilk defa **görüyorlar** galiba. Ama **şaşmıyorlar**. Rusya’ dan gördükleri bunca şeyden artık ne görseler şaşmayacaklar.” (YKA 183)

“Orada bizim geleceğimize karar veriliyormuş gibi, hepimiz, doğunun kızıl ufuklarına gittikçe daha sessiz **bakıyoruz**. Akın benden daha geride, Muhan’ la Kılıçbay’ ın arasında **yürüyor**, onların konuşmalarına **kulak veriyorum**. ...Biraz sonra başçavuş Bauer bana **yaklaşıyor**. O da karşıdaki kırmızılıklara bakarak sessizce yanında **ilerliyor**. **Konuşmuyor**. Cepheden dönen Almanlardan öğrendiklerini içinde **saklıyor**. Cepheden dönen askerler çok

fena şeyler anlattılar başçavuşa; ama başçavuş Bauer inanmıyor, veya inanmak istemiyor. Bu heybetli ordunun yenilmesi kabil mi? ” (YKA 185)

“Gece zifiri karanlık. Yalnız doğu ufuklarında akşamki kızılık **koyulaşiyor**, bazen kan rengi **alıyor**. Ufuklar kızardıkça gece daha derin, karanlık, daha korkunç...” (YKA 190)

3. Gelecek Zaman: İncelediğimiz cümlelerden hareketle, şimdiki zamanın gelecek zaman anlamında kullanılması, işin yapılacağı konusuna kesinlik kazandırmak, eylemin yakın ve daha belirli bir zamanda yapılacağına işaret etmek amacına yöneliktir.

“Ben iyileşince Poltova’ ya **dönüyorum**.” (Ol 197)

“Selim! **Ölüyorum**! Gitme! Kurtar! Gitme!” (Ol 431)

“Arkadaşlar, yine de tekrar **ediyorum**.” (Ol 413)

“Ben oğlum Şolom’ a **gidiyorum**. Belki dönerim, belki dönmem.” (Ol 359)

“Ben Kuşkaya’ ya doğru **gidiyorum**, siz Memişin Deresine gidin.” (Ol 343)

“Aileniz Kırım’ a ne zaman **geliyor**, doktor arkadaş?” (Ol 331)

“Biz de atı harbe gitmek için **almıyoruz** ya!” (Ol 322)

“Niçin kızayım? Ayşe evde, Macik **yavruluyor**, tarla ekilmiş.” (Ol 320)

“Eh canım, sadaka istemeye **gitmiyorum** ya!” (Ol 309)

“-Hanginiz **gidiyor**, Sabri mi yoksa sen mi Remzi?

“Evdeler. Bu sabah ikisini de **kovuyorum**, gitsin hınzırlar.” (Ol 168)

“Battal’ ın Enver, Molla İrecep, Çilingirler, Parmaksızlar hep Yalta’ ya **gidiyorlar**. ...Bütün millet **gidiyor**, sen de git!” (Ol 124)

“-Devireceğiz, başka çaresi yok!

-Neden **deviriyorsun** arkadaş o tepeyi, söylesene!” (Ol 122)

“İlâhil! Ne ziyanı dokundu? Neden **deviriyorsun** Kuşkaya’ yı Bekir Ağa?” (Ol 137)

“Öbür gün de tarladaki tütün saplarını temizleyeceğim, sonra oduna **gidiyorum**.” (Ol 60)

"Hay anasını! Bir kızımız var, o da elden **gidiyor!**, diyerek arabasını sürdü." (Ol 165)

"Onlara silah ver; akşamki tepeye **gidiyoruz.**" (KY 64)

"General Maksimenko' ya bundan başka yardımda **bulunamıyorum.**" (KY52)

"Gazete dedim de aklıma geldi, paketin içinde sana iki gazete **gönderiyorum.**" (KY 39)

"...bu akşam sana bir paket hazırladık; mektupla beraber **gönderiyorum.**" (KY 38)

"Ama izinli gitmeden, bana bir iş yap; Pazartesi günü Varşova' ya dört yüz esir **geliyor.**" (YKA 50)

"En iyi Alman subaylarının idaresinde üç aylık bir subay kursu **açıyoruz.**" (YKA 32)

"Ordu başkumandanlığında aldığımız emre göre, bütün takım ve bölükleri Türkistanlı kumandanlara teslim **ediyoruz.**" (YKA 31)

"Yarın sabah polisler on esiri kampın dışında hastaneye **götürüyorlar.**" (KY158)

"Tabur lejyondan **ayrılıyor.** Bu gece... Belki yarın sabah..." (YKA 149)

"...önümüzdeki hafta **evleniyorlar.**" (YKA 144)

4. Yakın Gelecek Zaman: Aşağıdaki cümlede bulunan "çıktı çıkıyor" kullanışı, "az kaldı, neredeyse, çok yakında" gibi anlamları ifade etmektedir.

"Şimdi geçtiğim bütün yollar, bildiğim tanıdığım bütün insanlar içimden çıktıkları gibi, o da **çıktı çıkıyor.**" (YKA 83)

3.3 İşlev Değişimleri:

1. Şart: Bu işlevi ortaya çıkaran unsur "madem, madem ki" yön verenidir.

"Madem ki türkü **söylüyor**, keyfi yerinde demek." (Ol 21)

"Ama madem sıçan türküsü **söylüyor**, bil ki keyfi yerinde." (Ol 315)

"Madem atı satmak **istiyor**, mutlaka bir sebep var." (Ol 298)

2. Süreklilik: "... haftadır, ... aydır, ... gündür, ...saattir, -den beri, hayli zamandır, hep, hâlâ, ne zamandır" gibi kullanışlar bu işlevin tespitinde rol oynamaktadır. Şunu belirtmeliyiz ki, şimdiki zamanın bildirdiği süreklilik, geçmişte başlayıp hâlâ devam eden eylemleri karşılamaktadır.

"İki haftadır battaniyesinin altından **çıkıyor**." (KY 118)

"İki aydır, Avrupa' da olduğu gibi, tahta barakalarda yatıp gazete satırları arasında bize kurtuluş müjdesini verecek haberler **araştırıyoruz**." (KY 142)

"...Tatar olduğumu öğreneliden beri her akşam barakada bana Tatar milletini **övüyor**." (KY 142)

"Hayli zamandır, büyük oğlan Remzi, Esmâ yengenin gözüne girmek **istiyor**." (Ol 13)

"Bir aydan beri nefer talimi **yapıyorsunuz**." (YKA 31)

"Ulan, seni iki günden beri barakalarda **araştırıyorum**." (KY 158)

"O çukurlardan, hele o günden beri, akşam olduktan sonra dışarı **bakamıyorum**." (YKA 67)

"Rusya' dan hep iyi haberler **geliyor**." (YKA 48)

"Yüz elli yıldır bizi tüketmeye **uğraşıyorlar**." (KY 20)

"Çok saygılı ve sevgili ağacığım Sadıkl! Bir haftadır mektup **yazmıyorsun**." (KY 38)

"İki günden beri bu ormanda iniltilerin ortasında ben sizden yardım **bekliyorum**." (KY 79)

"Nedir bilmem, bu son zamanlarda Politruk Şişkof, seninle çok alakadar **oluyor**." (KY 62)

"Doktorlarımızı **tüketiyorlar**." (KY 35)

"Hakikatte kimdim? Bunu hâlâ kendi kendimden **soruyorum**." (YKA 68)

"Çöban Seyd-Ali' nin evlatları bizim aralarda Ayşe' nin izinde **koklanıyorlar**; sen ne sandındı Bekir?" (Ol 15)

"Ceneviz kalesinin dikildiği günden beri biz bu toprakta **duruyoruz**." (Ol 178)

“Şimdi kara kargalar gibi her gün sürüyle **gelip geçiyorlar.**” (Ol 219)

“Gavurların şeytan arabaları **çoğalıyor**, bakalım ne olacak?” (Ol 224)

“Ne zamandır seni **bekliyor**, bilsen!” (Ol 301)

“Dünyada her şeye çare var. Ben de çare peşinde **koşuyorum.**” (Ol 309)

“Bir saattir **duruyorum** burada, beni içeri davet eden yok.” (Ol 358)

“Varşova’ dan ayrıldığıım günden beri ben onu **düşünüyorum**, dayı.” (YKA140)

“Hâlâ onu mu **düşünüyorsun?**” (YKA 141)

3. Hikaye Etme: Bu işlev, edebî metinlerde bir üslûp özelliği olarak kullanılmaktadır. İncelediğimiz romanlarda da bu tarz anlatıma sık sık başvurulmuştur.

“Gece... Karanlık... Ocak söndü. Ayşe ocak başında, keçi derisi üstünde, kedi gibi büzülmüş, başı annesinin dizlerinde, sönmüş ocağa **bakıyor**; küllerden vuran sıcaklık yanağındaki yaşları **kurutuyor**. Gözleri açık, beyni kapalı: Hiçbir şey **görmüyor, düşünmüyor.**” (Ol 361)

“Ansızın herkes **susuyor**; açık ağızları, aç gözleriyle hepsi birden mikrofona **bakıyor**. Mikrofon bir an **susuyor**, sonra tekrar **homurdanıyor, zırlıyor**, demir eğeler gibi ‘Şinako strana maya radyana’ şarkısına **başlıyor**. İnsanlar ekmek için sıraya **giriyorlar**. Sessizlik... Yalnız, dalgaların sallantısı, beyaz köpüklerin sallantısı, beyaz köpüklerin çağıltısı...” (Ol 330)

“Vapur, Ayı dağ’ ın burnuna gittikçe **yaklaşıyor**, mikrofonda bir şarkı vapurun arkasındaki köpüklü sulara **karışıyor**. Tahta valizleri üstünde, sırtlarını parmaklıklara dayamış, başları kırmızı mendillerle bağlı, kalın pamuk paltolu, çatlayacak derecede şişman ve kırmızı yanaklı, hamur tekneleri gibi geniş vücutlu kadınlar, ağızları yağlı makineler gibi, durmadan ayçiçeği yiyerek kabuklarını bacaklarının arasına **tükürüyorlar**. ...Ukrayna Rusları; sebze çorbaları gibi birbirine karışıyor, fokurduyor ve Rus kokuyorlardı.” (Ol 327-328)

"Ayı Dağ, karanlıklardan **çıkıyor**. Gecenin ağaran, sönen gölgelerini cılız çamlıklarla örtülü sırtından **deviriyor**, tanyeri yavaş yavaş **kızarıyor**. Ağaran ufukta küçük bir nokta **görünüyor**, gittikçe **büyüyor**: Bir vapur!" (Ol 327)

"Bekir parmak uçlarına **basıyor**, **yükseliyor**, bir an kendini havada **hissediyor**, **uçuyor**, **gidiyor**; tatlı, ılık, hoş, parlak bir geleceğe doğru **gidiyor**." (Ol 313)

"Daha güz çıkmadan kış gelip dağların üstünde durdu. Dağ eteklerinde güneş güzün son günlerini **seyrediyor**. Kuşlar **kaçışıyor**; derelerde, çayırları çeviren sık ormanlarda **gizleniyor**, **susuyorlar**. Geceler soğuk, sağır, kör; kışı **bekliyorlar**. Günler **kısalıyor**. Kış bir akşam üstü dağlardan köyün gerisindeki tütün aralarına indi. Geceleyin herkes uyurken sessiz, gizli, köye girdi, köyü kucakladı. Kar **yağıyor**, her yer bembeyaz. Köyde ne bir ses, ne bir soluk! Enver' in Zemine, 'şalsız, mantosuz ara sıra balkona **çıkıyor**, lapa lapa yağan kara **bakıyor**, hemen eve **sokuluyor**. Köyün gerisinde bazen ağır balta sesleri **işitiliyor**, sonra o sesler de **kesiliyor**, sessizlik eskisinden daha derin, daha sürekli **oluyor**. Hayat, buralardan ayrılmış gitmiş sanki! Nereye? Kimse **bilmiyor**; çok uzaklara! Bazan şosenin beyaz sırtını zincirli tekerlekleriyle yaralayan komyon sesleri **işitiliyor**. Soğuk. Rüzgar. Zalim rüzgar köyün yollarını, damlarını, avlularını süpürerek sofalarda **geziniyor**, ahırlarda **uluyor**, damlara çıkıp bacalara **bağırıyor**, **ağlıyor**, **inliyor**. Gece. Karanlık. Yine kar **yağıyor**. Evvelâ sık. Buğday gibi. Kuru. Sonra lapa lapa. Sabah **oluyor**. Sessizlik. Bazı evlerin sofalarında, ahırların önünde kürklü köylüler var. Ahır kapıları **açılıyor**. Az sonra hayvanlar başlarını dışarı uzatarak yeryüzünden silinmiş, kaybolmuş hayatı ararlar gibi başlarını **sallıyor**, **kişniyorlar**. ...Bazı evlerde sesler **işitiliyor**; uzak, boğuk, ahenksiz sesler. Kar yağdıkça, sıklaştıkça sesler **zayıflıyor**; ömürlerinin sonu gelmiş, zayıf, halsiz kelekler gibi sofaların önüne **düşüyor**, **kesiliyor**, **soluyorlar**. Kar **seyrekleşiyor**, yavaş yavaş **diniyor**, son taneler beyaz sinekler gibi oraya buraya **uçuşuyorlar**. Baban hafif bir rüzgar saçaklardan biraz kar tozu kaldırarak sofalara **götürüyor**, sonra o da **kesiliyor**. Ve aşağıda deniz,

beyazlar içinde Ayı Dağ **görünüyor**. Hava **temizleniyor**, günlerdir yere inmiş gök, yavaş yavaş yerden **ayrılıyor**, **yükseliyor**, **mavileşiyor**. Köy hâlâ sessiz, kışın ağırlığı altında nefesini tutmuş, bir şey **dinliyor**, bir şey **bekliyor**.” (Ol 368-369)

“Söndü türküler, eridi, döküldü kalplerden; evlere dert girdi, sonsuz, tükenmez bir dert! Bazan asfalt şose boyunca rüzgâr gibi bir otomobil Yalta’ ya **giriyor**. Ardında bıraktığı boşlukta Dermenköy kırlarından inen rüzgârlar, eski mezarlık meşelerinin tepelerinde ağlaşarak insanların kalplerine kara hayat türküsünü **örüyorlar**: ...Hava **kararıyor**, köyü yine müthiş bir soğuk **basıyor**. Yollar, tarlalar, kayalar bir ayaz kerpeteni arasında. Telgraf telleri donmuşlar, garip garip **inliyorlar**. Yollar boş. Kuşlar ahırlara gizlendiler. Sobalar gürül gürül **yanıyor**; son unlar çuvalların dibinden boşaltıldı, hamurlar basıldı, ekmekler pişti; ama **yenmiyorlar**. Evlerin, insanların kederini ne yanan sobalar, ne pişen ekmekler **gideriyor**. Dualar **ediliyor**, dualar sona **eriyor**, sessizlik kasırgaları tekrar **sarıyor** gönülleri. Sobalar **gürlüyor**, sobaların yanına çömelmiş genç gelinler, yaşlı anneler, beyaz başlı nineler, sızan gözyaşlarıyla, uykusuz başcağızları bükük, zayıf omuzları düşmüş, sessiz oturan yavrularına bakarak, ekmek dilimlerini sobanın üstünde **kurutuyor**, peksimet **yapıyor**, torbalara **dolduruyorlar**.” (Ol 402)

“Güneş kıpkırmızı, Ayı Dağ’ ın üstünde. Eski mezarlıkla beraber Kızıldaş da nefesini tutmuş, kalbini sıkmış, bir şeyler **dinliyor**, bir şeyler **bekliyor**. Mezarlığın gerisinden bir homurtu, derin bir gürültü **işitiliyor**. Kamyon sesleri galiba. karşı mahalle velerinde bir tereddüt var. Enver’ in gözleri **parlıyor**, **kulak kabartıyor**, **dinliyor**. Enver’ in yumrukları **sıkılıyor**: ‘Vermem!’, **diyor** kalbi. ...Bekir’ in avlusunda İvan’ a benzer iki asker, Ayşe’ nin iki kolundan tutmuşlar, onu şoseye doğru **sürüklüyorlar**. Esmâ, saçlarını yola yola Ayşe’ ye doğru **koşuyor**, peşinde Zemine! İhtiyar Seyd-Ali, ellerini başının üstünde sallayarak **haykırıyor**. Ne **diyor**? Dua edin! Diye **bağırıyor** galiba. Dua! Aşağıda şosenin kenarında askerler bayırı **tırmanıyor**, Enver’ in evine doğru **çıkyorlar**. Enver: ‘Vermem!’ **diyor**. ‘Yeter! Yeter! Dua değil! Ne

zamandan beri dua ettik. Ne vakte kadar?’ Enver **koşuyor**, ahırdaki silahlarını duvarın dibine **getiriyor**, tekrar: ‘Vermem!’ diye **haykırıyor**, yokuşu tırmanan askerlere bakarak dişlerini **gıcırdatıyor**, çeneleri **sıkılıyor**:... Karşı mahallenin yokuşu insan dolu. Meşaleli, kanlı kadınların elleri erkeklerin omuzlarında, kadınların eteklerinde küçük küçük yavrular, cehennemden çıkmış yeşil şeytanların arasında **ilerliyor**, cehennem kapılarına **gidiyorlar**. ...Enver duvarın gerisinde dizüstü **duruyor**. Elinde silahı; başını yavaş yavaş duvarın taşları üstüne **kaldırıyor**, **ağlıyor**. Kırmızı yanaklarından aşağıya, sakalına gözyaşları **sızıyor**, bayırı tırmananlara **bakıyor**. ...Aşağıda topluluk **susuyor**. Havada soğuk, sürekli bir sessizlik var. Yerler, gökler, boşalmış evler, sessiz sokaklar, düşmanlar, soluklarını tutmuşlar, Enver’ i dinliyorlar. Güneş Ayı Dağ’ ın üstünde, gittikçe **ağarıyor**, Kızıltaş’ ı görmek için göğe **yükseliyor**, senelerdir ısıttığı insanları kışın bu soğuk sabahında son defa, az da olsa, ısıtmaya **çalışıyor**. Az sonra Enver de **susuyor**. Aşağıda Rus askerlerinin çirkin küfürleri **duyuluyor**. ...” (Ol 434-437)

“İnsanlarsa tarlanın öbür ucuna gidip geliyorlar, bazen tarlanın ortasında duruyorlar, ikisi ayrılıyor, biri armutlardan, öbürü yoldan tarafa gidiyor, ellerini kaldırıp başları üstünde sallıyorlar.” (Ol 113-114)

4.Hesap Sorma / Olmazlık: Hesap sorma ve olmazlık işlevi şimdiki zamanın çok sık kullanılan işlevlerindendir. Bu görünüş çoğunlukla metnin ve cümlelerin genel anlamından hareketle tespit edilmiştir.

“Bırak beni! Neden yolumu **kesiyorsun**? ...Daha ne **istiyor**, neden bana **sataşıyorsun**?” (Ol 420)

“-Rusya’ nın düşmanlarıyla dost geçinmek **istiyorsun** ha!

-Vasil Dimitroviç! Siz beni...

-İsyandan **korkuyorsun** ha! Öldürürüm, yerle bir ederim! ...Seni gidi Ermeni pıçı sen! dost geçinmek **istiyorsun** ha! Kerenski’ nin sosyalizmi, **korkuyorsun**! Defol!” (Ol 416)

“Ne **vuruyorsun**?” (Ol 396)

“Evdedir. Sen ise sersem gibi derelerde **dolaşıyorsun**.” (Ol 349)

“Şimdi de hatır sormaya mı **geliyorsun**?” (Ol 256)

“Ayşe güldü, fakat Esma’ nın yüzü değişmiş gibiydi:

-Sen ne **biliyorsun** Çilingir’ in at sattığını?

-İşittim.” (Ol 303)

“Kabahat bende ki her lafa **kulak veriyorum**. Karı gibi her lafa **gözlerim yaşıyor**.” (Ol 213)

“Ne diye **alınıyorum** İvan’ ın lafına? Sanki zehir içirdi insana.” (Ol 213)

“Hey, ben de olur olmaz lafa **kızıyorum** yahu!” (Ol 121)

“Geceleyin askerlerinizle köyü alt üst **ediyorsunuz**, kabahatsiz insanları kenef türmenize **götürüyorsunuz** hayâsızlar. Şimdi hatır sormaya mı **gidiyorsun**?” (Ol 256)

“Millet bizim evde, bense hayvan gibi ahırda **uyuyorum**, diye düşündü.” (Ol 253)

“Hayvan yorgun diyorum da bana hoho **diyorsun!**” (Ol 208)

“Atımı Yegorof’ a vermek **istiyorsun** ha! Yedirdiğim ekmeklerin karşılığı bu ha! Karnını doyurduğun tabağa **tükürüyorsun** cenabet herif!” (Ol 210)

“Ağrımayan başına dert **arıyorsun** Bekir!” (Ol 199)

“Birisinin tavuğu çalındı diye **kalkıyorum** ben de kapı pencere kilitlemeye, diye düşündü.” (Ol 198)

“Eh, biçare yaralı. Ben de gavur gibi **konusuyorum!**, diye düşündü.” (Ol 193)

“Kızın yolunu kestin, annesinden babasından gizli kızla konuşmak **istiyorsun**.” (Ol 37)

“Neden **dövüyorsunuz** adamı?” (YKA 37)

5. İhtar / Tehdit / Öfke: Metnin ve cümlelerin genel anlamından, şimdiki zamanla çekimlenmiş aşağıdaki cümlelerde bu işlev tespit edilmiştir.

“Sana on dakikalık mühlet **veriyorum**.” (YKA 197)

“Sen bu Bolşevik’ i mi korumak **istiyorsun**?” (YKA 197)

"Alman üniforması giymekle benden böyle sual sormaya hak mı kazandın **sanıyorsun?**" (YKA 197)

"Yaa, benim başka işim yok mu **sanıyorsun?**" (Ol 135)

"Kim **oluyorsun** benim emrime karşı gelecek?" (YKA 197)

"Kiminle konuştuğunu **unutuyor musun?**" (YKA 197)

"Bu kerata onbaşı olmakla ne **sanıyor** kendini?" (YKA 19)

"Geri dön **diyorum**, söyletme beni!" (Ol 372)

"Sersem Tatar! Laftan **anlamıyor musun?**" (Ol 365)

"Hâlâ **söyleniyor**, seni komolizma piçi seni!" (Ol 303)

"Atı, arabayı uzağa götür, sakla **diyorum** sana! Dediğimi yapmazsan bozuşuruz." (Ol 268)

"Sus **diyorum** sana!" (Ol 24)

6. Dikkat Çekme: "gör-" eylemi, aşağıdaki cümlelerde dikkati çekme işlevinin tespitinde etkili olmuştur.

"Sadık Bey, karşıdaki o evleri **görüyor musunuz?**" (YKA 64)

"**Görmüyor musun** çocuk daha!" (Ol 420)

"**Görmüyor musun**, bak!" (Ol 64)

7. Başlangıç: "şimdi, artık" yön verenleri ile "-miş olmak" kullanışı bu işlevin tespitinde rol oynamıştır.

"Evvelce Rus yoktu ki baba. Ama şimdi **geliyorlar.**" (Ol 255)

"Doktoru görmek **istemiyorum** artık. Biliyorum ki beni iyileştirmeyecek." (YKA 202)

"Şimdi **inanıyorum**, dilimiz bizim için çok kıymetli." (KY 46)

"Bunu haber vermekle, size harbin başladığını **bildirmiş oluyorum.**" (KY 46)

"Şimdi seni daha çok **seviyorum.**" (KY 80)

8. Alay Etme / İğneleme / Küçümseme: Aşağıdaki cümlelerde cümlelerin genel anlamından bu işlev çıkarılmıştır.

"Hey, **uyuyorsun** sen Bekir Ağa, **uyuyorsun!**" (Ol 61)

"Şakaya da **gelmiyor** artık, gördün mü a kızı!" (Ol 43)

"-Bilmez gibi **soruyorsun**, çavuş ağa. Bütün asker bilir. Çavuşlar da... Çavuşun yüzü hem utanç hem de öfkeden kıpkırmızı kesildi, ama sesini çıkarmadı." (YKA 61)

"Tüfek de ne **oluyor?** Karşıya geçmek için bize denizaltı gemisi lazım." (YKA 169)

"Adam gibi konuşmasını bile **bilmiyor**, cahil!" (Ol 420)

"Batı medeniyetine ne de çabuk **alışıyorsunuz** siz!" (YKA 136)

"İlâhi Bekir Ağa, saçını sakalını ak bastı da yine yağdan **anlamıyorsun!**" (Ol 134)

9. Hayal Etme: Aşağıdaki cümlelerde metnin genel anlamından hayal etme ifadesi çıkmaktadır.

"Bana at lazım, at!, dedi. Gözlerini yine yumdu, ahırda at gördü. At! Ayak değiştiren, başını sallayan, kalın dudaklarıyla Bekir' e kışneyen bir at! Bekir' in gözlerinin içine **bakıyor**, kulaklarını **indiriyor**, **dikiyor**, başıyla Bekir' i arkasından **itiyor**, Bekir **gölüyor**, içinde tatlı, ılık bir şey var." (Ol 313)

"Gün iyi, tarla da beni ekiniz diye **yalvarıyor** sanki." (Ol 269)

"Karşıdan üstüme doğru, sekiz, on ya da yirmi düşman askeri **koşuyor**. Ben makineli tüfeğimle onlara ateş **ediyorum**. Attığım kurşunlar kiminin karnını, kiminin bacağını, ciğerini **deliyor**, ya da kafasına **saplanıyor**. Kafasından vurulan **ölüyor**. Karnından vurulan yarasını tutarak **inliyor**." (YKA 64)

10. Yeterlilik: Aşağıdaki cümlelerde, fiilin bildirdiği iş, oluş, durum vb. nin olumlu ve olumsuz yeterlilik anlamları tespit edilmiştir.

"Toprak iyi **sürülmüyor**; ekinlere, tütünlere, üzümlere iyi **bakılmıyor**. Niçin? Çünkü birlik yok." (Ol 379)

"İyi yere dikmişler sizi ağaçlar! Buradan tarlanın her yerini, her köşesini **görüyorum**." (Ol 213)

11. Umursamazlık: Birinci cümlede “işte” ünlemi, ikinci cümlede fiilin şart çekimiyle birlikte kullanımı, umursamazlık işlevini ortaya çıkarmaktadır.

“Kızın diline çoban türküsü gelmiş, **söylüyor** işte!” (Ol 21)

“Kime **söylüyorsa söylüyor!**” (Ol 20)

12. Tahmin / İhtimal: “belki, galiba, kim bilir, sanırım” gibi yön verenler ve benzetmek fiilinin cümlelerdeki rolü, tahmin ve ihtimal işlevini tespit etmemize yardımcı olmuştur.

“...belki de ahırda danasını **yalıyor.**” (Ol 348)

“Hay vay! Paralı kimselere **benzemiyorlar.** Ama kim bilir, belki...” (Ol 336)

“Zelzele gecesi... Altı yıl **oluyor** galiba.” (Ol 330)

“Hava açacağa **benziyor.**” (Ol 327)

“Komolizma adamına **benziyor!**, dedi yavaşça.” (Ol 284)

“Ona **benziyor**, bel!” (Ol 52)

“Kokmuş Ruslar bizim kümesin haracını **kesiyorlar** galiba!, dedi.” (Ol 287)

“Altın gibi çocuk yahu! kim bilir, belki doğru **söylüyor.**” (Ol 291)

“Esmâ Enver’ e kahve **pişiriyor** galiba!” (Ol 292)

“Hay anasını! Biçare iş **bulamıyor** da yine Romankuş’ a oduna gidecek.” (Ol 208)

“... Şimdi ikisi beni öldürmeye **geliyorlar!**” (Ol 160)

“Esmâ ile Ayşe sofada beni **bekliyorlar** galiba!” (Ol 164)

“Ayşe: ‘Zavallı, beni **bekliyor!**’ diye düşündü, içi burkuldu, adımlarını hızlandırdı.” (Ol 43)

“...Sen merhametli bir gence **benziyorsun.**” (KY 79)

“Düşmanın ağzına **sokuluyoruz** galiba!” (KY 53)

“Siz askere **benzemiyorsunuz.**” (YKA 8)

“Bıyıklısı Özbek’ e **benziyor**, dedi.” (YKA 15)

“Amma da sert adama **benziyor** ha!” (YKA 16)

"Benim Ayşe, annesiyle beraber beni **bekliyorlar** galibal, diye düşündü,..."
(Ol 17)

"...iyi kalpli, temiz çocuklara **benziyorlar**." (KY 142)

"İyi bir insana **benziyor**." (KY 153)

"Yağmur yağacağa **benziyor**. Bak, Ruslar aramıza sokuluyorlar." (KY 119)

"..gece yağmurlu geçeceğe **benziyor**." (KY 117)

"Almanlar **uyumuyorlar** teğmen arkadaş." (KY 91)

"Bahçe çitleri dibinde, hücumu hazır vaziyette **yatıyorlar** sanırım." (KY 92)

13. Şaşkınlık: Aşağıdaki cümlelerde şimdiki zamanın şaşkınlık işlevine rastlanmaktadır.

"Ne **diyorsun** Yorgi? Kim sattı ineği?" (Ol 351)

"Nasıl **duymuyorum**?" (Ol 22)

"-Ciddi mi **söylüyorsun** baba?" (KY 16)

"Dur Aslan, **ne yapıyorsun**?" (KY 25)

"O da evlattır **diyorsun**! O da kendine bir yol çizdi, diyorsun, ona da hak yolu **diyorsun** baba!" (YKA 118)

"Ama bu Çoban Seyd-Ali' nin Ermenilerle kardeş gibi geçinmesi nasıl **oluyor**?" (Ol 141)

"Doktorlar, polisler, profesörler, katiller... birbiriyle öyle içli dışlı, öylesine sevişerek **yaşıyorlar** ki!" (KY 142)

14. Övme:

"Kağıda **bakıyor, görüyor** her yeri kerata! Nerede tepe var, nerede dere var, nerede köy, nerede servi! Hepsini **biliyor**." (Ol 271)

"Yok canım! Çocuk altın parçası yahu! Bülbül gibi **konusuyor** insanla." (Ol 298)

15. Yakınma / Sitem: Aşağıdaki cümlelerde olumsuz bir durumdan yakınma, kendine veya bir başkasına sitem etme işlevi tespit edilmiştir.

"Allah' ım var mısın? Neredesin? **Mahvoluyoruz** biz. **Mahvoluyoruz, mahvoluyoruz...**" (KY 8)

"Bekir, Bekir, canavar girdi memleketine, görmüyor musun Bekir, görmüyor musun? Toprağı **karıştırıyor**, yüzyıllık meşeleri, çamları, servileri kökleriyle söküp **çıkartıyor**, tepeleri **deviriyor**, otları **yakıyor**, dedelerimizin kuru çatlak elleriyle taşı toprağı, çılısı çırpısı temizlenmiş, cennete benzer bağlarınızı silip **süpürüyor.**" (Ol 130)

"Kumandanlık, halimizi böyle mi **soruyor?**" (KY 79)

"Dünyayı, insanları değil, kendi yavrunu bile **duymuyor**, duymak **istemiyorsun.**" (Ol 22)

"Orada, sarhoş Kazaklar, Rusça konuşmayana dili ne gerek diye tatarın dilini **kesiyorlar**. Beride erkeğin yüzüne bakmaya utanan kadından fayda yok, burada kalırsa belki zararlı olur diye böylelerini kamçılaya kamçılaya **sürüyorlar**. Ötede bir jandarma, evlerimizi **alt üst ediyor.**" (YKA 99)

"Vay anasını! Kocadın, Bekir, kocadın! Gözlerin **aldatıyor** seni. Orada servi mervi yoktu, gözlerin **aldatıyor** seni, diyordu." (Ol 129)

"Bela da taşmış dere gibi **geliyor** başıma, dedi." (Ol 251)

"**Kırıyor** bu talih beni, **kırıyor.**" (Ol 254)

"Yüz yetmiş beşe sattığım yağı yüz elliye **veriyorum** da, gene bana **inanmıyorsun**, Bekir Ağa" (Ol 137)

"Şimdi bana ne **oluyor?** Niçin sokaklardaki insanların arasına karışıp ben de onun gibi **olamıyorum?** Niçin kendimi onlardan başka **hissediyorum?** Niçin herkesten aşağı olduğumu **sanıyorum?** ...Bu iki kuvvet içimde durmadan **boğuşuyor**. Onların boğuşması, bütün varlığımı, temelinden **sarsıyor**. Beni yavaş yavaş **yıkıyor**. Korkuyorum." (KY 48)

"**Bakmıyorsun** bana usta!" (Ol 23)

"Sen benim dostum olmasaydın satar mıydım **zannediyorsun?**" (Ol 143)

"Bekir: 'Gavur itleri bunlar. Yerli insanı bile **tanımıyorlar.**' diye mırıldandı, atı daha hızlı sürdü." (Ol 164)

"Dertsiz başıma kendim dert **açıyorum.**" (Ol 18)

“Neden babam böyle **çalışıyor**, kimin için, ne için?” (Ol 44)

16. Uyarı: Aşağıdaki cümlede cümlenin genel anlamında “uyarı” ifadesinin bulunduğu açıkça görülmektedir.

“Süleyman bulunduğunuz yerin düşmana çok yakın olduğunu **biliyorsun** değil mi?” (KY62)

“Çocuk olma Sadık, emri **biliyorsun**.” (KY 43)

“Asker olduğunu **unutuyor musun?**” (YKA 19)

17. Rivayet: Şimdiki zaman, bazen yapılmakta olan eylemin başkasından duyulduğunu ifade etmekte de kullanılır. Aşağıdaki verilen ilk cümlede “toplanma” eyleminin yapılıyor olduğunun başkasından duyulduğu açıkça görülmektedir. Diğer cümlelerin ardından gelen “Bana da Cevdet anlattı.” ifadesi aynı anlamı vermektedir.

“Uçakların verdikleri habere göre, düşman kıtaları karşı ormanda **toplanıyor**.” (KY 61)

“Binlerce esir o kapıların yanında sabahı **bekliyorlar**. Sabahleyin Almanlar gelip binlerce esir arasından yüz, belki iki yüz esiri alıp hizmete **götürüyorlar**. Akşamları, kampa geri dönerken Ukrayna kadınları, esir saflarına ekmek **atıyorlar**. Talihliler ekmekle, talihsizler ekmeksiz **dönüyorlar**. İyi bilmiyorum, bana da Cevdet anlattı.” (KY 120)

4. GELECEK ZAMAN KİPİNDEKİ ZAMAN KAYMALARI VE İŞLEV DEĞİŞMELERİ:

Gelecek zaman kipi –AcAk ekiyle karşılanır. Bu ek, hem zaman hem şekil ekidir. Gelecek zaman, sözün söylendiği andan sonrasını ifade eder. Yani bildirilen eylem henüz gerçekleşmemiştir.

Asıl İşlev: Bu kip, gelecek zamanı ifade eder. Bildirilen eylemin şimdiden sonra yapılacağını bildirir.

Zaman Kaymaları: Bu kip, gelecek zaman dışında geniş zamanı, şimdiki zamanı, yakın gelecek zamanı ve bilinen geçmiş zamanı da ifade etmektedir.

İşlev Değişimleri: Bu kipte başlangıç, alay etme / iğneleme / küçümseme, istek, niyet ve hayal, söz verme / vadetme, tahmin / ihtimal, kabullenme / teslimiyet, gereklilik, zorunluluk, rivayet, öfke, kesinlik / kararlılık/ emin olma, ihtar / gözdağı / tehdit, teselli / teşvik, yakınma / sitem / isyan, yeterlilik, endişe / ümitsizlik, şaşkınlık, olmazlık, emir gibi yan işlevlerin olduğunu tespit ettik.

4.1 Asıl İşlev:

Gelecek Zaman: Kipin temel işlevidir. Eylemin şimdiden sonra herhangi bir zaman diliminde gerçekleşeceğini bildirir.

“Siz sevinin, ben gidiyorum. Gidip haberi Dermenköylülere **bildireceğim**.” (Ol274)

“İşe bugün **başlanacak**, dedi. Yakın Yalat’ dan yeni işçiler, makineler **gelecek**, bir ay içinde buraya kadar **varacağız**, dedi, parmağını tekrar kağıda bastı. Şoseye asfalt **döşeyeceğiz**, dedi. Yolda altı yüz kadar işçi **çalışacak**, bilmem ne kadar makine, kürek araba...” (Ol 272)

“Sana yem **vereceğim**, ye istediğin kadar. ...Otunu, samanını, her şeyini yanına **getireceğim**,...” (Ol 243)

“Geçti zamanınız! Mal hükümetin, araba hükümetin **olacak**! Ho ho! Her şey hükümetin **olacak**!” (Ol 236)

“Bekir’ in Ayşe’ si elime düşsün bir, onu da böyle **döveceğim**, Remzi’ yi de türmeye **atacağım**!, diye bağırıyordu.” (Ol 182)

“Sarhoşları bu gece nöbet tutanlar **getirecek**.” (YKA 53)

“Babanız **gelmeyecek**.” (KY 12)

“Geri **dönecek** misiniz, Sadık Bey?” (YKA 51)

“Ne zaman istirahat **verecekler** bize Aksakal?” (YKA 21)

“Bir sabah, esirlere yemek **verilecek**, diye ilan edildi.” (KY 125)

“Sizi Rusların arasına **göndermeyeceğim**.” (KY 213)

“Dehey bre dehey! Gelecek sene bu zamanda ahırda Macik’in boğasını **göreceksin**. Dehey!” (Ol 127)

“**Gideceğim**, bırakmam bugünün işini yarına!” (Ol 126)

“Bu sene Ermeni Kavakyan Seyd-Ali’ nin malını trene yükleyip Moskova’ ya **sürecek**.” (Ol 142)

“...zarara karşı şu kadar, şu kadar para **verecek** hükümet, diye yazar kağıda.” (Ol 138)

“Öbür gün de tarladaki tütün saplarını **temizleyeceğim**, sonra dağa oduna gidiyorum.” (Ol 60)

“Kurt-Mehmet, göğsüme fener **takacağım**, kırıp **bitireceğim** tarlanın tütününü sabaha kadar, diyor su başında.” (Ol 61)

“Ancak Ayşe Macik’ e doğru yürürken Remzi cesarete geldi, yavaşça: ‘Ayşe, Macik’ i bana bırakır mısın, kardeşlerim Yalta’ ya gittiler, hayvanları bugün ben **güdeceğimi**’ dedi.” (Ol 37)

“Arabayı ne **yapacaklar**?” (Ol 167)

“Ne **yapacaksın**?” (Ol 167)

“Krasnoye’ ye dönünce hep beraber **içeceğiz**.” (KY 68)

“Beş dakika sonra Süleyman’ ın topları ateşe **başlayacak**.” (KY 64)

“Bir saat sonra bizim toplar atışa **başlayacak**.” (KY 64)

“Paketin içinde beş demet Kızıltaş tütünü, köy mahsullerinden burma, şeftali, elma, armut **bulacaksın**.” (KY 38)

“Geri **dönecekler** mi dede?” (KY 31)

“Onlar Kazan’ dan geliyorlar. Bahçesaray’ a **girecekler**.” (KY 30)

“Fena değil, baba... Fazıl Usta lokantanın sahibiyle **konusacağım**, diyor.” (KY 16)

“Hive’ de Sadık Bey’ in düğününde **içmeyecek miyiz**?” (YKA 42)

“Ama o sayfa daha sonra **gelecek**.” (YKA 34)

“Sadık Bey, dersi bize bu adamlar mı **verecek**?” (YKA 34)

“Ölüm cezasını bütün lejyon askerlerinin gözü önünde yerine **getireceğiz.**” (YKA 38)

“Buradan memnun kalacaksınız. ...Kumandan tarafından saat onda kabul **edileceksiniz.**” (KY 204)

“Yahudiyim dersen bu Alman size ekmek **vermeyecek.** İkinizi de çukurun kenarına götürüp **öldürecek.**” (KY 182)

“Ama öteki Yahudiler temizlenip bittikten sonra sıra onlara **gelecek.**” (KY180)

“Sonra su **çekeceğim.**” (KY 172)

“Geçerse oturup Mehmet’ e mektup yazacağım. Beni unutmadığına **teşekkür edeceğim.**” (KY 168)

“İşte bir iki saat sonra tren, yurdumun göğü altına **girecek,** atalar toprağına basarak **yürüyeceğim.**” (YKA 97)

“...ben bunu Hitler’ e, bizim Bıyıklı’ ya birer mektup yazıp **anlatacağım.**” (KY88)

“Almanlar ne zaman gelip **teslim olacaklar?**” (YKA 219)

“Bize ekmek **verecekler.**” (KY 107)

“Allah’ ın yardımıyla iki hafta sonra kollarımızı sıvayıp o çiftlikte işe **başlayacağız.** ...İlk işimiz evin duvarlarını, damını onarmak **olacak.** Eve yerleşince, etrafın taşını toprağını **temizleyeceğiz.** ...Her şey düşündüğüm gibi yolunda giderse, dört beş yıl sonra, hayalimdeki Kırım evinin eşi, beyaz bahçe içinde bir evim **olacak.**” (KY 164)

“Hayır. Burada öğle yemeği **yiyeceğiz.** Daha yolumuz var. Üniformanızı Ankona’ da **giyeceksiniz.**” (YKA 289)

4.2 Zaman Kaymaları:

1. **Geniş Zaman:** Geniş zaman gelecek zamanı da büyük ölçüde kapsadığı için gelecek zamanın geniş zaman yerine kullanılması tabiidir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki gelecek zaman ile, geniş zamanın sadece geleceğe yönelik kısmı ifade edilmektedir. Bazı cümlelerde istisna olarak geniş zamanın farklı bölümlerini de ifade edecek şekilde kullanılmıştır.

"Tatarcası **nasıl olacak** bunun?" (Ol 381)

"İlahi Bekir Ağa! Parasız altınsız senin Ayşe' yi kim **alacak**?" (Ol 365)

"**Yazık olacak** kadına ben ölürsem." (Ol 285)

"-Ama tabut **nasıl olacak**?

...

-Onların tabutları bizimkine benzemez.

-Nasıl olur?" (Ol 255)

"Öyle ama, **iyi olacak**! Üzümlere, tütünlere toz konmaz, araba yıpranmaz." (Ol 225)

"Ama biz böyle sırtüstü yatıp da 'Belayı Tanrı verir, bereketi del' dersek, yalnız göğe bakar da hiçbir şey yapmazsak, söyledim, yine de söylerim, o bu toprağı **yutacaktır**. Komünizmanın Nikola' sı gelecek, bu toprağı **yutacaktır**. Bizi evlerimizden atacak, topraklarımızı, bağlarımızı, bahçelerimizi elimizden **alacaktır**." (Ol 178)

"Bulunur, korkma, köydedir, başka nerede **olacak**?" (Ol 347)

"-Demek hep İvan' ın işi bu?

-Kimin **olacak** başka?" (Ol 247)

" 'Eğer bu adamın kalbi de dili gibi söylüyorsa, korkarım, cennete benden evvel **gidecek!**' diye düşündü." (Ol 161)

"Bağıрма horoz gibi damın üstünde! Hiç insan görmedin mi? Kim **olacak** tarlada: İvan!" (Ol 112)

"Bu kayaların arasına sokulurlarsa, köprüyü her yandan ateş altında **tutabilecekler**." (KY 95)

"Bizi büsbütün yok etmedikçe içleri **rahatlamayacak**. Biz mahvolduktan sonra bile, bu sefer ruhumuzun önünde **titreyecekler**."(KY 20)

"Bu cami yıktırılıp taşlarından yerine köprü yapılmadıkça, Tatar oğlu **adam olmayacak**, diye haykırmış." (YKA 63)

"Onlar yaşarken, içim, denizlerin dibinde bile **rahat olacak**." (YKA 51)

"...Bu milleti sizin gibi gençler kurtarmazsa kim **kurtaracak**?" (KY 17)

"Bekir titriyor, ama korkmuyor, imdat beklemiyor. **Kimden bekleyecek?**

İmdat Allah' tan gelmezse kimden **gelecek?**" (Ol 131)

"Seni de **öldürecekler**, gitme." (KY 70)

"Ateş bulup sigaramı yakmadıkça, bir çekim duman yutmadıkça **rahat etmeyeceğim**, diyor." (KY 57)

"Fakat geri dönmek, Süleyman' a korkaklığımı **belli etmek olacak.**" (KY 43)

"Artık ağlamıyorum. Biliyorum ki Tatar oğlu bu gazeteleri **okumayacak.**" (KY40)

"Sen de gidersen, ben aklımı büsbütün **kaybedeceğim**, diyor." (KY 38)

"Hayırlı Biz ne kadar terbiyeli olursak olalım, bize hep aynı düşman gözüyle **bakacaklar.**"(YKA 57)

"Hiç **unutmayacağım!** Bana söverken, kızın gözleri hep üniformamdaydı." (YKA 73)

"Her şeyi olduğu gibi söylersem ceza aynı mı **kalacak?**" (YKA 76)

"Beni **affedecek misiniz?**" (YKA 29)

"Seninle gelirim yağmur üniformamın ütüsünü **bozacak.**" (KY 195)

"Yahudiler temizlenmedikçe dünya **rahat etmeyecek.**" (KY 184)

"Bu mektubuma da cevap vermezsen çok **kızacağım.**" (KY 163)

"Sabaha yakın kapıların yanı mahşer gibi **kalabalık olacak**" (KY 120)

"Her şeyi olduğu gibi söylersen ceza aynı mı **kalacak?**" (YKA 76)

"Sizsiz bu yurt ne felaketlere **uğrayacak.**" (YKA 122)

"Peki, atların bize ne **faydası olacak?**" (YKA 219)

2. Şimdiki Zaman: Bu kip nadir de olsa şimdiki zaman yerine kullanılmaktadır.

"Kendimi size tanıtmak için, önce askerinizin paramı alıp kaçtığı günün akşamını hatırlamanızı **rica edeceğim.**" (YKA 201)

3. Yakın Gelecek Zaman: Gelecek zaman kipi sınırsız bir geleceği ifade etmektedir. Bu kip, şimdiye çok yakın geleceği ifade etmekte de sıkça kullanılır.

"İnanma ağam! Yağda kıl mıl yok! Her şeyi olduğu gibi **anlatacağım.**" (Ol378)

"Ekmek **verilecek!** Hallo! Ekmek **verilecek!**" (Ol 330)

"-...Bak nasıl **sulayacaklar.** ...Yakından **göreceğiz** aftanabilin su içişinil" (Ol218)

"Şeytan dürttü, **söyleyeceğim.**" (Ol 148)

"Yakına gel, sana bir şey **soracağım.**" (Ol 136)

"Şimdi bir koşu **yapacağız.**" (KY 220)

"Darılma bana...Sana bir şey **söyleyeceğim.**" (KY 78)

"Gel, sana bir şey **göstereceğim.**" (KY 60)

"Bir şey **söyleyeceğim** sana, dedi." (KY 16)

"Kumandan ağa, şimdi sizin o gaz maskeniz bize her şeyden çok **lazım olacak.**" (YKA 170)

4. Bilinen Geçmiş Zaman: Aşağıdaki cümleler, gelecek zamanın bilinen geçmiş zaman yerine de kullanıldığını göstermektedir.

"-Esmayengem ne diyor?

-Ne **diyecek?**" (Ol 411) yeterlilik??

"Hiç...Ne **olacak** kızım, hiç..." (Ol 230)

"-Bir şey mi oldu senin çocuğa?

-Ne **olacak** bizim kıza, hiç!" (Ol 165)

"Bize ne **olacak!** Hiç, kolay atlattık." (Ol 244)

4.3 İşlev Değişmeleri:

1. Başlangıç: "artık, bundan sonra, şimdi, şimdiden sonra" gibi yön verenlerin yardımıyla, aşağıdaki cümlelerde "başlangıç" işlevini tespit ettik.

"Şimdiden sonra biz de sosyalizme **sarılacağız,** artık biz de Kızıltaş' ta bir kolhoz **kuracağız.**" (Ol 380)

"Babam Aktaban' ı size verdi. Aktaban sizin **olacak.**" (Ol 355)

"Onbaşılardan arasında Kılıçbay' a gözüm iliştiği zaman, bundan sonra, güneşin altında ne görsem **şaşmayacağım**, diye düşündüm." (YKA 43)

"Şimdi, sırtımda Alman üniforması, at üstünde, ben de esir süreceğim. Saftan çıkanı, geride kalanı, tabancamı çekip **vuracağım**." (YKA 190)

"Şimdiden sonra, sizinki sizin olsun, biz Türkistanımız için kanımızı **dökeceğiz**." (KY 217)

"Şimdiye kadar yaşadığım hayatın acılarını **unutacağım**. Türkistan ve istiklal uğrunda **yaşayacağım; savaşıacağım, öleceğim**. Bu kutsal gaye, şimdiden sonra hayatımın ufuklarında bir yıldız gibi **parlayacak**." (KY 216)

"Bundan sonra, düşman üniforması giyip harp **edeceksin**." (KY 213)

"Bundan sonra sizler kendiniz, bizler de kendi yurdumuz için kan **dökeceğiz**." (KY 211)

"Bundan sonra bölüklere ve takımlara Türkistanlı subaylar **kumanda edecek**." (YKA 29)

"Hem bundan sonra yazıları kalemle değil, süngüyle **yazacağız**." (KY 41)

"Bundan sonra Allah yok diyenin kafasını **kıracağım**, diyordu." (KY 56)

"Artık piyade askeri **olacağız**." (KY 56)

2.Alay Etme / İğneleme / Küçümseme: Cümlelerin ve metnin genel anlamı, bu işlevi tespit etmemize yardımcı olmuştur.

"Ne düşünüyorsun, a yiğit! Duvarı kucaklayıp şoseye mi **atacağın**?" (Ol410)

"**Evlenecek misin** bu akşam, yoksa **sünnet mi olacağın**?" (Ol 269)

"Gel, göster bakayım, nasıl **yeneceksin**?" (Ol 149)

"...çavuş sana iş **verecek**." (KY 154)

"Varşova istasyonunda, sizinle birlikte valizinizi de Almanlara **teslim edeceğim**." (YKA 86)

"Kadının üstünde iş beceremeyen, atın üstünde mi **becerecek**!" (YKA 127)

"-Ha! Ha! Bu yana nasıl **geleceksin**?" (YKA 166)

"-Almanya' ya çok pahalıya **mal olacak** bütün bunlar.

-Zevkli bir hayatı reddediyorsun, teğmen." (KY 209)

“Kıyamete kadar **oturacak mısın** o kütüğün üstünde?, diye seslendi.” (Ol 58)

“Yeni yuvana ne zaman **taşınacaksın**, a kız?” (Ol 42)

“Vasilef Çavuş, Grişa gibiler mi **harp edecekler**? Fırsat bulsunlar bir, onlar da kaçacaklar.” (KY 60)

“Demek ki, kartal o nehirde kanatlarını kırar da geri dönerse biz Türkistan’ a **giremeyeceğiz**?” (YKA 59)

“Kuzum Muhan, Türkistan’ ı Ruslardan kurtarıncı seni amiral **yapacağım**.” (YKA 170)

“At üstünde mi **harp edeceksin**?” (YKA 219)

“Ne üniforması **olacak**! İngiliz üniforması elbet... Rus üniforması mı sandıydın?” (YKA 289)

3. İstek: Aşağıdaki cümlelerde bir istek işlevi söz konusudur.

“-Bekir dayı!

-Söyle!

-Ama **kızmayacaksın**!

-Niçin kızayım!” (Ol 320)

“Biz o tepeyi bu tarlaya **devireceğiz**.” (Ol 121)

“Şeytan dürttü, **söyleyeceğim**.” (Ol 148)

“Yakına gel, sana bir şey **soracağım**.” (Ol 136)

“-Dağ yıkılır mı?

-İlahi! Neden **yıkacaksın** dağı, Bekir Ağa? Ne ziyanı dokundu dağın sana?” (Ol 136)

“Ulan, eşek herif, ben **yıkmayacağım**, yıkılır mı diye soruyorum.” (Ol 136)

“**Alay edeceğim** Süleyman’ la.” (KY 69)

“Ormanı, içindeki Almanlarla birlikte **dümdüz edeceğim**.” (KY 63)

“Ne olur, ne olmaz, ben Aluşta’ ya **gideceğim**.” (KY 50)

“Ah’ benim yeşil yurdum! İki gün sonra toprağına **ayak basacağım**. Senin güneşinle içimi **ısıtacağım**. Evlerinden, tarlalarından atılmış, sabah akşam,

kolhoz tarlasında çalışıp ağlayan kadınların, kızların, çocukların gözlerinden **öpeceğim.**" (YKA 62)

"İki saat kadar **uyuyacağız**, sonra müsaade ederseniz, şehre izinli **gideceğiz.**" (YKA 53)

"Ben **öldüreceğim.** Anlattığım gibi..." (YKA 65)

"Meyhaneden iki şişe rakı **alacağım.** Birini **içeceğim**; öbür şişeyle de o kara Kırız' ın kafasını **kıracağım.**" (YKA 19)

"Hey Tatarın! Dur! Dur bir dakika! Bir şey **söyleyeceğim.**" (Ol 385)

"Ah, bir gün sıcacık sularla yıkandığımı **görecek miyim?**" (KY 173)

4. Niyet / Hayal: Bir hayali veya niyeti dile getirmek için gelecek zaman kipi kullanılabilmektedir.

"Gidin! Bir gün **gelecek**, yavrularımız geri **dönecekler.** Şimdi ayaklarımın, dizlerimin olduğu yerde benim bu izlerim **silinecek**, gelincik çiçekleri **açacak.** Benim kanım, kemiklerim üstünde de gelincikler **açacak.** Gidin! Bilin ki yavrularınız bir gün geri **dönecekler**, gelinciklere bakıp bizi **hatırlayacaklar.** Bu toprağın, bu yurdun kıymetini bizden daha iyi **bilecek**, onu bizden daha çok **sevecekler.**" (Ol 437)

"Harpten sonra nasıl bir işle **meşgul olacaksın?**" (YKA 48)

"O toprak yığınlarını bir aşabilsem, Salgır' ın sularından **içeceğim.**" (KY 137)

"Yalnız seninle **var olacak** o yurt. Sensiz bağlarında bal yerine **zehir olacak**; sensiz evlerinde, saraylarında baykuşlar **ötecek**; dağları aşılmaz, yolları **geçilmez olacak**; o cennet cehenneme **dönecek.**" (KY 187)

"**Çıkacak** o fırsat." (KY 82)

"Tatar; dinine, yurduna sadık kalacak ve bir gün gelecek Tatarlar gene atlarını Vistül nehrinde **sulayacaklar.**" (YKA 60)

5. Söz Verme / Vadetme: Geleceğe ait bir konuda karşıdakine söz verme işlevi, gelecek zamanın diğer bir görünüşüdür.

"Ama korkma! Ben seni **adam edeceğim, okutacağım!**" (Ol 434)

"Remzil Sana bir oğlan **doğuracağım**; sağlam, gürbüz, kuvvetli
...**Doğuracağım** senin için Remzil!" (Ol 403)

"Kolhoz kurulunca köylüler aralarında **eşit olacaklar**, ortada zengin fakir
kalmayacak, birlik olacak." (Ol 381)

"Yemin ederim bunu kimse **bilmeyecek.**" (KY 192)

"Dünyanın hangi köşesinde olursam olayım, ben yaşadıkça sen de bizimle
beraber **olacaksın.**" (KY 10)

"Zamanı gelsin, göreceksin, odalarında, kerevetlerinde, minderlerinde,
sofanda, bahçende torunlarım **koşuşacaklar**, duvarların arasında onlar
sevinecekler, onlar oynaşıp onlar **bağrışacaklar.**" (Ol 21)

"Sen, evim, kuş yuvası gibi **olacaksın**, sabah akşam onların ötüşmelerini
dinleyeceksin." (Ol 22)

"Allah' ım! Günahlarımız yüzünden önümüze hayatın ve ölümün en korkunç
perdesini indirdiğin dakikalarda bile biz seni **sevecek**, sana inanacak ve
senden **imdat dileyeceğiz.**" (KY 184)

"Bizim Rusya' da sizin gibi azınlıklar için yeni bir hayat **başlayacak.**" (KY211)

"Bundan sonra istediğin sigarayı, istediğin şarabı **içecek**, belki de canının
çektiği kadınla **eğleneceksin.**" (KY 209)

"Düşman havanları ateş açar açmaz bir sigara **yakacağım** diye kendi
kendime söz veriyorum." (KY 93)

"Korkma, korkma, seni de **götüreceğim.**" (KY 70)

"Doğru **söyleyeceğim**, ağa dedi." (YKA 76)

"Sıkı talim yaptırırsa, kumandan, omzuna bir gümüş şerit daha **diktirecek.**"
(YKA 19)

"Rusya' da istediğinizden çok **göreceksiniz.**" (YKA 26)

"Alman hükümeti, yapacağın ufak tefek işlere karşılık, sana dünyanın
parasını **verecek**. Şunu da bil ki, seni Bolşeviklerin arasına götürdüğümüz
gibi; bir veya iki ay sonra da geri **getireceğiz.**" (KY 208)

“Boğa yavrularsan boynuna boncuklar **takacağım**; çobana da **göndermeyeceğim**, kendim **bakacağım**. Hadi kızım, bizim Esmâ karı da sevinecek seni görünce.” (Ol 8)

“Bu akşam her birinize yüzer gram ekmek **vereceğim**.” (KY 159)

“Karanlıkta, o silahlı kerataları boğazlayıp kaçacağım. Sizi de **kaçıracağım**, kabaklar! Korkmayın!” (KY 130)

“Ortalık kararmadan eve varırsak, aferin **diyeceğim** sana” (Ol 7)

“Yarın seni çobana **yollamayacağım**, Ayşe bakacak sana.” (Ol 8)

“Çobana da **gitmeyeceksin** yarın sabah.” (Ol 7)

“Sana yem **vereceğim**, ye istediğin kadar. İstedığın kadar yat, uy! Çobana da **yollamayacağım** seni. otunu, samanını her şeyini ayağına **getireceğim**, Moskof hanımları gibi yaşa rahat rahat.” (Ol 243-244)

6. Tahmin / İhtimal: Diğer kiplerde olduğu gibi “sanırım, galiba, kim bilir” gibi yön verenler bu işlevin tespitinde rol oynamıştır. Ancak gelecek zamanın tahmin bildirmesi, geleceğe ait durumlarla ilgilidir. Bu işlev, başka bir unsurla kalıplaşan “ol-” fiilinin gelecek zamanla çekimlenmesiyle de ortaya çıkmaktadır.

“Fena zamanda **gelecek** sanırım.” (Ol 383)

“Yavrusu Rum Yorgi” nin boğasına **benzeyecek** galiba!” (Ol 313)

“Hay anasını! Bizim yolu **bozacaklar**! Rum köyü yanında asfaltı iyi becerdiler, ama bize gelince **bozacaklar** galiba!” (Ol 307)

“Yaklaştı galiba, avcuma tepti, bugün yarın **doğuracak**.” (Ol 299)

“**Onlardan olacak**! Rum köyü yakınında bir Rus’ u yumruklayayım derken çıktı karşıma!” (Ol 285)

“Bu asfalt sonunda bir çapanoğlu çıkmaz da komolizmayı getirmezse **iyi olacak** sanırım.” (Ol 224)

“Rênzil! Kürkü arabaya koy, siz Memişin Deresine varmadan kar **bastıracak** galiba!” (Ol 259)

“Esmâ! Aftanabilleri bozuldu, su **isteyecekler** galiba!” (Ol 219)

"Biçare iş bulamıyor da yine Roman Koş' a oduna **gidecek**." (Ol 208)

"Russa kurşunu **sıkacak**." (KY 44)

"Bu memlekette birkaç ay daha kalacak olurlarsa bütün milleti maskara **edecekler**, Sadık Bey ,dedi." (YKA 80)

"Solda yukarı kata çıkan gene mermer bir merdiven; merdiven dönemecinde, duvarda, **av sahibinin cetlerinden biri olacak**, bir ortaçağ savaşçısının, belki bir kadın resmi..." (YKA 71)

"Kafam bu yükü kaldırırsa, benim zavallı, yorgun kafam, 'Hatıralar' da güzelliğe değil de, ancak kuru bir gerçeğe **ulaşabilecek**." (YKA 51)

"Harabelerimizi onarmak, uzun **zaman alacak**." (YKA 49)

"Saat dört, Ahmet bu gidişle Lejyonova' yı akşama da **bulamayacağız**, dedim." (YKA 69)

"İhtiyar, Alman kartalı kanatlarını orada **kıracak**, diyor." (YKA 59)

"Demirlerin arasından bir sürü vagon görüyorum. Orası **istasyon olacak**." (KY 139)

"Beni Alman' ın yanına **götürecek**, dayak **attıracak** sanıyorum." (KY 162)

"O döner dolap Yalta' da ise bugün millete kim bilir neler **söyleyecek**, cemaate karışmaz artık Bekir, **diyecek**...Battal' ın Enver de onu **tutacak**, Molla İrecep de onun tarafına **yontacak**." (Ol 128)

"Tepeyi tarlaya devirirsek işimiz en az iki ay **kısalacak**. Anladın mı?" (Ol 122)

"**Çingeneler olacak**! Bekle, köye gelir, ayı oynatırlar." (Ol 113)

"Bu gidişle bir haftaya kadar komşusuz da **başa çıkacaksın** galiba." (Ol 55)

"Zavallı İvan' ı subayından, komiserinden ayır; göreceksin ki yüz binlercesi birden Alman' a **teslim olacaktır**." (KY 211)

"Bu harbi Almanlar iki üç ay içinde **bitirecekler**." (KY 210)

"Daha esirliğin ne demek olduğunu iyi **bilmediğimden olacak**, ateş kasırgasından sağ salim kurtulduğuma seviniyorum." (KY 102)

"-...Ateşe başlayacak mı Almanlar?

-**Başlayacaklar** Vasilef. Karanlık çökmeden bir daha **saldıracaklar**. Hem bu sefer ateş daha **zorlu olacak**." (KY 95)

"...fakat top ateşi daha **müthiş olacak.**" (KY 95)

"**Baş kaldırtmayacaklar** bize bu kayanın gerisinden." (KY 91)

"Düşman baskın topları o tepenin gerisinde yerleşmiş **olacak.**" (KY 66)

"Düşman tümenleri Krasnoye' yi bırakıp Voznesenk' e **ilerlemeyecekler.**" (KY 52)

"Yarın, Türkiye' yle Ruslar arasında bir harp çıkacak olsa, belki Türklere kurşun da **sıkacaksın.**" (KY 41)

"Sabahtan gece yarısına kadar **çalışacak**, yemeyip içmeyip bana yedirecek, tek ben adam olayım diye her şeye **katlanacak.** Bunu o akşam gözlerimden okuyordum." (KY 17)

"Onbaşımız o **olacak** galiba." (YKA 16)

"Öyle **olacak** sanırım." (YKA 29)

"Çukura götürüp **öldürecekler** galiba. ...Ne olacak?" (KY 198)

"Al ağam, bir daha **buluşamayacağız** sanırım." (KY 196)

"Esirleri hürriyete kavuşturma usulü köylerde **duyulmuş olacak** ki, köylüler yanlarına gittiğimiz zaman, kaş göz işaretiyle akrabalarını gösteriyorlardı." (KY 190)

"Evladım diye kim bilir nasıl boynuma **sarılacak**, kim bilir nasıl gözlerimden **öpecek!** Ya babam! Herhalde o da **ağlayacak.** Hepimiz **ağlayacağız.** Ama O göz yaşları, ıstırap değil, sevinç göz yaşları olacak." (KY 186)

"Bu mektubum, mülteciler kampında yazdığım son mektup **olacak** galiba." (KY 163)

"Belki 2 numaralı barakaya bir başka kapıdan **sokacak.**" (KY 153)

"Fakat günlerdir görüp çektiklerimiz bizi insanlıktan **çıkarmış olacak** ki, yerde yatan kadına bakmadan, ağız açmadan geçiyoruz." (KY 138)

"Taburun nihayetini göremiyorum, herhalde binden fazla olacak." (KY 131)

"Bir şey olacak ama ne? Bizi köylere mi götürecekler?" (KY 130)

"Havada çok sıkıntı var ama, yağmur yağmayacak." (KY 120)

"...gelecekte, benim milletim ya kuvvetli, sağlam ve büyük olarak **yaşayacak;** ya da bütün **mahvolacak** diye düşünüyorum." (KY 124)

"...İstedikleri zaman almaya **gelecekler**.

...

-...Karanlık basınca **gelecekler**." (YKA 168)

"Bu gidişle Rusya' ya karşı yalnız biz **harp edeceğiz** galiba!" (YKA 182)

"Bizim köylerimize, şehirlerimize çullanacak; annelerimizi, çocuklarımızı boğacak; bin senelik medeniyetimizi yeryüzünden **silecek**. Başçavuş Bauer gene Almanyasına **dönecek**, ocağının başına geçip yavrularının saçlarını **okşayacak**, Başçavuş Bauer gene de çayını **içecek**, Baben Küchen' ini **yiyecek**." (YKA 185-186)

"Bu yüzden, korkarım harbi **kaybedecekler**." (YKA 187)

"Ayşe kız Seyd-Ali amcasının aldığı Türkiye şalını görünce **bayılacak!**" (Ol164)

"Şimdi de bizim araba birincî **gidecek** galiba,..." (Ol 276)

7. Kabullenme / Teslimiyet:

"Her biri eceli bekliyor, ecelse daha gelmiyor. Ama **gelecek**. Belki bu gece gelir, belki de yarın... Ama o insanların ölümüne ihtiyaçları var gibi. Onlar için ölümle hayat arasında hiçbir fark kalmamış." (KY 113)

"Ama neylersin, alnımıza yazılan başımıza **gelecek**... Ölmeden yavrularımızı bahtlı görecek miyiz acaba?" (YKA 145)

8. Gereklilik: Aşağıdaki cümlelerde gelecek zamanla çekimlenmiş fiillerin cümlelerin de genel anlamından hareketle gereklilik ifade ettiği görülmektedir.

"Doktor arkadaş! Muhakeme **olacak**, arabadan atla! Niçin dedi duydun ya!" (Ol 419)

"Eh, söz verdin, parayı da **vereceksin** eşşek gibi." (Ol 277)

"Yalan söylediği için eve gidince kayış kemerimle butlarını biraz haşlamak **gerekecek**." (Ol 275)

"Türme olmazsa mutlaka başka bir şey **olacak**. Ne **olacak?**" (Ol 245)

"Ya çalıları yarıp, ya da üç yüz metre yüksekte suya dalıp çamlığa **gireceğiz**, dedi." (YKA 61)

"Bu, şimdiye kadar böyle mi olagelmıştır, bilmiyorum; ama biz böyle **yapacağız**. Biz de hayatı ayaklarımızın altına alıp **çiğneyeceğiz**. **Öleceğiz** ama ne zarar?" (KY 216)

"Öyleyse kalbimin gösterdiği yolda **yürüyeceğim**. **Dövüşeceğim**... Uzun yıllardır yurdu ve istiklali uğrunda kan döken milletime karşı kötü söz söyleyen her subayı, herkesi **öldüreceğim**." (KY 102)

"Doğru, doğru, Grişa; ama vatani müdafaa **edeceğiz**, dedim." (KY 50)

"İkimiz de Kırımlıyız, arkadaş **olacağız**." (KY 50)

"Ya subay olup onlara **emredeceksin**, ya da **sıvışacaksın**." (KY 35)

"Muhan, bundan sonra esir alınan kadınları kimseye **vermeyeceğiz**; kış geliyor, bu soğuk ormanlardâ o kadınlar bize lazım olacak, diyor." (YKA 164)

"Onların işini hemen bitirmeliyiz. Orada... O suda... Hemen harekete **geçeceğiz**." (YKA 160)

9. Zorunluluk: Bu işlev, gereklilik kipiyle yakınlık göstermektedir. Ancak zorunluluk işlevinde bir yaptırım veya kesinlik ifadesi vardır.

"Ben burada **kalacağım**. Alim' i başka işler için doğurdum. Haydi, eğlenme, sonra iş işten geçmiş olur." (Ol 433)

"Bedava atın dişlerine bakılmaz. İyi de olsa **yiyeceğiz** fena da olsa!" (Ol 333)

"Satmazsam çoluk çocuğumu **alacağım**, her birimizin boynuna bir torba, Ukrayna Rusları gibi köy köy gezip ekmek **dileneceğiz**." (Ol 309)

"-Ne yapacaksın Bekir?

-Ne yapacağım? Eşek gibi sırtıma **alacağım**. Evime götürmeyeyim de ne yapayım?" (Ol 192)

"-Su var burada, Sadık Bey! Nasıl geçeceğiz bu suyu?

...

-...Yürüyerek **geçeceğiz**. Derinse **yüzeceğiz**.

-Başka yol yok mu?

-Hayır, başka yol yok!" (YKA 165)

"**Devireceğiz**, başka çare yok." (Ol 122)

"Yine gidip komşuya **yalvaracaksın**. Evde bir karı var, bir kız; ikisi de hamarat, ama gene de komşusuz **başa çıkamayacaksın**." (Ol 10)

"Damadı Samsun' dan getirtecek değilsin ya! **Vereceksin** köyün içinden birine..." (Ol 14)

"On beşini buldu, ağlaya ağlaya **gidecek**, bulsun kendine bir yuva." (Ol 13)

"Kendimiz için doğurmadık ya, **vereceğiz** birisine." (Ol 10)

10 .Rivayet:

"Her tavuk kolhoza on yumurta **verecek**. ...Herkes öyle diyor, ben ne bileyim?" (Ol 388)

11. Öfke:

"**Süreceğim**, hem nasıl **süreceğim**, **göreceksin**." (Ol 419)

"Senin yüzünden binlerce kişi **ölecek**. Senin bastığın topraklar binlerce ananın, binlerce çocuğun göz yaşlarıyla **ıslanacak**, feryatlarıyla **inleyecek**." (KY 29)

"**Kesmeyeceğim**, niçin keseyim?" (Ol 63)

"Biri önden, biri arkadan **deli edecekler** insanı." (Ol 30)

"İhtiyara el sürececek olursa, onu paramparça **edeceğim**." (YKA 22)

"Bir gün derini **yüzeceğim** senin, kanına batırıp kızıl bayrak gibi o kapıya **asacağım**." (KY 165)

"Kazak halkını esir eden gavurlar kaşıma çıksın bir... Astrohan' a girdiğimiz zaman bak neler **yapacağım!**" (YKA 47)

12. Kesinlik / Kararlılık / Emin Olma: Kesinlik işleviyle tahmin/ihtimal işlevini birbirinden ayırmak zordur. Aşağıda kararlılık ve kesinlik bildirdiğine kanaat getirdiğimiz cümleler vardır. "asla, mutlaka, ne olursa olsun, bir daha"

gibi yön verenlerin bu tespitte rolü büyüktür. Bazı cümlelerde ise “-dır” bildirme eki bu işlevi belirginleştirmektedir.

“Bolşevizm, ihtilalini bu metotla kazandı, yalnız ve yalnız bu metotla **yaşayabilecek**, dünyayı bu metotla **kurtarabilecektir.**” (Ol 414)

“Ben Aktaban’ ı **satmayacağım**, Bekir Ağa, **satmayacağım!** Ben Aktaban’ ı sana bedava **vereceğim**, bedava! Aktaban’ ı sana bedava vermezsem benim adım Çilingir olmasın! Vereceğim, sen de alacaksın! Almazsan bir daha yüzüne **bakmayacağım. Bakmayacağım** vesselam!” (Ol 326)

“Ama biz böyle sırtüstü yatıp da ‘Belayı Tanrı verir, bereketi del’ dersek, yalnız göğe bakar da hiçbir şey yapmazsak, söyledim, yine de söylerim, o bu toprağı **yutacaktır.** Komünizmanın Nikola’ sı gelecek, bu toprağı **yutacaktır.** Bizi evlerimizden atacak, topraklarımızı, bağlarımızı, bahçelerimizi elimizden **alacaktır.**” (Ol 178)

“Ben **kaçmayacağım**, gelsinler de alsınlar beni.” (Ol 436)

“Bizden sonra gelenler de aynı şeyi yapacak, aynı yolda yürüyecek olurlarsa, adlarımız **ebedileşecek**, dünya durdukça biz de **yaşayacağız.**” (KY 216)

“Öğleden önce su gelmezse ekilmiş fideler **solacaklar**, de! Haydil” (Ol 269)

“O kürkü omuzlarına al İvan! Hava soğuk. Memişin Bayırında soğuk daha **keskinleşecek.**” (Ol 260)

“Asfalt döşerlerse bu tozları bir daha **göremeyeceğiz.**” (Ol 225)

“Sırtınızdaki o üniforma, dünya durdukça bütün insanlığın zihninden **silinmeyecek**, nefretle **anılacak.**” (YKA 73)

“Milletin günahsız dökülen kanı için, düşmanlarımızın zulüm ve istismarına karşı ayaklanan bu günahkar çocuklarımızın ruhları da aziz dedelerinin ruhlarıyla **beraber olacak.**” (YKA 46)

“Şehit giden bütün kahramanlarımızın yürekleri gibi, onun yüreği de, istiklal yolunda, sönmek bilmez bir meşale olarak **yanacak.**” (YKA 45)

“Mustafa’ yı bulup elinden tutarsam ölümden bile **korkmayacağım.**” (KY 139)

"Evet, siz, gençlerin kalplerinde yaşayıp nesilden nesle sürüp **gideceksiniz**. Tatar adı yaşadıkça siz de **yaşayacaksınız**." (KY 129)

"**Düşünmeyeceğim!** Yarın sabah bütün yazdıklarımı ateşe **atacağım**.
...**Düşünmeyeceğim!** **Yazmayacağım!** ...Esirlik günlerimi **düşünmeyeceğim!**" (KY 113)

"Biz öldürmezsek Almanlar **öldürecek**." (YKA 199)

"Hayvanlar bize **lazım olacak**." (YKA 235)

"Eve girince çok **şaşıracaksın** teğmen." (YKA 232)

"Şimdiden sonra sizinki sizin olsun, biz de Türkistanımız için kanımızı **dökeceğiz**."

"Gelecekteki Rusya hangi renkte olursa olsun, istiklâl fikirlerimizi **boğmaya** bakacaktır."

"Bunu bildiğim için, biz de her şeyi göze alarak **hareket edeceğiz**." (KY 212)

"**Göreceksin**; o, bir gün, halkı sefaletten nasıl **kurtaracak**. Türkistan toprağında Rus gavurunun ayak izini bile **bırakmayacak**." (KY 215)

"Bütün varım yoğum o toprak oldu, o toprak **kalacak**." (KY 225)

"Anlamadım dersem **kalkacaksın** bana bu sefer de Ayı Dağ' ı Karadeniz' e devireceğini anlatmaya!" (Ol 122)

"Vallahi, bizim Esmâ **çatlayacak** gülmekten bu akşam budalanın lafına." (Ol 122)

"Toprak **alınmayacak**, verilecek." (Ol 139)

"Her şeyin sonu var. Benim de zamanım **gelecek**." (Ol 23)

"Yarın tarlasından kurtulan, **gidecek** dağa, oduna." (Ol 61)

"O zaman Bekir Ağa gözlerini kapıyor, başını armut ağaçlarına çevirerek: **'Bakmayacağım!'** diyordu." (Ol 45)

"Armut ağaçlarına **bakmayacağım!**" (Ol 45)

"Mutlaka **geleceğim**, Ayşe!" (Ol 38)

"Ama mutlaka **geleceksin**, değil mi Remzi Ağa?" (Ol 38)

"Eve dönünce yine arkasını mindere **verecek**, yerinden **kalkmayacak**." (Ol 48)

“ ‘Sen benim önümde yine **oynayacaksın**, Tatar kızı!’ dedi.” (Ol 158)

“...ama onu mutlaka **bulacağım**.” (KY 227)

“Rusya ne renk alırsa alsın, bil ki gene size karşı **olacak**.” (KY 102)

“Sizden emir gelmeyince geri **çekilmeyeceğiz**.” (KY 92)

“Tümen kumandanından emir gelmedikçe geri **çekilmeyeceğiz**, Vasilef.” (KY91)

“**Yakacağız**, baba!” (KY 85)

“Ben de artık ondan merhamet, imdat **istemeyeceğim**.” (KY 29)

“Artık Anna’ yı araştırmıyorum. **Araştırmayacağım** da. Ben onlardan değilim. Rastlasam da **inanmayacağım** Anna’ ya.” (YKA 10)

“Artık doktoru da, Anna’ yı da, Roma’ yı da **anmayacağım**. Kırım’ dan, sonra Rusya’ dan döndükten sonraki günlerimle, Marya’ yla baş başa **kalacağım**.” (YKA 11)

“Gideceğim...Gidip ona **uşaklık edeceğim**.” (KY 177)

“Biz de o yurt uğrunda öldük, daha da **öleceğiz!**” (KY 145)

“Af **dilemeyeceğim!** Boğazlasın, öldürsün, ne yaparsa yapsın, **yalvarmayacağım**.” (KY 155)

“Ateş ve kan içinde bir an gördüğüm o iki yüz, ben yaşlandıkça, benimle beraber **yaşayacak**. ...Onlar son nefesime kadar aklımdan **çıkmayacak**.” (KY 134)

“Ölümden korktuğum gün beni aranızda **göremeyeceksiniz**.” (KY 123)

“Bu akşam kampa ekmek **götüreceğim**. Mustafa ‘neredeydin’ diye sorunca, koynumdan ekmeği çıkarıp yanına **koyacağım**.” (KY 126-127)

“Ama geçen akşamı da yarını da **düşünmeyeceğim**.”

...

Geçmişle yaşamaya razıyım, yarını **düşünmeyeceğim**.” (KY 112)

“O iki arabadan birine atlayıp **gideceğim**.” (YKA 105)

“İçimi hiç kimseye **açmayacağım** artık, diyordum.” (YKA 117)

“Ama nerede olursa olsun, milletimizi esaret altında inleyen en büyük düşmanla **harp edeceğiz**. ...Bu kardeşlik, birbirinize **besleyeceğiniz** bu

sevgi sayesinde, her türlü facialardan sağ salım kurtulacak, Ulu Tanrı' nın yardımıyla sevgili ve sevimli yurdumuza inşallah çok yakında **kavuşacağız.**" (YKA 150)

"**Bulamayacaksın, Sabri Ağa, boş yere düşünme!**" (YKA 146)

"Mektuplarınıza cevap **yazacağım**, sizin için **dua edeceğim**, sizi **bekleyeceğim.**" (YKA 201)

"...ve akşama yakın kesin kararımı verdim: 'Bir hafta daha Konski' de **bekleyeceğiz**. Rus orduları, Radon' a hücumlarını aynı süratte devam ettirirlerse, atlarımıza atlayıp güneye **hareket edeceğiz**. Güneyde, Sventi Ksiy ormanlarında, Polonya' nın hakiki istiklali için hem Almanlara hem de Ruslara karşı savaşan Polonya çetelerine **iltihak edeceğiz**. Onlar bizi kendi aralarına kabul etmedikleri takdirde, güneye doğru çekilmemize **devam edeceğiz.**" (YKA 237)

"Atları Almanlara **teslim etmeyeceğiz.**" (YKA 235)

"Ben, son damla kanıma, son nefesime kadar onlarla beraber **kalacağım.**" (YKA 216)

"Ruslar Polonya' dan çıkmadıkça biz silahlarımızı **bırakmayacağız.**" (YKA289)

"Buradan memnun **kalacaksınız.**" (KY 204)

"Bu haini, bütün bölük askerlerinin gözü önünde kurşuna **dizeceğiz**. Ölüm cezasını askerleriniz yerine **getirecekler.**" (YKA 197)

13. İhtar / Gözdağı / Tehdit:

"Kaldır! Ateş **edeceğiz!**" (Ol 438)

"Seni Rus seni! **Ayıracağım** suratını ikiye!" (Ol 247)

"**Söyleyecek misin? Yoksa...**" (Ol 421)

"Bu duruma yakın zamanda son verilmezse büyük bir tehlikeyle **karşılaşacağız.**" (Ol 414)

"Sana ders **vereceğim**. Macik' in yemliğine girersen,..." (Ol 313)

"**Söyleyecek misin**, yoksa kuşağımı çözeyim mi?" (Ol 305)

"Urumcuk, Urumcuk! Rusları görüp de pısıp otursan kaburgalarını **kıracağım!**" (Ol 287)

"-Kara Kırgız, o kıyıya çıkayım, asıl ben **göstereceğim** sana!

-Ha! Ha! Bu yana nasıl **geleceksin?**" (YKA 166)

"**Göreceksiniz**, burnunuzdan nasıl fitil fitil **getireceğim!**" (YKA 15)

"**Çekecek misin** arabanı, yoksa..." (Ol 280)

"Ayrılırken o subaya: 'İlk fırsatta seni **öldüreceğim**.' demiştim." (KY 102)

"Tellere yaklaşan esirlere kulelerden Alman askerleri **ateş edecekler**. ...Emre uymayanlara kulelerden Alman askerleri **ateş edecekler**." (KY 147)

"Nezleye tutulursanız sizi evvela hastaneye, arkasından mapusa **koyacağım**." (YKA 14)

"...tabancamın kurşunuyla **öldüreceğim** seni. Bunu yapmazsan Gelinkaya' dan aşağı **atılacaksın**." (YKA 142)

"...ama suçların da çok büyük, Seyd-Ahmet Ağa, seni **affetmeyeceğim**." (YKA 142)

"Bu defa az cezayla **kurtulamayacaksın** onbaşı." (YKA 75)

"Bir dakika içinde cevap vermezse hemen **öldürülecek**." (YKA 158)

"Dikkat! Dikkat! Yemek verilirken intizam bozulursa, kulelerden **ateş edilecek!**" (KY 125)

"Yapmazsan ölecek yalnız o hain **olmayacak!**" (YKA 198)

"Cevap ver, **ateş edeceğim!**" (KY 76)

"Bu akşam yemek yerine bir âlâ **sopa yiyeceksiniz** benden" (KY 11)

"Bu gece yıkanmadan girersen bu odaya, kendinle birlikte yatağını da dışarıda **bulacaksın!**" (YKA 20)

"Kimin ağzından Rusça bir söz, bir kelime çıkacak olursa, gözünü **patlatacağım** onun; derisini yüzüp leşini gübreye **gömeceğim**." (KY 166)

14. Teselli / Teşvik:

"Taburda senin gibi, Süleyman gibi adamlarımız varken ne partinin ne de milletin önünde yüzünüz **kızarmayacak.**" (KY 59)

"...zamanla hepsini **unutacaksın**, bir şeyin **kalmayacak.**" (KY 74)

"...ama yarın her şey yoluna **girecek.**" (KY 204)

15. Yakınma / Sitem / İsyan:

"Peksimet, peksimet! Sanki bir daha, ömrümüzün sonuna kadar bir şey **yemeyeceğiz!**" (Ol 408)

"O çukurların başında kimleri **öldürecekler** kim bilir?" (YKA 118)

"Bu inadında devam edersen **söndürecek**sin bu ocağı!" (Ol 23)

"**Haram edeceksin** her şeyi bize, haram!" (Ol 63)

"Ayşe kızın ömrünü de **haram edeceksin.**" (Ol 63)

"Ama dedim gene de derim, öyle başını avuçlayıp dertli dertli oturursan, vallahi billahi tatlı **canımdan olacağım.**" (Ol 63)

"O camilerinizi, Allah' a söven Rus gavurundan **kurtarmayacak mısınız?**" (YKA 12)

"Bekir: 'Eh, vallahi **çıldıracağımı!**' diyordu içinden." (Ol 59)

"Sen ise Nogay köylüsü gibi tezek **yakacaksın**, Bekir, tezek!" (Ol 61)

"**Dilenecek**, Bekir, **dilenecek**sin!" (Ol 61)

"**Batacaksın**, Bekir, **batacaksın!**" (Ol 61)

"Bedavaya taş taşıyorum, bir de **küfrediyorsun**, dedim." (Ol 181)

"Nine bize masal söyle, **diyebilecekler mi** acaba?" (KY 139)

"Ne zamana kadar koyun gibi **sürecekler** bizi?" (YKA 235)

16. Yeterlilik: Bu işlevin tespit edildiği örnek cümlelerde çoğunlukla olumlu çekimlenen fiil, anlamca olumsuzdur. Aşağıdaki cümlelerin çoğunda olumsuz yeterlilik söz konusudur.

"Ey, kim **devirecek?** Belki bin yıldır oracıkta durur, kime ne zararı dokundu, kim **devirecek...** Kuşkaya değil ya! Vallahi billahi bin kişi bin yerinden zincir bağlayıp çekseler bir parçasını koparamazlar." (Ol 224)

"Kırım' da sürünmekle millete ne **faydanız dokunacak?**" (KY 35)

"O düzlük sayesinde **kurtulacağız.**" (KY 93)

"Yüz otuz ölüyü kim **gömecek?**" (KY 79)

"Yok canım, doktor ne **yapacak ki...**" (KY 77)

"Başımayısa, ne doktor ne de başka biri çare **bulacak.**" (YKA 5)

"...üçüncü günün sabahı olanlarıysa ömrüm boyunca **unutmayacağım.**" (KY196)

"Müslümansa, Yahudi olmadığını nasıl ispat **edecek?** İspat edemeyince göz göre göre öldürülecek!" (KY 180)

"Tirol' de, Alp dağları arasındaki kampı hiç **unutmayacağım.**" (KY 164)

"Ömrüm oldukça **unutmayacağım.**" (KY 129)

"Ama, iki gün sonra gördüklerimi ömrüm boyunca **unutmayacağım.**" (KY121)

"Kadının üstünde iş beceremeyen, atın üstünde mi **becerecek!**" (YKA 127)

17. Endişe / Ümitsizlik: Geleceğe ait endişe ve ümitsizlikleri anlatmak gelecek zaman kipinin işlevlerindendir.

"Atı arabayı kim koşacaktı? Ayşe babasının yanında **duracak mı?** Babası Macik' in, atın gübresini arabaya atarken Ayşe, keskin gübre kokusunu **koklayacak mı?** Akşamları Gelinkaya' dan hayvanlar böğrüşerek inerlerken Ayşe, Topuzluçeşme başında Macik' i beklemeye **gidecek mi?** Ayşe bir daha avluda tavukların gıdaklayışını, duvarda kanat çırpın horozun ötüşünü **görecektir, duyacak mı?**" (Ol 375)

"Buramda bir şey var, Bekir! Başıma vuruyor, vallahi ben **öleceğim.** Ya **ölecek** ya da **delireceğim.** Darılma, bak söylüyorum, uzun zaman **dayanamayacağım, öleceğim.**" (Ol 296)

"Ben ne **yapacağım**, ne **yapacağım**, amca? Babama ne **söyleyeceğim**, babama ne **söyleyeceğim?**'diyordu." (Ol 183)

"Yarın ne **olacak?**" (KY 50)

"Uyursam, sabah kalktığımda, insanları ve dünyayı, bıraktığım gibi mi **bulacağım?**" (KY 76)

"Ne **olacak** bilmiyorum." (KY 39)

"Ama rüyamı **söyleyebilecek miyim?**" (KY 223)

"Ben **dayanamayacağım**, gardaş; ben artık **dayanamayacağım**." (KY 191)

"Bu gece rüyama gene Şişkof **girecek**. Gene beni mezarlara götürüp ölen askerlerin üniformalarını **gösterecek**. 'Sen, sen Sadık Turan, sırtında düşman üniforması Rusya' ya karşı harp ettin' **diyecek**. Gene soğuk terler döküp sabahı kim bilir nasıl **edeceğim?**" (KY 225)

"Nasıl **olacak?** Nasıl **kavuşacağız** birbirimize?" (YKA 52)

"Harpten sonra nasıl bir işle **meşgul olacağım?**" (YKA 48)

"Memleketimi, milletimin harpsiz, gözü yaşsız olarak kaç evladı gördü, kaç evladı **görecektir!**" (YKA 48)

"Nerede **uyuyacağım?**" (KY 115)

"Bir gün istiklalini elde ederse nasıl **yaşayacak?** Bu millete ne **olacak?** ...Kırım' da bir avuç vatandaşım, meşakkatten kurtulup günün birinde istiklaline kavuşursa, o istiklal bizim için yeni bir şey **olmayacak.**" (YKA 94)

"Muhan' ı getirdiler. **Öldürecekler.**" (YKA 195)

"Ayşe çocuk doğurmazsa ben çökünce yeni evi kim **kuracak**, bu ocağın hayatı **sönecek mi** bütün bütüne?" (Ol 23)

"**Mahvolacağız...**" (KY 96)

"Şimdi onların günahını ben **çekeceğim.**" (KY 72)

"Ya ben, ben ne **olacağım?**" (KY 8)

"Ben artık askersiz, tanksız ne **yapacağım**, komiser arkadaş?" (KY 59)

"Ben artık sokaklara çıkıp sevdiğim insanlarla bir arada **yaşayamayacağım.**" (KY 48)

"Gitti, bir daha da **gelmeyecek.**" (KY 8)

"Param bittikten sonra doktorsuz nasıl **yaşayacağım?** ...**Tamamlayabilecek miyim?**" (KY 169)

"Ya Rabbim! Ben bu kara düşüncelerimden nasıl **kurtulacağım?**" (KY 169)

"O suçsuz çocukların son feryatlarıyla bu milletin sesi bütün bütüne **kesilecek mi**, Sadık?" (KY 143)

"Allah'ım! O çoluk çocuklarıyla nerekere **saklanacaklar**?" (KY 143)

"Ah anacığım, **dayanabilecek miyim**?" (KY 135)

"Allah'ım! O yığınları **aşamayacak mıyım**?" (KY 137)

18 .Şaşkınlık:

"İvan! **Öldürecek misin İvan!**" (Ol 421)

"-Moskovalıyla ne **konusacaksın**?

-Bizim dille konuşuyormuş." (Ol 286)

"O kadar barutu ne **yapacağız**, kime lazım?" (Ol 401)

"Vay anasını! Tüfeği ne **yapacak**?" (Ol 247)

"Ben cüzdanı ne **yapacağım**?" (Ol 143)

"Canım sen onların selamını ne **yapacaksın**?" (Ol 64)

"Ben bu geç saatte Kur' an mı **okuyacak** diye şaşarken; o, sayfaları çevirerek bir şeyler araştırdı." (YKA 113)

"-Ben o köylülerle nasıl **konusacağım**?

...

-Ağzınla, dilinle **konusacaksın** elbet." (YKA 175)

19. Olmazlık:

"-Ne işin var?

-Sana mı **söyleyeceğim**?" (Ol 413)

"Kim **alacak** canım? Miras topraklar bunlar!" (Ol 318)

"Kim **devirecek** Kuşkaya' yı köylünün tarlasına, atadan miras toprağı?" (Ol272)

"Dedem yapmadı, babam kilitsiz yaşadı, soyum sopum iki sırık kestirmeden başka evini, malını hiçbir şeycik ile cemaatten ayırmadı da ben mi **kalkacağım** kapıyı, pencereyi demirlemeye?" (Ol 199)

"Ağrımayan başına dert arıyorsun, Bekir! Kim **gelecek** de kim **alacak** tavuğu?" (Ol 199)

"Gavur mu oldum, ahırı **killileyeceğim**?" (Ol 179)

"Kim **gelecek** de kim **alacak** atadan miras toprağı?" (Ol 178)

"Mektuplarında babama, bana eski destanlarımızdan birkaç satır gönder diye **yazacak** olsam, babam bana "Siyer-i Nebi" yi, "Çora Batır" ı bu harflerle mi **gönderecek?**" (KY 40)

"Enver' in dediğı gibi, damadı Samsun' dan **getirmeyeceğiz** yal" (Ol 18)

"Ee, kim **alacak** toprağı? Hiç kimse!" (Ol 139) Yeterlilik de olabilir.

"İlahi! nasıl **yıkacaksın** dağı, Bekir Ağa?" (Ol 136)

"Ayşe' den iyi mi **bileceksin?**" (Ol 28)

20. Emir:

"Takımlarınız belli olduktan sonra akşamları şehre izinli **gideceksiniz.**" (YKA14)

"Emir var, kampa **gideceksiniz**, diyorlardı." (KY 164)

"1. Her esir, günde 50 gr. ekmek, yarım litre su ve yarım litre çorba **alacak.** 2. Kampın tellerine 5 metreden fazla **yaklaşılmayacak.** Tellere yaklaşan esirlere kulelerden Alman askerleri ateş edecekler. ...Emre uymayanlara kulelerden Alman askerleri ateş edecekler." (KY 147)

"Her beş esir bir ekmek **alacak.** Ekmeğı burada **yemeyeceksiniz.** Ekmekleri burada yiyen esire ateş edilecek." (KY 131)

"Hep beraber **gideceğiz**, o paraları **bırakacağız.**" (YKA 81)

"İyi oldu, bugün öbür tarafına çıkıp Nikolayev' e doğru çekilen orduya **katılacağız.**" (KY 86)

"Gidip paraları **getireceksin.**" (YKA 81)

"Bizimle beraber **geleceksin.**" (YKA 128)

"Bu Kırım' a ister Kızılar, ister beyazlar; hangi pezevenkler gelirse gelsin, kendi milletine bir daha fenalık **etmeyeceksin**, anladın mı?" (YKA 143)

"Taburda tek başına yürüyene **ateş edilecek.** Anladın mı? Tekrar ediyorum. Arkadaşının elini tutmayan esire **ateş edilecek.** Derhal anlat onlara!" (YKA191)

"Atları derhal Lublin' e **sevk edeceksiniz.**" (YKA 236)

"Bütün köylüler, çapalarını, küreklerini alıp köy dışına çıksınlar, tanklara karşı çukur kazılacak." (YKA 231)

5. GENİŞ ZAMAN KİPİNDEKİ ZAMAN KAYMALARI VE İŞLEV DEĞİŞMELERİ

Bu kip hem zaman hem de şekil ifade eder. Bu zamanın eki -r, -lr, -Ar şeklinde kullanılmaktadır. Bu ek olumsuz çekimde 1. şahıslarda -mA, diğer şahıslarda -mAz şeklinde kullanılır.

Asıl İşlev: Bu kip, geçmiş, geleceği ve şimdiyi içine alan geniş bir zamandır. Genel yargılar, kanunlar vs. bu kiple anlatılmaktadır. Geçmişte başlayıp halen devam eden eylemler ve geleceğe dönük eylemler de bu kiple ifade edilebilmektedir.

Zaman Kaymaları: Bu kip, üstlendiği zaman dışında; şimdiki zaman ve gelecek zamanı da karşılamaktadır.

İşlev Değişimleri: Geniş zamandaki işlev değişimlerinin sayısı oldukça fazladır. Tehdit / ihtar / meydan okuma / gözdağı verme, kesinlik / kararlılık, şaşkınlık / olmazlık, alay etme / iğneleme / küçümseme, öfke, dilek/ temenni, yeterlilik, süreklilik, endişe / tereddüt / korku / şüphe, tedbir / temkin, fikir sorma, gereklilik, çaresizlik, şartsızlık / değişmezlik, sitem / yakınma, emir, teselli, rica, umursamama / önemsememe, teklif, uyarı, teşvik/ yüreklendirme, tavsiye, hayal etme, akıl verme, niyet, tahmin / ihtimal, yalvarma tespit ettiğimiz işlevlerdir.

5.1 Asıl İşlev:

Geniş Zaman:

"Daha demin tepeden Ayşe' ye bakarken, tatlı söz yılanı deliğinden **çıkartır**, diyen sen değil miydin, Remzi?" (Ol 37)

"İnsan ömrü de kara günsüz **olmaz**." (Ol 55)

"Tamam! El ağzına bakan karısını tez **boşar**." (Ol 163)

"İnsan, sabahları, hayatı kolay ve parlak **görür**. Asker de öyle... Ölümünden bile **korkmaz**." (KY 90)

"Ama bunun dillerde dolaşmasını **istemem**. Garip kuşun yuvasını Allah **yapar**." (Ol 13)

"Sinek de küçük ama **mide bulandırır**." (Ol 14)

"Köpeksiz eve tilki kolay **girer**." (Ol 15)

"Yaşı at pazarında **sorarlar**." (Ol 13)

"Oğlan işe **yarar**, doğru! Ama kız da evi **donatır**, Bekir Ağa!" (Ol 12)

"Tanrı **dinler, dinler**, sonra kesip **biçer**, nasıl doğru görürse öyle **yapar**." (Ol12)

"Yüz ruble yanına elli ruble, **eder** yüz elli ruble." (Ol 134)

"Onlar Moskova Rusları! dedi. Yalta yalılarında güneşe yatıp tenlerini **kızartırlar**, tembellikten ne yapacaklarını **bilmezler** de sürü sürü dağlarda **gezinir**, çiçek, kelebek gibi şeyler **toplarlar**." (Ol 114)

"-Acelesi ne? Sabahleyin pahalıdır Yalta. Daha vakit var.

-Pahalı alan, ucuz **alır**. İyi mallar erkenden **satılır**, sana da döküntüler **kalır**." (Ol 125)

"Kimin cennete kimin cehenneme gideceği **belli olmaz!**" (Ol 125)

"Akşam olur olmaz, sürüne sürüne kahvelerin önüne **çıkartır**. Çocuklara, gelene geçene savaş hikayeleri **anlatır**." (YKA 138)

"Tarihler de bunu böyle **kabul eder**." (YKA 94)

"Tatar' ın kini gibi, susması da **acı olur**." (YKA 94)

"Oraya, temiz ayakkabı, altın yüzüklü efendiler **devam ederler**. Ben, şehre her izinli çıkışımda hep bu lokantayı **merak ederim**. ...İlle o lokantanın kapısını **açar**, içeriye **bakarım**." (YKA 76)

"Kapıyı açar açmaz, üzerindeki demir çingirak, çingir çingir **çalar**." (YKA 76)

"Bazen o duvarın gerisinden insanın içini sızlatan sesler **gelir**. O sesleri belki bu gece siz de işitirsiniz. Ben ölümden **korkmam** ama, hayatı da çok **severim**." (KY 117)

"Ben, dedi, ne esirlikten, ne açlıktan, ne de ölümden **korkarım**." (KY 125)

"Mustafa Ağa kendinden hiç **bahsetmez**." (KY 120)

"İstirap, sağlam bir insanı daha tez **söndürür**." (KY 126)

"Her akşam kazandığı ekmeği yavrularını doyurur gibi bize **yedirir**. Kendinden fazla bizi **düşünür**." (KY 120)

"Ölüler soğuğu **duymaz** çünkü; onların ayakları bizim ayaklarımız gibi **üşümez!**" (KY 150)

"Ama hayal karın **doyurmaz**." (KY 163)

"Komşu, komşunun tütününe muhtaçtır **derler**." (Ol 10)

"Çokun derdi çok **olur**, azın derdi daha çok **olur**. Güzel olmasına güzel, ama güzelin talihi çirkin **olur**." (Ol 11)

"Aşçının da polis kadar **sözü geçer**." (KY 175)

"Sekizde **kalkarız**. Biraz askeri nizama **uyarız**." (KY 204)

"-Çoban Seyd-Ali' yi **bilir misin?**

-**Bilirim**, gözünü seveyim, ne iyi..." (Ol 140)

"-Battal' ın Enver' i **bilirsin**, değil mi?

-**Bilirim...**" (Ol 139)

"Her millet haklarını elde etmek için **dövüşür**." (YKA 11)

"Zararı yok. Ölümsüz savaş **olmaz**." (KY 59)

"Bir şey değil Grişa. Böyle küçük yaradan insan **ölmez**." (KY 55)

"Yazın köylüler akşam yemeklerini evlerinin önündeki yeşil çardakların altında **yerler**." (KY 49)

“Ölmüş kahramanların heykellerini ölümler değil, yaşayanlar **yükseltirler.**” (KY32)

“En kara günlerimde ona bakıp içimin ateşlerini **söndürürüm.**” (KY 21)

“Alçak damlı, toprak evler bana daha yakın, **şirin gelir.**” (YKA 71)

“Ama uydurma vakalar yazanlar, hayattan **kaçamazlar**, hayatla birlikte **giderler**, sağlam düşünceleriyle güzellikler **yaratırlar.**” (YKA 51)

“-**Bilirim.**

-Ne bilirsin!

-**Bilirim** dedim sana.” (Ol 27)

“Biz Almanlar harpte bile ileriki şahsi hayatımızı **düşünürüz**; planlarımızı önceden **yaparız.**” (YKA 49)

“Haydi,sabahleyin işin bereketi çok **olur.**”(Ol 30)

“Deniz **parçalanmaz.**”(KY 21)

“Birinin kaybettiğini başka biri **bulur ve sevinir.**”(KY 49)

“Öyle, **bilirim**, namuslusun!” (Ol 161)

“Bu ne, **bilir misin?**” (Ol 162)

“Bir milletin varlığı,dili ve yurdu ile belli **olur**,öyle mi?”(KY 42)

“Zahmetsiz mal **yenmez.**”(Ol 29)

“Seyd-Ahmet’ in kızı Leyla’ yı **tanır mısın?**” (YKA 143)

“Arabadaki beyi **tanır mısın?**” (YKA 110)

“Ben bu Lehistanlıyı **tanırım.**” (KY 25)

“**Severim.**” (Ol 24)

“**Severim** seni, Bekir Ağa!” (Ol 135)

“Onbaşımız tosun delikanlı, sizi çok **sever.**” (YKA 22)

“Biz de onu çok **severiz.**” (YKA 22)

“Ben senin anneni babanı kendi annem babam gibi **severim**, dedi.” (Ol 54)

“Boş yere söz **söylenmez.**”(Ol 62)

“Yooooook Süleyman! Benim gibi düşünen alimin başına neler geleceğini sen de iyi **bilirsin.**” (KY 42)

“Akin! Ben o kızı senden iyi **bilirim.**” (YKA 214)

“Ormanın içine ne kadar girilirse,o kadar odun **bulunur derler.**”(KY 209)

“Nehir yıkmadıysa ,ateş **yakar.**”(KY 85)

“Bizim Aksakal,cephe mephe demez,fırsat buldu mu namaz **kıldırır.**”(KY 81)

“Madem dumanı gördün,uzun **sürmez**,ateşi de **görünür** elbet.”(Ol 62)

5.2 Zaman Kaymaları:

1. Şimdiki Zaman:

“**Hatırlar mısın**, üç sene evvelsi bir sepet üzüm getirecektin benim oğluma?”
(Ol 135)

“Zelzele yılını **hatırlar mısın?**” (YKA 119)

“Ben de her şeyi **hatırlarım.**” (Ol 23)

“**Hatırlarım, hatırlarım...**” (Ol 23)

“**Hatırlar mısın** Bekir Usta?” (Ol 23)

“Ben seni anandan doğduğun günden **hatırlarım.**” (Ol 22)

“Raflardaki o sahanlar her şeyi gördü, her şeyi **hatırlar.**” (Ol 22)

“Sen de **hatırlarsın** ihtiyar!” (Ol 22)

“Nasıl anladılar **bilmem**, kampa geldiğimizden beri bizim Kırmımlı olduğumuzu biliyorlar.” (KY 166)

“**Bilirsin ki**, sürgüne başladılar mı subay mubay dinlemezler. Sürerler bütün köy halkını.” (KY 38)

“Bir kız... Ne **ister** bilmem!” (YKA 74)

“Gözlerini Seyd-Ali’ den kaçırarak: ‘**Bilir misin** kime aldım bu cüzdanı?’ ”
(Ol148)

“Dün Ermeni Kavakyan geldi, bu cüzdanı istedi, ama kendisi için değil, **bilir misin** kimin için?” (Ol 143)

“**Bilmem**, kimse bilmiyor, çabuk gel!” (Ol 165)

“Ne **bilirsin**, belki bir kara günde lazım olur.” (Ol 55)

“Ne **bilirsin**, belki bir ay sürer.” (Ol 21)

“Ben her şeyi **bilir**, her şeyi **hatırlarım.**” (Ol 22)

"**Bilir miyim** kim? (Ol 62)

"**Bilir miyim?**" (Ol 65)

"**Bilir miyim?**" (Ol 140)

"Su **ister misin** kardeş?" (KY 78)

"Bahçesaray' a gelmiştim, Han sarayını görmek **isterim**." (KY 26)

"Onları görmek **ister misin?**" (YKA 49)

"Anlamak **ister misin**, teğmenim?" (KY 91)

"Polonyalılarla kardeş geçinmek **isteriz**." (YKA 220)

"**İstemez misin?**" (Ol 162)

"Para **istemem** ben!" (Ol 163)

"-Un **ister misin?**

-Ver!

...

-Simit **ister misin?**

-**İsterim**, ver." (Ol 138)

"Sirke **ister misin?**" (Ol 136)

"Ne diye orda cin gibi **dolanırsın** be karı?" (Ol 19)

"Kız da daha fidan, ağzı süt **kokar** daha..." (Ol 15)

"Dur dedim durmaz, **gelir gider** tel başına!" (Ol 11)

"...ne kabahat yapmışım ki bu köpoğlu beni **döver?**" (KY 174)

"Kurulmuş ne **oturursun** atın üstünde!" (YKA 134)

"İlahi, yüz elliden **sayarım** sana Bekir Ağa!" (Ol 142)

"Bilmez gibi **sorarsın** Veli Ağa..." (YKA 110)

"Bizim leş, şimdi yorgun argın yatakta **yatar**, sen de onun yanına oturur, rakıyı içersin." (YKA 78)

"Neden daşçılarla beraber **gidersin**, gardaş?" (KY 172)

"Hâlâ korku içinde mi **yaşarlar** biçareler?" (KY 164)

"Teşekkür **ederim**, yalnız gidebilirim." (YKA 86)

"Teşekkür **ederim!**" (KY 54)

"Vaziyetleri etraflı bir şekilde bana yazmanı **rica ederim**." (KY 143)

"Bak! Ben seni de Süleyman' ı da çok iyi subaylar olarak **tanırım**." (KY 59)

"Ukraynalı İvan' a benzediğim kadar, Polonyalıya da **benzerim** herhalde." (YKA 216)

"Ben gencim ağay, ama çok günahlarım var. Bir fırsat **beklerim**." (KY 82)

"Köylerde hâlâ ezan **okunur**, ama Akmescit..." (KY 19)

"Onlar asker... Biraz eğlenmek **isterler**, dedim." (YKA 7)

"Bütün asker **bilir**..." (YKA 81)

"Keratalar, suyu bile **esirgerler** bizden." (KY 173)

"İlahi! ben yüz elliye satıyorum, Ermeni Kavakyan iki yüze **satar** kilosunu." (Ol 136)

"-Vah vah! Ama kendisi Ermenilerle **alış veriş eder**."

...

-Yok canım!

-Eveeeeet, evet! Ermenilerle ağa kardeş gibi **geçinir**." (Ol 141)

"Sen de Rusları **çalıştırırsın** tarlanda." (Ol 139)

"Ama dedim gene de **derim**, öyle başını avuçlayıp dertli dertli oturursan vallahi billahi tatlı canımdan olacağım." (Ol 63)

"Ben Macik' e iş olsun diye **bakmam**, senin anneni babanı kendi annem babam kadar sevdiğimden **bakarım**, dedi." (Ol 54)

"Akmescit' te kız kardeşimin düğününde iki molların arasında oturdum, kahve içtim. Dedem, Bahçesaray' da hanlara hizmet etti, ben de size **ederim**." (Ol 161)

"Hatırlamaz **olur muyum** hiç?" (KY 7)

"-Hatırlar mısın bizim tankları?

-Hatırlamaz **olur muyum**?" (KY 96)

"**Sanmam** ki, köprü top ateşinden kurtulabilsin." (KY 95)

"Düşman askerleri **sanmam** ki artık ateş etsin." (KY 95)

"Bahçe çitleri içinde, hücumu hazır vaziyette yatıyorlar **sanırım**." (KY 92)

"**Sanmam** ki bizim bölükler geçebilsinler o köprüyü." (KY 91)

"Kestiremiyorum. Grup grup geliyorlar. Bir takım var **sanırım**." (KY 91)

"Tankların bize bir şey yapabileceğini **sanmam**." (KY 91)

"O alçak tepeden, düşman havanlarının arkası görünür **sanırım**." (KY 67)

"Dün tanklarımızla Alman ateşine tutulduk, Politrük anlatmıştır **zannederim**." (KY 62)

"Sadık anlatır size **zannederim**." (YKA)

"**Zannetmem**, kelebek avlamıyor bunları!" (Ol 115)

"Öyle olacak **sanırım**." (YKA 29)

"Kiliseden ve evlerden epey uzakta, yolun kenarında, yamaçta, yalın ayak iki çocuk görmeseydik daha uzun zaman aramızda konuşma başlamayacaktı **sanırım**." (YKA 56)

"Bu yol bizi nehre kadar götürür **sanırım**." (YKA 55)

2. Gelecek Zaman: Bu kipin ifade ettiği gelecek zamanın içinde tahmin ve ihtimal anlamı da vardır. Bunun yanında ümit etme, ümit verme, niyet, vadetme gibi işlevler de geniş zamanın gelecek zaman yerine kullanılmasında ortaya çıkan işlevlerdir. Bu işlevler kesinlik ifade etmediğinden, geniş zamanın ifade ettiği gelecek zamanda kesinlik olmadığı söylenebilir.

"Çağır Ayşe' yi konuşsun onlarla, belki işin iç yüzünü **anlatırlar**." (Ol 64)

" 'İlahi! Belki Bekir' e bir şeycik daha **satarım!** ' diye dükkana girdi." (Ol 169)

"Hatıralarımla birlikte belki düşüncelerimde **yanar**." (KY 113)

"O sesleri belki bu gece siz de **işitirsiniz**." (KY 117)

"Belki Mustafa' yı **bulursun** orada." (KY 132)

"Şehirden çıkınca belki biraz istirahat **verirler**." (KY 131)

"Avrupa' dasın, belki zaman **değişir** ve yolun Türkiye' ye **düşer**." (KY 167)

"Bu akşam başımın ağrısı belki **geçer**." (KY)

"Gece rüyana **girer** belki..." (YKA 97)

"Gene de zaman belki, bizi birbirimize daha **yakın eder**." (YKA 227)

"... belki bir yardımı **dokunur** sana. Belki biraz su **verir** sana." (KY 172)

"Belki sizin adamlara birer **tezkere verir** ve kendilerini **serbest bırakırız.**" (KY 189)

"...beraber **çıkarız.** Sonra gene gelir odayı **süpürürsün.**" (YKA 96)

"Orada belki tezkere **alır**, hürriyetine **kavuşursun.**" (KY 200)

"Yüzbaşı Buh, belki seni **serbest bırakırlar**, dedi." (KY 201)

"Belki korkularımı **bulur**, beni **kurtarır**; ben de eski Sadık Turan **olurum** gene." (YKA 5)

"Belki bana yardıma **gelir.** Belki bana kim olduğumu **söyler**, ileriki hayatın sırlarını **açıklar**; belki bir gün geçmişim **gelir** de beni o yılların kanlı faciaları arasından geçirdiği gibi, bugün de zayıf, düşkün vücudumu ve ruhumu, önümdeki kara günlerden atlatarak selamete **ulaştırır.**" (KY 32)

"-Bug hattında **kırılır mı?**

-Belki Bug hattında **kırılmaz**, fakat **eğilir.** Krasnoye' nin tabî savunma hattı hücumunu **durduramaz**, fakat Maksimenko' yu Kotovsk-Balta kısıkcından kurtarmaya **yarayabilir.**" (KY 52)

"Belki yarın bütün korkularımı içimden atarak gene eski Turan **olurum.**" (KY101)

"Belki **yazabilirim.**" (KY 101)

"Belki de **dayanır.** Ama ya dayanamazsa?" (YKA 202)

"Tezkereyi yarın sabah verirler mi acaba? Belki **verirler...**" (KY 204)

"Ama gelecek. Belki bu gece **gelir**, belki yarın." (KY 113)

"Belki sana **iş verir.**" (YKA 206)

"İlerde belki bir şey **yapar**, sizi Türkiye' ye göndermeye **çalışırız.**" (YKA 206)

"Sen de göze girersen, **kim bilir**, belki bir gün seni de çavuş **yaparlar.** Omzuna gümüş şerit **dikerler.**" (YKA 19)

"Atları Almanlara teslim etmezsek; Kuberle' de olduğu gibi, yarın, 'Herman Göring' SS kıtalarına mensup bir başka Herr Obersturmföhrer Klapp tanklarıyla etrafımızı **sarar.**" (YKA 235)

"Biz onlara at verirse, karşılığında alacağımız yemle, geride kalan yüz yirmi at bir değil beş kişi **çıkarırlar.**" (YKA 220)

- "Lafa tutarsam belki bana komolizmadan da **bahseder** biraz, diye düşündü Bekir, tekrar onlara doğru yürüdü." (Ol 52)
- "Sadık **anlatır** size zannederim." (YKA)
- "Bekir gavur kızıyla kalmaz, harp biter bitmez o kadını **bırakır**, gene yanımıza **gelir**, diyor." (YKA 117)
- "Avrupa' dayken, içimde, daha yurda **döneriz** ümidi vardı." (KY 143)
- "Ama bir iki ay sonra hiçbiri **kalmaz**. Bizim Tatar gönüllüler **temizlerler** onları." (YKA 137)
- "Çingeneler olacak! Bekle, köye **gelir**, ayı **oynatırlar**." (Ol 113)
- "Böyle ufak tefek baş ağrılarıyla seksen sene daha **yaşarsın**." (KY 74)
- "Bu otel odasında yalnız bir hafta daha **yaşayabilirim**." (YKA 202)
- "Ruslar geldikleri gibi **giderler**. O zaman kadının eteği altından **çıkart** ve bu memlekette bir Polonyalı gibi **yaşarım**." (YKA 216)
- "O dönünceye kadar belki korkularım da **geçer**." (KY 227)
- "Bir çöp bulursan geri getir,paranı **veririm**." (Ol 135)
- "**Takarım** göğsüme bir fener,**giderim** tarlaya,sabaha kadar **kırar**,**bitiririm** o lanet yerin tütününü." (Ol 62)
- "Eşek gibi odun da **taşırım** Roman Koş'un dibinden." (Ol 62)
- "İlerde bu meseleyi sana gene **yazar**,ne olursa **bildiririm**." (KY 39)
- "Doktor,konuşmalarımızın sana yardımı **dokunur**,bir gün korkularını **unutursun** diyor." (KY 32)
- "Harp bitsin, **gelir**,sizin köy için yeni köprü **kurarız**." (KY 85)

5. 3 İşlev Değişimleri:

1. Tehdit / İhtar / Meydan Okuma / Gözdağı Verme: Bu işlev çoğunlukla yapılması istenen fiilin şartla çekimlenmesiyle ortaya çıkmaktadır.

"...çıkılmazsan o subayları **çağırırım**."

"Bu çocuğa el kaldıran keratanın kafasını **kırarım**." (KY 175)

"Benimle nasıl konuşacağını **öğretirim** sana ha!" (YKA 17)

- "Vallahi **parçalarım, doğrarım** bıçağımla. **Deviririm** kafasını balta ile, kim girerse toprağıma!, diye düşündü Bekir." (Ol 116)
- "Vallahi **gider**, kendimi Memişin Deresine **atarım**." (Ol 63)
- "Leşini, ciğerini köpeklere **yediririm**." (Ol 63)
- "Yüzünü gözünü **tırmalar**, gözbebeklerini **oyarım**." (Ol 63)
- "Atamın toprağına burnunu sokmak isteyen cenabetin gözünü **patlatırım** vallahi!" (Ol 61)
- "**Ezerim** de leşlerini gübreye **gömerim**." (Ol 61)
- "Beni kızdırırsan vallahi **giderim**, seninle de **alış veriş etmem** bir daha." (Ol134)
- "Sen almazsan **satarım** Ermeni' ye, Ermeni de **satar** Seyd-Ali'ye.!" (Ol 143)
- "Bunu yapmazsan cennetin kapılarını **kapatırım**, vallahi de **almam** seni yanıma!" (Ol 125)
- "Camiye gidin, yoksa hepinizi içeri **atarım!**" (YKA 127)
- "...çıkılmazsan o subayları **çağırırım**." (YKA 79)
- "Yoksa hepinizi bölüğe dört ayak **yürütürüm**." (YKA 16)
- "Söndürmezsen, atımla sırtına **biner**, karşı yakaya öyle **geçerim**." (KY 86)
- "Defol kara Tatar! Yoksa senin leşini de yanına **sererim**." (KY 71)
- "Fakat benim topraklarımda elçiye el kaldırırsa, kafasını **kestiririm**, vücudunu itlere **yediririm**, ecdadını **lanetlerim**." (KY 26)
- "Bu bahsi bir daha açarsan, **göremezsın** beni." (KY 192)
- "Bana dokunursa **gebertirim** keratayı." (KY 110)
- "Haa, iş zora binerse ben de **gözünü patlatırım** birinin." (Ol 167)
- "Bunu bir başkasının ağzından duyarsam **gözünüzü patlatırım**." (Ol 14)

2. Kesinlik / Kararlılık: Genellikle olumsuz çekimlerde bu işlev görülmektedir.

- "O **bilir** elbette..." (YKA 21)
- "Ben bölükte böyle şeyler **istemem**." (YKA 58)
- "Beni sizden ancak Allah **ayırır**." (KY 124)

- " '**Gitmem** cenabetin yanına, Ermeni' den alış veriş ediyor!' diye düşündü, içerledi, titreyen elleriyle bir sigara sardı." (Ol 144)
- " 'Ben gözlerimi o evde açtım, yine de o evde **kaparım**!' dedi." (Ol 145)
- " '...Ben **girmem**.' Kahveye girmemeye kesin karar verdi." (Ol 133)
- " '**Katılmam** olur olmaz!' diye mırıldandı." (Ol 126)
- "Gideceğim, **bırakmam** bugünün işini yarına!" (Ol 126)
- "...ama böyle söylüyorlarsa **asmam**!
- Asmam**! dedi, kamçısını atın sağırsına sallayıp şaklattı." (Ol 128)
- "**Vermem** kızımı olur olmaz!" (Ol 18)
- "Yavru o daha. Kimse **istemez**." (Ol 18)
- "Ben göğsümde Alman kurşunu taşıyorum, bu bana **yeter**." (YKA 19)
- "Türk bayrakları altında yaşamak hakkını onlardan hiç kimse **alamaz**." (YKA204)
- "Ooo, babadan miras! Kimse **dokunamaz**." (Ol 138)
- "Sadık' ı köye **göndermem**. O kolhoz için doğmadı." (KY 15)
- "Esir olup namusumu, sülalemin adını **kirletmem**." (KY 24)
- "Onun gibi insanları, değil esarete, yerin altında bile **bulur, meydana çıkarır** ve **cezasını veririz**." (KY 60)
- "Agay, diyordu, ben kurşunumu boşa **atmam**." (YKA 47)
- "Ben öyle hanım evlatlığı **istemem**. Asker gibi durun." (YKA 16)
- "Bir kapik eksigini **almam**." (Ol 142)
- "Vallahi bin lira verseler **yapmam** öyle tembellik." (Ol 114)
- "**Geçerim** kumandan ağa, **geçerim**. Sudan da **geçerim** ateşten de... Almanlar dönsünler, ama ben **dönmem**." (YKA 185)
- "**Gitmem**, bana yolun lüzumu yok." (Ol 167)
- "Sessizce ağlıyor, yüreğinde bir ses, '**Gitmem**, dünyaları verseler babacığımı bırakıp **gitmem**!'diyordu." (Ol 45)
- "**Vermem** kızımı daha!" (Ol 19)
- "Öldür derlerse **öldürürüm**, yak derlerse **yakarım**, diyor." (KY 42)

3. Şaşkınlık / Olmazlık:

“**Bilir miyim ben?**” (KY 167)

“Nasıl anladılar **bilmem**, kampa geldiğimizden beri, bizim Kırimlı olduğumuzu biliyorlar.” (KY 166)

“Bir kız... Ne **ister** bilmem!” (YKA 74)

“Haydutlardan, katillerden yardım **istenir mi?**” (YKA 73)

“Kendi tütünleri tarlada yatarken bize yardıma **gelemezler ya!**” (Ol 25)

“İnsan eli nasıl **yapabilir** bunu, nasıl?” (Ol 131)

“İlahi! Tatar’ ı kim **sersemletebilir?**” (Ol)

“Demek bağı, tarlası yola yakın olan köylü, asfalttan fayda **görür.**” (Ol 151)

“Hey kardeşim, hiç tarlanın içine tepe **devrilir mi?** Devirmezler. Toprak devireceklerse Kızıлтаş’ ta dere mi yok?” (Ol 147)

“Rum boğadan zengin oldu diye Allah’ a, bana da boğa ver, diye **emredemezsin ya!**” (Ol 10)

“Gören de sizi kanlı bıçaklı **sanır**, sanki miras **paylaşırsınız.**” (Ol 125)

“Vapur limandan ayrılırken ağladığına **inanır mısın?**” (KY 142)

“Hadi be... Hiç cami **yıkılır mı?**” (KY 19)

“Ben, evim, yalnızlıklar, sessizlikler içinde **bırakır mıyım** seni hiç.” (Ol 21)

“İlahi, köylünün tarlasına dağ **devrilir mi** Bekir Ağa?” (Ol 138)

“Ama insanın toprağını almak **olur mu?**” (Ol 63)

“Kim **alır** senin toprağını!” (Ol 63)

“Bağın bahçen açıkta diye kim **alır** senin toprağını?” (Ol 62)

“Hiç bu şekilde insan **olur mu?**” (Ol 50)

“Altın ile zor alınan şey besbedava **verilir mi**, Bekir Ağa?” (Ol 61)

“Kızım, hiç topraktan **bıkılır mı?**” (Ol 44)

“Bir avuç kömür için on yaşında bir çocuk böyle **dövülür mü?**” (KY 15)

“Sen delikanlı, daha evimin eşliğinden atlamadın; kılıcın kılıfından çıkmadı, ben sana kızımı nasıl **veririm?**, dedi.” (KY 23)

“Han toprağında elçiye silah **çekilir mi?**” (KY 25)

“Namusa **sığar mı** bu ağalar?” (KY 25)

“Bu gibi şeyleri ona nasıl **anlatırsın**?” (KY 42)

“Ateşin içinden bir insan **çıkarmı**? Ben çıktım işte...” (KY 56)

“Nereden **bulursun** bu kadar beşliyi?” (Ol 152)

4. Alay Etme / İğneleme / Küçümseme:

“Belki Salı da tez **gelir**, dedim ve çavuşun yanında duran Muhan’ a seslendim.” (YKA 53)

“Harp ederken belki bir çay da içmek **istersin**, durup çay **ısmarlarsın**.” (KY88)

“Hah, **aldanırım** ben sana, bekle!” (Ol 164)

“Güzel Ayşe, cümle âlem tütün kırarken, sen Moskof hanımları gibi dağlarda **gezersin...**” (Ol 42)

“Evde kütük değil, koca **isteriz** bizi!” (Ol 48)

“**Veririm** ben onlara toprak!” (Ol 61)

“Kim **olur** başka?” (Ol 29)

“Ama pulsuz, altınsız senin kızı **kim alır**?” (Ol 163)

“Kız bana bakmıyor, seslenmiyordu, ama ben Polonya’nın beyaz kızlarını **bilmez miyim**? Tenha bir yere çıkana kadar namuslarını sessizliğin altında **saklarlar**.” (YKA 78)

“Buralı değil bunlar. Bizimkilerde bu intizam **ne gezer!**, dedi Bekir.” (Ol 117)

“Sen benim duvarlarımdan, duvarlarımdan gözleri olan raflarda pırıl pırıl parlayan sahanlardan sır **saklayamazsın**, ihtiyar!” (Ol 22)

“Ee, gördün mü, iki Rus **ne yapabilir**?” (Ol 138)

“Kazanın dibine ateş yakmayı **bilmez misin** sen?” (KY 175)

“Cahil Tatar, sen ne **anlarsın!**” (Ol 122)

“Ne **bilirsin!**” (Ol 27)

“**Bilmezsin** elbet!” (Ol 27)

“Kala Mala’ nın ne olduğunu **bilir misin** sen?” (Ol 27)

5. Öfke:

“Bilir miyim kim?” (Ol 62)

“Ben işimi **bilirim**.” (Ol 30)

“Ben ne **bilirim!**” (Ol 26)

“Nasıl sorarsam **sorarım**.” (YKA 110)

“Karnım zil çalarken bir de çoban türküsü **dinleyemem**.” (Ol 21)

“Bu bizim kız ne diye **dolanır** köyde tek başına, şehir kızları gibi?” (Ol 56)

“**Veririm** ben onlara toprak!” (Ol 61)

6. Dilek / Temenni:

“Gözlerinden öperiz. Sağ ve selamet olmanı, yakın zamanda vatana dönmeni Tanrı’ dan **dileriz**.” (KY 39)

“Allah’ tan **dilerim**, bütün Ahmetlerin, Sadıklarımızın kalplerinden kinler, nefretler silinsin, iyilikle dolsun yürekleri.” (YKA 140)

“Sana Tanrı’ dan sıhhat ve saadet **dilerim**.” (KY 145)

7. Yeterlilik:

“**Devirirler**, barut sağ olsun!” (Ol 152)

“Yaşı on yediye bulan bir kızın kalbini sen nasıl **duyarsın?**” (Ol 22)

“Evin önünde üç ihtiyar oturuyor. Yaşlarını artık Allah **bilir**.” (KY 22)

“-Asker nehri köprüsüz de **geçer**.”

“-Asker geçer ama tanklar **geçemez**.” (KY 95)

“-**Devirmezler**.”

“-Yaa!

“-**Devirmezler. Deviremezler** vesselam!” (Ol 137)

“Haa, inanırım, gördüm Yalta tiyatrosunda. Ağzınızdan ateş bile **çıkartırsınız**. Sen Kuşkaya’ yı da **devirirsin**.” (Ol 123)

“Ne dersin İvan, **devirirler mi?**” (Ol 123)

“Türkistan, on fırtınaya daha göğüs **gerer**.” (YKA 122)

“Yirmi beş taneye **dayanır** mı?

...

-**Dayanır.**” (KY 154)

“Onlar isterlerse Rusya’ yla **sulh yaparlar.**” (YKA 182)

“Kafayı adamakıllı oyup içine bir varil barut doldururlarsa değil Kuşkaya’yı, Gelinkaya’yı bile **uçururlar**”(Ol 152)

8. Süreklilik:

“Vallahi içime bir kurt girdi, sabahtan beri **yer** beni.” (Ol 62)

“Titreyen dudakları, yaşlar süzülen yanakları, gözümün önünden hiç **gitmez.**” (KY 12)

“Laf da laf, **kesilmez** arkası!” (Ol 133)

“Mustafa’ yla beraber daima, Vörl’ de toprağa verdiğimiz, Veli adında bir genci de **hatırlarım.**” (KY 143)

“İki günden beri, seni o basamaklarda görürüm diye, **bakar dururum.**” (KY191)

“İki eli cebinde, ayaklarında gıcır gıcır zabıt çizmaları, diraktor gibi, mutfağın bir ucundan öbür ucuna **gider gelir.**” (KY 173)

9. Endişe / Korku / Tereddüt / Şüphe:

“**Tutuluruz,** diye yalvarırdım.” (YKA 109)

“-Peki baba, beni mektebe **alırlar** mı?

-Alırlar. Ben Kayabaşı orta mektebine gittim, konuştum.” (KY 17)

“Fazla kandan günah **gelmez** mi?, diye elim ayağım titrerdi.” (YKA 44)

“Toprağa bir girerse nasıl **çıkırırsın?**” (Ol 63)

“Üniformalı giderse, **korkarım** Beşterek kızları **kaçırırlar** Sadık Bey’ i.” (YKA128)

10. Tedbir / Temkin:

“Malımızın gizlisi yok ama komolizma bu, **bilinmez.**” (Ol 65)

“Malını mülkünü sorarsa anlamazlığa vur, komolizmaya **inan olmaz.**” (Ol121)

“**‘İnan olmaz Rus’** un komolizmasına!’ diye düşündü.” (Ol 65)

“**Ne olur ne olmaz,** ben Aluşta’ ya gideceğim.” (KY 50)

11. Fikir Sorma:

“Sen ne **dersin?** diye soruyor.” (KY 61)

“Ne **dersin** Ivan, devirirler mi?” (Ol 123)

“Ee, sen ne **dersin?**” (KY 17)

“Ne **dersin;** Polonya, Macar, Litvanya mültecileri arasına karışırlarsa iyi olmaz mı?” (KY 143)

“Zannetmem. Kuşkaya gibi bir tepeyi devirsinler, ne **dersin?**” (Ol 152)

12. Gereklilik:

“Bunun için çok çalışmak **ister.**” (YKA 49)

“Ama Allah’ ın işine **karışılmaz:...**” (Ol 9)

“Vakit kalmadı onlara bu **fırsat verilmez.** Ormanlara dalacak olurlarsa çok zor olur sonra. Onların işini hemen bitirmeliyiz.” (YKA 160)

13. Çaresizlik:

“Ama Tatar’ın elinden **ne gelir?**” (Ol 117)

“Başka ne **yapabilirim** ben? Elimden **ne gelir?**” (KY 16)

14. Şartsızlık / Değişmezlik:

“Seni çukura **ister** temiz vücutla, **ister** kirli atsinlar, ne **fark eder?**” (KY 173)

“Bü Kırım’ a **ister** Kızıllar, **ister** beyazlar; hangi pezevenkler gelirse gelsin, kendi milletine bir daha fenalık etmeyeceksin, anladın mı?” (YKA 143)

15. Sitem / Yakınma:

- "Ne yaptık ki Allah bizi **kırar** sade!" (Ol 154)
- "Ne kızına **bakarsın** ne bana." (Ol 63)
- "Yok **kalkar** bana köye gavur getirdin demeye. **Kalkar** bana Macik' i Rum boğasına götürdün demeye!" (Ol 142)
- "Ama yok, **kalkar** bana öyle gavur getirdin demeye!" (Ol 145)
- "Ermenilerle alış veriş eder de **kalkar** baba köye gavur getirdin demeye!" (Ol 142)
- "İlahi! Ben yalan **söyler miyim?**" (Ol 141)
- "Armut ağaçları sessizlikleriyle: 'Kış ortası toprağı kar basınca pekmezimizi yerken lüzumsuz **demezsın** amal' dediler." (Ol 46)
- "İrgat gibi **çalışmam mı** be?" (Ol 62)
- "Sen kabahati hiç kendinde **bulmaz mısın**, Bekir?" (Ol 47)
- "Keratalar, suyu bile **esirgerler** bizden." (KY 173)
- "**Uğramaz** Seyd-Ali artık buralara. Daha ne, koca Remzi' si çevirir işlerini." (Ol 132)
- "Yiyeceğim, içeceğim var diye unuttun bizleri Bekir Ağa! Bir hatır bile **sormazsın.**" (Ol 133)
- "**Gelmezsın** bizi görmeye Bekir Ağa, ilahi!" (Ol 133)

16. Emir:

- "-Sabahleyin benim küçük oğlan keyifsizdi; siz ikiniz **yetişirsiniz.**!"
- Peki, biz yetişiriz." (Ol 163)
- "Gidin, dolanın, biraz sonra **gelirsiniz.**" (YKA 82)

17. Teselli:

- "Bitirmişlerse **ne çıkar?**"(Ol 62)
- "Esirlik böyle mi **olur?**"(KY 119)
- "Miras toprağa kimse **yanaşmaz**,dedi."(Ol 153)

“O saçağın altında hepimize yer **bulunur**.”(KY 117)

“Bir haftalık işin kaldı diye Tanrı açlıktan **öldürmez** ya bizi?”(Ol 62)

“Korkma kardeşim,korkma **öldürmem**.”(Ol 142)

18. Rica:

“Beni Kazasker sokağına **götürür müsün**,ağa?”(YKA 105)

“Mustafa Ağa hakkında bana bilgi **verir misin**,Osman?”(KY 120)

“**Gelir misiniz?**”(Ol 38)

“Manasını söyler misin,babacığım?”(Ol 27)

“Sana bir şey söyleyeceğim. **Dinler misin?**”(KY 78)

“Vaziyetleri etraflı bir şekilde bana yazmanı **rica ederim**.” (KY 143)

19. Umursamama / Önemsememe:

“**Gelirse gelir**,bir iki kavun,kiraz bir iki salkım üzüm **çöplenir,gider**.”(Ol 62)

“Tarlada gezinmekle kime ne zararı **dokunur**,varsın gezinsinler!’diye düşündü. ”(Ol 113)

“Ama almazsan **satarım** gitsin.” (Ol 143)

20. Teklif:

“Kumandanlığa gitmeden benimle **gelmez misin** agay?Yorgunsun,biraz dinlenmiş **olursun**.”(KY 81)

“Size bir yardımda **bulunabilir miyim?**”(YKA 73)

“**İstemez misin?**” (Ol 162)

“Ancak Ayşe Macik’e doğru yürürken Remzi cesarete geldi,yavaşça:’Ayşe Macik’i bana **bırakır mısın**,kardeşlerim Yalta’ya gittiler,hayvanları bugün ben güdeceğim!’dedi “(Ol 37)

“Aman,ne fark eder,İtalyan gibi esmersiniz ya. Benimle **dans eder misiniz?**”(YKA 8)

21. Uyarı:

“Sen bunu başkasına söyleme ha! Seni hapse **tıkarlar.**”(KY 51)

22. Teşvik / Yüreklendirme:

“Korkma Muhan,ben beraber **geçeriz** dedim.”(YKA 166)

“Kara günü de **devirirsin**,korkma!”(Ol 55)

23. Tavsiye:

“Duvara **sokulur**,yağmurdan **korunursun.**”(KY 117)

“**Olmaz mı?** Maldan iyi anlar ol!”(Ol 125)

24. Hayal Etme:

“Dün geçtiğimiz ovalardan,kanlı yollardan evimize **döneriz.** Güneşin altın ışıklarıyla yıkanana bahçelerden önümüze kızlar **çık**ar. Kızlar bize **gülerler**, biz kızlara **güleriz.** Birbirimize **yaklaşırız**, birbirimizin ellerinden **tutarız.** Kimse bize **haykırmaz.** Ne tüfek **patlar**, ne küfür **duyulur.**”
(KY 185 -186)

25. Akıl Verme:

“**Yalvarır yakarır**sın...**Ağlarsın.** Burada kardeşim var **dersin...**Belki aşçıyı **dersin**,bir yalan **uydurursun.**”(KY 152)

26. Niyet:

“Karanlık basmadan sofada **oturur**,**yeriz** akşam yemeğini.”(Ol 56)

“Allah’ın izniyle dere başından **başlar**,güneş Ayı Dağ’ın doruğunu bulmadan Çatrapı Armutlarına kadar **çık**arım.”(Ol 26)

“Bizim leş,şimdi,yorgun argın yatakta yatar,sen de onun yanına **oturur**,rakıyı **içersin.**”(YKA 78)

“ ‘Nereli olursa olsunlar,biraz çene **çalarım!**’ diyerek,yolun kenarında hareketsin duran o iki kişiye doğru yürüdü. “(Ol 50)

“Lejyon kumandanına bunu ben kendim **açıklarım.**”(YKA 26)

27. Tahmin / İhtimal: Zaman kaymaları bölümünde geniş zamanın gelecek zamanı da ifade ettiğini söylerken, bu zaman kayması sırasında tahmin ve ihtimal işlevinin de ortaya çıktığını söylemiştik. Aşağıda gelecek zaman dışında tahmin işlevinin bulunduğu örnekler verilmiştir.

“Harp sürse sürse iki ay daha **sürer.**” (KY 211)

“O alçak tepeden, düşman havanlarının arkası **görünür sanırım.**” (KY 67)

“Bu yol bizi nehre kadar **götürür** sanırım.” (YKA 55)

“Hem onlara hem bize karşı da **olabilir.**” (KY 39)

“Boğa **dersin**, inek çıkar, inék **dersin** boğa; bilinmez hiç!” (Ol 9)

“Çıksalar çıksalar, ormanın önündeki yüksekliğe kadar **çıkabilirler.** Yüksekliğin gerisinden artık başlarını **kaldıramazlar.**” (KY 61)

“Küçüğünüz Bekir Kerç’ te, gavur kızıyla evlendi de gelip ananı görmeye **utanır** oğlan.” (YKA 106)

28. Yalvarma: Aşağıdaki cümlede bu işlev açıkça görülmektedir.

“Varşova’ya kadar yardımınıza ihtiyacım var,**ne olursunuz**, dedi.” (KY 86)

II. TASARLAMA KİPLERİNDEKİ İŞLEV DEĞİŞMELERİ

1. EMİR KİPİNDEKİ İŞLEV DEĞİŞMELERİ

Bu kip, eylemin yapılmasını ifade eder. Başka bir deyişle tasarlanan eylemin yapılmasını emir şeklinde ifade eder. Bu kipin ekleri şekil bildirir. Bu kip için kullanılan ekler, diğer tasarlama kiplerinden farklılık gösterir. Her şahıs için ayrı şekil ekleri vardır. Yani bu kipin ekleri aynı zamanda şahısları da ifade eder.

Emir ekleri aşağıdaki şekilde kullanılmaktadır:

1. Teklik Şahıs: -Aylm	1. Çokluk Şahıs: -Allm
2. Teklik Şahıs: -	2. Çokluk Şahıs: -In, -Inlz
3. Teklik Şahıs: -sln	3. Çokluk Şahıs: -slnlAr

Gramercilerin bir kısmı, kişinin kendi kendine emir veremeyeceği görüşünden hareketle bu kipin 1. şahıslarının olmadığını, bu eklerin istek ifade ettiğini söylemektedir. Biz, bu eklerin istek fonksiyonuyla kullanılan emir eki olduğu görüşündeyiz.

Asıl İşlevi: Eylemin yapılmasını emir yoluyla anlatır.

İşlev Değişimleri: Emir kipi çok çeşitli işlevleri üstlenmiştir. Bu kipte belirlediğimiz işlev değişimleri şunlardır: Dua / iyi dilek, beddua / kötü dilek, dikkati çekme / açıklama, öfke, istek / dilek, çaresizlik, teselli / teskin etme, gereklilik, uyarı, umursamazlık / fark etmezlik / değişmezlik / şartsızlık, yalvarma, rica etme, şart, hayret etme / şaşkınlık, pişmanlık, alay etme / küçümseme, yüreklendirme / teşvik, telaş, gelecek zaman, zaman, amaç, teklif, merak, tavsiye / yönlendirme, tembih, nasihat / akıl verme / öğüt verme, övme / sevinme, hesap sorma, göze alma, niyet, endişe, farz etme, kararsızlık, kendi kendine telkin, fikir alma, sabırsızlık, kabullenme, meydan okuma / tehdit / ihtar, yakınma, sitem, tercih, güven verme / temin etme, olmazlık, tahmin, sebepsizlik, özetleme, izin verme, izin alma, imkansızlık.

1.1 Asıl İşlev:

Emir: Emir kipinin temel fonksiyonudur. Eylemin yapılmasını kesin ve net olarak buyurur. Yani karşıdaki kişiye seçme şansı verilmez. Bu kipte emrin yerine getirilmemesi durumunda yaptırım uygulanacağı hissedilir.

“Aranlara **gıt** dedim sana! Çabuk! Tütünleri **kurtar!**” (Ol 155)

“**Çabuk ol**, tütünleri içeri **alın**, anladın mı?” (Ol 154)

"**Koş**, koşsana kız!" (Ol 154)

" 'Ruslarla **konuşmayın**, kavgaya siz **başlamayın**, ama barakalara girip insan kaçırmak isteyecek, ya da kızlarımıza dokunacak olurlarsa, **gebertin** köpekleri.' diye emir verdi." (KY 167)

"Haydi, marş! Atsız, arabasız kalmak istemiyorsan, **davran!**" (Ol 131)

"On kişi **al**; her ihtimale karşı. Her dakika kıymetli, hemen **hareket et**." (KY84)

"...Sadık Turan' ı tutup Ruslara **teslim et**, diye emir vermiş." (KY 222)

"Herkes, Bolşevik üniformasını eline **alsın**." (KY 220)

"Sırtınızdaki üniformaları yere **bırakın!**" (KY 220)

"Alman emreder gibi: '**Ye! Ye!**' diyor." (KY 105)

"Vasilef...**Geri çekil!** Sesimin geldiği yana **koş**." (KY 96)

"Vasilef! Vasilef! Karşiki bahçeye **ateş et!**" (KY 96)

"Peki! **Otur** yanıma Vasilef Çavuş." (KY 95)

"Önce gerideki adamları **gît, gör**. Daha iyi **vaziyet alsınlar**. ...Kaç ölü, kaç yaralı varsa, **gel bana bildir**." (KY 95)

"**Korkma**, tanklardan **korkma**. Dedğim gibi **yap**. Ateşi bahçelere **çevir**." (KY95)

"Vasilef! Gerideki makineli tüfeklere **gît**. Önümüzdeki evlere, bahçelere aralıksız **ateş et**. Ateşsiz hiçbir yer **bırakma**." (KY 95)

"**Ateş etme**, Vasilef! **Bekle**, bahçelerden çıksınlar. **Ateş etme**. Emrimi **bekle!** Biraz daha yakına gelsinler." (KY 93)

"Hayır, **gîtme!** Bahçe çitleri dibinde, hücum hazır vaziyette yatıyorlar sanırım. 2 nolu makineli tüfeği de sağ kanada **al**. Ateş emrini **bekle**." (KY 92)

"Bunu tümen komutanına ya da komiser Şişkof' a kendin **teslim et**." (KY 92)

"**Sor** bakalım, görmüşler mi bizi?" (KY 9)

"Açıktaki olanlar, daha vakit varken, kendilerine çukur **kazsınlar**. Sonra geç olur. Hiçbiri kafasını yerden **kaldırmasın**." (KY 89)

"Peki, pislüğün gerisinde olsun. Geri kalanlar, birbirinden onar metre aralıkla yere **yatsınlar**. Hiçbiri baş **kaldırmasın**, haydi şimdi **git!** İşin bittikten sonra **gel**, beraber Hitler' le bizim bıyıklıya mektup **yazalım**." (KY 89)

"Yapıyı **bırak**. ...**Yaklaşmayın** oraya! 2 nolu makineliyi de sol kanatta, nehre yakın bir yerde mevziîye **sok**. önce sen git araziye **gör**, kendilerine yer **göster**." (KY 89)

"1 numaralı makineli tüfeğe söyle, sağ kanatta **mevzilensin**." (KY 88)

"-Yakına **gel**, Teğmen Turan.

-lyi **dinle**, gayet mühim bir mesele var.

...

-Bir takım askerle derhal nehrin karşı kıyısına geç ve kuzeye doğru **hareket et**. Köprüden 1 km. uzaklaşınca **vaziyet al**. Benden emir gelmedikçe **geri çekilme!** Anladın mı?

-Derhal **hareket edin!**" (KY 87)

"**Söndür** köpoğlü!" (KY 86)

"İhtiyarın hakkı var, Vasilef; iki kişi **al**, git, hayvanları bu tarafa **sür**." (KY 85)

"Benimle **gel**, Turan." (KY 84)

"Benim otomobili **al**, hemen Alaksandrovka' ya **git**. ...Beraberinde birkaç teneke petrol **al** ve Aleksandrovka' daki köprüyü **yak**; ama çabuk." (KY 84)

"Orada kürek var. **Al**, kardeşini **göm**. Çadırın önünde asker var, **söyle**, sana **yardım etsin**." (KY 80)

"...-Yakına **gel** bakayım.

...

-**Otur** bakayım, **anlat** teğmen, ne haberler getirdin?" (KY 79)

"Sen bana, kumandanının nasıl öldüğünü **anlat!**" (KY 72)

"Hey! Geldiğin tarafa **dön!** Haydi, çabuk!" (KY 71)

"**Defol**, kara Tatar ...Git Politruk' a **söyle**, bizim için harp bitti." (KY 71)

"Onlara silah **ver**; akşamki tepeye gidiyoruz." (KY 64)

"Mitka! Teğmene su **getir**. Çabuk, marş!" (KY 59)

"Grişa! Tankı sağa **al**, çabuk!" (KY 55)

"Tankını **sür**. Önümüzde beş yüz metre kadar mesafe tutarak **ilerle**. Ne görürsen bana **bildir**." (KY 54)

"Tankların başına **git**, Turan. Hiç kimse tanklardan **ayrılmasın**. Emrimi **bekle!**" (KY 52)

"Ulan kimsin? Yakına **gel** bakayım." (KY 44)

"**Öldür** derlerse öldürürüm, **yak** derlerse yakarım, diyor." (KY 42)

"Ulu Hanımız çok merhametliydi:

"Topuk **at!** Yan başa **al!** Dize **koy!**, diye haykırıyorlardı." (KY 23)

"Biriniz sığırı ahıra **sokun**, öbürünüz babanıza su **götürün**, diye bağırırdı." (KY11)

"Önce silahlarını **temizlesinler**, öğleden sonra da izinli **çıksınlar**." (YKA 54)

"Ama akşam dokuzda hepsi **dönmüş bulunsun**. Tam dokuzda gel bana tekmil haberini **ver**." (YKA 54)

"Muhan! **Git** benim atı **getir**." (YKA 53)

"Hemen bana **getir**." (YKA 75)

"Derhal **gelsin**, dedi." (YKA 47)

"Önce, işin doğrusunu **söyle bakalım**, dedim." (YKA 76)

"Asker gibi **durun**." (YKA 16)

"Muhan, **git** yerine **otur**. dedim." (YKA 19)

"Yere **yat!**" (YKA 23)

"-**Çık** oradan da bir yemek **ver** bana!

...

"-Bostana **gir!**" (Ol 19)

"Bu akşam ahıra kendi kendine **git!**" (KY 195)

"Anladın mı? Muhan' a iyice **anlat**." (KY 189)

"**Git** meseleyi olduğu gibi **anlat**." (KY 189)

"-Birini kenara **çek**, yalnız biriyle **konuş**."

...

"-Arabalarında ne var, **sor** kendilerine." (KY 188)

"Çatlayıncaya kadar yiyecek değilsin ya! Hadi, **kaldır** başını o otlardan."
(Ol14)

"Evindeysen **otur** sete rahat rahat, **bak** karına; tarladaysan **bak** eşeğinin kuyruğuna. Benim işime **karışma!**" (Ol 14)

"Sen şu adamlara Rusça **sor.**" (KY 182)

"-Sadık, benimle **gel!**

...

-Tercüman Yan, ştalaga gitti, **gel** de bu adamlarla sen **konuş.**" (KY 181)

"İvan dedi sen bu çocuğu 5 noya **götür**; orada aşçılara benim adamım olduğunu **söyle.**" (KY 175)

"Haydi, çok **zırlayıp durma.** Ekmeğini aldın ya, **çık git!**" (KY 174)

"Dur dedim durmaz, gider gelir kendi başına!" (Ol 11)

"Rum boğadan zengin oldu diye Allah' a, bana da boğa **ver**, deyip emredemezsin ya!" (Ol 10)

"**Temizleyin! Temizleyin!** Haydi, **çabuk olun!**" (KY 160)

"Haydi, çabuk! Bunları **temizleyin!** Çabuk **geri dönün** ama!" (KY 159)

"Polisler, 'Çavuşun peşinden **yürü!**' diye emrettiler." (KY 156)

"**Kalk!**, diye haykırdı." (KY 156)

"-Pantolonunu **çık**ar, domuz!

...

Masaya **yaklaş!**" (KY 155)

"-Kerpiçleri buraya **getir!**

...

-Kerpiçleri başının üstünde **tut!**

...

-Elindeki kerpiçlerle şu herifin kafasını **ez.**" (KY 128) Sonuncu öfke

"Osman' ın sağına **geç**, Cevdet, hastayı **koru.**" (KY 119)

"**Gidin dolanın**, biraz sonra gelirsiniz." (YKA 82)

"**Git**, o paraları buraya **getir!**" (YKA 81)

"Haydi, dedim, Kılıçbay, bu rakıyla bizim orospunun evine **yollan.**" (YKA 77)

"Hemen bana **getir.**" (YKA 75)

" 'Bu akşam Beşterek yoluna **çık**, Sadık B.' Yazısını okudum." (YKA 124)

"Kerim! Sen **git**, iki otomatik **tüfek getir.** ...Haydi, marş! Birkaç tane de el bombası **al!**" (YKA 128)

"Yakına **gel!**" (YKA 131)

"Kibrit **yak**, yüzünü **aydınlat.**" (YKA 132)

"**Atla** aşağı, **bak.** Sadık Bey' in eğerine bakayım!" (YKA 134)

"**Otur!**, diye Seyd-Ahmet' e emretmiş." (YKA 142)

"**Kalk!**, diye emretmiş." (YKA 143)

"Ne türlü ölümü seçtinse **söyle!**" (YKA 142)

"**Çıkın** oradan! Tahtagül' e **söyle!** Asker ormana **çekilsin!**, diye haykırdım." (YKA 167)

"...Kılıçbay, **atla** bakayım! Sû derin mi , bir **bak!**" (YKA 165)

"Sen **git**, üç makineli tüfeğini de buraya **getir.** Çabuk ol ama! Bir, iki... Gerideki adamları biraz daha ileri **çık**ar. Sudan elli metre kadar uzakta **vaziyet alsınlar.**" (YKA 160)

"Ateş! Ateş! Hiçbirini sağ **bırakmayın!**" (YKA 161)

"Kadınları **öldürmeyin!** Emir ver! Kadınlar **öldürülmesin!**" (YKA 162)

"Kadınlara **ateş etmeyin!** Kadınlara **ateş etmeyin!**" (YKA 162)

"Ne emredersiniz? Yüzbaşı Mayer' e **haber verelim mi?**" (YKA 160)

"Teğmen Sadık; esirden **sor.**" (YKA 157)

"**Git, getir** onları buraya!" (YKA 177)

"-Rusça **konuşmayın**, diye bir emriniz vardı da.

-**Konuş;** Rusça **konuş**, istediğin dilde **konuş.**" (YKA 175)

"Hayır, çavuşu **bırak**, kendin **git**, Akın." (YKA 175)

"İstediğin kadar **adam al**, ormanın gerisindeki köye **git.** Ev ev dolaş ve bulduğun rakıyı **getir** buraya. ...Beraberinde iki at **al.** Köylülere meramını iyi **anlat;** **zor kullanma!** Rakıların parasını **öde!** Para kabul etmek istemezlerse at **ver.** Atları da kabul etmek istemezlerse, zorla **al**, ne **yap et** buraya **rakı**

getir. Tekrar ediyorum; köylüler atları reddedene kadar **haksızlık ve edepsizlik etme**; fakat atları da reddederlerse istediğini **yap.**" (YKA174-175)

"Kalk, bir şeyler! Kıpırda biraz!" (YKA 174)

"Takımından bir manga asker, tüfekleriyle dışarı **çıksınlar.** Geride kalan bölük askerleri silahsız çıkıp saf **olsunlar!"** (YKA 196)

"-Yarım saat kadar dur Tahtagül!

...

-Tahtagül! On beş dakika sonra aynı hızla yürümeye **devam et.** Fakat hareket etmeden esirlere emrimi **bildir.** Birbirlerinin ellerinden **tutsunlar.** Kotelnikov' a girinceye kadar, hiçbiri arkadaşının elini **bırakmasın.** ...Derhal **anlat onlara!"** (YKA 191)

"Askeri kenara çek biraz. Yaralılar için yol açalım." (YKA 183)

"Tahtagül, **emir ver.** Asker binanın önüne **çıksın.** Silahsız... Silahlarını odalarında **bıraksınlar.** Akın, sen de benimle **gel!"** (YKA 199)

"Bir manga asker **ayır.** Silahlarını **alsınlar."** (YKA 199)

"Askerlerin silahsız **çıksınlar.** Bir manga silahlı asker de o haini **öldürsün.** ...Dediğimi **yap!"** (YKA 197)

"Akın! Sen üç beş askerle arkamdan **gel.** Biz istasyon binasından çıkmadan, silahlarını **al** ve aşağıda odaların birine **kapa,** sakın **kaçmasınlar."** (YKA 236-237)

"Yat yere Vasilef!" (KY 94)

"Çocuk gibi cevap verme teğmen." (KY 211)

"Acele lejyon kumandanını görün, dedi.

...

Evet, lejyon kumandanı hemen **gelsin** diyormuş." (YKA 29)

"Ama izinli gitmeden, bana bir iş **yap,** Pazartesi günü Varşova' ya dört yüz esir geliyor." (YKA 50)

"Ne emrederseniz yapayım." (YKA 75)

"Bütün köylüler, çapalarını, küreklerini alıp köy dışına **çıksınlar,** tanklara karşı çukur kazılacak." (YKA 231)

"Ee, üstünden **ver** öyleyse." (Ol 134)

"Sen bana dibinden **ver**." (Ol 134)

"Kahveci kahveleri getirdi. Şeyd-Ali başını kaldırdı: 'O domino taşlarını **getir**, kardeş!' dedi." (Ol 149)

"Aranlara **gît** dedim de hoho dedi bana!" (Ol 159)

"**Oyna** Tatar kızı, **oyna**!, diyordu." (Ol 157)

"Yok Grişa. Rakıyı artık **sakla...**" (KY 68)

"**Al** Sadık, size lazım olur." (KY 67)

"**Tutuştur** bakayım." (KY 85)

"Yakına **gel**, sana bir şey soracağım." (Ol 136)

"Kendini **aldatma**!" (Ol 22)

"Öyle gizli gizli oyunlar **yapma** bana! (Ol 22)

"Biz de Ayşe ile aralara **gidelim**." (Ol 30)

"Ben de Ayşe' yle Macik' e karşı **çıkayım**." (Ol 56)

"Söyle Bekir' e çok **yormasın** kendini." (Ol 48)

"Bekir' e **söyle**, o da **bitirsin** işini!" (Ol 48)

"Ayşe de seninle aralarda **kalsın**." (Ol 26)

"Ayşe! Çobana **iyice anlat** Macik' in halini." (Ol 31)

"**Getir** buraya." (Ol 30)

"Çanını da **getir**!" (Ol 29)

"Battal' ın Enver' e de **rica et**, kendi eşeğine bakarken bizim ata da bakıversin." (Ol 30)

"Şimdiden gidip komşulara yalvarmaktansa önce elimizden geldiği kadarını kendimiz **yapalım**." (Ol 27)

"Tanıdım ben, **çağır** ikisini de buraya, **anla** şu toprak meselesini!" (Ol 64)

"**Çağır** Ayşe' yi, **sorsun**." (Ol 64)

"Sen pek yakın **varma**." (Ol 64)

"Ne kadar toprağın, ne kadar bağın var, **söyleme** onlara." (Ol 64)

"**Bırak**, Ayşe **konuşsun**, sen de kenardan **dinle**!" (Ol 64)

"**Çağır** Ayşe' yi, **konuşsun** onlarla, belki işin iç yüzünü anlatırlar." (Ol 64)

"Evet... **Al** sen de **oku!**" (KY 40)

"**Gel** sana Bahçesaray' ı **göstereyim.**" (KY 27)

"Mektebe **git**, Sadık, dedi. Hasta insan böyle mi olur." (KY 20)

"Sen **git**, dere başından kırmaya **başla.**" (Ol 30)

"-Un ister misin?

-**Ver.**

...

-Cılap da lazım, **ver!**

...

-Simit ister misin?

-İsterim, **ver!**" (Ol 138)

"**Yürü, git** işine." (KY 132)

"**Al**, ama giymeden önce bitlilerini **temizle.**" (KY 124)

"Ben sana bir elbise **bulayım**, subay elbiselerini **değiştir.**" (KY 124)

"Ne emrederseniz **yapayım.**" (YKA 75)

"**Söyle** bakalım." (YKA 76)

"Köylüyse **gebert** cenabeti." (YKA 134)

"Kadınlar var arada. **Öldürelim mi, bırakalım mı?**" (YKA 162)

"**Ateş etme** sakın. Düzlüğe **çıksınlar.** Emrimi **bekle.** ...**Korkma.** ...**Bekle.** Benden ateş emrini **bekle. Korkma. Bırak** yakına **gelsinler.** Bil ki, korkarsan mahvoldun demektir." (KY 93)

"**Çekil** kenara kuzum." (YKA 184)

"Ne kadar malın mülkün var derse, sen **anlamazlığa vurl!**" (Ol 65)

"Sen pek yakın **varma.** Ne kadar toprağın, ne kadar bağın var, **söyleme** onlara. Bırak Ayşe **konuşsun**, sen de kenardan **dinle!**" (Ol 64)

1.2 İşlev Değişimleri:

... 1. **Dua / İyi Dilek:** Emir kipinin bir diğer işlevi de iyi dilekleri, bir konudaki olumlu duaları ifade etmesidir. Bu işlev kalıplaşmış sözlerle

belirginleşmektedir: “Uğurlar olsun, Allah yardımcınız olsun, toprağı bol olsun, sağlıkla kal, Allah saklasın, sağ olsun,...”

“Uğurlar olsun, ne tarafa böyle?” (KY 44)

“Uğurlar olsun!” (KY 54)

“Allah yardımcınız olsun, demekten başka ne yapabilirdi?” (KY 15)

“Tanıdığım, bildiğim değilse de el diyarında da olsa **toprağı bol olsun.**” (KY9)

“Allah yardımcın olsun!” (KY 196)

“Uğurlar olsun, Remzi Ağa!” (Ol 38)

“Sağlıkla kal, Ayşe!” (Ol 38)

“Dua et Allah’ a da kızına iyi koca **versin.**” (Ol 21)

“Sağlıkla kal, Ayşecik!” (Ol 38)

“Sağlıkla var, Remzi Ağa, **sağlıkla var!**” (Ol 38)

“Yavrun, Rum’ un boğası gibi **boğa olsun.** Köylüler ineklerini Rum köyüne götüreceklerine bizim ahıra **getirsinler.** Yavrun, köy ineklerinin karnını **şişirsin,** benim de cebimi...” (Ol 9)

“Etrafın köylüleri, ineklerini Rum köyüne götüreceklerine, bizim ahıra **getirsinler.** Senin yavrun, köy ineklerinin karnını **şişirsin,** benim de cebimi...” (Ol 7)

“Benim de büle bir oğlum **olsun** da, dünyalar suhlansın.” (YKA 144)

“Allah’ tan dilerim, bütün Seyd-Ahmetlerin, sadıklarımız kalplerinden kinler, nefretler **silinsin,** iyilikle **dolsun** yürekleri.” (YKA 140)

“Allah saklasın, Allah...” (YKA 103)

“Allah’ ım beni **koru,** diyerek, biraz daha ilerliyoruz.” (KY 44)

“Dün akşam yatmadan önce: ‘Tanrım bizi birbirimizden **ayırma.**’ diye dua ettim Sadık, dedi.” (KY 46)

“Allah’ ım sen günahlarımızı **affet!**” (YKA 28)

“Allah’ ım Süleyman’ ı **koru!** Sen, vatandaşlarımı **koru,** Allah’ ım! Sen, sadık kullarını **gözet!**” (KY 65)

“Allah’ ım, sen sana Sadık kulunu **unutma!**” (KY 161)

“Allah’ ım! Allah’ ım! Bana gayret **ver!**” (KY 155)

“Allah’ ım, sen âciz kuluna kuvvet ve cesaret **ver!** Allah’ ım sen beni **koru!**” (KY 154)

“Allah’ ım ona bir şey **olmasın!**” (KY 133)

“Allah’ ım **affet!** Allah’ ım **affet!**” (KY 133)

“Ya Rabbim, sen beni kendi dünyanda **yaşat...** Sen beni **koru.**” (KY 112)

“Hey Allah’ ım, **sen sabır ver!**, diye düşündü ve cüzdanı yavaş yavaş koyun cebine götürdü.” (Ol 147)

“**Sağ olsun** da...” (YKA 106)

“Artık vakit kalmadı amca. **Sağol, varol.**” (YKA 104)

2. Kötü Dilek / Beddua: İyi dilekleri ifade etmekte kullanılan emir kipi bir kişi, durum hakkındaki kötü dilekleri ifade etmekte de kullanılır. Genellikle öfke ve kin duygusunun etkisiyle kötü dilek ve beddua işlevi ortaya çıkmaktadır.

“**İçin yansın** gavur kızı, dedim ve parasını aldım, kaçtım.” (YKA 79)

“**Kör! Kör! Gözün çıksın!**” (KY 116)

“Tüh, **Allah belanızı versin** sizin!, dedi.” (Ol 64)

“Arı **soksun** kursağını!” (Ol 30)

“Hoho! **Dilini arı soksun!**” (Ol 155)

“Hay senin dilciğini **arı soksun! Dilini arı soksun!**” (YKA 111)

“**Gözün çıksın!**” (YKA 82)

“**Allah belanızı versin**, kara Moğollar!” (YKA 82)

“**Gebersin** kerata! Size ne?” (KY 123)

“Çünkü bir ay sonra, Rusya köylerini ateşe verdiğimiz günler; benim milletim yaşamayacaksa, dünya da **mahvolsun, taş üstünde taş kalmasın** diye Stalingrad’ ı yaktığımız zamanlar, içimde bir kin yoktu, ben adeta mesuttum.” (YKA 130)

3. Dikkat Çekme / Açıklama: Emir kipi, dikkat çekme işleviyle sık kullanılan kiplerden biridir. “Bak, dur, dinle, bakın, bakayım, bakalım” gibi kelimelerin yardımıyla bu işlevi tespit etmekteyiz. Bu görünüşte kullanılan emir kipi, konuşanın bir şeyin önemini vurgulama isteğini ifade eder. Konuyu karşıdakinin ilgi alanına sokma çabası bulunmaktadır. Bu nedenle de açıklama işlevi de ortaya çıkmaktadır.

“**Bak, bak...**Kuşkaya’ dan ikisi yola iniyor, bizim tarlaya giriyor.” (Ol 112)

“**Bak** şimdi sizin şu askere!” (YKA 197)

“**Bakın** ne çok şeyler biliyorum.” (YKA 227)

“**Bak**, doğru! Sözüm yok!” (Ol 128)

“**Dur** hele, Enver’ i göreyim bir, anlatayım ona kayış nasıl çıkar kursaktan; anlatayım.”

“Bekir, Bekir, kestirme sırtıklarına **bak!**” (Ol 64)

“Ama **bak**, Yalta’ nın ilerisinde çamları kesiyorlar, tepeleri deviriyorlar.” (Ol138)

“**Bak**, aşk olsun oğlan!” (Ol 54)

“-İyi **dinle**, gayet mühim bir mesele var.” (KY 87)

“Lambayı yak da bir **bak** bana!” (Ol 23)

“**Bak**, dedi. Orada iki subay var, çıkmazsan o subayları çağırırım, dedi.” (YKA79)

“İşe **bakın** ki, evin kapısında bağıra çağıra beni kapıdan çevirmek istedi.” (YKA)

“**Bak**, Hüseyin Ağamın Sadık’ ına!...” (YKA 112)

“Bacak kadar çocuk **bak** bana ne cevap verdi!” (YKA 111)

“Şehir sokaklarında biraz inatçı olursa da **bakma**, açığa çıkınca rüzgar gibidir.” (YKA 127)

“İyi **bak**, Süleyman ateş edecek.” (KY 65)

“Ben politikadan anlamam, yazı bilmem, ama göğsüme **bak**, diyor.” (KY 42)

“Şu gazetelere **bak**, diyor. Senin dilin, benim dilim...” (KY 42)

- "**Bak** Sadık! Minare devriliyor." (KY 19)
- "**Bak**, Sadık, o adam bize doğru geliyor." (YKA 16)
- "**Bak**, Sadık Bey, diyordu." (KY 219)
- "Tüh, kırk beşlik maskaranın dediğine **bak**!" (Ol 26)
- "Millete **bak**!" (Ol 61)
- "**Bak**, Ruslar dememiş miydin sana?" (Ol 28)
- "Sakalına **bak**!" (Ol 28)
- "Buraya **bak**, teğmen." (KY 208)"
- "Buraya **bak** Akın; sen bu felsefeyi kendine sakla." (YKA 58)
- "İşe **bakın** ki, evin kapısında bağıra çağıra beni kapıdan çevirmek istedi." (YKA 78)
- "**Bak** yiğit, ben seni satın aldım." (KY 26)
- "**Bak**, bugün işi nasıl yürüttün." (Ol 55)
- "**Bak** oğlum, **bak** şu fareye!" (Ol 23)
- "Bizim Aksakal' a **bak**." (YKA 27)
- "Ya o Kırgızlar! Onların yüz çizgilerine bir **bak**!" (YKA 216)
- "Üniformalarınızın kol yenlerine **bakınız**!" (YKA 12)
- "İyi **bak**, dedi." (KY 18)
- "İyi **bak** bu yıkıntılara! Sen benim evladım olmakla beraber bu toprağın, bu yıkıntıların bir parçasısın..." (KY 20)
- "Geldik oğlum; aşağıya **bak**, Bahçesaray uykudan uyanıyor!" (KY 30)

4. Öfke: Öfke işlevi, beraberinde birçok işlevi de getirmektedir. Meydan okuma, tehdit, ihtar, beddua gibi pek çok işlevin temelinde öfke duygusu yatmaktadır. Biz incelemelerimizde, ağır basan işlevi temel aldık. Bazı cümlelerde hangi işlevin ağır bastığı tespit edilememektedir. Bu cümleler ya uygun görülen bölüme ya da birden fazla işleve örnek olarak gösterildi.

- "Esmal! Bostanı **bırak** da bana **bak** dedim sana!" (Ol 20)
- "Sen bana bostandan feylesofluğa **kalkma**!" (Ol 20)

"Cümle âlem **duysun!**" (Ol 63)

"**Söyle**, niçin **keseyim?**" (Ol 63)

"Varsın **duysun** herkes, cümle âlem **duysun** sesimi!" (Ol 63) umursamazlık

"Hey, **kes**, Esmâ, **kes!**" (Ol 63)

"Hey, çok **söylenme** Esmâ!" (Ol 63)

"Hey, kumandan gibi **bağırma!**" (Ol 30)

"**Bağırma** horoz gibi!" (Ol 29)

"**Sus** diyorum sana!" (Ol 24)

"**Zır zır etme**, eve **gir** dedim sana!" (Ol 29)

"**Bağırma** Esmâ!" (Ol 62)

"**Oyna** Enver! Sana ne be!" (Ol 152)

"**Ulan**, **oyna** dedim oyunu, **oyna!**" (Ol 152)

"**Söndür** ateşi, sersem!" (YKA 129)

"**Sus** ulan! Gözünü patlatırım senin. Sana akıl danışan oldu mu? **Karışma** büyüklerin işine." (YKA 128)

"Siz de eşek gibisiniz. Haydi, **def olun** hepiniz. ...Camiye gidin, yoksa hepinizi içeri atarım." (YKA 127)

"**Ulan** nedir bu utanmazlık. **Ağzını topla** ha!" (YKA 127)

"**Çekilin! Def olun** köpekler! **Def olun** haydutlar!" (KY 111)

"-Defol!

...

"-**Çekil** oradan!" (KY 116)

"**Sus** ulan! **Zırlayıp durma!**" (KY 118)

"-**Vur! Vur**, kahpe evladına! **Vur** Yahudi' ye !

...

"-**Gebertin** Yahudi' yi! **Boğazlayın! Öldürün!** Kurtulsun Rusya!" (KY 149)

"-**Alınız aşağı!**

"-**Yırt!**

"-**Al aşağı!**" (KY 165)

- "**Çıkin** evimden! **Def olun!** ...Siz ...Siz ...İnsan kanıyla sarhoş olanlar! **Def olun!**" (YKA 73)
- "**Git de öl! Öl!** Kahpe evladı!" (KY 29)
- "Bilmem ki ne demek! O yazılara **bak, oku...** Sen buna ne dersin?" (KY 41)
- "Sen bana üniforma giyip caka satmayı, kadınlara selam vermeyi **öğret**, sen bunu iyi bilirsin." (KY 41)
- "**Dırlanıp durma!**" (KY 219)
- "Hey! **Zırıldamayın** orada!" (YKA 15)
- "Öyle **cevap verme** bana! Kızıl orduda ne olduysan **unut** onu! Benimle nasıl konuşacağını öğretirim sana ha!" (YKA 17)
- "Haydi, **zırlama, git işine!**" (YKA 20)
- "Ne b... yiyeceksen **git ye;** haydi, yallah!" (YKA 20)
- "Haydi, **def olun!...Def olun!...**" (YKA 25)
- "Hadi, **git eşeğine.** Kızdırdın beni." (Ol 14)
- "Ulan, çok **zırlama** bana!" (KY 175)
- "Çok **sorma** ulan!" (Ol 12)
- "**Konuşma** öyle aptal aptal! Doğru dürüst **cevap ver!** ...Adam gibi soruyorum, adam gibi **cevap ver.** "Devirirler mi devirmezler mi sen onu **söyle!**" (Ol 123)
- "**Bağırma** horoz gibi damın üstünde! Hiç insan görmedin mi? Kim olacak tarlada: İvan!" (Ol 112)
- "Söyle, niçin **keseyim?**" (Ol 63)
- "Ulan, sen oyununa baksana! **Karışma lafa,** haydi!" (Ol 150)
- "Yüze aldım ulan, **sersemletme** beni!" (Ol 134)
- "Nereden **bileyim** ben..." (YKA 66)
- "**Edersen et, sesini çıkar**ma bari!" (Ol 142)
- "Kesmeyeceğim, niçin **keseyim?** Söyle niçin **keseyim?**" (Ol 63)
- "Bilmez gibi **sorma.**" (Ol 22)
- "Allah aşkına, **uzatma** dedim sana!" (Ol 63)
- "**Söyle** bana, kim?" (Ol 62)
- "Önüme **çıkma**! Namusa sığar mı bu ağalar!" (KY 25)

“Tatara toprak lazımsa Sibirya’ ya **gitsin!**” (YKA 99)

“Cenazeme gelirse dışarı **at** cenabetil!” (Ol 125)

5. İstek / Dilek: Emir kipinin ifade ettiği işlevlerden biri de istek ve dilektir. İstek kipinin birinci şahıslarının düştüğünü, bunun yerine emir birinci şahısların kullanıldığını daha önce belirtmiştik. Bugün istek kipinin diğer şahısları da çok az kullanılmakta, bazı kalıplaşmış ifadelerde yaşamaya devam etmektedir. Diyebiliriz ki emir kipi, kaybolmakta olan istek kipinin görevini de üstlenmiştir. Verdiğimiz örnek cümlelerin bazılarında istek - emir karışımı bir görünüş vardır. Bazı cümlelerde de aşırı istek bulunmaktadır. Bu tarz cümlelerde çoğunlukla çaresizlik ve zor durumda bulunma anlamı göze çarpmaktadır.

“Ayşe çocuklar **doğursun**; torunların **doldursunlar** beni!” (Ol 22)

“Yalnız ötekiler **çıksın** dünyaya, onlar **yaşasın.**” (YKA 50)

“Okuyayım da **dinle:...**” (KY 90)

“Tek burada **kalmayayım.**” (KY 49)

“Sen mi istedin **devirsinler** Bekir Ağa?” (Ol 137)

“Allah vere de harp bitene kadar hep böyle mektuplar **yazayım.**” (KY 90)

“Beni geri **çevirmesin** de, ben ona para vermeye razıydım.” (YKA 79)

-Gebertin Yahudi’ yıl Boğazlayın! Öldürün! **Kurtulsun** Rusya!” (KY 149)

“Yüz yetmiş yıl, kıyılara inerken toprağını avuç avuç alıp titreyen dudaklarıyla öpen mazlum anaların; yerinden yurdundan atılan babaların ‘Aytır da ağlarım’ diyen seslerini **dinlesin.**” (YKA 98)

“Dur hele, Enver’ i **göreyim** bir, **anlatayım** ona kayış nasıl çıkar kursaktan; **anlatayım.**”

“**Yansınlar.** Hatıralarımla birlikte belki kara düşüncelerim de yanar.” (113)

“Yalnız, bu dört duvar arasındaki hayat hiç **olmasın.** Yalnız bu insanların arasından **çıkayım.**” (KY 114)

“Bazen milletimin kuruluşu da, bazı Hristiyan milletlerinde olduğu gibi; fen, hak, hukuk, din esaslarına **dayansın** istiyorum.” (KY 124)

“Köylere bir **çıkalım**, ilk fırsatta yallah, Kırım’ a! Tek şu meydandan **kurtulalım**.” (KY 130)

“Yalnız o toprak yığınlarını **aşayım**.” (KY 137)

“Artık hasretten başka bir şey görmeyeceksem, Marya, zavallı Marya son **hatıram olsun!**” (YKA 10)

“Rum’ un boğası da boğa haal, diyor, kendi ineği de **yavrulasın** istiyordu.” (Ol 8)

“Oğlan olsun, kız olsun, eli ayağı düz **olsun!**” (Ol 10)

“Büyükleri Remzi, ağama **söyleyin**, onu yardımsız bırakmayız, demiş.” (Ol 25)

“Nine, bize masal **söyle!**” (KY 139)

“Yatakta işe **yarasın** da...” (YKA 96)

“Su **ver** kardaş, Allah!” (KY 77)

“**Darılma** bana... Sana bir şey söyleyeceğim.” (KY 78)

“Beni de **al** agay.” (KY 84)

“Birer sigara **içelim**.” (KY 209)

“Bunu biraz daha **açıkla**, Akın.” (YKA 215)

“Almanları **sevsin** mi istiyorsunuz?” (YKA 214)

“Buraya **gel**, Sadık Bey.” (YKA 193)

“Gaz maskelerini bana **verin** siz!” (YKA 170)

“Kumandan Ağa! Karşı yakaya kadar kumandanlığı bana **devret!**” (YKA 169)

“**Al**, balam, **al!** Kesem sana **hediye olsun...**” (YKA 104)

“**Al** bunu, sen **sakla**, Sadık.” (KY 136)

“Babamın kamyondan, ‘**Dua et, dua et!**’ deyişini duyar gibi oluyorum.” (KY19)

“Bayırlardan aşağı atını sürmeye razıydı, Gelinkaya’ nın üstüne çıkıp atmaya razıydı; yeter ki Ayşe fena bir maksatla yolunu kestiğini **sanmasın!**” (Ol 37)

“Öyleyse Ayşe’ yi kocaya **ver**.” (Ol 22)

“**Al** ağam, bir daha görüşemeyeceğiz sanırım.” (KY 196)

“Çok bekletmeden **mektup yaz**.” (KY 145)

- "Ayşe kendiliğinden **gelsin**, yanında **dursun** istiyor; kesik, yavaş bir sesle: 'Gel, gel, Tatar kızı!' diyordu." (Ol 157)
- "Enver, Bekir dayınla bir **oyun oyna**, ben de sizi **seyredeyim!**" (Ol 149)
- "Ölümden **bahsetmeyin.**" (YKA 42)
- "Beni geri **çevirmesin** de ben ona para vermeye razıyım." (YKA 79)

6. Çaresizlik: Çaresizlik işlevi, "Nasıl, ne yapsın, ne yapayım, ne yapalım, bilmem, ne bileyim" gibi soru ifadeleriyle ortaya çıkmaktadır.

- "Nasıl **devam edeyim!** Nasıl **yazayım!** Yazmak istiyorum. Ama yazar değilim, nasıl **yazayım!**" (KY 112)
- "**Ne yapsın** biçare, canını kurtarmaya çalışıyordu." (KY 193)
- "Çok düşündüm, ama **ne yapayım** içimde yokmuş, hikayenin yalnız adını yazabildim." (KY 201)
- "Ama **ne yapayım**, başımızdan bu son iki sene neler geçti." (KY 17)
- "Yazık, yazık ama, **ne yapayım?**" (Ol 139)
- "Param yok ki **gidebileyim!**" (YKA 204)
- "Bilmem kime **ağlayım?**" (KY 119)

7. Teselli / Teskin Etme: Emir kipinin bu işlevinde karşıdakini sakinleştirme, rahatlatma, teselli etme amacı mevcuttur. Söz konusu işlev, "Korkma, korkmayın, metin ol, merak etme, ağlama, kızma" gibi söyleyişlerle ortaya çıkmaktadır.

- "**Metin ol**, Akın, dedim." (YKA 199)
- "**Sabret** Arslan. Sabır acıdır ama meyvesi tatlıdır." (KY 25)
- "-**Korkmayın**, Mustafa Ağa kalabalığa girmez.
- ...
- Korkmayın**, Mustafa Ağa yok orada." (KY 122)
- "**Korkma**, teğmen. Geride kalmam, **korkma.**" (KY 131)
- "**Korkma**, **korkma** oğlum, diyor." (KY 140)
- "**Korkma**, benimle gel." (KY 144)

- “**Korkmayın! Dua edin! Yere yatın!**” (KY 144)
- “Ama **merak etme...** Canını kurtardın ya!” (KY 158)
- “**Korkma** kızım, **korkma!** Diyordu.” (Ol 8)
- “**Korkma**, bir daha bahsetmem.” (KY 192)
- “**Korkmayın**, diyor zavallı Mustafa.” (KY 130)
- “**Korkma**, onlar minareye ezan okumak için çıkmadılar, dedi.” (KY 19)
- “**Korkma** Macik! **Korkma**, **bakma** o serseme sen! **Korkma** kızım, **korkma**. Vücudumla ben seni saklarım. Sen ölürsen ben de seninle beraber ölürüm. **Korkma** kızım, **korkma!**” (Ol 36)
- “...Ama sen ayağını sıcak **tut**, başını serin; gönlünü ferah **tut**, **düşünme** derin! Toprağın var, bağın var, bahçen var; dev gibi de sağlamsın. Kara günü de devirirsin, **korkma!**” (Ol 55)
- “Dünyada namus denen şey tükenmedi daha. **Korkma, korkma!**” (Ol 63)
- “Onlar yolda. **Korkma...**” (YKA 132)
- “**Korkma**, Bekir...**Korkma!**” (YKA 132)
- “**Korkma**, biri beni öldürmezse öyle kolay kolay ölmem ben.” (YKA 171)
- “**Ağlamayın**, ağam... Hepimiz aynı gemideyiz.” (KY 191)
- “**Korkma, korkma**, seni de götüreceğim.” (KY 70)
- “**Merak etme**, Fevzi...” (YKA 134)
- “**Sür** atı, Veli ağa, **kulak verme**, çocuktur.” (YKA 111)
- “**Korkma...** Bitiriyorum işte.” (YKA 96)
- “**Kızma**, şaka söyledim, cümle alem duydu sesini.” (Ol 30)
- “**Bekle**, evim, **bekle** biraz daha!” (Ol 21)
- “**Ağlama** Fatma! **Ağlama! Dua et! Dua et!**” (KY 14)
- “Ama siz **merak etmeyin**. ...İstirahat edin şimdi.” (KY 204)
- “Soyun da bu esvapları giy. **Merak etme**. ...Çay iç, ekmek ye. İki üç gün benimle kal.” (KY 158)
- “**Kuvvetli ol**, Sadık... Bilirim çok meşakkat çektiniz. Şimdi git, Salı günü gel, izin kağıdını al...” (YKA 50)

"Ama sen ayağını sıcak **tut**, başını serin; gönlünü ferah **tut, düşünme** derin!" (Ol 55)

8. Gereklilik: Emir kipinin gereklilik anlamı verdiği de görülmektedir. Emir eklerinin yerine gereklilik kipi ekleri getirildiğinde, eylemin yapılması gerektiği anlamı daha belirgin ortaya çıkmaktadır.

"Sen gizli konuşulardan **kork**, herkesin gözü önünde konuşulardan değil!" (Ol 56)

"Canınızı kurtardığınıza **şükredin!**" (KY 119)

"Biraz **sabırlı ol**, Akın." (YKA 82)

"Büyüğe adam gibi **cevap ver!**" (YKA 110)

"Düşmanlarımızın iğrenç yalanları kalplerimizde şüphe yerine artık birlik duyguları **uyandır**sin." (KY 217)

"Rüyalarını **unutma!**" (KY 168)

"O esir kamplarında geçirdiğin hayatı iyice hatırlamaya **çalış**." (KY 169)

"Ne **yapayım?**" (KY 172)

"Şunu da **bil** ki, seni Bolşeviklerin arasına götürdüğümüz gibi ... geri getireceğiz." (KY 208)

"**Korkma** Sadık. Korkarsan ölürsün. **Korkma!**" (KY 94)

"Rusya ne renk alırsa alsın, **bil** ki gene size karşı olacak." (KY 102)

"Hayatı olduğu gibi **kabul et**, diyor." (KY 223)

"**Bil** ki, korkarsan mahvoldun demektir." (KY 93) fişlerde yok

"Biz bunlara bakıp korkmamalıyız. Düşmanlarımız **korksun**. Hem de nasıl korkuyorlar." (KY 20)

"**Bak**, derdi, iyi **bak** bu yıkıntılara..." (KY 20)

"Esmâ, ben bu kadarını söyledim, gerisini sen **düşün**, **kararını ver**, der gibi ansızın sustu, ineği sağmaya yürüdü, ahıra girdi." (Ol 57)

"Bir ad **seçin** önce kendinize." (KY 207)

"On beşini buldu, ağlaya ağlaya gidecek, **bulsun** kendine bir yuva." (Ol 13)

"Molla İrecep,cemaate **gidiniz**,dedi. İtiraz edilirse asker gelir, kan dökülür, ..."
(Ol 167)

"Bunu Akın **düşünsün**." (YKA 218)

"Siz **gidin!** Akın ağam **gitsin!**" (YKA 189)

"İşsiz duramam... **Çıkayım** ben. ...Alman gelir de beni işsiz görürse..."
(YKA96)

"Çabuk **çıkalım**. Alman gelir, bizi işsiz görürse..." (YKA 97)

"Ooo, sirkeyi **unutmayayım**. Karı emretti, iyi ki aklıma getirdin." (Ol 139)

"Bu gibi şeyler için alimler var. Onlar **düşünsünler**." (KY 42)

9. Uyarı: Bir durum, olay karşısındaki tehlikelere, olumsuzluklara karşı uyarma isteği emir kipinin işlevlerinden biridir. "Sakın, ...deme, ... demeyin, unutma, ha, dur, dikkat et" gibi sözlerde bu işlev yoğunlaşmaktadır.

"Sakın odalara **gireyim demeyin**." (KY 117)

"Ama sakın, bana sevgi nezlesiyle **döneyim demeyin**." (YKA 14)

"Tövbe **de! Yemin etme!**" (Ol 28)

"Çok geride **kalmayın**. Almanlar taburdan geri kalanları, saftan çıkanları hemen vuruyorlar." (KY 132)

"Senin ayağında iyi çizmeler var, teğmen, **gözlerine görünme**." (KY 110)

"Daha beter, ama Bekir' i hayırsız bir evlat **sanma** sakın!" (YKA 115)

"Kardeş gibi Sadık, **unutma!**" (YKA 125)

"Esmâ' nın sözünü hatırladı: 'Malını mülkünü sorarsa anlamazlığa **vur**, komolizmaya inan olmaz.'" (Ol 121)

"Sen bunu başkasına **söyleme** ha! Seni hapse tıkarlar." (KY 51)

"**Kımıldanma** sen. Bizi gördü kerata. **Kımıldanma**." (KY 90)

"İlahi, Bekir Ağa, sakın **öldürme** adamı!" (KY 144)

"**Dur** Arslan, ne yapıyorsun? Han toprağında elçiye silah çekilir mi?, dedi."
(KY 25)

"**Dikkat et!**" (KY 62)

"**Çocuk olma**, Sadık. Emri biliyorsun." (KY 43)

“Şşşşşt.... Yavaş **konus**, Sadık, diyordu.” (KY 41)

“**Dikkat et** Griş, başını çok **kaldırma**!” (KY 68)

“Şşşşt... Yakına **gel**, sakın kimseye **söyleme**.” (KY 180)

“Bu senin eşek yolu biliyor ama **dikkat et**! Karşıdaki dirsekten aftanabil çıkarsa kalırsın eşeksiz.” (Ol 11)

“Orada, fakat sen oraya **gitme**.” (KY 70)

“Amerikalılara çok **güvenmeyin**.” (KY 143)

“Bir kişi yaralandı: **Başınızı kaldırmayın**, sizi gördüler.” (YKA 167)

“Karşı ormanda düşman kuvvetleri! **Açılın!**...” (KY 55)

“**Kaç**, teğmenim! Kalma orada **kaç**!” (KY 55)

“Çık hayvanın ayakları arasından, Karagöz!” (YKA 126)

“Ne kadar malın mülkün var derse, sen anlamazlığa **vur**!” (Ol 65)

10.Umursamazlık / Fark Etmezlik / Değişmezlik / Şartsızlık: Bu dört işlev, cümlelerde kimi zaman içi içe kimi zaman tek başına görülmektedir. Bu nedenle hepsini bir arada almayı uygun gördük. “Varsın” fiilinin kullanımı umursamazlık işlevini ortaya çıkarmaktadır. Emir kipinin bu işlevleri, çoğunlukla geniş zamanın şartıyla birlikte kalıplaşmış, emir çekimli fiillerde görülmektedir. Bu işlevi ifade etmekte en sık kullanılan fiil ise “olmak” fiilidir.

“Ne **istersen iste** sen.” (KY 209)

“Sus! Hayal **olsun**! Ne **olursa olsun**!” (KY 217)

“Nereye **götürürse götürsün**.” (KY 154)

“Yalnız, karşımdaki o uzun sarı toprak yığınlarını geçeyim. **Sonra ne olursa olsun**. Yalnız o uzun, sarı toprak yığınlarına çıkayım.” (KY 137)

“Başkaları da bize fazla eziyet etmesin de **ne yaparsa yapsın** diye düşünüyorlardı.” (YKA 18)

“Boğazlasın, öldürsün, **ne yaparsa yapsın**, yalvarmayacağım.” (KY 155)

“...**ne yaparsa yapsın** yalvarmayacağım.” (KY 155)

“Kime karşı **olursa olsun**! Ne uğrunda **olursa olsun**! Neyin şerefine **olursa olsun**!” (KY 195)

- "Azerbaycanlı kaçıktan sonra başına ne **gelirse gelsin**." (KY 195)
- "Nasıl **bakarsa baksın**!" (KY 196)
- "Artık **ne olacaksa olsun** istiyordum." (KY 211)
- "Ama geçen akşamı da yarını da düşünmeyeceğim. **Ne olursa olsun...**" (KY112)
- "**Varsın** kafamı kurşunlar **delsin**, fena insanlar kanımı **akıtsınlar**." (KY 107)
- "...Macik de boğa yavrulasa, **varsın** o zaman Ayşe' yi isteyecek cenabet **çıksın istesin**." (Ol 18)
- "**Varsın** harp bir yandan **devam etsin**." (KY 87)
- "Namusum kirleneceğine **varsın** kafam kazığa **takılsın**." (KY 25)
- "Kim **olursam olayım**, dedim ve kızın valizini yakaladım." (YKA 89)
- "**Ne olursa olsun**, valizini tramvaya kadar götürmeye karar verdim." (YKA86)
- "Ne zararı var, **kolsuz olsun**." (YKA 96)
- "-O kız seviyor sizi, Sadık Bey!
- Yok canım?
- Seviyor, seviyor!...
- Ne yapayım?**" (YKA 214)
- "Seni çukura **ister temiz vücutla, ister kirli atsınlar**, ne fark var?" (KY 173)
- "**İsterse gavur olsun**, gene de efendiyimdir." (YKA 76)
- "Ne tarafa, **nereye olursa olsun**!" (KY 49)
- "Nasıl **olursa olsun**; İvanof...Petrof..." (KY 207)
- "Oğlan **olsun**, kız **olsun**, eli ayağı düz olsun!" (Ol 10)
- "Ama ne sebepten bu hale düşmüş **olurlarsa olsunlar**, yine de insandılar ve insanı insanlıkla karşılamak gerekirdi." (Ol 66)
- "Ne suretle **olursa olsun**, o kızdan bahsetmek istemiyordum." (YKA 91)
- "Çingene **olsun**; dilimiz dili, dinimiz dini, onlar da Kırım halkı değil mi?" (YKA117)
- "Ama nerede **olursa olsun**, milletimizi esaret altına ineten en büyük düşmanla harp edeceğiz." (YKA 150)

"...hangi pezevenkler **gelirse gelsin**, kendi milletine bir daha fenalık etmeyeceksin, tamam mı?" (YKA 143)

"Hayır. Biz ne kadar terbiyeli **olursak olalım**, bize hep aynı düşman gözıyla bakacaklar." (YKA 57)

"1.Aç, çıplak **kalsak** da bu toprakta olalım.

2. **Ölse** de bu toprakta ölelim.

3. Dünyanın hangi köşesinde **olursam olayım**, ben yaşadıkça sen de bizimle beraber olacaksın." (KY 10)

"**Kim ve ne olursan ol**, büyük adam ol Sadık. ...Hiç olmazsa subaylarımız olsun." (KY 35)

"Rusya ne renk **alırsa alsın**, bil ki gene size karşı olacak." (KY 102)

"Rum' un dört boğası var; ama Rum kafası; **ne dersen de!**" (Ol 7)

"Ama artık hangi barakaya **gidersem gideyim**, böyle korkmayacak mıyım?" (KY 153)

"...nereye **gidersem gideyim**, hayatı da beraberimde götürmek istiyorum." (KY 114)

"Aramızda hangimiz **eksilirse eksilsin**, kalanlar aynı ıstırapı duyacaktı." (KY123)

"Gelecekteki Rusya, hangi renkte **olursa olsun**, istiklal fikirlerimizi boğmaya çalışacaktır." (KY 217)

"Fena değil, ama **ne dersen de**, çoban oğlu çoban!" (Ol 23)

"Gavur, **ne desen de**, gavur, ama boğaya gelince fark etmez." (Ol 128)

"**Ne dersen de**, Türkiye malı." (Ol 149)

"**Edersen et**, sesini çıkarma barı!" (Ol 142)

"**Unutalım** bunu da." (KY 192)

"**Varsın** Varşova' ya kadar benimle beraber **gelsin**." (YKA 85)

"O kadınlar ölecek bile olsalar, biz öldürmeyelim. **Varsın** Almanlar **öldürsünler**. Kadınlarla harp etmek bize yakışmaz. Bunu Ruslar yapsınlar, Almanlar yapsınlar, kimler yaparsa yapsın; biz yapmayalım." (YKA 162)

"**Ne yapayım** onun parasını?" (YKA 79)

“Ama almazsan **satarım gitsin.**” (Ol 143)

11. Yalvarma: Bu işlevle kullanılan emir kipinde, kişinin aciz ve kötü durumda olduğu göze çarpmaktadır. Bu yalvarma çaresizlikten doğmaktadır. Yardım isteme amacıyla kullanıldığı gibi, affedilme isteğiyle de bu şekil kullanılmaktadır. Özellikle “Affet, gözünü seveyim, Allah aşkına” gibi kalıplaşmış sözlerde bu işlev ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında emir kipiyle kullanılan fiilin tekrarı, “lütfen” yön vereninin kullanımı da bu fonksiyonu ortaya çıkaran unsurlardır.

“**Affet dede! Affet beni...Ben yaşamak istiyorum. Affet beni dede!**” (KY 29)

“Hay, Seyd-Ali Ağacığım, **yapma, eyleme, gözünü seveyim!** Benden on beş yaş büyüksün! **Söyleme** öyle! Kabahat bendel!” (Ol 146)

“Allah’ ım! Allah’ ım! Bana gayret **ver!**” (KY 155)

“Allah’ ım, sen âciz kuluna kuvvet ve cesaret **ver!** Allah’ ım sen beni **koru!**” (KY 154)

“Allah’ ım ona bir şey **olmasın!**” (KY 133)

“Allah’ ım **affet!** Allah’ ım **affet!**” (KY 133)

“Ama **bırak** beni ağam, dağlarda **yaşayayım.** ...**Bırak** beni... Beni almaya mı geldin? **Bırak** beni.” (YKA 132)

“İlahi, gözünü **seveyim!**” (Ol 161)

“Doğru mu söylüyorsun, Seyd-Ali Ağa? İlahi, bir daha söyle, **gözünü seveyim!**” (Ol 161)

“Allah’ ım sen beni **bırakma!** Sen beni **koru** Allah’ ım!” (KY 48)

“**Öldür** beni, **al** canımı, Allah’ ım!” (KY 28)

“Ben yatakta, Tanrı’ ya, ‘Babacığımı **ver!**’ diye yalvarıyordum.” (KY 13)

“Suçumu **söyle**, beni böyle kabahatsiz yere **öldürme**, çoluk çocuğum var, diye yalvarmış.” (YKA 142)

“**Bırakın** beni! Allah aşkına **bırakın** beni!” (KY 25)

“Gene Kızıllar gelir, babanı hapsederler, diye ağlarsa. Benden imdat dilerse, **gitme**, saç başı ağarmış ananı bırakıp **gitme**, diye yalvarırsa?” (YKA 64)

“**Al**, al da, lütfen evden **çık**, diyordu.” (YKA 79)

“Sarhoşum diyor. Tutulacak yerim kalmadı diyor. Ama o derece sarhoşa benzemiyor. Kumandana **söylemeyin** diye yalvarıyor bana.” (YKA 75)

“Beni burada **bırakma**, Sadık Bey, diye acı acı yalvarıyordu.” (YKA 44)

“**Bırakma...bırakma** beni teğmen! Ya **kaldır götür** beni, ya da **öldür**!” (KY70)

“**Gitme** evladım, **gitme**.” (YKA 64)

“**Vazgeç** Sadık, **gitme**.” (KY 43)

“**Söyle**, yavrum! Ölmedi **de**... Ölmedi **de**, yavrum!” (YKA 113)

“**Kalk**, Sadık Ağa **kalk**... Geride **kalma**!” (KY 133-134)

12. Rica Etme: Rica işlevi, çoğunlukla bir istekle bağlantılıdır. Yani yapılması istenen eylemi rica yoluyla ifade etmek şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu ifade, 2. şahıslara yönelik yoğunlaşmaktadır.”**lütfen, gözünü seveyim**” gibi ifadeler, işlevi belirginleştirmektedir.

“İlahi, **azarlama** beni Bekir Ağa! Öksüzü azarlamak günahtır, vallahi günah!” (Ol 134)

“İlahi! **İncitme** benim gibi bir öksüzü, Bekir Ağa! Çıfıt **deme** bana, **gözünü seveyim**.” (Ol 134)

“Şimdi lütfen benimle **gelin**, atları teslim alın.” (YKA 236)

“Sizi kendine yakın hisseden benden başka biri daha varsa mektubum **cevap vermeyin**.” (YKA 201)

“Lütfen, artık tramvayda benimle **konuşmayın**. Sizi incitmek istemiyorum, lütfen beni yanlış **anlamayın**.” (YKA 87)

“Aman Allah’ ını seversen çıfıt **deme** bana, Bekir Ağa, ben buralıyım.” (Ol136)

“Yolun ortasında takatten **düşme** şimdi.” (Ol 7)

“Böyle **şaka etme**, ağam; korkuttun beni.” (KY 192)

“İlahi Bekir Ağa, çıfıt **deme** bana!” (Ol 161)

“**Dinle**, Han’ ım, yiğit kabahatsiz.” (KY 26)

“Benimle **geliniz**, götürüyim sizi.” (YKA 224)

“Ne maksatla diye **sormayın**.” (YKA 77)

“**Al**, dedi. Biz satmıyoruz, ilaç olarak bulunduruyoruz, dedi; bazen ahbablarımıza veriyoruz; siz de ahbapsınız, **alın**, dedi. Öyle dil döktü ki, öyle tatlı tatlı konuştu ki...” (YKA 77)

“Sen atın başı ucuna biraz ot **çekiver**.” (Ol 56)

“Uzaktan söyleyemem, yakına **gel**, teyze.” (KY 11)

13. Şart: Emir kipinin başka bir işlevi de şarttır. Bu işlevin tespit edildiği cümlelerin bazılarında “da” bağlacı, bazılarında da “Fırsat bulsunlar bir, onlar da kaçarlardı.” cümlesinde olduğu gibi “bir” kelimesi dikkat çekmektedir.

“Öksüzün keyfini bir **sor**, Allah sana bin cevap verir.” (Ol 133)

“Para **olsun** da saklayacak yer bulurum.” (Ol 143)

“Bunları içimden, kalbimden **sök, at**; ayaklar altına **al**... O zaman ben, cansız ve duygusuz bir varlığım.” (KY 63)

“Fırsat **bulsunlar** bir, onlar da kaçarlardı.” (KY 60)

“Zavallı İvan’ ı subayından, komiserinden **ayır**; göreceksin ki yüz binlercesi birden Alman’ e teslim olacaktır.” (KY 211)

“Bu yol boyunca yarım saat daha **gidin**, yolun sağında bahçe içinde.” (KY 7)

14. Hayret / Şaşkınlık: Bu işlevin tespit edildiği cümlelerin çoğunda emir kipinin olumsuz soru çekimi bulunmaktadır. Ancak cümlelerde olumsuzluk ve soru anlamı bulunmamaktadır. “Deme” kelimesi de şaşkınlığı ifade eden başka bir söyleyiş olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Kompartımana dün akşam beyaz evde bana lanetler savuran kız, elinde bir valizle **girmesin mi?**” (YKA 83)

“-Benim gibi hepiniz de güzelsiniz kızlar!

-**Deme** kız, **deme!**” (Ol 42)

“-Babası çoban Seyd-Ali’ nin evini Ayşe’ ye layık görmüyormuş.

-**Deme!**

-Öyle duydum.” (Ol 43)

“Hüseyin’ in oğlu Rus kızı **alsın!**” (YKA 106)

16. Pişmanlık:Emir kipi, pişmanlık anlamı verecek şekilde de kullanılabilir.

“Eşekliğime **doymayayım!**” (Ol 144)

17. Alay Etme / Küçümseme / İğneleme: Alay etme, küçümseme anlamı, emir kipiyle verilebilmektedir. Bu tarz cümlelerde karşıdakini beğenmeme, küçük görme veya çekememezlikten dolayı iğneleme vardır.

“**Lafa bak, lafa!** Kuşkaya’ yı devirecekmiş. Hay seni budala!” (Ol 122)

“İlahi Bekir Ağa, şu cüzdana **bak.**” (Ol 143)

“Sen de sersem köylü, **zannet** ki kayış adamın kursağından çıkıyor.” (Ol 119)

“Hah, aldanırım ben sana, **bekle!**” (Ol 164)

“-Ha, ha!...Suya **dal** dostum!

-Çok soğuk mu?

-**Dal** da bak!

...

-Suya **atla** servi boylum. Seni o suda **göreyim** bir.” (YKA 166)

“Hitler’ e **telefon et**, sana denizaltı gemisi **göndersin.**” (YKA 170)

“**Aklına turp sıkayım.** ...Ateş lazımsa Almanlara **git.**” (KY 57)

“Şimdilik Sadık Bey’ in rütbesini **bırak**, bu rütbe sana az gelir, dedi.” (YKA170)

“Sen **geç**, ben de buradan **seyredeyim.**” (YKA 169)

“Sen bana üniforma giyip caka satmayı, kadınlara selam vermeyi **öğret**, sen bunu iyi bilirsin.” (KY 41)

“İyi **bak** hele!...” (YKA 110)

“**Ağzını** havaya **aç!** Yetmiş tonluklar gelinceye kadar Almanlar bizi sağ bırakırlarsa, piyadenin peksimetine şükret.” (KY 56)

18. Yüreklendirme / Teşvik: Bu işlevin tespit edildiği cümlelerde karşıdakini bir konuda yüreklendirme, ona söz ile destek olma anlamı bulunmaktadır.

“Al,al... Korkma.” (KY 119)

“Dede alçak sesle: ‘Kalk oğlum, yürü’ dedi.” (KY 29)

“Dayan Sadık, dayan!” (KY 161)

19. Telaş: Bir işin sonunda olabileceklerden dolayı hissedilen telaş duygusu, emir kipinin diğer bir görünüşüdür.

“Halil dön! Halil dön!” (KY 136)

“Kaçın, kurtulun, kardeşler! Kaçın, kurtulun! diye bağırarak koşa koşa geçiyorlar.” (KY 132)

“Almanlar! Kaçınız! Kaçınız!” (YKA 88)

“Düşman uçakları! Dağılın! Dağılın!” (YKA 186)

“Kaçınız! Kaçınız!” (KY 144)

“Tutun Arslan’ı... Tutun Arslan’ ı!, diye bağırdı.” (KY 25)

“Bilmem, kimse bilmiyor, çabuk gel!” (Ol 165)

“Bekir, dur! Bekir, geri dön!” (YKA 133)

20. Amaç: Amaç işlevini ortaya çıkaran unsur “diye” kelimesidir. Bu kelime, emir kipiyle çekimlenmiş fiilden sonra kullanıldığında gerçekleştirilen veya gerçekleşecek eylemin amacı ortaya konulmaktadır.

“Çünkü bir ay sonra, Rusya köylerini ateşe verdiğimiz günler; benim milletim yaşamayacaksa, dünya da mahvolsun, taş üstünde taş **kalmasın** diye Stalingrad’ ı yaktığımız zamanlar, içimde bir kin yoktu, ben adeta mesuttum.” (YKA 130)

“Henüz tepede bir avuç kadar kırılmamış yer var, ama onu da mahsus bıraktım, yarın işsiz **kalmamayım** diye.” (Ol 60)

“...ben de ses **çıkarmamayım** diye, adımlarımı körün değneği gibi atıp tank meydanına doğru karanlıklarda ilerliyorum.” (KY 43)

“Mektuplarımda, babama, bana eski destanlarımızdan birkaç satır **gönder** diye yazacak olsam, babam bana ‘Siyer-i Nebi’ yi, ‘Çora Batır’ ı bu harflerle mi gönderecek?” (KY 40)

“Sabahtan gece yarısına kadar çalışacak, yemeyip içmeyip bana yedirecek, tek ben **olayım** diye, her şeye katlanacak.” (KY 17)

“Bana baktığı zaman, tabancamı **görmesin** diye, silahı bir katil suçlusu gibi, gizlice arkama çekip saklıyordum.” (YKA 87)

“...iş görmekten bozulmuş ellerini sevgilisi **görmesin** diye, saklayacak yer arıyor, ya da bacaklarının arasına sokuyor.” (YKA 197)

“Dede, beni buraya, **öleyim** diye getirmişti.” (KY 28)

“...ama yine dertsiz başıma dert **açmamayım** diye elini salladı.” (Ol 21)

“Bostanın yanındaki yoldan gelip geçen köylüler **işitmesinler** diye, Bekir, sustu.” (Ol 21)

“Benim babam, bağımı komolizmaya **ver** diye mi verdi sana?” (Ol 63)

21. Teklif: Bir kimseye yapılacak teklif için de emir kipi sıklıkla kullanılır.

“İki üç gün benimle **kal**.” (KY 158)

“Ölümden önce **al**, benden bir sigara **yak**. Beni fena bir insan sanma ha!” (KY54)

“Doktoru **çağırayım** mı kardaş?” (KY 77)

“Benim suyu **alın**, bostanınızı **sulayın!**” (Ol 19)

“İçeriye **buyrun**.” (YKA 121)

“**Al, ver** kızına!” (Ol 163)

“İşte bunu **al!**” (Ol 135)

“Bü tenekenin yağını yüz yetmiş beşe satıyorum, ama sen yüz elliye **al**.” (Ol135)

“İsterseniz bir **deneyin**.” (YKA 128)

"İsterseniz gezintiye **çık**alım." (YKA 53)

"O senin ihtiyarın dediği kıyamet kopmadan **gel**, atlarımızı **sulay**alım." (YKA61)

"Yoksa, bu yol boyunca **gid**elim." (YKA 55)

"...istersen sen de **gel**." (YKA 20)

"Burada **bekley**elim mi?" (KY 81)

"Kerim' in yanına parolasız varırsam bir aylık maaşın benim **olsun mu**?" (KY43)

"Benim aylığım senin **olsun**." (KY 43)

"Boş yatak çok kardaş, istediğine **yat**." (KY 215)

22. Merak: Merak işlevinin tespit edildiği cümlelerin bazılarında sabırsızlık işlevi de tespit edilmiştir. Merak görünüşü ağır basanlar örnek olarak aşağıda gösterilmiştir.

"**Söyle**!" (Ol 137)

"Hay Allah! **Söyle** açıkça fikrin!" (YKA 170)

"Hikayenin sonunu **öğren**elim, diye ilave etti." (YKA 80)

"**Dur** be Bekir Ağa, **anlay**alım!" (Ol 152)

23. Tavsiye / Yönlendirme: Bazı cümlelerdeki "bana sorarsan, yerinde olsam, istersen, olmaz mı" gibi ifadeler, işlevin tespit edilmesinde yardımcı olmaktadır.

"Yoldan kenara **çık**ar,**bırak**,**kendin yürü**,diyor." (KY 132)

"Siz de oraya **gid**in." (KY 117)

"Benimle **gel**in!"(KY 117)

"Kırım'dan dönünce,bu herifleri Rusya'ya **götür**elim."(YKA 80)

"Çıkmadan önce onun yüzüne bir daha **bak**."(YKA 97)

"Peki, baba. Sen burada **kal** bu akşam, dedim."(YKA 125)

"**Kulak verme**, Sadık Bey, bu adama. Atı bisiklet sanır bu..." (YKA 127)

"Sen istersen **yat**, **uyu** Sadık."(YKA 115)

"Ben sana dağlara **çık** demedim. Ben sana Ruslara harp kazanmaları için **yardım et** demedim." (YKA 119)

"**Unut** Sadık, **unut...** dedi." (YKA 140)

"Babam da, çocukları var, gūnahtır, **bırak** evde **kalsın**, demiş." (YKA139-140)

"Bulamayacaksın, Sabri Ağa, boş yere **düşünme**." (YKA 146)

"Bu kartı **al**. Roma' da başka tanıdığın, bildiğin yoksa, bu kartta yazılı adrese **git**. ...Sahibine benden **bahset**." (YKA 206)

"Türkiye' de akrabanız varsa onlara bir mektup **yazınız**. Onlar da bana **yazsınlar**. ...Siz şimdi dediğimi **yapın**, akrabalarınıza **yazın**." (YKA 206)

"Gözlerini **kapa** ve **say**. Yüze kadar **say**. Uyuyamazsan gene **say**; bine **kadar say**, hep **say**, uyursun." (KY 113)

"Bana kalırsa, atları Almanlara **vermeyelim**." (YKA 219)

"İstersen Ayşe **gitsin**, **anlasın**. Seyd- Ali gidiyorsa, uğrasın da beraber **gidin**! Olmaz mı?" (Ol 125)

"Beşterek' te kız kaçırmaya niyetiniz varsa, buna **binin** beyim." (YKA 128)

"Yani bana ordudan **kaç** demek mi istiyorsun?" (YKA 215)

"Siz bunlardan kimseye **bahsetmeyin**, dedi. Sadık' ı ise ders yılı başında bana **yollayın**, kendim imtihan ederim, iyiye yedinci sınıfa alırım dedi." (KY17)

"Sesimin yankısı kulaklarıma:

-**Yürü**, oğlum, **yürü**, diyen bir ses getirdi.

...

-**Yürü**, **yürü...**" (KY 27)

"Ben doktor olsaydım, hayattan hiçbir şey **bekleme**, gözlerini **kapa** ve talihine **razı ol**, derdim. Evet, kaderine **boyun eğ**, derdim." (KY 225)

"Biraz serbest kaldığın zaman **gel**, onlarla **konuş**." (KY 46)

"Komolizma dedikleri de lafazanlık değil mi aslında? Komolizmayı görmek isteyen **girsin** kahveye." (Ol 133)

"İstersen, Salı günü yola **çık**." (YKA 50)

“**Bakma!** Ölüden korkarsan ölüye **bakma!** Yanından **geç git**, yüzüne **bakma!**” (YKA 27)

“Sen benim lafıma **kulak ver**, başkasınıninkine değil.” (Ol 139)

“Bana kalırsa, Kılıçbay hemen geri **dönsün**, ...” (YKA 159)

24. Tembih: Kimi cümlelerde karşıdakine sıkı sıkıya tembihleme anlamı veren emir şekillerine rastlamaktayız.

“Sen **reddetme** sakın Sadık.” (KY 17)

“Bayırlarda **göz kulak olun**, **gözden kaçırmayın**.” (Ol 38)

“Remzi’ ye doğru koştu, üç beş adım kala durarak, heyecanla: ‘Annem tembih etti. Macik’ e iyi **bakın!**’ dedi.” (Ol 38)

“Macik’ e iyi **bakın**.” (Ol 38)

“Bayırlarda **göz kulak olsun**, hayvanı yanında **tutsun**, **gözden kaçırmayın**.” (Ol 31)

“Köye bizden önce varırsan, söyle, bizim Esmâ **merak etmesin**. Geliyorlar, **de!**” (Ol 163)

“Çok **mahmuzlamayın** ama...” (YKA 54)

25. Nasihat / Akıl Verme / Öğüt Verme: Emir kipi zaman zaman tecrübelerinden başkalarını da faydalandırma isteği ile kullanılmaktadır. Bu işlevin tespit edildiği kimi cümlelerde tavsiye anlamına yakın bir ifade bulunmaktadır. Ancak nasihat ve akıl verme işlevi taşıyan cümlelerde gerekliliğe yakın bir anlam vardır. İki işlev birbirinden bu şekilde ayırt edilmeye çalışılmıştır.

“Tarlan da gübreye muhtaç, tarlandan kalırsa tezeğe de **şükret!**” (Ol 61)

“Ana evinden ayrıldığım gün, kendi çizdiğin yolda yürü diyen sen değil miydin, baba? Dünyanın boş hırslarına **kapılma**, diyen sen değil miydin?” (YKA 117)

“Kalbinin hisleriyle **hareket et**. Dünyanın boş hırslarına **kapılma...**” (KY 21)

“**Bırak** artık çıfıtlığı, **gel adam ol!**” (Ol 134)

"Gene de öyle **yaşa**. Kanını **dökme**! Kuvvetsizsin. Boş yere kanını **akıtma**!" (KY 187)

"Almanya' yı Almanların kendileri düşünsünler. ..Siz de kendi hayatınızı yaşamaya **bakin**." (YKA 215)

"Yemeğinizi **yiye** de Allah' ın verdiği **şükredin**." (Ol 28)

"...Safiye Hanım, bana kaç defa, 'Sadık' ı **okutun**!' demişti." (KY 17)

"Aksakal; Allah adını anarak **yürü**, kendini O'na **teslim et**, sonrasında **korkma**, diyor." (KY 82)

"**Harp etme**... Bu zalim millet uğruna **kan dökme** arkadaş." (KY 78)

"**Dinle** beni ! Sen **harp etme**..." (KY 78)

"Sen dedikoduya **kulak verme**, Enver!" (Ol 13)

"**Alma** Rus' u yanına, alırsın bela!" (Ol 13)

"Mektubunda : '**Oku**, Şolom, **oku**! Okursan dünyayı parmağında çevirirsin, okumazsan benim gibi zavallı bir Yahudi olarak kalırsın!" (Ol 159)

26. Övme / Sevinme: Herhangi bir sebeple bir kişiyi veya nesneyi yüceltme amaçlı kullanımlarda da emir kipine rastlanmaktadır.

"Bilirim, **gözünü seveyim**, ne iyi." (Ol 140)

"**Aşk olsun** oğlana!" (Ol 53)

"**Yaşa**, işte böyle adam ol!" (Ol 134)

"Öyle temiz yağ aldı ki, **gözün görsün**!" (Ol 162)

"**Yaşa be** kardeşim Levi!" (Ol 139)

"**Yaşa**! Kafan için akıl ambarı demeleri doğruymuş be Levi!" (Ol 138)

"**Yaşa** Seyd-Ali Ağa!" (Ol 153)

"**Yaşasın** hürriyet!" (KY 165)

"**Yaşa** teğmenim!" (KY 94)

"**Yaşa** teğmen!" (KY 80)

"Önümden bir insan seli, '**Yaşasın** Sovyetler, **yaşasın** Stalin!' diye bağıra bağıra geçti gitti." (KY 50)

"**Sağ ol, var ol** Bekir Ağa! İlahi! Yüz yetmiş beş mi dedin?" (Ol 142)

27. Hesap Sorma: Emir kipi aşağıdaki cümlede karşıdakinden hesap sorma anlamında kullanılmıştır.

“**Söyle bakayım**, ne yaptın?” (YKA 75)

28. Göze Alma: Bazı cümlelerde, ortaya çıkacak olumsuzlukları göze alma anlamı verecek şekilde kullanılabilen emir kipine aşağıdaki cümlede rastlamaktayız.

“Ötekileri yer yüzüne çıkarabilirsem; zararı yok, ben bütün varlığımla ummanların dibinde **kalayım** gene.” (YKA 50)

29. Niyet: Aşağıdaki cümlelerde bir işi yapmaya niyetlenme anlamı vardır.

“Ben bu akşam gene de Seyd-Ali’ ye bir **başvurayım**.” (Ol 10)

“Ben sabahleyin erken **kalkayım**.” (Ol 26)

30. Endişe: Herhangi bir nedenle duyulan endişeyi anlatmak için emir kipinden yararlanılabilmektedir.

“Kaçmış **olmasın**, kumandan Ağa!” (YKA 192)

31. Farz Etme: Emir kipi bir olayı, durumu vs. varmış kabul etme işlevinde de kullanılmaktadır. Bu işlevin tespit edilmesinde “farz edin ki, farz et” gibi ifadeler etkili olmaktadır.

“**Farz edin** ki burası çalılık ve ben çalıların içindeyim.” (YKA 64)

“Kendini bir an sevimli yurdun kıyılarında **farz et** ve başını kaldır da Ukrayna çöllerini, Kuzey denizinin kıyılarını, Avrupa savaş meydanlarını görmeye çalış.” (KY 145)

33. Kararsızlık: Emir kipi, kararsızlık işlevini de yerine getirebilmektedir. Bu görünüş genellikle soru şeklinde ortaya çıkmaktadır.

“-Ne diyeyim, bilmem ki?” (KY 41)

“Ama kime verelim Ayşe’ yi?” (Ol 23)

34. Kendi Kendine Telkin: İnsan bazen kendini ikinci kişi yerine koyar ve kendi kendine emirler verir. Veya kendi kendine konuşarak telkin yoluna gider.

“-Kaç!

...

-Kimse görmez, kaç!

...

-Fırsat buldun, kaç!” (KY 152)

“Uyu, uyu... Sobanın yanındasın, üşümüyorsun. Sırtında kürk var. Kürkünü başına çek uyu...” (KY 151)

“Ama ilerledikçe kalbinden isimsiz bir korku geçiyor, çünkü gören gözleri yanı sıra kalbi: ‘Aldanma Bekir, gözlerine!’ diyordu.” (Ol 50)

“Halden anlar. Neden anlamasın?” (KY 152)

“Söyle derdini, söyle Remzi! Aşk başka bir beladır; söyle, anlat her şeyi Ayşe’ ye!” (Ol 37)

“İçimden bir ses: ‘Giy Sadık üniformanı, baba evinde yer yok sana artık, aç kapıyı, karış karanlıklara, kimse görmesin, kimse bilmesin seni.’ diyordu.” (YKA 116)

35. Fikir Alma: Fikir alma, emir kipinin diğer bir görünüşüdür.

“Hayvanların hepsini sayayım mı birer birer?” (Ol 65)

36. Sabırsızlık: Aşağıdaki iki cümlede emir kipinin sabırsızlığı ifade ettiği açıkça görülmektedir.

“Oyna, oynama, kulak asma asfalta!” (Ol 151)

“Oyna tosun delikanlı, oynama gözünü seveyim!” (Ol 151)

37. Kabullenme / Razi Gelme: “eh” yön vereninin yardımıyla, aşağıdaki cümlede bu işlev tespit edilmiştir.

“Eh, **ver** öyleyse!” (Ol 143)

38. Meydan Okuma / Tehdit / İhtar: Emir kipi, kimi zaman meydan okuma, bir işi karşıdakine zorla yaptırma şeklinde tehdit gibi işlevleri de üstlenmektedir. “göreyim, bakayım” gibi ifadelerle anlam belirginleşmektedir. “Kazak halkını esir eden gavurlar karşıma **çıksın** bir... Astragan’ a girdiğimiz zaman bak neler **yapacağım!**...” (YKA 47)

“Senin babanı bir **göreyim**. O da göstereyim sana. ...Babanı bir **göreyim** de...” (YKA 111)

“On araba ekmek **vermesinler** de **göreyim!** Tercüman beyin emrini yerine **getirmesinler bakayım.**” (KY 189)

“Kara Kırgız, o kıyıya **çıkayım**, asıl ben göstereceğim sana!” (YKA 166)

39. Yakınma: İçinde bulunulan durumdan yakınma işlevi, emir kipinin üstlendiği işlevlerdendir.

“Sense tütün yaprakları altında **terle** oğlum, **terle.**” (Ol 7)

“İlahi Bekir Ağa, çok zorlu **vurma**, tezgahımı kıracaksın; param yok ki yenisini **alayım.**” (Ol 142)

40. Sitem: Emir kipinin aşağıdaki kullanımları, metnin genel anlamından hareketle sitem bildirmektedir.

“Ama böyle başını avuçlayıp oturacaksan, bana bir tabutla kefen **ısmarla**, vallahi daha iyi!” (Ol 62)

“Aa, yine akşamı **zehir etme** bize canım.” (Ol 56)

“Daha **ne olsun!**” (Ol 62)

“Oğlumuz yok, halimizi **düşünsün.**” (Ol 21)

“Seni gören **ne olsun**, Sabri Ağa!” (YKA 146)

“İlahi Bekir Ağa, parayı ne **yapayım?**” (Ol 63)

“**Dur** hele, **dur!** Bir kapık bile hakkını yemem.” (Ol 142)

41. Tercih: İnsan çeşitli seçenekler karşısında tercih yapmak durumunda kalabilir. Emir kipi bu işlevi yerine getirebilmektedir.

“**Otlasın** hayvan.” (Ol 55)

“Esir olup namusumu, sülalemin adını kirletmem. **Ölüm olsun.**” (KY 24)

“Şimdiden sonra, sizinki sizin **olsun**, biz de Türkistan’ ımız için kanımızı dökeceğiz.” (KY 217)

“Almanlar **dönsünler**, ama ben dönmem.” (YKA 185)

“Bunu Ruslar **yapsınlar**, Almanlar **yapsınlar**, kimler yaparsa yapsın; biz yapmayalım.” (YKA 162)

42. Güven Verme / Temin Etme: Aşağıdaki cümlede güven verme ve temin etme işlevi görülmektedir.

“Bir çöp bulursan **geri getir**, paranı veririm.” (Ol 135)

43. Olmazlık: Bir duruma, olaya şiddetle karşı çıkma, bunları kabul etmeme ve bunların kesinlikle olmayacağını düşünme ifadesini emir kipiyle verebilmekteyiz. Bu tarz cümlelerde şekil olarak olumlu görünen emir çekimli fiiller anlamca olumsuzdur.

“Çingene mi oldum, dilenci mi oldum, bedava mal **alayımı!**” (Ol 163)

“Kimin toprağında gözümüz var ki bizim toprağımıza göz **koysunlar?**” (Ol 65)

“Öyle olur olmaz, dinsiz Rus’ a bırakır mıyım toprağıma **girsin.**” (Ol 124)

“Kime emniyet ediyorlar ki bize **etsinler.**” (YKA 187)

“Kabil mi ki en seçkin generaller kumandasında işleyen bu harp makinesi cahil ve sarhoş, aç ve bitli, ahmak ve pis mujiklerin tekmesiyle bir oyuncak gibi **kırılıversin.**” (YKA 185)

"Neden **günah olsun** Aksakal? Haram hayvanı öldürmek neden **günah olsun?**" (YKA 24)

44. Tahmin: Herhangi bir konudaki tahminlerimizi emir kipiyle ifade ettiğimiz olur. "...olmasın, sanmam ki, zannetmem" gibi kullanımlar işlevi net bir şekilde ortaya çıkarmaktadır.

"O senin tanıdığın Mustafa' nın kardeşi **olmasın.**" (KY 145)

"Kaçmış **olmasın**, kumandan Ağa!" (YKA 192)

"Sanmam ki, köprü top ateşinden **kurtulabilsin.**" (KY 95)

"Düşman piyadesi sanmam ki artık **hücum etsin.**" (KY 95)

"Sanmam ki bizim bölükler **geçebilsinler** o köprüyü." (KY 91)

"Zannetmem. Kuşkaya gibi bir tepeyi **devirsinler**, ne dersin?" (Ol 152)

"Zannetmem, köylünün tarlaşına taş toprak **devirsinler.**" (Ol 153)

"Sanmam ki çok **derin olsun.**" (YKA 165)

45. Sebepsizlik:

"Niçin **seveyim?**" (KY 212)

46. Özetleme:

"**Uzatmayayım**, bizim sarı kadının evine gitmeye karar verdim." (YKA 78)

47. Zaman: Bazı cümlelerde emir kipi, "-dıktan sonra" sonra şeklinde bir zaman ifadesi verir. Yani yapılmak istenen işten önce emirle çekimlenmiş fiilin gerçekleştirilmek istendiği veya gerektiği ifade edilmektedir. Bu durumda ikinci fiilin gelecekte yapılacağı anlamı vermesi gerekmektedir. Yani fiil ya gelecek zamanla veya gelecek zaman anlamında kullanılan geniş zamanla çekimlenmelidir.

"Biraz bekle. Ben sobayı **yakayım** da beraber çıkarız." (YKA 96)

"Korkma, korkma. Ateş emri **verilsin** bir." (KY 63)

“Biraz daha yakına **gelsinler...**” (KY 93)

“Hele tütünleri arana **atalım**, o zaman Esmâ ile baş başa verir, Ayşe’ yi düşünürüz.” (Ol 24)

“Hele harp **bitsin**, herr mayor...” (YKA 49)

“Gavur kızlarından birinin kafasını **yarayım**, bir daha yapmam.” (YKA 109)

“Kara Kırğız, o kıyıya **çıkayım**, asıl ben göstereceğim sana!” (YKA 166)

48. Gelecek Zaman: Aşağıdaki cümlelerde emir kipinin gelecek zaman ifade ettiği görülmektedir.

“Şimdi benimle geliniz, sizi kurs göreceğ arkadaşlarınızın arasına **götüreyim.**” (YKA 32)

“Garajda yarım saat kadar işim var, Sadık Ağa, sizi nerede **bulayım?**” (YKA135)

“...gözlerini Bekir’ in yüzüne dikerek: ‘Sana **söyleyeyim!**’ dedi.

-Söyle!” (Ol 137)

“Sizi yeni yerde mi **bulayım?**” (KY 89)

“Banyo hazır efendim, dedi. Siz banyodayken ben de çay **hazırlayayım.**” (KY204)

“Nereden aldı parayı, dersin **söyleyeyim** sana.” (Ol 7)

49. İzin Verme: Emir kipi bazı cümlelerde rıza gösterme, izin verme, serbest bırakma anlamları taşımaktadır.

“**Git**, diyor.” (KY 67)

“-Kendisine **izin vereyim. Gitsin** arasın **bulsun. Güreşsin**, ne isterse onu **yapsın.**” (KY 26)

“Sen, Kemal, iki hafta izinli **git**. Kırım bizim elimizde. Cepheye hareket etmeden **git**, aileni **gör.**” (YKA 50)

50. İzin Alma:

“Ne emredersiniz, **gideyim mi?**” (KY 92)

“Asker izinli **çıksın** mı kumandan ağa?” (YKA 54)

“**İzin ver** de geçireyim.” (KY 85)

“**İzin verin** komiser arkadaş, **gideyim.**” (KY 67)

“Kuberle’ ye varınca bana **izin veriniz**, kumandan ağa!” (YKA 189)

51. İmkansızlık:

“Ama hayatın başka yolları varmış, ben **ne bileyim!**” (KY 223)

2. ŞART KİPİNDEKİ İŞLEV DEĞİŞMELERİ:

Şart kipi yalnız şekil ifade eden kiplerdendir. Eylemi şart şeklinde ifade eden kiptir. Bu kipi diğerlerinden ayıran en önemli özelliği bir hüküm ifade etmemesidir. Ancak bu durum şart ifadesiyle kullanıldığı cümlelerde görülür. İstek işlevi ile kullanıldığında bir yargı bildirir ve cümle kurar. Bu kipin eki –sa, –se’dır.

Asıl İşlev: Şart anlamıyla kullanıldığında yan cümle kurar ve ana cümlenin zarfı görevindedir. Yani eylemin şart olarak düşünüldüğünü ifade eder. Bunun yanında istek bildirecek şekilde de kullanılmaktadır.

İşlev Değişimleri: Tespit ettiğimiz işlev değişimleri şaşkınlık, tahmin/ ihtimal, önemsememe / umursamama, farz etme, tedirginlik / endişe / tereddüt / korku, zaman, şartsızlık / kesinlik / kararlılık, dikkati çekme, merak giderme, tavsiye / öneri , ikna etme, yakınma, farkına varma, onaylatma, çaresizlik, alay etme / iğneleme / küçümseme, merak, belirsizlik, istek / dilek, anlamı kuvvetlendirme, emir / öfke şeklinde sıralanabilir.

2.1 Asıl İşlev:

Şart: Şart kipinin temel işlevidir. Bu şeklin kullanıldığı cümlelerde yardımcı cümle, bir başka cümledeki işin, oluşun, durumun meydana gelebilmesinin şartını ifade etmektedir. Bu şekil, temel cümle oluşturmaz.

“İki bacağıının arasına **girse** bir...” (YKA 126)

“Benim Sabri seni bu halde **görse**, ne der?” (YKA 145)

“Bazen birimiz yanılır da Hans **diyecek olsa**, o birden haykırarak: Kanlı Hans!, doğrulturdu.” (YKA 67)

“Alman hükümeti bu parayı başka bir yerde **kullansa** daha fayda görür.” (KY208)

“Evde **olsa** karşıları beni.” (Ol 17)

“İçinden meşin çıkan o yuvârlak kutuya **baktırsa** altı sepet armut verirdim hınzıral, diye düşündü.” (Ol 121)

“O kayışa bakmama izin **verseler**, dört sepet armut bağışlardım!, diye düşünüyordu.” (Ol 119)

“İnsanı, dediğim gibi **öldürsen...**” (YKA 65)

“Ellerimi oğuşturarak: ‘İlahi! Kırım’ da, Tatar **olmasa** halimiz nice olur? Hepimiz zavallı birer Yahudi oluruz!’ diye düşündü.” (Ol 160)

“Fakat kuvvetsiz değildi, içindeki kuvvetle: ‘Bu benim iki elime iki el daha **katılsa** dağları sökerim!’ dedi.” (Ol 49)

“İki araba kirazı Yalta’ ya değil Gurzuf’ a **götürsem**, yalıda beyaz şalvarlı Ruslara kiloyu yirmi rubleden satarım...” (Ol 164)

“Bana **kalsa** yollarım bunu yaylaya.” (Ol 55)

2.2 İşlev Değişimleri:

1. İstek / Dilek : Şart kipinin en temel ikinci işlevidir. Bir konudaki istek veya dileklerimizi bu kipi kullanarak ifade ederiz.

“Fırsat **bulsam**, bir fırsat **bulsam...**” (KY 172)

"Ah, şimdi bu ıssız ovalarda sessiz sessiz yatan savaşçılar ayağa **kalksalar**, benimle birlikte bu yurda bir **baksalar!**"(YKA 98)

"Ah, o dağların eteklerinde mezarımın o topraklarda olacağını bir **bilsem!**" (KY 224)

"Trende, nereye gidiyoruz diye meraklanıp çatlıyor, bir yandan da esirler kampına **gitmesek** bari diye dua ediyordum.(KY 214)

"...beni **görmeseler** diye dua ediyordum."(KY 183)

"Allah vere de Almanlar iki haftaya kalmadan Moskova'ya **girseler.**"(KY 59)

"Bizimkiler Almanlarla öyle bir anlaşma **yapsalar** ki akşam olur olmaz her iki taraf da silahlarını **bıraksa**, bütün asker **yatsa uyusa.**"(KY 87)

"Mustafa, Mustafa! Başımı başının yanına koysam seninle beraber senin dünyana **gitsem.**"(KY 161)

"Allah vere de babasına **benzese** yavrum."(Ol 7)

"Allah vere de boğa yavrulasa."(Ol 12)

"Ah, ben de yurda bir **kavuşsam** diyor. Ah, **kavuşsam**; ah, **kavuşsam!**"(YKA52)

"Ben ölünceye kadar, o gözler öyle gülerek gözlerimin içine **baksa!**"(KY 140)

"Onlar ateşe başlamadan Mustafa'yı bulup elinden **tutsam!**"(KY 139)

"O sarı toprak yığınlarına bir **çıksam!**"(KY 137)

"Macik'i düşündükçe : 'Boğa **yavrulasa!**' diyor, karısını düşündükçe: ' On altı sene sonra şöyle ansızın bir oğlan **doğuruverse!**' diyor, ama buna hiç ihtimal vermiyor..." (Ol 49)

"Herkeslerden geri **kalmasam** da tütünler kırılıp **gitse!**"(Ol 49)

"Hey, bizimkiler **dönseler** bir..."(YKA 96)

"Ölmedi **desene...**"(YKA 113)

"O toprak yığınlarını bir **aşabilsem**, Salgır'ın sularından içeceğim."(KY 137)

... 2. **Şaşkınlık:** Bir olay veya durum karşısındaki şaşkınlığı ifade eden bu işleve örnek olan aşağıdaki cümlede, "Aman Allah' ım" ifadesi de işlevin tespitine yardımcı olmaktadır.

“Aman Allah’ ım, Akmescit’ in içindeki asker kalabalığını bir **görsen!** Hepsi Rus!” (KY 39)

3. Tahmin / İhtimal: Bir konudaki tahmin ve ya ihtimaller gereklilik kipiyle ifade edilebilmektedir. Bu işlev çoğunlukla, şart kipiyle çekimlenen fiilin tekrarı yoluyla verilmektedir.

“Recep’ in de **olsa olsa** iki günlük işi kaldı.” (Ol 61)

“Harp **sürse sürse** iki ay daha sürer.” (KY 211)

“**Çıksalar çıksalar** ormanın önündeki yüksekliğe kadar çıkabilirler.” (KY 61)

“Bunu ne kadar belli **etmek istemese** bile, biz görüyor, anlıyoruz.” (KY 126)

4. Önemsememe / Umursamama: Aşağıdaki eksiltili cümlede “olsa bile” ifadesi önemsememe ve umursamama anlamı katmaktadır.

“**Günah olsa** bile...” (YKA 46)

5. Farz Etme: Bir durumu varmış gibi düşünme anlamı, şart kipinin işlevlerindendir. Şart kipiyle çekimlenmiş fiilden sonra veya önce gelen “bile” kelimesi bu işlevi ortaya çıkaran önemli bir unsurdur. “-acak olmak” kalıbı da bu işlevi ifade etmektedir.

“Yarın dünyamdan ayrılacağımı **bilsem**, birkaç yarım yamalak satırla ‘Hatıralar’ ı yazar ve bitirirdim.” (YKA 45)

“**Çıksa** bile ne konuşacaklardı, bilmiyordu.” (Ol 59)

“Bu memlekete Ruslar **girseler** bile, bir kadının eteği altına saklanırım.” (YKA216)

“Hem toprağını almaya **kalkışsalar** bile, Bekir korkak değildi ya!” (Ol 117)

“Kerim **olsa** bile ne diyeceğim?” (KY 44)

“Mektuplarımda, babama, bana eski destanlarımızdan birkaç satır gönder diye **yazacak olsam**, babam bana ‘Siyer-i Nebi’yi, ‘Çora Batır’ ı bu harflerle mi gönderecek?” (KY40)

“Yarın, Türkiye’ yle Rusya arasında bir harp **çıkacak olsa**, belki Türklere kurşun da sıkacaksın.” (KY 41)

“O kadınlar **ölecek bile olsalar**, biz öldürmeyelim.” (YKA 162)

6. Tedirginlik / Endişe / Tereddüt / Korku: Bir konudaki kararsızlık ve bundan duyulan tedirginlik, endişe, korku ifadesi şart kipiyle verilebilmektedir. Ancak bazı cümlelerde bu duygular bir aradadır. Kimi cümleler ise bu duygulardan yalnız birini ifade etmektedir. Biz hepsini bir başlık altında vermeyi uygun gördük.

“İlerleyeyim mi? Yoksa **geri mi dönsem?**” (KY 43)

“Tatarca **konusam?**” (KY 43)

“Doğrudan doğruya Türk konsoloshanesine gidip derdimi **anlatsam?**”(YKA204)

“**Gitsem mi, gitmesem mi** diye düşündü,...” (Ol 126)

“Tatar oğlu, gene de Kırım’ ı gavurdan temizleyeceğiz diye silaha sarılsa? Dökülen gözyaşları, akan kanlar karşısında Tatar oğlu gene **isyan ederse?**” (KY 186-187)

“Bu mektupları, geri dönünce, kumandanlığa teslim etmeyi **unutmasam** bari.” (KY 90)

“Ya ansızın, kendimi bilmeyecek kadar hastalanırsam, hastaneye **kaldırsalar**, doktorlar da kesemi cebimde bulup bu nedir diye çöp tenekesine atıverseler!” (YKA 104)

“O tahtaları biraz yavaş **kırsana...**” (YKA 96)

“Ben **şahit olsam?**” (KY 180)

“**Kaçsam!...**” (KY 152)

7. Zaman: Bazı cümlelerde şart kipi “-dığında, dığı zaman, dıktan sonra” gibi zaman anlamları vermektedir.

"Tütünler arana girse, demetler sarılsa, istifler yapılsa, şehre taşınsa, satılsa, Macik de boğa yavrulasa, varsın o zaman Ayşe' yi isteyecek cenabet çıksın istesin." (Ol 18)

"Otomobil **görecektir olsa**, sağrısıyla duvar devirmek ister." (YKA 126)

"Çünkü Ayşe: 'Baba, bu topraktan bıkmadınız mı?' diye ne zaman **sorsa**, babası önce güler, sonra ciddileşir, cevap verirdi." (Ol 44)

"Sonra iki gün güneş **kızdırırsa** sen, toprak, çatlak çatlak oluyorsun, giden gidiyor." (Ol 47)

"Tütünleri **bitirsek**, demet işi var, sonra odun..." (Ol 62)

8. Şartsızlık / Kesinlik / Kararlılık: Bazı durumlarda hangi şartta olursa olsun bir konudaki duygu ve düşüncelerimizin değişmeyeceği hususunda kararlıyızdır. Bu duyguyu en güzel ifade eden kiplerden biri şart kipidir. "... da olsa, .. olsa bile, vallahi, ne dersen de, " gibi ifadeler bu işlevi belirginleştirmektedir.

"Sessizce ağlıyor, yüreğinde bir, 'Gitmem, **dünyaları verseler** babacığımı bırakıp gitmem!' diyordu." (Ol 45)

"...ölüsünü **olsa bile**, ellerimin üstünde bu fabrikanın önünden geçip annesine götürmek istedim." (YKA 109)

"Tanıdığım, bildiğim **değilse** de el diyarında da **olsa** toprağı bol olsun." (KY9)

"Türk' üm ve düşmanım sana **kalsam da** bir kişi." (KY 8)

"Ama yek başına **ne yapsa** bu işin hakkından gelemezdi işte." (Ol 49)

"Aç, çıplak **kalsak da** bu toprakta olalım. ...**Ölse de** bu toprakta ölelim. ...Dünyanın hangi köşesinde **olursam olayım**, ben yaşadıkça sen de bizimle beraber olacaksın..." (KY 10)

"**Rastlasam da** inanmayacağım Anna' ya..." (YKA 10)

"Hoş, itiraz **etsen bile** boşuna." (Ol 122)

"...gönülsüz de **olsa** gitmeye karar verdi." (Ol 126)

"Başımın geçmek bilmez yorgunluğu bu hatıramı da söndürmeden, acı da **olsa** yazmak istiyor, Daha doğrusu, kendimi yazmaya zorluyorum." (YKA 83)

"Vallahi bin lira **verseler** yapmam öyle tembellik." (Ol 114)

"Dünyada herkesi, bütün insanları unutacak **olsam bile**, onu unutmuyacağımdan eminim." (KY 218)

"Rum' un dört boğası var; ama Rum kafası; **ne dersene de!**" (Ol 7)

"Olmam **desen de** inanmam." (YKA 96)

"Ben hayatı **sevmesem de**, daha doğrusu, hayat beni **sevmese de**, öldükten sonra nereye **gidersem gideyim**, hayatı da beraber götürmek isterim." (KY114)

"Kış kılıç gibi **gelse de** köyü **bassa**, korkmaz hiçbiri." (Ol 61)

9. Dikkati Çekme: Bir konuya, düşünceye ya da varlığa dikkat çekmek için şart kipi kullanılabilir. "bak" kelimesi bu görünüşü ortaya çıkarmaktadır.

"**Baksana** şuna, Sadık Bey! **Baksana** bir!" (YKA 111)

11. Tavsiye / Öneri: Bir konuda karşıdaki kişiye yapılacak tavsiyelerde kullanılan kiplerden biri, şart kipidir.

"Demete başlamadan sen de **gitsen** olmaz mı?" (Ol 124)

"5 nolu barakaya aşçı **yapsana** onu." (KY 175)

"Oraya **yerleşsek** daha iyi olmaz mı?" (KY 88)

"Geri çekilen kollara **katılsak...**" (KY 53)

"Beşterek yoluna **çıksak** nasıl olur?" (YKA 128)

12. İkna Etme: Şart kipinin bir başka görünüşü de ikna etmedir.

"Nasıl inanmıyorum, **inanmasam** sorar mıyım?" (Ol 137)

13. Yakınma: Aşağıdaki cümlede gerçekleşen bir olaydan yakınma, "bilsen" kelimesiyle belirginleşmektedir.

"**Bilsen**, daha kaç mevlit okundu." (YKA 106)

14. Farkına Varma:

"Daha ne, kutuyu kuşağının arasına **sıkıştır**sa, üstüne gömleğini **giy**se, tut ucundan, çek babam çek!" (Ol 119)

15. Onaylatma: "desene" kelimesi, öğrenilen veya bilinen bir düşünceyi, duyguyu, olayı, durumu onaylatma ifadesi vermektedir.

"Vah vah! Yazık oldu **desene**!" (Ol 140)

"İngiliz askeri gibi **desene**!" (KY 88)

"Komünizma gibi **desene**, baba!" (Ol 27)

"Epeyce tütün kırdın, **desene**!" (Ol 60)

16. Çaresizlik: Bir konudaki ümitsizlik ve bunu kabullenme şart kipinin işlevlerindendir.

"Ama ne **yapsam** boştu." (KY 161)

17. İğneleme / Alay Etme / Küçümseme: Karşıdakini iğnelemek, küçümsemek ve onunla alay etmek için şart kipi kullanılabilir.

"Kadın kafası **olsa bile** kafaydı neticede." (Ol 117)

"İlahi, Kuşkaya **desene** Bekir Ağa! Kuş gibi ufacık bir şey **desene**!" (Ol 136)

"Onbaşımız Kılıçbay' a **sorsana**." (YKA 21) Bir önceki cümle

"**Söylesene** bize, **söylesene** Ayşe kızı!" (Ol 43)

"Kendisine **sorsana**." (YKA 22)

"İki de **söylesem** az, üç de!" (Ol 140)

18. Merak: İkinci şahıslarda kullanılan ve kelimeye bitişik yazılan "a,e" ünlemi bu işlevi belirginleştirmektedir.

"Ne olmuş, baba, **anlatsana**!" (YKA 115)

"**Söylesene** ne oldu? İnsan mı öldürdün? ...Ee, **söylesene**!" (YKA 176)

“Bir şey biliyorsan açık **söylesene**.”(YKA 29)

19. Belirsizlik:

“Gül **desem** gül değil, nur **desem** nur değil, kanımdan, etimden doğan bu melaik e yavrusunu ellere nasıl vereceğim?”(Ol 17)

20. Anlamı Kuvvetlendirme: Cümlede ifade edilen duygunun, düşüncenin yoğunluğunu anlatmak için şart kipine baş vurulmaktadır. Aşağıdaki cümlelerde “bilsen, bir bilsen” ifadeleri bu anlamı vermektedir.

“O tezkerelerle ne kadar insan, ne kadar can kurtardın, bir **bilsen!**”(KY 192)

“Geride kaç ölü, kaç ölü kaldı bir **bilsen....**”(KY 132)

“Ne kadar rakı içmişimdir bir **bilsen!**”(KY 193)

“Bize gelmen ne kadar sevindirdi bizi **bilsen**, göğercinim!”(YKA 145)

“Sizin hasretinizi ne kadar çekti **bilsen!**”(YKA 122)

21. Emir / Öfke : Emir ve öfke işlevleri şart kipinin başka bir işlevidir. Kimi cümlelerde bir arada görülen bu işlevlerin ayrı ayrı ifade edildiği cümleler de bulunmaktadır. Bu ikisini ayırmaktan ziyade bir arada vermeyi uygun gördük.

“Sesini **çıkarmasa** ya!”(Ol 145)

“**Söylesene!**”(YKA 64)

“Bir şey biliyorsan açık **söylesene**.”(YKA 29)

“Neden deviriyorsun arkadaş, o tepeyi, **söylesene!**”(Ol 122)

“Hem nedir istediğin? Kumandanına **söylesene** öncel!”(YKA 184)

“Herife yatak **göstere**sene, Aksakal.”(KY 215)

“Kumandanın soruyor... **Söylesene!**”(YKA 80)

“Koş, **koş**sana kız!”(Ol 154)

“Ülan, sen oyununa **baksana!** Karışma lafa, haydi!”(Ol 150)

“**Söylesene...**”(KY 42)

3. İSTEK KİPİNDEKİ İŞLEV DEĞİŞMELERİ

Tasarlanan hareketin yapılmasının istendiğini ifade eden kiptir. İstek eki –a/-e' dir. Bugün 1. şahıslar kullanımdan düşmüştür. Bu boşluk emir kipinin 1. şahıs ekleriyle kapatılmıştır. Bu kip, diğer tasarlama kiplerine oranla az kullanılmaktadır. Cengiz Dağcı' nın taradığımız romanlarında da bu tarz kullanım son derece azdır.

Asıl İşlev: İş, oluş ve hareketin yapılmasının istendiğini belirtir. İncelediğimiz cümlelerde bu kipin istekten ziyade dileğe yakın bir anlamla kullanıldığı görülmüştür.

İşlev Değişimleri: Bu kipte belirlenen işlev değişimleri şunlardır: Öfke ve emir, olumsuz yeterlilik/alay etme/küçümseme, merak.

3.1 Asıl İşlev:

İstek / Dilek: İstek kipinin temel işlevidir. Bu işlev bir isteği veya dileği ifade etmektedir. Bu işlev çoğunlukla kalıplaşmış sözlerde kullanılmaktadır.

“Allah **vere** de öyle olsa, Bekir Ağa!” (Ol 272)

“Allah yolunu kolay **getire!**” (Ol 259)

“**Uğurlar ola** Ivan, ne tarafa, yine oduna mı gidiyorsun?” (Ol 208)

“Allah **vere** de harp bitene kadar hep böyle mektuplar yazayım.” (KY 90)

“Allah **vere** de Almanlar iki haftaya kalmadan Moskova' ya girseler, diye düşünüyorum.” (KY 59)

“Allah **vere** de boğa yavrulasa.” (Ol 12)

“Allah **vere** de babasına benzese yavrum.” (Ol 7)

3.2 İşlev Değişimleri:

1. Öfke ve Emir:

“Bak, büyüğüne bir daha böyle cevap verilir miymiş **öğrenesin.**” (YKA 111)

2. Olumsuz Yeterlilik / Alay Etme / Küçümseme: Bu işlevi yüklenen fiiller şekilce olumlu görünse de anlamca olumsuzdur. Karşıdakini küçümseme, onunla dalga geçme amacıyla, muhatap olunan kişinin bir işi yapamayacağını ifade etme anlamı vardır.

“Sen beni ne zaman yendin ki şimdi **yenesin?**, dedi.” (Ol 149)

“Asfalttan iyi anlarsın ama, zannetmem dominoyu benden iyi **beceresin.**” (Ol151)

“Demedin...Diyeceğin yok ki **diyesin.**” (KY 41)

3. Merak: Aşağıdaki kalıplaşmış sözlerde bu işlev tespit edilmiştir.

“-Hayrola!

-Hayır neresinde? Dert üstüne dert, iki gözüm!” (Ol 217)

“**Hayrola**, hoş geldin!” (Ol 216)

4. GEREKLİLİK KİPİNDEKİ İŞLEV DEĞİŞİMLERİ:

Gereklilik kipi, tasarlanan hareketin gerekliliğini ifade eder. Türkçede bu kip –mAll ekleriyle yapılmaktadır. Yalnız şekil ifade eden kiplerdendir.

Asıl İşlev: Tasarlanan hareketin yapılmasının gerektiğini anlatır.

İşlev Değişimleri: Bu kipteki işlev değişimleri şunlardır: Alay etme/ iğneleme / küçümseme, kaygı, şart, tavsiye / uyarı, istek, telkin, emir, öfke / hiddet, tahmin / ihtimal, tereddüt / endişe, övgü / iftihar, tedbir, zorunluluk, tehdit / ihtar, gelecek zaman.

4.1 Asıl İşlev:

Gereklilik: Gereklilik kipinin temel işlevidir. Eylemin gerçekleşmesini gerekli görme anlamı ifade eder.

“Burada **vedalaşmaliyiz.**” (YKA 87)

“Evvela değirmeni onarmak lazım. Sonra da getirdiğimiz domuzlara bir yer **bulmalı.**” (Ol 447)

“Öğlen sıcağı basmadan senin fideleri **bitirmeliyiz.**” (Ol 267)

“Artık, yavaş yavaş, doktorsuz yaşamaya **alışmalısın.**” (KY 224)

“Bana inanman lazım, doktora **güvenmelisin,** diyor.” (KY 223)

“Sabahleyin, köylü tarlasına nasıl giderse asker de harbe öyle **gitmeli.**” (KY90)

“Mademki işimiz harp, biz de bir işçi gibi **çalışmalıyız.** Sabah erken harbe **başlamalıyız,** akşama kadar, öldüreceğimizi **öldürmeliyiz,** akşam olur olmaz hayatta kalanlar silahlarını bırakıp paydos **etmeliler.**” (KY 88)

“Onların ateşini kesmek için bütün ekin tarlasını **geçmelisin.**” (KY 67)

“Haydi, **gitmeliyim** artık.” (KY 63)

“Bacayı sarmadan **çare bulmalı.**” (Ol 30)

“İki haftadır doktorsuz yaşıyorum. Doktorun, bensiz yaşamaya **alışmalısın** dediği günden beri, daha zavallı ve düşkün hissediyorum kendimi.” (YKA 5)

“Onlara biraz yiyecek **göndermelisiniz.**” (KY 189)

“Sen, bizimle kalmak istiyorsan, rütbenden **vazgeçmelisin.**” (KY 124)

“Halkımızın arasına **girmeliyiz;** hakikati zavallı İvanlara **anlatmalıyız.**” (KY211)

“Burası, ömrümüzün sonuna kadar bir sır olarak **kalmalı** içimizde.” (KY 213)

4.2 İşlev Değişimleri:

1. **Alay Etme / İğneleme / Küçümseme:** Gereklilik kipinin bu tarz kullanımı, karşıdakini beğenmeme, küçük görme ve onunla alay etme gibi ifadeleri kapsamaktadır.

“Çocuksun sen. Sen vuruşmak değil, ananın eteğinden tutup **yürümelisin** daha.” (KY 69)

2. Kaygı: Gereklilik kipiyle çekimlenmiş eylem gerçekleşmezse ortaya çıkacak olumsuz durumlardan duyulan kaygının ifadesi, bu kiple verilebilmektedir.

“Anlatın, **anlamalı** onlar, bizim akıbetimize uğramak istemezlerse **anlamalı** onlar.” (Ol 436)

3. Şart: Bir eylemin gerçekleşmesinde gerekli ön şart, gereklilik kipiyle ifade edilebilmektedir.

“Evvela borcunu **ödemelisin.**” (KY 210)

4. Tavsiye / Uyarı:

“Ama sen Ayşe’ yi **evlendirmelisin.**” (Ol 23) Sonraki cümleler

“Ayşe çocuklar **doğurmalı.**” (Ol 23) Sonraki cüm.

“Doktora emniyet **etmelisin.**” (KY 168) nasihat de olabilir

“Bundan dolayı ben sana geçmiş **unutmalı**, istikbalinizi **düşünmelisiniz** derim.” (KY 102)

5. İstek: Bu anlamı veren cümlelerde kişinin bir isteği söz konusudur.

“Ben Ayşe’ ye söz verdim, öğle üstü **dönmeliyim**, çabuk ol, anladın mı? (Ol263)

“Hislerimizi **anlamalısınız.**” (YKA 87)

“Ben, aklım neyi kesiyorsa onu **yapmalıyım.**” (Ol 24)

6. Telkin: Kişinin kendi kendine konuşarak yaptığı telkinler, gereklilik kipiyle ifadesini bulabilmektedir.

“Erkek **olmalı**, erkek!” (Ol 213)

"Ben de **ağlamamalıyım!** Ben de senin gibi mağrur görünümlü **olmalıyım!**" (KY 49)

"**Çıkmalıyım.** Kendimden, içimden kurtulup, gelişi güzel bir insan **olmalıyım.**" (KY 48)

"Geri dönemiyorum, **ilerlemeliyim.**" (KY 44)

"Onların ruhlarını içimden çıkarıp bir heykel haline getirmek için ben hayatta **kalmalıyım.**" (KY 32)

"Ben başımın altındaki torbamda peksimetleri **saklamalıyım.**" (KY 186)

"**Düşünmemeliyim. Saymamalıyım.**" (KY 113)

7. Emir: Gereklilik kipi kimi zaman emre yakın bir ifadeyle kullanılmaktadır.

"Olmaz. Bütün köy buraya **toplanmalı**, her evden en az bir kişi! Haydi, dediğim gibi yapın!" (Ol 378)

"Bizden evvel Kırım' a gelmiş. Çorbacı sıfatıyla bize biraz şarap **içirmeli!**" (Ol337)

"Sen, geri kampa **dönmelisin.**" (KY 200)

8. Öfke / Hiddet: Bir konudaki öfke ve hiddetimizi gereklilik kipiyle ifade ettiğimiz de olur.

"Az yedi kerata, **gebertmeliler** böylesini!" (KY 106)

"Bunu ben sizden **sormalıyım.**" (KY 79)

"Hain herif! Kafasına **kurşun sıkmalı** onun!" (Ol 371)

9. Tahmin / İhtimal: Bu işlevi ortaya çıkaran unsur "olmak" fiilidir. Bu fiilin isimlerle kullanımında, -miş olmalı gibi kullanılışlarda ihtimal anlamı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca "herhalde" gibi tahmin ve ihtimal bildiren kelimelerden de aynı anlamı çıkarabiliyoruz.

"Çocuğa herhalde bir masal vaadetmiş **olmalı** ki,

-‘Evvel zaman içinde’ diye söze başladı.” (KY 23)

“Ayşe henüz ararlarda **olmalı**.” (Ol 17)

“Barakadan barakaya geçmek isteyişim küçük bir şey; ben herhalde daha büyük bir suç **işlemiş olmalıyım**.” (KY 155)

10. Tereddüt / Endişe: Bir konuda ne yapacağını bilememe, bundan duyulan kararsızlık ve endişe duygularının ifadesi olarak gereklilik kipi kullanılabilmektedir.

“Ne yapmalıyım? ...**Gitmeliyim** buradan.” (KY 224)

“2 numaralı, ya pisiğin önünde ya da pisiğin gerisinde mevzie **girmeli**.” (KY89)

“Ne demeliyim? Bir **yalan atmaliyim**!

...

Ne demeliyim? Yalan mı **söylemeliyim**?” (KY 153)

11. Övgü / İftihar: Bir kişiyi ya da nesneyi övme, onu yüceltme gereklilik kipinin diğer bir işlevidir.

“Aferin yaman adamsın, bu hınzırlara karşı işte böyle sert **olmalısın**!” (Ol124)

“Sen takıma değil, bütün cepheye **kumanda etmelisin**.” (KY 94)

“Bizim atlar koşarken nal sesi **işitmeli**, Çilingir! Gürültü, nal sesi, yıldırım!” (Ol317)

12. Tedbir: Bir konuda gelebilecek zararlardan dolayı tedbirli davranma anlamı gereklilik kipiyle verilebilmektedir.

“Komolizmaya inan olmaz, yangın bacayı sarmadan bir çare **bulmalı**.” (Ol179)

13. Zorunluluk: Gereklilik ve zorunluluk birbirine çok yakın kavramlardır. Zorunluluğun daha net ve kesin bir anlam ifade etmesi

bakımından iki işlev birbirinden ayrılmaktadır. Zorunluluk emre yakın bir anlam taşımaktadır.

“-Raporunuzu ne zaman tamamlayacaksınız?

-Bu ayın sonunda sıhhiye komiserliğine teslim **etmeliyim.**” (Ol331)

“Doktor arkadaş! Siz raporunuzu hazırlayınız, iki hafta sonra Merkez İcra Komitesine **teslim etmeliyiz.**” (Ol 415)

“Bir yer **bulmalıyım.**” (KY 116)

“Onların işini hemen **bitirmeliyiz.**” (YKA 160)

“Biz köylülerin çalışıp çabalamaktan başka çaremiz yoktur, kazandığımıza **şükretmeliyiz.**” (Ol 27)

14. Tehdit / İhtar: Aşağıdaki cümlede söz konusu işlev açıkça görülmektedir.

“Bu sırrı saklamasını bilmeyen, Almanya tarafından ölüm cezasına çarptırılacağını **bilmelidir.**” (KY 213)

15. Gelecek Zaman: Aşağıdaki cümlede “yarın” kelimesinin katkısıyla ve metnin genel anlamından hareketle “konuşma” eyleminin gelecek zamanda yapılacağı anlamı çıkmaktadır.

“Yarın onunla **konuşmalıyım.**” (KY 194)

SONUÇ

Her dilin kendine ait kuralları, işleyiş biçimi vardır. Ancak bu işleyiş biçimleri zaman içinde alanını daraltıp genişletebilir. Çünkü dil, gelişip değişmeye açık bir varlıktır. Fiil kipleri de zamanla farklı anlam değerleri, farklı anlatım tarzları oluşturmaya yatkındır. Fiillerin anlamlarını sadece ekler ile belirlemek yanlıştır. "Kip" kavramına daha geniş bir açıdan bakılmalıdır.

Çalışmamızda, Cengiz Dağcı' nın üç romanından alınan örnek cümlelerle, kiplerin asıl işlevleri ve zaman değerleri dışında farklı zaman ve işlevleri de ifade ettiğini ortaya koymaya çalıştık. Bu zaman ve işlevleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

1. *Bilinen Geçmiş Zaman:* Bu kipte dört tane zaman kayması tespit edilmiştir: Öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, yakın geçmiş zaman. Bu kipteki işlev değişimleri ise şunlardır: 'şart', 'tahmin / ihtimal', 'öfke', 'övme', 'önemsememe / umursamama', 'teşvik / yüreklendirme', 'pişmanlık', 'dikkati çekme', 'yakınma / hayıflanma / sitem', 'olmazlık', 'alay etme / iğneleme / küçümseme', 'hesap sorma', 'çaresizlik / ümitsizlik', 'teslimiyet / kabullenme', 'şaşkınlık', 'teselli', 'süreklilik', 'başlangıç'.

2. *Öğrenilen Geçmiş Zaman:* Öğrenilen geçmiş zaman kipinde bilinen geçmiş zaman ve gelecek zaman olmak üzere iki zaman kayması tespit ettik. Bu kipteki işlev değişimleri ise şunlardır: 'Sonradan görme / anlama / fark etme', 'tahmin / ihtimal', 'şaşkınlık', 'benzerlik / ilgi kurma', 'kızgınlık / sitem / yakınma', 'alay etme / iğneleme / küçümseme', 'olmazlık', 'yakınma / hayıflanma / pişmanlık', 'haber verme', 'kesinlik', 'vesvese / kuruntu', 'umursamama / önemsememe', 'şart'.

3. *Şimdiki Zaman:* Çok işlek bir yapıya sahip olan bu kipte dört zaman kayması tespit ettik: Geniş zaman, Bilinen geçmiş zaman, gelecek zaman, yakın gelecek zaman. Şimdiki zaman kipi, hem bünyesindeki süreklilik işlevi

nedeniyle hem de geniş zaman ekinin etkisinden kurtulamamış olmasından dolayı, özellikle geniş zaman anlamında kullanılmaktadır. Hatta bu iki ekin birbirinin yerine çok rahat kullanılabildiğini söylemek yerinde olacaktır. Bu kipteki işlev değişimleri şunlardır: 'Şart', 'süreklilik', 'hikâye etme', 'hesap sorma / olmazlık', 'ihtar / tehdit / öfke', 'dikkat çekme', 'başlangıç', 'alay etme / iğneleme / küçümseme', 'hayal', 'yeterlilik', 'umursamazlık', 'tahmin / ihtimal', 'şaşkınlık', 'övme', 'yakınma / sitem', 'uyarı'.

4. Gelecek Zaman: Bu kipte geniş zaman, şimdiki zaman, yakın gelecek zaman ve bilinen geçmiş zaman olmak üzere dört zaman kayması tespit edilmiştir. Bu kipteki işlev değişimleri şunlardır: 'Başlangıç', 'alay etme / iğneleme / küçümseme', 'istek', 'niyet ve hayal', 'söz verme / vadetme', 'tahmin / ihtimal', 'kabullenme / teslimiyet', 'gereklilik', 'zorunluluk', 'rivayet', 'öfke', 'kesinlik / kararlılık / emin olma', 'ihtar / gözdağı / tehdit', 'teselli / teşvik', 'yakınma / sitem / isyan', 'yeterlilik', 'endişe / ümitsizlik', 'şaşkınlık', 'olmazlık', 'emir'.

5. Geniş Zaman: Geniş zaman kipinde, şimdiki zaman ve gelecek zaman olmak üzere iki zaman kayması tespit edilmiştir. Bu kipteki işlev değişimleri şunlardır: 'Tehdit / ihtar / meydan okuma / gözdağı verme', 'kesinlik / kararlılık', 'şaşkınlık / olmazlık', 'alay etme / iğneleme / küçümseme', 'öfke', 'dilek / temenni', 'yeterlilik', 'süreklilik', 'endişe / tereddüt / korku / şüphə', 'tedbir / temkin', 'fikir sorma', 'gereklilik', 'çaresizlik', 'şartsızlık / değişmezlik', 'sitem / yakınma', 'emir', 'teselli', 'rica', 'umursamama / önemsememe', 'teklif', 'uyarı', 'teşvik / yüreklendirme' 'tavsiye', 'hayal etme', 'akıl verme', 'niyet', 'tahmin / ihtimal', 'yalvarma'.

6. Şart Kipi: Bu kipi şart dışında şu işlevleri de vardır: 'Şaşkınlık', 'tahmin / ihtimal', 'önemsememe / umursamama', 'farz etme', 'tedirginlik', 'endişe / tereddüt / korku', 'zaman', 'şartsızlık / kesinlik / kararlılık', 'dikkati çekme', 'merak giderme', 'tavsiye / öneri', 'ikna etme', 'yakınma', 'farkına

varma', 'onaylatma', 'çaresizlik', 'alay etme / iğneleme / küçümseme', 'merak', 'belirsizlik', 'istek / dilek', 'anlamı kuvvetlendirme', 'öfke ve emir'.

7. İstek Kipi: Bu kipin istek ve dilek dışında şu işlevleri de vardır: 'Öfke ve emir', 'olumsuz yeterlilik / alay etme / küçümseme', 'merak' işlevlerini ifade edecek şekilde kullanılabilmektedir.

8. Gereklilik Kipi: Bu kipin şart dışında şu işlevleri de vardır: 'Alay etme / iğneleme / küçümseme', 'kaygı', 'şart', 'tavsiye / uyarı', 'istek', 'telkin', 'emir', 'öfke / hiddet', 'tahmin / ihtimal', 'tereddüt / endişe', 'övgü / iftihar', 'tedbir', 'zorunluluk', 'tehdit / ihtar', 'gelecek zaman'.

9. Emir Kipi: : Bu kip, farklı işlevleri ifade etmekte çok sık kullanılan bir kiptir. Bu kipin şart dışında şu işlevleri de vardır: 'Dua / iyi dilek', 'beddua / kötü dilek', 'dikkati çekme / açıklama', 'öfke', 'istek / dilek', 'çaresizlik', 'teselli / teskin etme', 'gereklilik', 'uyarı', 'umursamazlık / fark etmezlik / değişmezlik / şartsızlık', 'yalvarma', 'rica etme', 'şart', 'hayret / şaşkınlık', 'pişmanlık', 'alay etme / küçümseme', 'yüreklendirme / teşvik', 'telaş', 'gelecek zaman', 'zaman', 'amaç', 'teklif', 'merak', 'tavsiye / yönlendirme', 'tembih', 'nasihat / akıl verme / öğüt verme', 'övme / sevinme', 'hesap sorma', 'göze alma', 'niyet', 'endişe', 'farz etme', 'kararsızlık', 'kendi kendine telkin', 'fikir alma', 'sabırsızlık', 'kabullenme', 'meydan okuma / tehdit / ihtar', 'yakınma', 'sitem', 'tercih', 'güven verme / temin etme', 'olmazlık', 'tahmin', 'sebepsizlik', 'özetleme', 'izin verme', 'izin alma', 'merak giderme'.

Görülüyor ki, mevcut kip ekleri pek çok işlevi bünyesinde barındırmaktadır. Fiil kiplerindeki bu işlev çeşitliliği, duygu ve düşüncelerimizi eksiksiz anlatabilmemizi sağlamaktadır. O halde diyebiliriz ki, dilimizde şekil bakımından dokuz bölümde ele alınan kipler, anlam bakımından oldukça zengindir. Pek çok yoldan gelişmeye müsait, canlı bir varlık olan dilde, fiil kiplerinin anlam ve zaman çerçevelerinin dışına taşması kadar doğal bir

durum söz konusu değildir. Ancak yapılması gereken, bahsedilen anlam ve zaman kaymalarının incelenip, ortaya konmasıdır.

Üzerinde durulması gereken bir nokta da zaman kaymaları ve işlev değişimlerinin tespitinde rol oynayan unsurlardır. Bunlardan birincisi “yön verenler” diyebileceğimiz edat ve zarf türünden kelimelerdir. Bu kelime ya da kelime grupları, cümlelerin ve kipin anlamına etki etmektedir. Bir fiil kipi farklı yön verenlerle değişik zaman ve işlevleri karşılayabilmektedir. Hatta bazı yön verenler, sadece belli kiplerle kullanılmaktadır. Bu nedenle kip incelemesi yapılırken cümlelerin genel anlamı göz önünde bulundurulmalıdır.

Kip incelemesi yapılırken dikkat edilmesi gereken diğer bir husus da fiilin tabiatından gelen anlam ve zaman özellikleridir. Bazı fiiller çekime girmediklerinde bile “başlangıç, süreklilik, bitmişlik” gibi anlamlar taşırlar. Fiilde kılınış diyebileceğimiz bu özellik, kiplerin ifade ettiği işlevleri de etkilemektedir.

Sonuç olarak dilimizde kipler, asıl zaman ve işlevleri dışında kullanılabilmektedir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, başka bir kip yerine kullanılan ekler, kullanıldığı kipiñ tam olarak asıl zamanını ya da işlevini vermez. Dil mantığı açısından düşünecek olursak, bir ekte zaten var olan bir zaman ya da işlev özelliği için başka ek kullanılması gereksizdir. Zaman kaymaları ve işlev değişmelerinin en önemli sebeplerinden biri, dili kullananların duygu ve düşüncelerini etkili biçimde ve en kısa yoldan anlatma isteğidir. Yeni kalıplar ortaya koymak yerine, var olan şekillere yeni anlamlar yüklemek yoluyla insanoğlu, dildeki ‘en az çaba yasası’ nı kip konusunda da kullanmıştır. Dolayısıyla bir kipiñ ifade ettiği asıl zaman ya da işlev ile, zaman kayması ve işlev değişmeleri arasında az veya çok farklar vardır.

Dilimizdeki kipler, asıl zaman ve işlevleri dışında kazanmış olduğu zaman kaymaları ve işlev değişmeleri itibariyle oldukça zengindir. Bazı

zaman kaymaları ve işlev değişimleri için verdiğimiz örnekler, çalışmamızın üç romanla sınırlı olmasından dolayı yeterli olmayabilir. Hatta zaman kaymaları ve işlev değişimlerinin bazıları çalışmamızda yer almamış olabilir. Ayrıca kiplerin tespit edemediğimiz işlevleri de mevcut olabilir. Çünkü zaman kaymaları ve işlev değişimlerinin tespitinde bir yazarın eserlerinin incelenmesi yeterli değildir. Farklı yazarların çeşitli sosyal çevrelerde geçen eserlerinin incelenmesiyle bu konuda nihayi hükümler verilebilir. Yazılacak yeni eserlerin incelenmesi sonucunda, varılan bu hükümlere ilaveler de gerekebilir. Bu düşüncelerle, konu üzerindeki çalışmaların süreklilik göstermesi gerektiği kanaatindeyiz. Eminiz ki, farklı eserler incelendikçe bu konudaki eksiklikler tamamlanacaktır.

ÖZET

“Cengiz Dağcı’nın ‘Yurdunu Kaybeden Adam’, ‘Korkunç Yıllar’, ‘Onlar da İnsandı’ Adlı Romanlarında Kip” adlı çalışmamızda, kiplerin asıl işlevleri ve zaman değerleri dışında farklı zaman ve işlevleri de ifade ettiğini ortaya koymaya çalıştık.

Öncelikle kip kavramıyla ilgili yapılan çalışmaları inceledik. Buradan hareketle kip kavramını ortaya koyduk. Yine kip incelemelerine geçmeden önce kiplerdeki zaman kaymaları ve işlev değişimlerinin nedenleri üzerinde durduk.

Sadece basit çekimli fiiller üzerinde yaptığımız çalışmada, incelemeleri bildirme kipleri ve zaman kaymaları olmak üzere iki ana bölümde verdik. Bildirme kiplerini zaman kaymaları ve işlev değişimleri olarak iki bölümde inceledik. Tasarlama kipleri kapalı bir gelecek zaman ifade etse de kesin bir zaman ifade etmediğinden bu bölümde zaman kaymaları ele alınmadı. Bazı örneklerde zaman anlamının bulunduğu görülerek bunlar da işlev değişimleri arasında verildi.

Yaptığımız çalışmayla kipleri sadece ekler ile belirlemenin yanlış olacağını ortaya koyduk. Nitekim yön verenlerin, fiilin tabiatından gelen anlam ve zaman özelliklerinin, cümlelerin ifade ettiği genel anlamın kipleri tespit etmedeki rolü büyüktür.

Bazı cümlelerde birden fazla işlev tespit edildi. Bu cümleler baskın işlev hangisiyse o grupta ele alındı.

Sonuç olarak şekil olarak dokuz bölümde incelediğimiz fiil kipleri aslında pek çok işlevi bünyesinde bulundurmaktadır. Biz de Cengiz Dağcı’nın romanlarından hareketle zaman kaymaları ve işlev değişimlerini ortaya koymaya çalıştık.

Anahtar kelimeler: kip, fiil kipleri, zaman kaymaları, işlev değişimleri, Cengiz Dağcı.

ABSTRACT

We tried to reveal that the moods state different tenses and functions except their main functions and tense differentiation in our study called as "Mood At Cengiz Dağcı's Novels, Whose Names 'Man Lost His Homeland', 'Terrible Years' and 'They Were Also Human Beings'".

First of all, we examined the study about mood concept. In the light of this examination, we revealed the mood concept. In addition, before starting the mood examination, we mentioned the reason of the tense differentiation and function changes on moods.

In our study, executed only on the simple finite verbs, we gave the examination results in two main titles, declarative verb forms and tense differentiation.

We examined the declarative verb forms in two parts, as tense differentiation and function changes. Even if the sentence forming moods declare the indirect future time, they don't indicate the definite time. So, the tense differentiation was not considered in this part. But, by designating tense sense in some samples, they were discussed in function changes part.

We revealed that it is wrong to determine the moods only by their mood particles in our study. In the same way, directional prepositions, meaning stated by the sentence have a big importance to determine the moods.

In some sentences it was determined more than one function. These sentences were examined in a group, formed by the stronger function.

As a result, the verb moods, examined from the conditional point of view in nine sections, have many kinds of function on their structure. So, in the light of the Cengiz Dağcı's novels, we tried to reveal the tense differentiation and function changes.

Key Words : mood, the verb moods, the tense differentiation, function changes, Cengiz Dağcı

KAYNAKÇA

ACARLAR, Kevser, "Türkçede Geniş Zaman (Muzari)", Türk Dili, s.18, 203, Ağustos, 1968, 509-513.

ACARLAR, Kevser, "Fiil Kiplerindeki Anlam Kaymalarının Nedenleri", Türk Dili, XX, Haziran 1969, 250-2

ACARLAR, Kevser, " 'Olmak' Fiilinin Özellikleri", Türk Dili, XX, 1969, 714-718.

ADALI, Oya, Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler, TDK Yay., Ankara, 1979.

AKALIN, Mehmet, Tarihî Türk Şiveleri, TKAE Yay., Ankara, 1988.

AKSAN, Doğan, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yay., Ankara, 1980.

ATABAY, Neşe, S. ÖZEL, ve A. ÇAM Türkiye Türkçesinin Sözdizimi, TDK Yay., Ankara, 1981.

BANGUOĞLU, Tahsin, Türkçenin Grameri, TDK Yay., Ankara, 1986.

BAŞKAN, Özcan, "Dilbilimde Yoz-Yorum İşlemi", TDAY Belleten, Ankara, 1975-1976, 65-80.

BAYANSAR, Hüseyin, Türkçe Öğretiminde Yön Veren Fiil Münasebetinin Yeri, TDK Yay., 1992.

Bergamalı Kadri, Müeyyessiretü'l Ulûm, (Haz. Besim Atalay), TDK Yay., İstanbul, 1946.

BİLGELİ, Kaya, Türkçe Dilbilgisi, Dergâh Yay., İstanbul, 1984.

Burdurlu İbrahim Zeki, "Atasözlerimizin Cümle Yapıları", Türk Dili, XVI, 1966-1967, 629-634.

CAFEROĞLU, Ahmet, "Türkçemizde –gil ve gil Emir Eki" TDAY Belleten, 1971, 1-10.

CAFEROĞLU, Ahmet, Türk Dili Tarihi, Enderun Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 1984.

ÇAĞATAY, Saadet, Eski Osmanlıca'da Fiil Müştakları, TTK Basımevi, 1947.

CEREN, Celâl, "Fiilde Zaman ve Anlam Kayması", Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi, 1, Haziran 1995, 27-30.

DEMİRCAN, Ömer, Türkiye Türkçesinde Kök Ek Bileşmeleri, TDK Yay., Ankara, 1977.

DEMİRCAN, Ömer, "Türkiye Türkçesinde Vurgulama ve Odaklama", TDAY Belleten, 1978-1979, 157-163.

DİLAÇAR, Agop, Dil, Diller ve Dilcilik, TDK Yay., Ankara, 1968.

DİLAÇAR, Agop, "Gramer, Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi", TDAY Belleten, 1971, Ankara 1988, 83-145.

DİLAÇAR, Agop, "Türk Fiilinde 'Kılınış'la 'Görünüş' ve Dilbilgisi Kitaplarımız", TDAY Belleten, 1973-1974, 159-171.

DİLAÇAR, Agop, "Görevsel Dilbilgisi", Ömer Asım Aksoy Armağanı, TDK Yay., Ankara 1978, 45-47.

DİLMEN, İbrahim Necmi, Türkçe Gramer, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul, 1930.

DİZDAROĞLU, Hikmet, Türkçe'de Fiiller, TDK Yay., Ankara, 1963.

DİZDAROĞLU, Hikmet, Tümcebilgisi, TDK Yay., Ankara, 1976.

EDİSKUN, Haydar, Türk Dilbilgisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988.

EMRE, Ahmet Cevat, Türk Dilbilgisi, TDK Yay., 1945.

EMRE, Ahmet Cevat, "Türkçede Cümle", TDAY Belleten, 1954, 105-108.

ERCİLASUN, A. Bican, Kutadgu Bilig Grameri-Fiil, Ankara, 1984.

ERCİLASUN, A. Bican, "Türkçede 'Emir' ve 'İstek' Kipi Üzerine", Türk Dili, 505(Ocak 1994), 3-9.

ERGIN, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 1977.

GABALIN, A. Von, Eski Türkçenin Grameri, (Tercüme: Mehmet Akalın), TDK Yay., Ankara, 1988.

GENCAN, Tahir Nejat, Dilbilgisi, TDK Yay., Ankara, 1979.

GÖKNEL, Yüksel, Modern Türkçe Dilbilgisi, İzmir, 1974.

GÜLENSOY, Tuncer, Türkçe El Kitabı, Akçağ Yay., Ankara, 2000

GÜLSEVİN, Gürer, "Türkçede –sa Şart Gerundiumu Üzerine", Türk Dili 467(Kasım 1990), 276-279.

HACİEMİNOĞLU, Necmettin, Türk Dilinde Fiiler: En Eski Türkçeden Çağdaş Türk Şivelerine Kadar, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1991.

HATİBOĞLU, Vecihe, "-dir Eki Meselesi", Türk Dili, II, 1952-1953, 802-804.

HATİBOĞLU, Vecihe, "Şart Kipi", Türk Dili, III, 1954, Ankara, 254-258.

HATİBOĞLU, Vecihe, "Gerundiumların Özellikleri ve –iser Eki", Türk Dili, III, 1954, 510-518.

HATİBOĞLU, Vecihe, "Kelime Grupları ve Kuralları", TDAY Belleten, 1963, 203- 244.

HATİBOĞLU, Vecihe, Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, TDK Yay., Ankara, 1972 .

HATİBOĞLU, Vecihe, Türkçenin Sözdizimi, TDK Yay., Ankara, 1972.

HATİBOĞLU, Vecihe, Türkçenin Ekleri, TDK Yay., Ankara, 1981.

İNAN, Abdülkadir, Makaleler ve İncelemeler, Ankara, 1987.

KARAHAN, Leyla, "-sa/-se Eki Hakkında", Türk Dili 516, Aralık 1994, 471-474.

KOCAMAN, Ahmet, "Türkçe'de Kip Olgusu Üzerine Görüşler", TDAY Belleten, 1980-1981, 81-85.

KONONOV, A. N., Grammatika Sovremennogo Turetskogo Literaturnogo Yazıka (Tercüme: Sabit Paylı), Moskova- Leningrad, 1956 (Basılmamış tercümesi TDK Kütüphanesindedir.).

KORKMAZ, Zeynep, "Eski Anadolu Türkçesindeki –van/-ven, -vuz/ -vüz Kişi ve Bildirme Eklerinin Anadolu Ağzlarındaki Kalıntıları", TDAY Belleten, 1964, 43-65.

KORKMAZ, Zeynep, "Türkçe'de –acak/-ecek Gelecek Zaman (Futurum) Ekinin Yapısı Üzerine", AÜ DTCF Dergisi, XVII, 1959, 1-2, 159-168.

KORKMAZ, Zeynep, "-sa/-se Dilek-Şart Kipi Eklerinde Bir Yapı Birliği Var mıdır?", Türk Dili Üzerine Araştırmalar, I, TDK Yay., Ankara, 1995, 160-167.

KORKMAZ, Zeynep, Türküye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), TDK Yay., Ankara, 2003.

MANSUROĞLU, Mecdud, "Türkçede Cümle Çeşitleri ve Bağlayıcıları", TDAY Belleten, 1955, 59-71.

MANSUROĞLU, Mecdud, "Türkçede –gay/-gey Eki ve Türemeleri", Jean Deny Armağanı, TTK Basımevi, Ankara, 1958, 171-183.

Meydan Larousse, "Kip" Maddesi, VII, 321; "Emir" Maddesi, IV, 228-229; "İstek" Maddesi, VI.

ÖZDEMİR, Emin, "Türkçede Fiillerin Çekimlenişine Toplu Bir Bakış", TDAY Belleten, 1967, 177-204.

ŞİMŞEK, Rasim, Örneklerle Türkçe Sözdizimi, Trabzon, 1987.

TEKİN, Talat, “-ısar Ekinin Türeyişi”, Türk Dili, III, 1954, 453-455.

TEKİN, Talat, “-ısar Eki Hakkında”, Türk Dili, IV, 1954, 89-96.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri, Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl (Gramer-Metin-Sözlük), İÜ Edebiyat Fak. Yay., İstanbul, 1977.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri, “Türkiye Türkçesinin Anahatları”, İÜ Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, XXIII, İstanbul, 1981, 180-187

TOPALOĞLU, Ahmet, Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1989.

Türk Ansiklopedisi, “Fiil” Maddesi, XVI, s. 306-308; “Türkiye Türkçesi” Maddesi, XXXII, 393-426.

Türk Gramerinin Sorunları I, “Türkçede Emir ve İstek Kipi Üzerine (A.B.Ercilasun)”, TDK Yay., Ankara, 1995, 61-72.

Türk Gramerinin Sorunları II, “Türkçede Fiil ve Fiil Çekimi”, TDK Yay., Ankara, 1999, 45-112.

TÜRKYILMAZ, Fatma, Tasarlama Kiplerinin İşlevleri, TDK Yay., Ankara, 1999.

ÜÇÖK, Necip, Genel Dilbilgisi (Lengüistik), AÜ DTCF Yay., Ankara, 1947.

VARDAR, Berke, Başlıca Dilbilgisi Terimleri, İÜ Yay., İstanbul, 1978.

YAMAN, Ertuğrul, Bildirme Kiplerinde Zaman Kaymaları ve Fonksiyon Değişimleri, Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1990.

YÖRÜK, Yaşar, Örnekli Uygulamalı Tümce Bilgisi "Sözdizimi", Eğitim Yay., Ankara.

ZÜLFİKAR, Hamza, "Yeni Bir Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü Dolayısıyla", Türk Dili, Mart 1990, 459, 81-93.

